
एतस्मिन् व्यवहारकौशलमिह द्युत्यतयः प्रश्रय-
भायेषु प्रसरं गुणेषु दधने वैदग्ध्यमस्मद्विरः ।

अस्मिन् संवतनप्रपंचमहिमा कीर्त्तयेद्भारक्रम
सैलोवयाभयदानपीनमहिमा धर्मोऽप्यमृष्यिन परम् ॥ १ ॥

महेश्वरीश्रीदेवप्रभमृषिः

હાડમારીઓ વેડવામાં કમરતા નથી દર્શાવી. એ ખર્ચ અને હાડમારીનો
ખ્યાલ સૌને સરખો નથી આવી શકે. ભાઈ ટી. જે. પટેલના સ્વર્ગવાસ
પછી જૈન સાહિત્યના પાત્રોની બરાબર કલ્પના કરી યથાર્થિયન રૂપમાં
આજેખી શકે એવા ચિત્રકારોની અમને તો ભારે ખોટ આવી પડી છે.
સ્વ. પટેલની પીંછીના અભાવે બીજી ઘણી પીંછીઓ અમે ચિત્રોની
પાછળ અજમાવી જોઈ, પણ અમને એથી સંપૂર્ણ સતોષ ન થયો,
ઉપદું ખર્ચ નેમજ મહેનત વધતાં જ ગયા અને તે સર્વને પરિણામે
કેવળ નિરાશા, એટલામા મદલાએ શ્રીયુત ગોરધનભાઈ પટેલ-ચિત્રકાર
ની મદદ અજીવ્યામાં આવી મળી. પાંચ પાંચ, ૭ ૭ વાર તૈયાર કરાવેલા
ચિત્રોથી અમને જે સતોષ ન થયો તે ભાઈ ગોરધનભાઈએ અમને
આપ્યો. આ પુસ્તકમાંના ચિત્રો માટે અમે નેમજ અમારો વચ્ચકર્મ
ભાઈ ગોરધનભાઈનો કાશી રહેશે.

કળા અને સાહિત્યની કદ કદવામાં જૈન વિદ્વાનોએ નેમજ જૈન
મુનિશાસ્ત્રોએ કદી સિધ્ધિતતા નથી દર્શાવી. ગુજરાતી સાહિત્યમાં ત્યારે
સાવ યત્ન આવી ગઈ હતી, ત્યારે પણ જૈનમુનિઓ જ કાવ્યકળા અને
રમ સાહિત્યનો જટકાવ કરી કચ્છ-કાકિયાડ અને ગુજરાતને રમખીનું
ગ્રામી ગમ્યા હતા. આજે પણ એના એજ મુનિશાસ્ત્રો છે, એની એજ
સમ્મતિઓ છે. જો તેઓ સાહિત્યપ્રચાર-જ્ઞાનપ્રચારના ફરીથી ઉત્તમ વન
આપે તો કચ્છ-કાકિયાવાડ અને ગુજરાતની વાડોમાં ફરીથી વસંતને
ઉતારી શકે. તેઓ મા યજ્ઞ છે, અવકાશ છે અને સાધન પણ છે. વધુ
તો દૂર રહું, પણ ભાલામા અથવા તે પ્રમાણનામાં વસ્ત્ર, વાસણ જેવી
જોડેપણોથી સામાજિક વસ્તુઓને બદલે આવા ધર્મ મથો યેર યેર
કેશવવાનુ તેઓ મન ઉપર લે તો પણ એ રીતે જૈન સાહિત્ય ઉપર
મદદ ઉપકાર કરી શકે એમ મને લાગે છે.

ସୂଚନାମା

— * —

କଳାକୃତ୍ତିକାବଳୀର ବିବରଣ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ।

ସୂଚନାମା ଗ୍ରହଣ କରି ଗ୍ରହଣ କରି ।

ଶ୍ରୀ କଳାକୃତ୍ତିକାବଳୀ

କଳାକୃତ୍ତିକାବଳୀର ବିବରଣ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଗ୍ରହଣ କରି ।

କଳାକୃତ୍ତିକାବଳୀର ବିବରଣ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଗ୍ରହଣ କରି ।

କଳାକୃତ୍ତିକାବଳୀର ବିବରଣ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଗ୍ରହଣ କରି ।

પ્રશ્ન એ વિચારને અને સુખદિના વિશાસને સ્થાયી પાડવા આજે
 છે નહિ ! એ ભેદનું પણ આગમન છે. આ રીતે સુદિને વાંચનથી
 જગતની જાણ છે. તે જ્યાં તે જગતજેથી સુદિનો આ પ્રકારે ઉપયોગ
 કરે, એ સમજાનું પણ આગમન છે. તેથી અથવા સુબોધક પુસ્તકોના
 વાંચનથી વાંચકો તેમાં આવતા સાતપુરપોના ચરિત્રામાંથી સારા સારા પોતાના
 ચરિત્ર ઉપર તેનો પ્રભાવ પડવા પ્રયત્ન કરે તે જોઈએ. ધર્મ, નીતિ,
 વિનય, વિવેક, ચાતુર્ધી વિગેરે સારા ગુણોને પ્રદાન કરવા અને અધર્મ,
 અનીતિ, અવિનય, અવિવેક અને પૂર્વના વિગેરે ગુણોને દૂર કરવા
 શીખવું જોઈએ. એવા ગુણદેવોની પારજ્ઞાપોષ આ પાંડવચરિત્રને
 પ્રયોગ રૂપે મોકલ્યું છે. ઉદાર ચરિત્ર વાંચના ચરિત્રમાંથી જે શી પ્રયોગ
 લેવા પોતા છે, એ દર્શાવી એ મહાત્મ પ્રયત્ન કરીને તેને પોતામાં કરે છે.

મનુષ્યજીવનના મુદ્દમ અવસ્થાક્રમમાંથી પામી શકે તેવા અતઃકરણો
 સુબોધને શીધે છે. અને તેનું નિરૂપણ કરે છે. આ અનાદિ અનંત જન-
 તમાં મનુષ્ય એ વિશેષ હૃદય જેવું એવી વસ્તુ છે. અનેક પ્રકારનો શોક-
 વીઆથી માનવહૃદય બદલે છે. પહેલે પહેલે નવા નવા તરંગો અને નવી
 નવી રીતો તેના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેની અસર તેની
 ક્રિયાના પ્રવર્તન ઉપર થવા વિના રહેતી નથી. તેથી માનવ હૃદયમાં સારા
 સારા તરંગો અને સારી સારી રીતો ઉત્પન્ન થાય તેવા વાંચનની
 જરૂર છે, તે જરૂરીયાત આ પાંડવચરિત્રનો મથ સવ રીતે પૂરી પાડે છે.
 આ ઉપયોગી મથમાંથી જે આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે તે અપૂર્વ છે. તેની
 અદર સચિત કરેલો પ્રયોગ નિમજ્જન અતઃકરણોમાં અદ્ભુત આનંદનો
 પ્રવાહ રહે છે અને પૂર્વના પવિત્ર ઉદાર ધર્મ શીરોના ચરિત્રનું સ્મરણ
 કરાવી વાંચકોના હૃદયમાં ઉત્તમ જાણના જાગૃત કરે છે. આ પાંડવચરિ-

[illegible]

अथ चतुर्थः अध्यायः । अथ चतुर्थः अध्यायः । अथ चतुर्थः अध्यायः ।

[illegible][illegible][illegible]

હજી પ્રકરણમાં રાજા શાંતનુને શીકારને પ્રસંગે તેના પુત્ર મગધનો
 મગધ યાપ છે. અને ત્યાં પિતા પુત્રની વચ્ચે પુરૂ દરવાનો યોગ થઈ
 વે છે. પુત્રનું પરાક્રમ જોઈ પ્રસન્ન થયેલી ગંગાદેવીના હૃદયનો હર્ષ
 ને પતિભક્તિનું અતિ માદું દર્શન થાય છે. વોયં વની ગંગાદેવીએ
 તાના પતિ અને પુત્ર વચ્ચેનું પુરૂ અટકાવવાનો જે દિમન દર્શાવી
 તે આ પ્રસંગમાં વીરરસનું સારૂ પોષણ છે છે અને પ્રાચીન વારાં-
 નાઓના ગાંધને દર્શાવે છે. આ કિસ્સા મગધનો માતૃભક્તિ અને
 પ્રસાદિતપણું અપૂર્વ રૂપે જતાવવામાં આવેલું છે. જે આપ જાગરોને
 દર્શાવી રહ્યું હોય છે.

માતામા પ્રકરણમાં માનવની પિતૃભક્તિ વિષયનાનું દર્શન કરાવે
 છે. આર્થ પુત્ર મગધ પાતાના પિતાની મનઃકામના પછી કરવાને નાવિ-
 હની પાને જતા ને પ્રસંગે ને મહાનૃભાંવે જે સામાજીય કરો છે, તે સંપૂ-
 ર્ણ થમની પગલાઈ ને રમવીને અને પિતૃભક્તિ ગાંધને પાવનકૃતિન
 લક્ષ્યમાં પાતાની દીને જે સંસ્કાર કરવા ને તે અતિની અને અર્થ-
 કિં છે. પાતાના ગન્ધાવન રાત્રે અને અપ્પાપન તરીકે ઉપકાર
 પિતાના મોટા પ્રકરણમાં આપ અને પછી મહા થવાની રૂપે રૂપ-
 નારા રૂપે પછી આર્થ પુત્રને આ પ્રસંગ મનન કરવા કરવા છે

આમાં પ્રકરણમાં મહાનૃભાંવે શાંતનુએ તૃસાનેના માન દીને
 પાતાના અપરમાના ઉદ્ધારના માન મળ્યું હોય છે રૂપે મનુષ્ય અનેક
 વસ્તુઓને રૂપે છે અને પૂરના તૃપ્તિથી નવા રમને મગધનો પછી
 સજાવ દેવા જે. પંચુ ન વસ્તુ પ્રાપ્ત થવા તપન મનુષ્ય સામાની
 રૂપને ગિયે મળના તરીકે આ રા વિચારને અવસરની શાંતનુએ
 ને તાત મહાત્મીય સમારોજી નામ કરવામાં રૂપે રૂપ ને વિચારને

સુખ, જ્ઞાન, વિદ્યા, કળા અથવા મોઢ પણ પ્રકારનું ઔષધ પ્રાપ્ત કરવા માટે મેં મારા મનને ધણીવાર અથડાવ્યું છે. દરેક ને મનને તેમાંથી આકર્ષી પરમ તત્ત્વમહિમ સદૃશ્યું જોઈએ.” આવા વિરક્ત વિચાર દર્શાવી શાંતનુએ પોતાની પતિમ વયની સાર્થકતા કરવાનો ને પ્રમંગલ વાચકોને સંવેશના રંગમાં મગ્ન કરે છે.

ત્રતમા પ્રકરણમાં અબ્બા, અબ્બિકા અને અબ્બાલિસા—એ ત્રણ રાજકન્યાના દરજ્જોના મુખ્ય પ્રસંગ સર્થ તેમાં વિવિધ જ્ઞાનના બોધક પ્રસંગો દર્શાવ્યા છે. ને પછી—

દશમા પ્રકરણમાં વિષયા વિચિત્રવીર્યની નાદારી સ્થિતિનો પ્રસંગ મળે છે. વૈરાગ્યબોધક છે. વિરયોના અતિ સેવનથી વિષયી આત્માની જેવી નાદારી સ્થિતિ થાય છે. ને ઉપર વિચિત્રવીર્યનું પૂર્ણ દર્શન આ રચને મનન કરવા જેવું છે. વિચિત્રવીર્યની નાદારી સ્થિતિ મંત્ર તેના વીર્યપુ ગંગિયે જે વચનો ઉદ્યાર્યા છે. ને સર્વદા રમરજીવ અને આદરણીય છે.

અગ્રીયારમા પ્રકરણમાં પાંડુ અને કુતીના પ્રસંગે જે ચમત્કારી મુદ્ધિકાનો યોગ થઈ આવ્યો છે, ને ઉપર વિદ્યાધર્મપ્રતિબોધનું રમણીય કથાનક છે. તે ચામત્કાર પ્રમંગલે અદ્ભુત રમનું સારું જ્ઞાન કરાવે છે.

બારમા પ્રકરણમાં રાજા પાંડુ અને મદાગણી કુતીનું પોતાના કુટુંબ પ્રત્યે જે પ્રવર્તન જતાવ્યું છે, ને દરેક આપ કુટુંબે અદ્ભુત કરવા યોગ્ય છે. ‘સંપથી વતવામાં કેટલું સુખ છે અને કુસંપથી વતવામાં કેટલું દુઃખ છે,’ એ નૈતિક મૂલનો પ્રભાવ આ રચને બાધનીય છે.

તેરમા પ્રકરણમાં કસ અને તેની સ્ત્રી જીવયસાની અવાતર રચા દર્શાવવામાં આવી છે. ને પ્રસંગે વસુદેવના સદ્વાસનામાં રહેવા કસના અદ્વિચાર અને જ્ઞાસંધની દુરાચારી પુત્રી જીવયસાના સમાચમમાં રહેલા

ઉપર સત્સંગ અને કુસંગનું સ્વરૂપ આગેદુખ દર્શાવવામાં આવ્યું છે. કેળવણી વગરની ક્ષી કેરી નાશ વિચાર અને આચારવાંછી થાય છે, તે ઉપર અરથશાસ્ત્ર ચરિત્ર દર્શાવેલું છે. તે ઉપરથી આર્યશુદ્ધપતિ અને શુદ્ધિષ્ઠીને ધોર લેવા પોષ્ય શિશુ મળે છે.

ચૌદમા પ્રકરણમાં કૃષ્ણના ચરિત્રનો આરંભ કરવામાં આવ્યો છે. કદિ માણસ કુસંગને લાગે દુઃખચારમાં પડી જાય, પણ જો ને ને સારા સંજના પ્રભાવથી સદાચારનો સેવક બની જાય તો તેની પશિમ અવસ્થા શુભ તથા સત્કીર્તિની સંપાદક થાય છે. એ નીતિભેદ આ અંગે આવ્યો છે.

પંદરમા પ્રકરણમાં પાંડવોની ઉત્પત્તિનો પ્રસંગ છે અને તે પછી સોળમા પ્રકરણમાં પાંડવો અને દ્રૌપદીની વચ્ચેના વૈરબીજની સ્થાપના દર્શાવવામાં આવી છે. આ સ્થળે પાંડુના ચરિત્રમાં નીતિનો પ્રગટ પછો ઉત્તમ પ્રકારે દર્શાવવામાં આવ્યો છે. કૃતગ્રાસ્ટે રાજ્યલોભથી પોતાના પુત્ર દ્રૌપદી અને પાંડવોની વચ્ચે બેઠાશુદ્ધિ ગાળી પણ સમદૃષ્ટિ પાંડુના હૃદયમાં એવી બેઠાશુદ્ધિ પ્રગટ થઈ નહિ એ બ્યાન આ અંગે પ્રાચીન મનન કરવા યોગ્ય છે અને પ્રમાણિક પુરુષોને આનંદદાયક થઈ પડે તેવું છે.

સત્તરમા પ્રકરણમાં ગુરુદ્વાજને પ્રસંગે વિદ્યાભ્યાસ કરવામાં કેવા સાધનો જોઈએ તેને માટે દશ સાધનોની જો ગણના કરવામાં આવી છે, તે અભ્યાસીઓને અને અભ્યાસમાં સદાયમૂળ થનારા માણસોએ મનન કરવા જેવી છે. ગુરુ, પુરુષ, નિવાસ, સદાય, અને બ્રાહ્મણ—એ પાંચ બાહ્યસાધન અને આરંગ્ય, ભુદિ વિનય, જીરમ અને સાત્ત્વપ્રીતિ—એ પાંચ અંતરંગ સાધન—એ દશ પ્રકારના સાધનોની ઉત્તમ પદ્ધતિ દર્શાવી એ પ્રસંગને રમણીય બનાવ્યો છે. મહાવીર અર્જુને પોતાના અભ્યાસમાં એ સાધનો કેવી રીતે મેળવ્યા હતા તે વિષય વાંચનાર અભ્યાસીઓને ધણેજ આનંદ આપે છે.

અદારમા પ્રકરણમાં ગુરુમહિનો મહિમા એટલો બધો ચિત્તકર્ષક છે, કે જે વાંચવાથી વાચકનું હૃદય ભક્તિના પ્રવાહમાં તપા કરે છે. દોષા-આર્પની મુક્તિદાની પ્રતિમા રથાપી તેની સુમત્ત દિશનપુત્ર એકલવ્યે કરેલા ધનુર્વિદ્યાનો અભ્યાસ, અને તે અભ્યાસમાં તેનું સાદૃશ્ય એ પ્રમંથ આરિતક ગુરુ ભક્ત પુરંદરને ઉમંગદાયક થઈ પડે છે. એ ઉપરથી ભાવનાનો મહિમા સિદ્ધ થાય છે, અરિદંત પ્રમુની પ્રતિમા સન્મુખ ઉત્તમ ભાવના ભાવનારા બાવિક ભક્તો ઉત્તમ રૂઝ મેળવી શકે—એ વાતને સારી પુષ્ટિ મળે છે અને શુદ્ધ ભાવથી જે જે ક્રિયા કરવામાં આવે તે સરળ થયા વિના રહેતી નથી એ સારિતક સિદ્ધાંત પણ સિદ્ધ થાય છે.

ઝોગણીસમા પ્રકરણમાં કુમારપરીક્ષનો પ્રસંગ છે. તેમાં અર્જુન, કર્ણ અને દુર્યોધનના વીરત્વની પરીક્ષાની વાર્તા વીરરસનો આવિર્ભાવ કરી પ્રાચીન પદ્ધતિનું ઉત્તમ દર્શન કરાવે છે. પ્રાચીન આર્પણનો પોતાના પુત્રોને વિદ્યા-કળાની ઉન્નતિ સપાદન કરવાને કેવો પ્રયત્ન કરતા હતા એ વાતનું પણ પૂર્ણ નિરીક્ષણ આ પ્રસંગે થાય છે.

વીરમા પ્રકરણમાં રાધાવેધનો પ્રસંગ આવે છે. તેની અદર અર્જુનની ધનુર્વિદ્યાની પ્રતીક્ષાનાની પરામર્ષદર્શાવી છે. મહાવીર અર્જુને રાધાવેધ કરી ભારતનો વીર પ્રભને ચક્રિત કરી નાખી હતી તે વખતે પોતાના પ્રિય સિંધવી રત્નોદ નોઈ ગુરુ દોષાઆર્પના હૃદયમાં જે આનંદ ઉદભવ્યો હતો, તે આનંદ પૂર્વના ગુરુસિંધવો અપૂર્વ નમુનો છે. “તર્વણ જયમન્વિન્નેત શિન્વાત્પુષાત્પરાજયમ્” આ મહાવાક્ય આ રથને અંશરે અદર સત્ય થાય છે.

એકવીસમા પ્રકરણમાં દ્રૌપદીના પૂર્વજવની વાર્તાનો પ્રસંગ આવે છે, જે પ્રત્યુત્પ્રસંગને ધણી સારી પુષ્ટિ આપે છે. “દ્રૌપદી પૂર્વજ-વમાં શુક્રમાનિષ્ઠ હતી શુક્રમાનિષ્ઠ સાધ્વીએના સદવાસમાં રહી ધર્મ

વનવાસની વિદિગણા, અભયપદાન અને હવિતદાન, દુર્યોધનનો જગાપો, મેનવણી, વનવાસમાં વિશ્વં, કમંતનું કુલ અને અપકાર પ્રત્યે ઉપકાર—એ સત્યવીરશયી, હૃત્વીર પ્રકરણ સુધીના પ્રસંગો વિવિધ ભોધને પ્રકાશ કરનારા અને હૃદયમાં રસને પૂરનારા છે. તેમાં ખાસ કરીને અપકારનો બદલો ઉપકાર કરવાનો મહાયુક્ત ધર્મવીર સુધિષ્ટિના ચરિત્રમાંથી પ્રકાશિત થવાનો પ્રસંગ અતિ મુખ્યોપક અને નીતિપોષક છે. તેની સાથે વચમાં વચમાં અર્જુન અને બીમસેનની 'પ્રાનુભક્તિનું' પર્ણ દર્શન થાય છે. સમુજ્જ્વલ સુઃસ્મૃતિનું કેવું માન રાખતા, એ પ્રાચીન પ્રવર્તનનો દેખાવ ને રચણે ધણે હૃદયવેધક ચીતર્યો છે.

આઠવીરમાં પ્રકરણમાં ધર્મશીલનના પ્રભાવનો ચમત્કારીક પ્રસંગ છે. પાડવો ત્યારે દુર્યોધનના ઉપદેશથી મુંઝાયા, ત્યારે તેમણે ધર્મનું શરણ લીધું હતું અને તેથી સૌધર્મ દેવલોકવાસી એક દેવતાએ આવી તેમનું રક્ષણ કર્યું હતું, આ પ્રસંગ આદ્યકથાના આસ્તિકાને મનોરંજક થઈ પડે તેવો છે. તે પછી આઠવીરમાં પ્રકરણમાં વિરાટરાજ્યના સાળા કાચકના દૃષ્ટ દરશના કુદૃષ્ટને પ્રમથ આવે છે. રાજાવની દ્રૌપદીના શીલનું મરણ અને કુડીસ કાચકને પ્રાપ્ત થયેલ કદુદૃશ ઉત્તમ પ્રકારના નૈતિક બોધને દર્શાવે છે. પરંતુ તે કુદૃષ્ટિથી અવગણન કરનારા ઉન્નત કુવચનેને આ પ્રમથ મરેખર શિક્ષણીય છે. ત્યારબાદ આગળના ધર્મશીલ પ્રકરણમાં વિનયપુર્વક વચ્ચે પાડવાનો પ્રકાર તરફ ધ્યાન છે. અને તે પછીના ધર્મશીલ પ્રકરણમાં વિનય પૈરાયન સુધેર વર્ણન અપવામાં આવેલું છે. આ અભાવ સારાના સ્વરૂપ ઉપર વિવેચી વિદુરે પોતાના જે વિરાટ નિષ્ઠાને દર્શાવ્યા છે, તે કાલાદીમાં જમનાગ છંદને બદલે વિશ્વમ્બુજિ છે. દુરાધર્મી દુર્યોધને ત્યારે વિનયના વચનો માન્ય કર્યા નહીં ત્યારે વિનય પ્રણુક હૃદયમાં બદલે નિર્વહ પ્રમથ થઈ અભાવે હતો. તે વચનેને મદનુષ્યવે જે હૃદયના નિર્વેદમય ઉદ્દાહ

મહા દુઃખ છે. તે વધારા રીતે સ્થાપના પામી છે. તે સાથે દુર્બોધનના પ્રસંગ ઉપરથી શુદ્ધવાર્તા મનુષ્યો તે પ્રસંગે ધણે ભાષ મેળવી શકે છે.

એકનાગીરામાં પ્રકાશથી કુલેશના મહાપુરુષો આવી જાય છે. પ્રસંગ વળ માનકાં દેશાભિમાન અને ધર્માભિમાનમાં નિર્માણ બાંધી દેશાભિમાન આવી ગીતે મનન કરવા લાગે છે. એજ પ્રસંગ વીર સેના ઉજ્જવલ દેવાથી વાચકોના હૃદય વીરરસમાં મગસ થઈ જાય છે. પારમર્થિક ઉપર આ મહાપુરુષના જવાબીબે મુદ્દ પ્રસંગ થયેલા નથી. પાત્રના મેકેડો નામના એ મહાપુરુષમાં પાત્રના પ્રાણ અર્પણ થયેલા છે. એવે પ્રસંગ પાત્રના વિગ્રહ થયેલા તે સંક્રમ અને નીનિનુ પાત્રના મેકેડો નામના પાત્રી દુર્બોધન આપરે તેના દુષ્ટકર્મનુ ફાળી થયેલા તે. નીનિ અને અનિનિને. આપ આ અર્થે નાના મેકેડો પાત્રી નુમ્બાગામાં પ્રકાશ થઈ જાય છે અને ફાળી પ્રસંગ અર્થે છે. આ રથજે દુષ્ટો જનાવેલા પાત્રના અર્થે સ્થાપના દર્શન આપે છે. મર્જનના સારથિ થઈ નમો પુરુષના વિગ્રહ પ્રસંગે પાત્રના જ હૃદયથી થયેલા અપેક્ષી એ એક-નમનના દિવસ પ્રસંગ નામ પાત્રના નામે ઉત્તમ શિક્ષણ લેવા ગયા તે પ્રસંગે નામ પ્રસંગે થયેલા એક સંબંધ હતો તે પણ રીતે પાત્રના છે.

પીંગાગામાં પ્રકાશમાં નીનિમાનુ મુખિદેશ વિગ્રહના થઈ રહ્યાના પુરુષ મહાનામ અને નામ પ્રસંગ મુખિદેશના પ્રસંગે પ્રસંગ વાચકના હૃદયને આજ આજ આવી જાય છે. પ્રસંગે પ્રસંગના પાત્રના પુરુષના પદિભૂમિ થયેલા થયા વિના નથી એ વાત મુખિદેશના નામ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે. પ્રસંગે પ્રસંગ, મુખિદેશ અનેક અર્થોએના ભાષના થયેલા તે. પ્રસંગે પ્રસંગ, પ્રસંગ મનોર્થના અને સદાચારમાં પ્રદર્શિત સંકેત થયેલા તે.

નહિ તેની સામર્થ્યને બુદ્ધિજિરને મુખ્ય વિગત આપી બાજેતરની
 રાજધાની ઉપર આરદ કર્યો અને તેની ધર્મકીર્તિને ચંદિકાની જેમ દર્શો
 દિશામાં પ્રકાશિત કરી હતી. તે પછી હંતાળીસમા પ્રકરણમાં શુભવિ
 બીજાના ચરિત્રનો ઉલ્લેખ પ્રકાશ આવે છે. મહાત્મા બીજાપિતામહના
 જીવન ઉપરથી પણ શિશુજી મેળવી શકાય છે. તે સર્વમાં તેનું આવજી
 રિત પ્રદાયક પુરુષજીવનની ઉત્તમતાની પરાકાષ્ટા સ્વયં છે. મહાનુભાવ
 બીજાપિતામહે પોતાના વીર જીવનને દીવાલી ધાર્મિક જીવનની ઉત્તિ
 કેવી રીતે કરી છે, તે દરેક જાણી મનુષ્યે મનન કરવા જેવી છે. આં લોક
 અને પરલોકના જાણે પણ જ્યાં આપનાર બીજાના જીવનની જાણના
 જાણવાથી જાણીઆતમાને તેના જાણી જીવનની ઉત્તિનો માર્ગ સુખમતાથી
 પ્રાપ્ત થાય છે. તેના જીવનમાંથી સત્ય, દદતા, દેક, સાદમ, દિગ્મત અને
 દિર્ઘ વિગેરે પણ ઉત્તમ ગુણો દર્શન આપે છે. તે સાથે પાસજી પોપજીના
 મહાન ઉપકારને માન આપવાનો ઉત્તમ ગુણ બીજાના જીવનનું ઉત્તમ
 શિખર છે. બીજાને પાંડવો અતિમિત્ર દતા, તે જતાં પોતે
 જોનું અન્ન ખાય છે, એવા દુર્યોધનની તેણે તન, મન અને ધન-
 થી મુક્ત રીતે સહાય કરી હતી. એ તેની કૃતજ્ઞતાનો મહાન ગુણ તે સ્થળે
 સર્વને સિદ્ધશીલ છે.

તે પછી સુઝાળીસ અને અઝાલીસમા પ્રકરણમાં શ્રીનિમિ પ્રજુના
 નિર્મળ ચરિત્રનું જીવન આપેલું છે, જેમાંથી સતી રાજમતિનું ચારિત્ર
 વાંચનારી બહેનોને જોષદાયક છે. મહાન રાજકુળમાં ઉછેરેલી રાજમતિ
 પોતાના નિર્ધારિત પતિ નેમિકુમારની સાથે વિવાહિત થવાની હજી
 રુખી રહેલી, પણ કર્મયોગે એ જાણમાં અંતરાય આવ્યો, તોપણ એ
 સતીએ વિવશ ભોમને માટે બીજા પતિની સાથે વિવાહિત થવા હજી
 કરી નહિ અને માત્ર મન અને વચનથી વરેલા એ પતિને જાણ આ
 અસાર સંસારનો ત્યાગ કરવા ને ત્યાગ થઈ હતી અ.પરે ને મહામતી

સેજ પ્રભુને લાંબે દીક્ષિત થઈ વિધિપદ્ધતિથી થઈ હતી અને તેથીએ પોતાના આત્માને ઉદ્ધાર કર્યો હતો. આ તેણીનું જીવન આર્થ આધિષ્ઠ ઝહેતોને કેવું બોધનીય છે ?

તે પછી ઓગળાપણાસમા પ્રહંજુમા કોપની હજી અને કૃષ્ણના કોપને પ્રસંગે આવે છે. કોઈ સજી જેવાના આત્માત્મના રવણાવતી કે ગમતી ઉપદાસ્યને પરીક્ષા કરવાથી કેવું પરિણામ આવે છે એ આ પ્રસંગે ખરેખર દર્શાવે છે. પાંડવો કૃષ્ણના ગમતી પરીક્ષા કરવા જતાં કૃષ્ણના કોપના બાગ થઈ પડ્યા હતા. તે ઉપરથી 'કોઈની ઉપદાસ્યરૂપે પરીક્ષા કરવી નહીં' એ નીતિભોધ પ્રાપ્ત થાય છે અને એ બોધને પ્રસંગે કરનારે આ પ્રસંગ મંખર વિચારના જેવો છે.

પાંડવસમા પ્રહંજુમા નવજી મય દાર્શિક નગરીનો નાશ અને કૃષ્ણ જેવા સમય વાનુસ્તુ જગતમ નાશિને લાંબે મંજુ-એ બનાવ કર્મની અદ્ભુત શક્તિને પ્રદર્શન કે- છે. અને તે ઉપરથી કર્મની શક્તિ જોઈ કોઈએ અશ્વિમત કે નુમન ને ખટુ ન રહે એ એ પ્રભાવ પ્રજા કરવા થોમ છે. નવજી મય દાર્શિક નગરીનો નાશ અને સમય બનાવી કૃષ્ણનો જગતમા હાલ-એ ઉત્થાત્મના પ્રભાવના દર્શન આ પ્રસંગે સારી રીતે થાય છે અને ન લગનભાવને ઉત્તમ ભેદ આવે છે.

છેવટનાં એકાવલ અને હાલના નવજીમ પદ્મ કાંઈ મુનિ- જમામમ નમણે આ રીતે પાંડવોને પ્રતિભોધ અને પાંડવો નિવજી એવા બોધનાંય મન એ આવે છે. આ કૃતિ વચાંયે નગરજનો તમામ સ્ત્રી પાંડવોના મુનિમા પ્રતિભોધને પ્રસાદ થયે ને. તે મહાવજી- પદ્મમયમા આ રીતે પાંડવોને પ્રતિભોધ કરવા કરા પાંડવો સેવકો સેવકો ગમતા હા. ઉપરે આ રીતે પ્રકારે વિચારને મનન કરવા થોમ છે. મહામા પદ્મપાંડવ પાંડવોને વજીમુ દગુ કે પાંડવમા- પમાન બુદ્ધ

બળભદ્રને અનુસરવું જોઈએ. શ્રમ અને કૃષ્ણે સ્વીકારેલા માર્ગને અનુસરી તમે તમારું પશ્ચિમ ઇવન સાર્થક કરો. તમે યુદ્ધ કરી શત્રુઓનો સંહાર કરી રાજ્ય મેળવ્યું અને રાજ્યના નિરૂપમ મુખનો ઉપભોગ કર્યો. હવે તમારે આ સંસારમાં ઉપભોગ કરવા યોગ્ય કાષ્ઠપણુ વરતુ અવગેરે રહી નથી. કેવળ તમારે અદૈત મુખ ભોગવવાનું રહેલું છે. માટે હવે ત્વરા કરો. વૃથા કાષ્ઠશેષ કરવો યોગ્ય નથી. કારણ કે, કાળનો વિશ્વાસ કરવો નહીં. તે તમને અચાનક આવી આક્રાંત કરી લેશે. કૃષ્ણ જેવા સમર્થ પુરુષને પણ તેણે અચાનક પકડ્યા હતા.” આ ઉપદેશ વચનો સાંભળી પાંડવોના હૃદયમાં જે ભાવના પ્રગટ થઈ હતી, તે ભાવનાનું દર્શન તે સ્થળે સારી રીતે પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું છે. તે પછી પાંડવોના નિર્વાણનું વર્ણન વાચકોને શાંતરસના પ્રવાહમાં મગ કરે છે. અને ત્યાં આ પ્રભોધક મંથ પરિપૂર્ણ થાય છે.

ભારતવર્ષના યુદ્ધવીર અને ધર્મવીર પ્રતાપી પાંડવોના ચરિત્રથી પ્રાંધિત થયેલો આ મંથ સર્વ જ્ઞેનપ્રભને આઘંત વાંચવા યોગ્ય છે. પ્રથમના વિવિધ પ્રસંગોમાંથી વ્યવસ્થાર કુશલતા, વિનયાદિક ગુણ, આતુર્ય, ધર્મ અને નીતિના તત્ત્વો મેળવી શકાય છે. ધર્મ તથા નીતિભોધથી ભરપૂર અને વીરરસનું તાદરસ ચિત્ર આપનારા આ મંથમાં પ્રાચીન અને અર્વાચીન વિચારોની તુલના કરી નેમનું લેયોપારેપ રૂપે સારી રીતે સમર્થન કર્યું છે. દરેક પ્રમેગને રસિક બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. અને વાચકોના હૃદયપટ ઉપર સદ્ગુણના સંસ્કાર મુદ્રિત થઈ રહે તેવી યોજના કરવામાં આવી છે.

લીંઠ પ્રકાશક.

(૧) એ રકમ-એકલુગર રૂપિયાનું જે વ્યાજ આવે તેમાંથી એક મારાં માતૃમી જેવડીઆઈનો તપસ્યા નિમિત્તે દર બેસતે વરસે અને બીજું મ્હારા પૂજ્ય પિતામીની સંવત્સરી નિમિત્તે જેક મુદ્દા ૩ ને દિન કચ્છી તેન બાળામમના વિદ્યાર્થીએને મિષ્ટાન્ન ભોજન કરાવવું.

(૨) મારાં માતૃમી જેવડીઆઈની એક એકલુ પેઈન્દીજ છબી કચ્છી તેન બાળામમમાં રાખવી અને તે છબી નીચે નીચેના લાવના વાક્ય મુકવા:-

"ગં. રવ. બાઈ જેવડીઆઈ, તે શા હીરજી મુજ-જની વિધવા." નવપદની ક્રિયા નિમિત્તે દિગ્ગમજી ન કરતાં, ઉગ્ગમજી મરે કહેલી રકમ રૂ. ૧૦૦૦) આ બાળામમને તેમના પુત્ર મેઘજી હીરજી જુકસેતર તરફથી અર્પણ કરવામાં આવ્યા.

(૩) ઉપર કહેલી છબી અને તેની નીચેના રાખેા બાળામમની હુયાતી મુઘી અખંડ રહે.

જે મ્હારી આ યોજના અને સરતો આપ સાહેબને તેમજ બાળામમના વ્યવસ્થાપકોને પસંદ હોય તો તે વિષે મને ખબર આપવા મહેરબાની કરશો અને રૂ. એક હજારની રકમ મારી પાસેથી મંગાવી લેશો.

આ પત્રની નોંધ આપની મીનીટબુકમાં થાય એમ હું ઇચ્છું છું.

સેવક,

પાયકુની

મેઘજી હીરજી જુકસેતર

તા. ૭-૮-૧૯૨૨

ના વરે વીરમ

વિપયાનુક્રમ.

પ્રકરણ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧	રાજકન્યાનો સાંસારિક અભિમદ્.....	૧—૭
૨	શિકારી શાંતનુ....	૭—૧૧
૩	આશ્રમ વાસિની.....	૧૧—૧૭
૪	રાત્રી વિયોગ....	૧૭—૨૪
૫	સત્યવતી.....	૨૫—૨૮
૬	પિતા અને પુત્ર વચ્ચે યુદ્ધ.....	૨૮—૪૧
૭	લીધ્મની પિતૃભક્તિ.....	૪૧—૬૦
૮	શાંતનુનો સંસાર ત્યાગ.....	૬૦—૬૬
૯	કન્યા હરણ.....	૬૬—૭૪
૧૦	ચિત્રપટ.....	૭૫—૮૭
૧૧	અમરકાદી ગુપ્તિકા.....	૮૭—૯૯
૧૨	ગર્ભગોપન.....	૯૯—૧૦૬
૧૩	કંસ અને જીવયજ્ઞ.....	૧૦૭—૧૨૬
૧૪	કૃષ્ણ અને કંસ.....	૧૨૬—૧૫૮
૧૫	પાંડવોત્પત્તિ.....	૧૫૮—૧૬૮
૧૬	વૈરળીજ.....	૧૬૯—૧૮૭
૧૭	ગુરુભાભ.....	૧૮૭—૧૯૬
૧૮	ગુરુભક્તિનો મહિમા.....	૨૦૦—૨૦૬
૧૯	કુમાર પરીક્ષા.....	૨૦૬—૨૨૭

૨૦	સાધાવેધ	૨૨૮-૨૩૭
૨૧	દ્રોપદી પૂર્વભવ	૨૩૮-૨૪૮
૨૨	નારદોપદેશ	૨૪૮-૨૫૪
૨૩	અર્જુન તીર્થ યાત્રા	૨૫૫-૨૮૧
૨૪	સાંખ્યાલિષેક	૨૮૨-૨૮૬
૨૫	મામો અને ભાણેજ	૨૬૦-૩૦૮
૨૬	નગાખ્યાન	૩૦૮-૩૫૨
૨૭	સર્વસ્વ હરણ	૩૫૨-૩૬૬
૨૮	વનવાસ	૩૬૬-૩૮૨
૨૯	કપટસંદેશ	૩૮૨-૩૯૨
૩૦	વનવાસની વિટંબણા	૩૯૩-૪૦૬
૩૧	અભયદાન અને જીવિતદાન	૪૧૦-૪૩૭
૩૨	દુર્યોધનનો બળાપો	૪૩૭-૪૪૪
૩૩	ચેતવણી	૪૪૪-૪૫૮
૩૪	વનવાસમાં વિજય	૪૫૯-૪૮૧
૩૫	કમળાનું ફુલ	૪૮૧-૫૦૦
૩૬	અપકાર પ્રત્યે ઉપકાર	૫૦૦-૫૧૪
૩૭	ધર્મારાધનનો પ્રભાવ	૫૧૪-૫૩૩
૩૮	દુષ્ટ ઇરાદાનું દુષ્ટ ફળ	૫૩૪-૫૫૪
૩૯	કૌરવ કપટ અને પાંડવ પ્રકાશ	૫૫૪-૫૭૨
૪૦	વિહાર વૈરાગ્ય	૫૭૩-૫૮૫
૪૧	યુદ્ધારંભ	૫૮૫-૬૨૨
૪૨	મહાયુદ્ધ	૬૨૨-૬૪૪

૪૩	મહાસુદ (યાત્રુ)	૧૪૪-૧૪૬
૪૪	જગદીશ અને કૃષ્ણ વાતુકેશ	૧૪૬-૧૪૭
૪૫	દક્ષિણાચરપતિ સુધિસિંહ	૧૪૭-૧૪૮
૪૬	દાશરિ ઘીશ્મ....	૧૪૮-૧૪૯
૪૭	નેમિનાથનું નિર્માણ સ્થિતિ	૧૪૯-૧૫૦
૪૮	નેમિનાથનું નિર્માણ સ્થિતિ (યાત્રુ)....	૧૫૦-૧૫૧
૪૯	કોપરી દશજી અને કૃષ્ણ ડોપ	૧૫૧-૧૫૨
૫૦	કૃષ્ણ વિધોગ	૧૫૨-૧૫૩
૫૧	પાર્શ્વોત્થ નુનિ....	૧૫૩-૧૫૪
૫૨	પાંડવ નિર્વાણ અને ઉપસંહાર	૧૫૪-૧૫૫

હવે પછી બહાર પડનારા યુસ્તકોનું લીસ્ટ.

- ... (૧) જૈન સતીમાંડળી ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫-૬
 (૨) શ્રી ચંદ્રગુપ્તનું ચરિત્ર
 (૩) શ્રી જ્ઞાનંદ કેવલી ચરિત્ર
 (૪) શ્રી ચંદ્રેશ્વરી ચરિત્ર
 (૫) માંડવગદના પેયક કુમારનું ચરિત્ર.
 (૬) સુશીલકૃત આદર્શ રામાયણ.
 (૭) જૈનધર્મ પહેલી ચોપડી.
 (૮) જૈન ધર્મ બીજી ચોપડી.
 (૯) ગોમ શાસ્ત્ર ભાષાંતર.
 (૧૦) સતી શીવગવતી.
 (૧૧) અદ્ભુત સુદષ્ટાંતમાતા.
 (૧૨) શ્રી નારાયંદ જ્ઞોતિષી ભાગ ૧-૨.
 (૧૩) ભટ્ટનાથ સંહિતા.
 (૧૪) આદ્ય ભધી ભાષાંતર.
 (૧૫) શ્રી જરતેશ્વર બાહુબલી વર્તિ.
 (૧૬) શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર.
 (૧૭) મેધમાસા.
 (૧૮) આવક કરજ નં. ૨

આ મહાન મથો ઉંચામાં ઉંચા કામલો ઉપર જાપવામાં આવશે. અને તેની શોભામાં કોઈ પણ રીતની ખામી ન રહે તેવો પ્રયત્ન કરવામાં કચ્છા રાજ્યમાં આવશે નહિં. આ તમામ મથો રાષ્ટ્ર ૧૬ પેજ સાઈઝમાં બહાર પડશે.

રહેવાનું સ્થાન:—
 કાંડ મેરજ બીમાનો માલો
 ચોથે ઘરે, દિવાનખાનામાં
 માંડવી, કાચાખતર-મુખર્જી.

લી. સેવક,
 મેઘજી હીરજી બુક્સેલર.

જૈન ધર્મનાં ઉત્તમોત્તમ ગ્રંથી કાદેલાં પુસ્તકોનું સૂચિપત્ર.

(સિલકમાં નકસો ધણીજ ધાવે છે.)

નામ	ફીમત.
૧ આ ને વૈશ્વધર્મ કે વર્ણાધર્મ	૧-૮-૦૦
૨ આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર	૧-૪-૦૦
૩ અપમાનન લખ્ય શ્લોક પ્રકાશ	૪-૮-૦૦
૪ દિનમ (ક્રમાંક ૧ ગોપિક) સમિત	૨-૦-૦૦
૫ ઉપદેશિત બ્રહ્મ પ્રપન્ન કથા આપાવર	૨-૮-૦૦
૬ રાન્દક દર્શાવેલ અથવા સ્વામી રેડની મેળીકનેક	૦-૧૨-૦૦
૭ ગિરનાર મહાત્મ્ય	૧-૮-૦૦
૮ શ્વેતશ્રવણનાં શ્રાવણ અથવા મહિત	૨-૮-૦૦
૯ શ્રેણી રામાયણ સમિત	૪-૦-૦૦
૧૦ શ્રેણી મહાભારત સમિત	૫-૦-૦૦
૧૧ શ્રેણીધર્મ પ્ર. પા. જા. ૧-૨-૩-૪	૧-૪-૦૦
૧૨ શ્રેણીધર્મ પ્ર. પા. જા. ૧-૨-૩-૪ ના અર્થ	૦-૭-૦૦
૧૩ શ્રેણી નિદાલ માંગ	૨-૦-૦૦
૧૪ શ્રેણીશાળા ઉપયોગી ગરણપણા સ	૦-૪-૦૦
૧૫ શ્રેણી માત્ર મારજા ધાપી જા. ૧-૨	૦-૪-૦૦
૧૬ શ્રેણી માત્ર પ્રવેશિકા જા. ૧-૨-૩	૦-૧૨-૦૦
૧૭ શ્રેણી માર્ગ પહેલી આપણી, બીજી આપણી	૦-૪ ૦
૧૮ શ્રેણી શક્તિ આદ્ય જીવનમાળા સમિત	૧-૮-૦૦

१८	लैन सम विधि तथा लैन गीन मंत्रद	०-४-०
२०	लैन उपासमंत्र	१-८-०
२१	लैन साहित्यमां पित्रार यत्नाधी धरेशी दानि	१-०-०
२२	लैन स्तुति मंत्रद सचित्र	०-८-०
२३	तपागन्धीय पंच प्रतिष्ठमन्त्र यत्र विधिसहित	२-०-०
२४	तत्त्व चिन्तामणि	१-०-०
२५	तीर्थावली प्रवास	१-८-०
२६	तीर्थार यत्र सचित्र	२-८-०
२७	देवसीराष्ट्र प्रतिष्ठमन्त्र विधि सहित	०-१०-०
२८	दानवीर रत्नपात सचित्र	२-०-०
२९	धर्म जिन्दु (भाषांतर)	२-०-०
३०	धमाशास्त्रीभद्रनो रास	१-४-०
३१	प्रघ्न यत्र	२-०-०
३२	पारसमणि याने सुदय लेख	२-०-०
३३	प्रवृत्ति-निवृत्ति	०-८-०
३४	पंचप्रतिष्ठमन्त्र अर्थ सहित	२-०-०
३५	प्रेमधी मुक्ति	०-८-०
३६	पतिव्रता सतिमो आश्रित वीर सचित्र	३-०-०
३७	श्री लज्ज पद दोहन	०-८-०
३८	भाभाशास्त्र आरत	२-०-०
३९	भावना रात ५. सु. श्री रत्नचंद्रकृत	१-८-०
४०	श्री भद्रवीर छवन विस्तार सचित्र	२-०-०
४१	भोक्तृभाषा (श्रीभद्रशास्त्रचंद्रकृत)	०-१२-०
४२	श्री भद्रशास्त्रदरी यत्र (सचित्र)	२-८-०
४३	श्री भद्रवीरभक्त मणीभद्रतथा रत्नभाषा (सचित्र)	१-८-०
४४	भक्त्युना भद्रांमां अथवा अभक्तशास्त्र शैल्युं अज्ञादीयु	१-०-०

૧ રાજ્યોના રાજમંત્રીઓના સંચય	૦-૪-૦
૨ રાજ્ય પ્રમુખ	૧-૪-૦
૩ સાધન કૌશલ આગમ વારિકા	૦-૧૨-૦
૪ રાજ્યકુમારી સુદાના બાળ સમગ્રીવિદ્યા સચિત્ર	૩-૦-૦
૫ સિદ્ધિ સુધારક નવન મંત્ર	૦-૧-૦
૧૦ આખ્યાન મંત્ર	૧-૮-૦
૧૧ વિવિધ પુત્ર નમ્રક આ ૧-૨-૦-૦ ૮	૪-૮-૦
૧૨ વર્ધમાન દેશના જાણનાર	૨-૮-૦
૫૩ વચનામૃત	૧-૮-૦
૫૪ રાજ્યના આદ્યના (ન પૂર્ણ) જાણનાર મહિન	૪-૮-૦
૫૫ રાજ્યના દેશના પ્રવાસ અને રાજ્યના પ્રમુખ નિઃ સમુ	૧-૮-૦
૫૬ રાજ્યના પ્રવાસ (પૂર્ણ સાધન રૂપ)	૦-૪-૦
૫૭ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૦-૮-૦
૫૮ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૩-૮-૦
૫૯ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૦ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૧ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૨ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૩ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૪ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૫ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૬ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૭ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૮ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦
૬૯ રાજ્યના રાજ્યના નમ્રક રાજ્ય	૪-૮-૦

૭૦	"	ધીમદ રેત્યંદ બાગ. ૧	૧-૦-૦
૭૧	"	" બા. ૨ વિભાગ ૧ મો	૩-૮-૦
૭૨	"	" બા. ૨ વિભાગ ૨ નો	૩-૮-૦
૭૩	"	" કર્મ મૂર્તિ	૩-૮-૦

રાજચંદ્ર નેન શાસ્ત્રમાતાદ્વારા પ્રકાશિત મપાની મુલ્ય

૭૪	પુણ્યપંચિકપુષ્પ (બા'પ રીઝ)	૧-૦-૦
૭૫	પચાસિતપ્પ મરુત (બા'પ રીઝ)...	૨-૦-૦
૭૬	જાનાર્જવ (બા'પ રીઝ સદિત)	૪-૦-૦
૭૭	સમમંત્રીતરિણી (બા'પ રીઝ)	૧-૦-૦
૭૮	જુદ્ધદ્વ્ય સંમદ "	૨-૦-૦
૭૯	કલ્પાનુયોગતર્જણા "	૨-૦-૦
૮૦	સ્વાદાદમંગલી "	૪-૦-૦
૮૧	ગ્રામદમાઝ (બા'પ રીઝ)	૧-૮-૦
૮૨	લલિતસાઝ	૧-૮-૦
૮૩	પરમાત્મપ્રકાશ (બા'પ રીઝ સદિત)...	૩-૦-૦
૮૪	પ્રવચનાર બા'પ રીઝ	૩-૦-૦
૮૫	સમવસાર બા'પ રીઝ	૪-૮-૦

૮૬ વિવેકવિલાસ યાને શ્રી પુરુષનો સાચો સજ્જાદકાર—જો પુરુષોમાં શાશ્વત્તિ એકો દશાવતાર સજ્જ, મૃગ, વૃષભ અને અપ એ ચાર પુરુષોના તથા પંચિની, હસ્તિના ચિત્રિની અને શખિની એ ચાર જ્યોત્સના સુંદર બોધક અને સુચક આક ચિત્રો સાથે મુગ્ધકર્તા— શ્રી આચ વ નો જનહતસુરિ મહારાજ.)

મંથની સોઝમિયતા—કુંડો મુદતમાજ આ અર્થ ઉપયોગી મંથની ત્રણ ત્રણ આકૃતિઓ હાથોહાથ ઉપડી ગઈ છે, અને એટલું જ નહીં નામની

માંગણી ચાલુજ રહી છે, અગોએ એક લામણીને માન આપી આ વખતે ખાસ આશ્ચર્ય નૈયાર કરાવી છે અને જમાનાને અનુદાન મિત્રો સાથે એક બાળક પણ વાંચી અને વિચારી શકે એવી સૈદ્ધી પૂરક-સંવાદના રૂપમાં આ અનુચિત આશ્ચર્યની યોજના કરી છે. મધ્યકાળને બદલે પડી ચૂકે છે, અને અમને મંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે એકાદ પખવાડીઆમાં તેની સમગ્ર નકલો ખાપી જવી જોઈએ.

અધ્યાત્મિક અને અને દેશકાળ—પ્રીમાન્ આચાર્ય શ્રી જીવદત્તચરિત્ર સુવચનના સાહિત્ય હનિદાસમાં પ્રસિદ્ધ છે, તેમણે લગભગ નેરમા મૈકામા— કે જે વખતે સાહિત્યનો અભ્યાસ પ્રાયઃ સુખ અને મુશ્કેલી પ્રાયઃ થઈ ગયો હતો, તે વખતે કેવળ ઉપકાર કરવાની શુદ્ધિથી એકજ મથમા સકળ શાસ્ત્રના સારજૂત તરવા, સિદ્ધાંતો અને બ્યવહારો સમગ્રવચા માટે વિવેક વિચારની રચના કરી હતી. આચાર્ય શ્રી તત્ત્વજ્ઞાનથી લઈ વાન્તુ શાસ્ત્ર અને માનવિક શાસ્ત્ર આદિ લગભગ સવગ્ના વિષયોનું અદ્ભુત જ્ઞાન ધરાવનાર હતા અને એ જ્ઞાનનો નિષ્કર્ષજ આ પ્રથમા તેમણે નીચેની નાખ્યો છે.

વિષયોની વાનગી—પરમ પાતંગન આચાર્યશ્રીએ સસાનના નેરમા : મમનો કાષ્ઠપણુ વિષય એવા નથી રહેતા નેરમા કે જે પ્રથમા પેનાના અસાધારણ શુદ્ધિ બાળથી ન ચર્ચો હોય ' મુક્તશાસ્ત્ર, પૈકશાસ્ત્ર, અનુચર્યા, રતિશાસ્ત્ર, ન્યોતિય શાસ્ત્ર, સામુદ્રિકશાસ્ત્ર, દશનશાસ્ત્ર ધર્મશાસ્ત્ર, નીતિ-શાસ્ત્ર આદિ અનેકનેક વિષયોનો આ પ્રથમા અતિ નિપુણતા પૂરક મનના સાથે જ્ઞાન છે. દાખલા તરીકે એકજ વાનગી બસ થયે.

શ્રી કેવી પરંબુરી — જન્માનાં જાણેનાં અને પરીણા કેવા જાણેનાં ભાગ કરવા ' જીએની પ્રસવના શી મીને પ્રાપ્ત કરવી ' જીનીની નીતિ રાખવાનું પ્રયોજન, નમ અને કેસ ઉપરથી નારી પરીણા, જીએના ન થાયુખન કરવું, જીનો પ્રેમ કરારે છુટ ' નમ વિનન જીનોના મારકુ નમ '.

સમાન મન, કામાતુર સક્ષણ, કામપ્રિય સ્ત્રીઓ પાસે દુર્નિબંધ કરવાનું પરિ-
ણામ, પતિ પરદેશ હોય ત્યારે કુશીન સ્ત્રીએ કેવી રીતે વર્તવું ! રજસ્વલા
વખતની ફરજો, ગર્ભાધાન વિધિ, ઉદરમાં ગર્ભગ્રહિના નિયમો, જન્મ સમ-
યના નક્ષત્રોની અસર તેવીજ રીતે પુરુષના સક્ષણો તંબા કર્તવ્યો વિશે પણ
એજ પ્રમાણે અનેક પ્રમાણો આપી વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે.

મ્રેયની નવી રીતી—આ ચતુર્થ આવૃત્તિ અમે સંવાદના રૂપમાં
તૈયાર કરાવી છે. અને તેથી દરેક વાંચનાર જાણે કે આ મહારાજની પાસે
બેસી પોતાના મનની ગુપ્ત સંકલ્પોનું સમાધાન કરતો હોય એવો ભાસ થયા
કરે છે, વિવેક વિજ્ઞાસ એ એક ગુર્જર સાહિત્યનું મ્હોટું ગૌરવ છે; સાહિત્ય
સંચારનું એક અણુમોડું રત્ન છે. વ્યક્તિ માત્રનો સન્મનમિત્ર છે. સ્ત્રી પુરુ-
ષનો સલાહકાર છે. મ્રેયની નકલો ખજાસ થયા આવી છે માટે વહેલો તેજ
પહેલો, ચિત્રો અને બીજા આકર્ષણોના પ્રમાણમાં રૂ. ૨-૮-૦ ની કીમત
કંઈ બીસાતમાં નથી.

ટીકીટ બગર જવાબ આપવામાં આવતો નથી.

લખો:—મેઘજી હીરજી બુકસેલર,

૫૦લીસર, કમીસન એજન્ટ, એન્ડ ડાક કોલેક્ટરી મરચટ,

પાપડુની—મુંબઈ.

તા. ક.—૪૮ તથા ૬૦ મીનીટની રેલીની પડીઆળ (પડી) નો મોટો
જરૂરો અમારે ત્યાં આવેલો છે, પડી નં. ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ પોસ્ટમાં
મેકલવામાં આવતી નથી.

અને ચૌવનની સંધિમાં હતું. તેણીએ લઘુવયમાં જ સ્ત્રીકેળવણી સંપાદન કરી હતી. જે સખીઓ તેની સાથે રમતી હતી, તે પણ તેની સહાધ્યાયિની હતી. કેટલીએક દાસીઓ છતાં સફળુએ લઈ તે રાજબાળાની સખીપદને યેઝ્ય થઈ ગઈ હતી. સર્વમાં મનોરમા નામે એક દાસી તેણીની વિશેષ પ્રીતિપાત્ર સખી થઈ હતી. મુશીલ અને સફળુએ લઈને મનોરમા એ રાજકુમારીની આસ અને રહસ્ય સખી બની હતી. વિવિધ જાતની વાર્તાઓ અને ક્રીડાઓ કરી પોતાનો સમય પસાર કરતી હતી. તે સાથે તેઓ ધાર્મિક, સાંસારિક અને નૈતિક વિષયો ઉપર વિવેચનપૂર્વક સારી સારી ચર્ચાઓ કરતી, અને તેથી આત્માને અનુપમ આનંદ આપતી હતી.

આ સમયે એક બીજાએ પરસ્પર પુછવા માંડ્યું કે, આપણે કેવા વરને વરવું જોઈએ ? તેઓ માંહેથી કેટલીએકે વિદ્વાન, કોઈએ બગવાન, કોઈએ સ્વરૂપવાન, કોઈએ ઉદાર, કોઈએ ધાર્મિક અને કોઈએ સર્વશુભસંપત્ત એમ જુદા જુદા શુભવાળા પતિને પસંદ કરવા માંડ્યા. છેવટે ચતુરમતિ મનોરમાએ રાજપુત્રીને પુછ્યું કે, ‘ સખી, તને કેવો પતિ પસંદ છે ? ’ રાજબાળા મંદમંદ હસતી બોલી—“ જોઈને, મને સર્વશુભસંપત્ત પતિ પસંદ છે, પણ જે મારી આજ્ઞાને તાબે રહે તેવા પતિને વરવા મારી ઇચ્છા છે. ” તે સાંભળી મનોરમા હસી પડી. અને તે હસતી હસતી બોલી—પ્રિય જોઈને, એ વાત અસંભવિન છે. કારણકે, તું રાજકન્યા છે અને તને

મહેલના બીજા ભાગમાં ચાલી ગઈ અને રાજકુમારી એકા-
કિની ત્યાંજ ઉભી રહી.

પિતાને આવતાં સાંભળી રાજકુમારી સામી આવી
અને વિનયથી પિતાને પ્રણામ કરી ઉભી રહી. વિનીત અને
પ્રણત પુત્રીને જોઈ હૃદયમાં આનંદ પામતો પુત્રીવત્સલ મ-
હારાજ રાજબાગાને બેઠી ઉત્સાહમાં લઈ એક મુયોક્તિ
આસન ઉપર બેઠો. પવિત્ર પ્રેમને ધાગ્ય કરનારો મહારાજ
મંદહાસ્ય કરતો જોડ્યો—“બેટા ! આજે તને કાંઈ પુછવાનું
છે. જો કે, તારા જેવી કુસીન કન્યાને મારા એ પ્રશ્નનો ઉત્તર
આપતાં સ્વાભાવિક રીતે લજ્જા ઉત્પન્ન થાય તેવું છે, તથાપિ
તારે મારા પ્રશ્નનો યોગ્ય ખુલાસો આપવો પડ્યો. કારણકે,
તારા સીંછવનનો બધો આધાર એ ખુલાસા ઉપર છે. વળી
નીતિશાસ્ત્ર લખે છે કે, “ આહાર અને વ્યવહારમાં લજ્જા
છાટે તે મુખી થાય છે. ”

“પૂજ્ય અને ઉપકારી પિતાજી, આપના જેવા સંતાન-
મુલેચ્છક પિતા પોતાની સંતતિના શ્રેયને માટે સર્વદા
તત્પર હોય, એમા કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. પોતાની સંતતિનું
કેવી રીતે શ્રેય થાય ? એ સહવિચાર આપના હૃદયમાં સદા
સ્ફુર્તા કરે છે અને તેવીજ ખાતજાથી આપનો પ્રશ્ન ઉત્પન્ન
ચર્ચેલો હશે. હે પૂજ્ય પિતા, પુત્રીથી પુછે, હું યથાશક્તિ તેનો
ઉત્તર આપીશ. ” રાજબાગાએ લજ્જા અને નમ્રતાથી
જવાબ્યું. પુત્રીનાં આવાં વિનીત વચનો સાંભળી હૃદ

યમાં પ્રગટ થયેલા મહારાજાએ કહ્યું “ વત્સે, તારું અનુપમરૂપ અને સર્વોત્તમ જ્ઞાન જોઈને તારે માટે કેવો પતિ શોધવો ? તે વિષે મને વિચાર થઈ પડ્યો છે. છેવટે હું જોવા નિર્ણય ઉપર આવ્યો છું કે, જેવા પતિને તું ઈચ્છતી હો, તેવા પતિની સાથે નારો વિવાહ કરવો માટે તારી જેવો ઈચ્છા હોય. તે પ્રદર્શિત કર ”

પિતાના આ વચનનાં નાનકુમારીના હૃદયમાં વિશેષ લક્ષ્ય ઉપજતું હતું. તથાપિ તે અત્યંત કન્યા ક્ષણવાન વિચાર કરી બેઠી—“ મારા પિતા, એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં એટલું જ કહેવાનું છે કે, કેવળી પાંચેડી કન્યાઓના વિચારો કેવા હોય તે આપ જ્ઞાન નોને જાણો છો. કદિ પતિ નવરૂપ પાળ. નમૃદ્ધિવાન અને અગિયેય વિદ્વાન હોય. કદા તે પોતાની વિશાલિત જ્ઞાને જાનવત ગણી તેનીના વચનનું કે પ્રવચન કહે અને પોતે અન્ય નવા રમવા થાય. અને વિદ્યા પાળિતા તેને એટલેવડે વચન કહે તે વચન પાળે તેને આજ્ઞા કહે તે તેને કદિ જ્ઞાને ના નાનંતા કહે આજ્ઞા કદિ કન્યા આજ્ઞા માન હૃદયમાં નહીં જાય. ”

નાનકુમારી આ વચન સંભળી નાનંતા નિહાડે કહ્યા કે, “ આ નાનકુમારીની નાજાન કદા જ નહીં નહીં તેવા પતિને વચનના એટલેવડે વચન નાનંતાને આજ્ઞા સંશ્લિષ્ટ અભિપ્રાય કદા માન નહીં જાય. હૃદયમાં આજ્ઞા વચન થયે અને તેણે તે જાની કુલના કદા જાય. વચન ”

ખને પ્રાપ્ત કરી પોતાના આવકસંસારને ચોભાવતી. હતી. ખાસ કરીને કન્યાનો સંબંધ ઘણા દીર્ઘ વિચારથી કરવામાં આવતો હતો. ધાર્મિક અને સાંસારિક કેળવણી પામેલી કન્યા પોતાની ઇચ્છાનુસાર પતિને પ્રાપ્ત કરી સર્વ પ્રકારનાં સાંસારિક મુખ્ય સંપાદન કરતી હતી. ગંધર્વપતિ જન્મુ રાજાની જેમ હરેક જૈનજનક પોતાની પુત્રીની સંભતિ સર્વ સ્વયંવર આચરતો અને તેજ પોતાનો ખર્ચ પિતૃધર્મ સમજતો હતો.

પ્રિય પાંચનાર, આ ઉત્તમ પ્રકારની પ્રાચીન પદ્ધતીનો વિચાર કરી તારી મનોવૃત્તિને તેથી મુધારણા તરફ સર્વ જગે અને વર્તમાનકાળે જે વિવાહ સંબંધનો હાનિકારક દિવાળ પ્રચલિત છે તેને ધિક્કારજે. પોતાના લાડકવાયા સંતાનને લાકડ માંકડું જોડ્યાની જેમ અનુચિત સંબંધમાં જોડી કળેડાના મહાકદને આપનારાં માળાપો કેવા અધમ છે ? તેનો વિચાર કરી તે તરફ અનાદર બતાવજે.

પ્રકરણ ૨ જી.

શિકારી શાંતનુ.

એક ઘાટું જંગલ વિવિધ જાતના વૃક્ષોથી સુશોભિત છે. નવપણવિત વૃક્ષોની ઘેલણી પોતાની શીતળ છાયાથી પૃથ્વીને શીતળ કરી રહી છે. શીત, મંદ અને મુગંધી પવન

તે વનમાં વિચરનારાં પ્રાણીઓને અને આનંદ આપે છે. વિવિધ પ્રકારનાં પક્ષીઓ તેમાં વિવિધ સ્વરનું સંગીત કરી રહ્યાં છે. વચ્ચે વચ્ચે આવેલા નાનામોટા પર્વતોમાંથી કુદરતી ઝરણાની નાની નાની સરિતાઓ વહ્યા કરે છે.

આવાં રમણીય વનમાં એક તેજસ્વી પુરૂષ થોડેટવાર થઈ ફરતો હતો. તે તારૂંબના તેજથી ચક્રચકિત હતો. તેના મુખચંદ્ર ઉપર રમણીય રાજતેજ ઝગડી રહ્યું હતું. તેના હાથમાં ધનુષ્ય અને પૃષ્ઠ ઉપર બાણોથી ભરપૂર બાથુ આવેલું હતું. એક તરફ રત્નજકિત મ્યાનવાળું તીક્ષ્ણ ખર્જૂ લટકતું હતું. તે એક હાથે લગામને ખેંચી પોતાના અતિ અપજ્ઞ અશ્વને નિયમમાં રાખવા પ્રયત્ન કરતો હતો, તથાપિ તે અપજ્ઞ અશ્વ તેની યંત્રણાને આધીન થતો ન હતો, આવા અપજ્ઞ અશ્વ ઉપર તે ચિંતાથી રહ્યો હતો, તથાપિ તે મૃગયાના મહાવ્યસનમાં મગ્ન હતો. ‘કોઈ પણ શિકારી પ્રાણી પ્રાપ્ત થાય’ એવી અપવિત્ર ધારણાથી તે વનની આસપાસના પ્રદેશમાં પોતાની ફર દૃષ્ટિ ફેરવતો હતો. શિકારના સંતાપ કારી કુકર્મથી પ્રેરાએલો અને મહા પાપકર્મમાં પરમાનંદ માનનારો, એ શિકારી રાજા અશ્વની ગતિને આધીન થઈ આગળ ચાલ્યો, ત્યાં એક હરિણનું જોડું વિનાદથી નૃત્ય કરતું તેના જોવામાં આવ્યું. તે પ્રાણહર રાજાને જોતાજ હરિણી ચકિત થઈ ત્યાંથી નાસવા લાગી. પોતાની પ્રિયાને નાસતી જોઈ તેનો પતિ હરિણ પણ તેની પાછળ નાંડો. હરિણનું શરીર કાંઈકેકે શિથિલ હતું, તેથી તે ઉતાવળો દોડી

આર્ધના અગ્રાધ જળમાં પોતાનું સૌંદર્ય જોતો હોયની ! તેવો દેખાય છે. તે હસ્તિરાજના વંશમાં લક્ષ્મણાધિ રાજાઓ ઉત્પન્ન થયા પછી ઇંદ્રના અવતાર જોવો અનંતવીર્ય નામે રાજા થયો હતો. તેને કૃતવર્ય નામે પુત્ર થયો અને તેનો પુત્ર મુભૂમ થયો. મુભૂમ પોતાના ઉગ્રપુરુષના પ્રભાવથી ચક્રવર્તી થયો, અને તેણે જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામની સાથે યુદ્ધ કર્યું હતું. તે પછી કેટલાએક મહાવીર નરપતિઓ એ કુળમાં થયા હતા. તે પછી અનુક્રમે આ રાજા થયો હતો. શાંતનુ શાંતવૃત્તિવાળો, તેજસ્વી અને પ્રતાપી હતો. જ્યારથી હસ્તિનાપુરના મયૂરાસન ઉપર એ આરૂઢ થયો, ત્યારથી ભારત-વર્ષની આર્યપ્રજા સર્વ રીતે સુખી હતી. તેણે અન્યાયના અંકુરોનું મૂળમાથી છેદન કરી ન્યાયરૂપ કટપવૃક્ષનું સાડું પોષણ કર્યું હતું. તેના ન્યાયી રાજ્યમાં સર્વ પ્રજા સ્વધર્મમાં વર્તનારી, ચતુર અને સારાસારને બાજુનારી હતી. તે સાથે તે ધર્મ, અર્થ અને કામને નિરાગ્રાહપણે પાળનારી હતી.

રાજા શાંતનુ પવિત્ર, વિવેકી અને નીતિમાન હતો, તે છતાં તેને મૃગયા રમવાનું દુર્બ્ધસન લાગુ પડ્યું હતું. રાજા શાંતનુ સર્વગુણસંપન્ન છતાં શિકારી હોવાથી તેની ધાર્મિક પ્રજા તેને જોઈએ તેવું માન આપતી નહતી. મૃગયાના મહત્ત્વ વ્યસનથી તેના બીજા ઉદ્ભવગુણો આશ્ચર્યકારક ધર્મ ગયા હતા. મનુષ્ય ગમે તેવો ગુણી હોય, શાંત અને વિવેકી હોય, તથાપિ જો તેનામાં કોઈ પણ દુર્બ્ધસને પ્રવેશ કર્યો તો તે નિર્બુદ્ધી ધર્મ જાય છે. સદ્ગુણરૂપી શીતળ છાયામાં બેઠેલા

કરવાની ધારણા રાખતી હતી. પ્રિય વાચક જાહેનો, આ ઉપ-
 દેશ પ્રસંગનો તમારા હૃદયમાં વિચાર કરજો. પૂર્વકાળે આ
 આર્યદેશ ઉપર કેવી સ્ત્રીઓ વસતી હતી તે વિષે મનન
 કરી તમારી વર્તમાનકાળની સ્થિતિનો વિમર્શ કરજો. અને
 તમારી પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિની તુલના કરજો. પ્રા-
 ચીન આર્ય રમણીમાં જે જ્ઞાન, હિંમત અને સંયુક્તતા,
 અને તેથી કરીને તેઓ જે ઉચ્ચ સ્થિતિ ભોગવતી હતી, તે
 ત્યારે મનન કરી વિચારશો, ત્યારે તમારા શરીર રોમાંચિત
 થઈ જશે અને તમારા પવિત્ર હૃદયમાં પૂર્વની શુદ્ધ ભાવના
 જાગ્રત થઈ આવશે. પૂર્વે ગંગાકુમારીની જેમ દરેક આર્યબાળા
 પોતાના મનમાં હઠ રહેતી અને પોતે ધારેલી ધારણા સફળ
 કરવાને સ્વાત્માર્પણ કરતી હતી. વીરબાળા ગંગામુંદરીએ
 પોતાના નિવસ દલ્લાથી પાળ્યો હતો. ‘જે પોતાની ઇચ્છા
 પ્રમાણે ચોક્કસ પતિ મળે તોજ વિવાહિત થવું, નહિં તો યાવ-
 નજીવ કુમારીવ્રત ધારણ કરીવનના આગ્રમમાં વાસ કરવો.’
 આવી મહા પ્રતિજ્ઞા લેનારી અને તે પ્રમાણે વર્તનારી આર્ય
 બાળાને હજારો ધન્યવાદ થટે છે. આવી હિંમતવાળી આર્ય
 નારીનાં શુભનું સ્મરણ કરી તે પ્રમાણે વર્તવાને આર્ય શાન્તિ-
 કાંચેએ સદા તત્પર રહેવું જોઈએ. વાચનારી જાહેનો, તમે
 તમારી પૂર્વની હિંમત ધારણ કરજો. ‘હીકરી ને ગાય હોરે
 ત્યાં જાય’ એ નિર્માસ્ય કહેવનને અનુસરી ચાલશો નહિં.
 તમારા સ્વાર્થ માંખાપેા કદિ તમારે વિકસ કરવાને

ગર્ભના પ્રભાવથી તેનું સ્વરૂપ વિશેષ તેજોમય દેખાવા લાગ્યું. તેજસ્વી સૂર્યના કરતાં પણ તેની કાંતિ અધિક દેદીપ્યમાન દેખાતી હતી. ગર્ભના અપૂર્વ તેજથી તેણીને સુમેરૂ પર્વત એક નાના દડા જેવો અને સમુદ્ર ગાયના પગલા જેવો ભાસવા લાગ્યો. એક દિવસે રાજા શાંતનુ ધર્માસન ઉપરથી વાસગૃહમાં આવતો હતો, ત્યાં એક દાસીએ હોડતાં આવી વધામણી આપી કે “ મહારાજા, મહારાણી ગંગાદેવીએ એક તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો છે. ” આ વધામણી સાંભળતાં શાંતનુ સ્નાનંદહૃદય થઈ ગયો. તેણે તરત આજ્ઞા કરી પુત્રનો જન્મોત્સવ કરાવ્યો. હસ્તિનાપુરની રાજ્યભક્ત પ્રજાએ રાજકુમારના જન્મોત્સવમાં ભાગ લઈ હૃદયનો અતિ ઉમંગ દર્શાવ્યો. મહારાજાએ અંતઃપુરમાં આવી પુત્રના મુખનું દર્શન કર્યું. પોતાના ઉમતેજથી બીજા સ્વરૂપવાન જનોને ચિત્રવત્ કરાવ નાસ તેજસ્વી પુત્રને જોઈ તે હૃદયમાં અતિ પ્રસન્ન થયો. અનુક્રમે આશ્ચર્ય નિવૃત્ત થવા પછી શાંતનુએ પોતાની પ્રિયા ગંગાદેવીના નામથી પુત્રનું નામ ગાંગેય પાડ્યું. પછી ગાંગેયકુમાર શુકલપક્ષના ચંદ્રની જેમ અનુક્રમે ગંગાદેવીના સ્તનનું પાન કરતાં વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

દુર્હસન એ માનવજીવનને મલિન કરનાર વજ્રરોપ છે. જ્યાંમુખી પાપકર્મનો ઉદય હોય, ત્યાંમુખી વજ્રરોપ રૂપ દુર્હસન કંદિ પણ નહીં થતું નથી. માનવઆત્મા અનેક રીતે દુર્હસનનાં મહાકાંડો લોગવે છે, તથાપિ તેનો ત્યાગ કરી

કર્મ પાતાના પિતાના નગરે નનપુર નદી જતાં દેશાં. " આ
જગરે સંભળતાંજ શાંતનુના હૃદયમાં વિરોધ ઝાંકે થઈ
આયો. તેને પ્રિયા અને પુત્રનો વિરહ દુઃખદ શરૂ પડ્યો. જેમ
મનુષ્યને વિષે તરૂંજ ઉપર તરૂંજો આવ્યા જાય, તેમ તેના હૃ-
દયમાં પ્રિયા અને પુત્રના રમણરૂપ વિવિધ પ્રકારના અંકર-
વિહર પડ્યાં લાગ્યાં. તે વિરહાનુર શરૂ થિંતવયા લાગ્યો-
" અરે ! મારી સામી પ્રાણપ્રિયા અને બાકી પુત્ર ગાંધેય
ક્યાં જયાં ? તેમના મુખનું આનંદકાન્દક દર્શન મને દયારે
થશે ? એ મનદરની મૂર્તિઓ હૃદયે મારા જોવામાં ક્યારે
આવશે ? તેમના વિરહ મારાથી શી રીતે નહન થશે ?
બહા ! પતિવ્રતાવેશમાં મુખ્ય જળનીય એવી એ સ્ત્રીજનનુ
વચન મેં વ્યસનને વશ થઈ માન્ય કર્યું નહિ ? એટલુંજ
નહિં પણ મેં મારા વચનનો ભંગ કરી મારા રાજજીવનને
દુષિત કર્યું તેથીજ મારે આ પદ્માસ્તાપના તારવમાં રૂબરૂ
પડ્યું. " આ પ્રમાણે શિકારી જાનુ ઝાંકમઝાંક થઈ કેટલાંક
મમય મુખી પાતાના મુખ્ય મજબુતમાં નહોં હતો.

અમશાન વેરાગ્યની જેમ તે રાજાને કેટલાક દિવસ મુખી
મૂંઝવા નરૂંજ અભાવ નહોં, પણ પછી તે પાછાં તે દુર્લભ સતમાં
મળ થયો હતો પ્રિયા અને પુત્રના વિરહઝાંકનું વિરમણ
દરી તે પાછાં મૂંઝવાના દુર્લભ સતને નેવયા લાગ્યો. મનુષ્ય
જ્યારે વ્યસનને વશ થઈ જાય છે, ત્યારે તે સર્વ પ્રકારના
મુખ દુઃખને બુદ્ધી જાય છે.

આન્વ ઉચ્ચો નહિં, તેા આપના વચનનો ભંગ થશે અને મારા હૃદયમાં ખેદ થશે. હવે જે આપને યોગ્ય લાગે તે કરો.”

મહારાજાની મંજાનાં આ વચન સાંભળી સત્ય પ્રતિજ્ઞા પ્રદાનાત્મ હૃદયમાં જરા પશ્ચાત્તાપ કરી બેઠાયો—“ભદ્રો તારાં વચનો વચાર્યાં છે. વળી હું સારી રીતે સમજી છું કે, મુમુક્ષુ એ દુર્ભાગ્ય છે અને એમા અપરિમિત પાપ છે; તથાપિ શું કરું ? એ દુર્ભાગ્યન મારાથી મુકી શકાતું નથી. પ્રિયે ! તારી સાથેની પૂર્વની પ્રતિજ્ઞા મને તારી રીતે માફ છે, તથાપિ આ દુર્ભાગ્યન મારી ને પ્રતિજ્ઞાને ઉત્તર પાત કરાવે છે.”

આ પ્રમાણે કરી પોતાની પૂર્વ પ્રતિજ્ઞાનું ઉત્તર પાત કરી રાજા શત્રુનું મુનવા રમવાને નીકળી પડ્યો. પ્રતિજ્ઞા ભંગથી પોતાનું અપમાન થવાથી ન માહેલીને પણ માફ લાગ્યું તેથીના હૃદયમાં પશ્ચાત્તાપ અને ખેદ પ્રગટ થયો. તરત તે ગાજરમંત્રી પોતાના આગપુત્ર નાગેવને લઇને પોતાના પિતાના મ્લપુત્ર નવમ્ભા ચાલી આવી અને પિયન્મય રહી પોતાના પુત્રનું પાશન પોપડું કળવા લાગી.

કિન્તરી શત્રુનું મુનવા રતી કરમાનમ્ભા આગ્ય. એ તરફ પોતાની ત્રિપ રાત્રી ન માહેલી તથા રાજાકુમાર ન મેવન એવા વાંક રમંત્રી તથા રાજપુત્રથી હુનવ અત્યુ નાજ મુનવા એક શત્રુનું મેનમન થતુ નયો. તેણે પોતાના ત્રણ કાનાં ભાતને લે લાવીને પુત્રનું નાકે તેમણે લગ્યું. આ રમવાન રમત મુરકે રમવા થવા પડી નાહી નાહી નાજ મુનવા નાજ

હર્ષ પાતાના પિતાના નગર મેલપુર તરફ જતાં રહ્યાં. ” આ બંધર સાંભળતાંજ શ્યાંતનુના હૃદયમાં વિશેષ શોક થઈ આવ્યો. તેને પ્રિયા અને પુત્રનો વિરહ દુઃસહ થઈ પડ્યો. જેમ સમુદ્રને વિષે તરંગ ઉપર તરંગો આવ્યા જાય, તેમ તેના હૃદયમાં પ્રિયા અને પુત્રના સ્મરણરૂપ વિવિધ પ્રકારના સંકટપ-વિદ્રવ ઉઠ્યા લાગ્યા. તે વિરહાતુર થઈ ચિંતવવા લાગ્યો— “ અરે ! માદી સાધ્વી પ્રાણપ્રિયા અને વ્હાલો પુત્ર ગાયેય કયા જયાં ? નેમના મુખનું આનંદકાન્ક દર્શન મને કયાઈ થશે ? એ મનહરણી મૂર્તિએ કયે મારા જીવામાં કયારે આવશે ? નેમનો વિરહ મારાથી રીંદીને નહન થશે. / બહા ! પતિમતાએઆ મુખ્ય ગણનીય એવી એ સ્ત્રી-નનુ વચન મેં વ્યસનને વચ્ચે થઈ માન્ય કર્યું નહિ ? એ-હજ નહિ પણ મેં માન્ય વચનના બે ન કદી નાના નાજુલનને કમિત કર્યું તેથીજ મારે આ પદ્માના પના નાન-મ પ્રત્યુ પડ્યું. ” આ પ્રમાણે શિકારી શત્રુને નેમ મેલપુરે જોઈને સમય મુખી પાતાના મન્ય નાજુલનને રહ્યા હતા.

કમચાલ પેના-વની રામ ને નજાને પાછા પાવત મુખી મુન્યા તરફ અભાવ નહોતો, રહ્યું પડ્યું તે પાતા ન હૃદય નનમે મન્ન થયો હતો પ્રિયા અને પુત્રના વિરહને મન વચનને કદી તે પાછા મુન્યાના દુર્બલનને નેવપ, નેવે નન રહ્યાં વ્યસનને વચ્ચે થઈ જાય છે પાતા ને નેમ નેમ મુખ દુઃખને બહી જાય છે

તેથી અતિ વ્યાકુળ થઈને જાગમાં પડવા લાગ્યા. પશુઓના બંધની સાથે રાજા શાંતનુને પણ કૃષ્ણના ઘોર બંધ થવા લાગ્યા. મૃગલા મોટી મોટી છલંગો મારી કુદતા કુદતા નાશવા માંડ્યા, જવાનો માર્ગ મળે નહિં એટલે ફાંસામાં અટકી પડવા લાગ્યા. સસલા પોતાના પ્રાણના રસાણને અર્થે દોડતા દોડતા સંતાણની જગ્યા સોધતા ફરે, પણ આખર નામલાજ થઈને તે ફાંસામાં સપડાઈ જવા લાગ્યા. તે સિવાય વનદક્ષિણો, મહિષો અને સિંહોની સ્થિતિ પણ તેવી દયાજનક થઈ પડી. તથાપિ નિર્દય શાતનું તે પાપદ્રિષ્ટા પરાધાતુ બની પોતાની પ્રિયાને અને પુત્રને બુલી ગયો. અહા! દુર્વ્યસનની દેવી પ્રબલતા છે!

પ્રિય વચનાર! નમારે આ પ્રત ગમ્યાથી ઉત્તમ બાથ લેવાનો છે. દુર્વ્યસન માનવદુરયને કેવુ કુ-બનાવે છે? તેમ, અસાધ્ય થયેલો મરુત પોતાના પ્રેમ-સાગરને તથા દુર્ગવ્યને તરત બુલી લાય છે. તેથી, નમારે કદિ પણ દુર્વ્યસનમ્ આ મુક્ત ન થવું, એજ આ પ્રસંગના બાધ છે.

પ્રિય વચનારી ખંડેના! આ ઉપરથી નમારે પણ મુઠ્ઠ થઈ શિસણુ લેવાનું છે. પોતાની પ્રતિજ્ઞાના જ. આજ કે પોતાનું અપમાન થાય તેવે તથાને સજારીએ પોતાની કે સખીએ કોઈએ કદિ પતિ દુર્વ્યસનની હોય ને. તેને મુધ-વ પ્રધત્ત કરવા એ ઉત્તમ સર્વના ધર્મ છે. તેમ જગત્ કદિ તે પતિ મુધરે નહીં, નો બીજી કિમત ભરેલી રીતે તેને મુધા રવાના ઉપાયો લેવા એજ આજ્ઞાકે પતિના સ્વભાવ.

સુધારણા સ્ત્રીએ કરવી જોઈએ અને સ્ત્રી સુધારણા સુધારણા પતિએ કરવી જોઈએ. પવિત્ર ગંગાદેવી એ મહાવતને બાજુનારી હતી. પાનાના પતિ સાંતનુ સિંહારનાં દુર્ભાસને થી મુજબ થાય, તેણે સેતુથી એ બાજા પુત્રને લઈ દૂર વહી હતી. પાનાના તથા પુત્રના નિયોગથી પતિનું હૃદય સુધર્યો, એની પાસેથી જ તેણીએ એ ઉપાય ક્યો હતો. આપું અમાધારજી સાહેબ પરાવારી પૂર્વની આર્થસીઓને દબારવાર વ્યવસાય કરે છે. પાને પતિથી વિયુજા થઈ હતી, તથા પિ એ પતિ ઉપર તેણીના અમાધારજી પ્રેમ હતો. કારણકે, - પતિ હુનુબી કે દુર્ભાસની હોય તો પણ સ્ત્રીએ તેની તરફ જોવાનું પવિત્ર પ્રેમ નામંડા જોઈએ. " આ મહાસૂત્ર ગંગાદેવી જારી રીતે શીખી હતી અને બીજી સ્ત્રીઓને તે શિક્ષણને અનુસરવાને જારી રીતે ઉપદેશની હતી.

અ જ સુધારણા સુધારણા સુધારણા સ્ત્રીએ પાનાના પતિને હુનુબી અથવા અન્યનું નામ રહેનારો જોઈ તેની ઉપર વિરજા થાય તો એને જાણ થી જાણ અનંદ રીતે તેને પસંદ છે. તે કાંઈ અદુષ્ટતા અને અપ્રમત મુશ્કેલી નથી જોઈ શકાય. આપ તો - અમાધારજી પણ તેમ જ થયું જોઈએ. હૈં જ કહ્યું જાણે. અમાધારજી સુધારણાને અનુસર્યું જોઈએ. પતિને જેવી રીતે અમાધારજી કાંઈ એ મહાસૂત્ર અપુત્ર તથા દેહીને વિદિત હતું, તેમ જ નામંડા રીતે વિદિત થાયું જોઈએ. લેખક અમાધારજી તથા અમાધારજી ઉપર તથા ઉપર છે.

કુટુંબોનાં હૃદય આકર્ષ્યા હતા. ખાગકમી તે વૃદ્ધ મુખી તમામ લોકો તેજીની સાથે રનેહથી વર્તતા હતા. કેટલાએક મુખ્ય નાવિકો સત્યવતીને એક માનવી દેવી તરીકે માનતા અને તેજીનું દર્શન કરી પોતાને કૃતાર્થ થયેલા સમજતા હતા. જ્યારે સત્યવતી યમુનાને તીરે ફરવા નીકળે, ત્યારે લોકોનાં ટોળેટોળાં મળી તેને ઉન્કંઠાથી અવસોડતા અને હૃદયમાં પ્રસન્ન થતા હતા.

પ્રકરણ ૬ હું.

પિતા અને પુત્ર વચ્ચે યુદ્ધ.

રાજા શાત્રુ સિકારના રત્નમાં મજા થઈ તે જંગલમાં ફરતો હતો. તેણે નાગંડા પાસાથી વનપશુઓ બચાવિત થઈ ગયા હતા. રાજાએ ક્ષણવારમાં બધા વનને ખગબગાવી નાખ્યું. તે વખતે મહાનયગમી મચન કરેલા સમુદ્રના જંબેઠા આભાસ થઈ રહ્યાં. આ વખતે વનના એક પ્રદેશમાંથી 'રાજન, આ કામ કરવું તને યોગ્ય નથી.' આવો શ્વનિ પ્રગટ થયો તેના પ્રતિશ્વનિથી અરણ્યનો પ્રદેશ ગાજી ઉડ્યો. પોતાને અટકાવનારો આવો માનવશ્વનિ સાબળી રાજા ચકિત થઈ ગયો. અને તે ચારે તરફ જોવા લાગ્યો, તેવામાં એક તરફ શમદેવના જંબેઠા એક સુંદર કુમાર તેના જોવામાં આવ્યો.

શી દિસા થાય ? જો તમે તેમાં દિસા મનતા હો તો તમે મૂર્ખ છો, જેમ મારે-કહેવું જોઈએ, હે બાળક ! કોઈ પત્તે ' શિક્ષર કરવામાં પાપ છે ' એમ સમજાવો તને સાંભળ્યો જાતે છે. તેથી તું આ પ્રમાણે બકે છે. કહે તું ' છાનોમાનોં બેચી વચી મારી શિક્ષર કરવાની ચતુરાઈ તો જો ? જો ખરે જસ કાનિએ દોષ તેમને શિક્ષરરૂપ ખેલ અતિ પ્રિય દોષ છે અને તેઓને શિક્ષરનો સ્વાદ પરમાનંદ ઉત્પન્ન કરે છે. "

રાજા રાવનુના બાપા અનુચિત વચનો સાંભળી તે તરુણ પુરુષના હૃદયમાં તેની તરફ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો અને તે આશ્ચર્ય કરી બોલ્યો- " રાજા ! તમને ધનુર્ધરનું વિશ્વાસિમાન છે જો તમારે જાનમપદાર્થ ઉપર નિશાન મારતા શી નવું દોષ તો આ રથના મુકી બીજું રથજો બધું શી જો આ પવિત્ર સ્થાનમાં એવું કાચ કૃત્ય નહીં થાય. પહેલાં સાક્ષી બાને પુજાથી વિરાં છાં પછી તેઓને મારવા જો તો જો- કૃત્ય કરવાય એ તો મૃતપારમણુ કહેવાય નહીં. જો ખુલ્લો જામો હવે દરારે પાપના છાવનુ રક્ષણ કરવાની હુક દેવા, ' કોઈએ તમારું પાનુવું નવદ કરવું જોઈએ. ' કહેવું જોઈએ ના. જો નહીં તો વચનો કહો, તોપણ રાજાએ માનવું નહીં અને ' રાજાને કન્યાને નિવાર થયો, બેટલે તે તરુણ ભાઈ નવ રથ ને રથ નાચ્યો ખરે નિકળ ' અને શિક્ષક છે અને જો નહીં રાજાના પક્ષે શિક્ષક છે. તુ ધનુષ્યથી થઈ નહીં નહીં નહીં છાવનું મારવા રુ

આ પ્રમાણે કહી રાજકુમાર રૂઢન કરતો. માતાના ચરણમાં પડયો. પુત્રની માતૃભક્તિ જોઈ ગંગાદેવી પણ સાશુવદના થઈ ગઈ. તેણીએ પુત્રને બેઠો કરી તેનાં અંધુ કુછમાં

પવિત્ર ગંગા ગદગદ કંઠે બોલી—જાણ પુત્ર! તારા જેવા પરાક્રમી અને ધૈર્યધર પુત્રને આ પ્રમાણે સ્નેહાધીન રહેવું યોગ્ય ન કહેવાય. મારા જેવી સ્ત્રિયાણીના ઉદરમાંથી ઉત્પન્ન થઈ આવેો કાચર કેમ થાય છે ? અમે સ્ત્રીશક્તિ પણ પોતાનું મન વાળવાને સમર્થ થઈએ છીએ, તો તું પુરૂષ છે તો પોતાનું મન કેમ વાળી શકતો નથી ? તારા જેવા માતૃભક્ત અને આશાપાળક પુત્રને મારા વચનનું ઉલ્લંઘન કરવું જોઈએ નહીં. બાઈ ! હિંગત રાખ, તારે આ તારા વૃદ્ધ પિતાંની સામું જોઈ જંમ તેમને સુખ થાય તેમ કરવું જોઈએ. મારી મનોવૃત્તિ હવે ધર્મ તરફ આકર્ષાઈ છે. તેમા તું અંતરાય શા માટે કરે છે ? તારા પિતાની સાથે જઈને તેમને રાજકાર્યમાં સહાયતા કર. તારા જેવો સુર પુત્ર જો વૃદ્ધ પિતાની સહાયતા નહીં કરે તો બીજા કોણ કરશે ? વતસ તું મારી આજ્ઞાને અનુસરી તારા પિતાની સાથે જ તારા પિતાના પ્યાર તારી ઉપર એટલો જપા થશે કે જેથી તને માઠું સ્મરણ કદી પણ થશે નહીં.

આ પ્રમાણે માતાના સુકિતપૂર્વક વચનોથી ગંગાકુમાર ગાંગેયના હૃદયમાં બોધ ઉત્પન્ન થયો; તથાપિ માતૃસ્નેહને લઈને તે કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહીં. સહુવાર સ્તબ્ધ થઈ ગયો; પરંતુ તે શુદ્ધિમાન પુત્રે દીર્ઘ વિચાર કરી માતાની

છા હતો, તથાપિ તે પોતાની પ્રિયાનું શુદ્ધ પ્રવર્તન જોઈ એ
દુર્ઘસનથી મુક્ત થયો હતો. એ પણ આર્યપુરુષોને ધડા લેવા
ચોગ્ય છે. પૂર્વ આર્યપ્રજાની આ ઉત્તમ પ્રવૃત્તિનું આપણે
અનુકરણ કરવાનું છે. વર્તમાનકાળે આપણી પ્રવૃત્તિ તદ્દન
વિપરીત બની ગઈ છે. પત્નીમાં પતિભક્તિ નથી. પતિમાં સ્ત્રી
નરક પવિત્ર પ્રેમ નથી. પુત્ર માતૃભક્તિથી રહિત છે અને
પૂર્વના સાદસ, હિંમત, વિનય, વિવેક અને ધૈર્ય વગેરે સદ્-
ગુણો હાલ કવચિતજ એવામાં આવે છે. જોજ પૂર્ણ અપ-
ચોસની વાત છે અને આપણી અવનતિનું કારણ પણ તેજ છે.

— ❦ —

પ્રકરણ ૭ મું.

બીજીની પિતૃભક્તિ.

યમુનાનદી પોતાના કૃષ્ણ તરંગોથી નૃત્ય કરી રહી છે.
તીર ઉપર આવેલા વૃક્ષો પોતાના પુષ્પોપહારથી એ પવિત્ર
નદિના જગની પૂજા કરે છે. વૃક્ષોએ અર્પણ કરેલા પુષ્પોપ-
હાર સહ યમુના પોતાના પતિ તસુદ્રનનેટવા લાગે છે. નેણીના
મુંદર તટ ઉપર અનેક નૌકાઓ પડેલી છે. નિર્મળ દુહયના
નાવિકા પોતપોતાની નાવિકાને સહ યમુનાની સપાટી પર સંહ-
લ કરવાને નીકળી પડ્યા હતા. કોઈ યાત્રાગુઓ આ પારથી
પેલીપાર જવાને નાવારોઢણ કરતા હતા. અગવેલા સદવાળા

મેં જો નાચ ચમુનાના પ્રવાહ ઉપર ચાલતા હતા. તે જાણે જ તમ પદમવન પોય, નેતા તે પેલીખંધ દેખાતા હતા.

જા રવને મેં ન મુદ્દમ્સાગા એક નાની નાવિખામ.
 રવ ચમુનાનદીના નીચ ઉપર ફરતા નોકરી હતી નેણીના
 જાનુઆરી મેં જ રવી નાવિખામો દિવસ દેખાતા દેખાતી હતી

તેના પિતૃભક્તિ હૃદયને લીધી નાંખ્યું. તે વાદ નર પિતૃભક્તિ થઈ તે અનુષ્ઠાન અંગના ઉપર આશ્રય મળ્યો. તેની મનોવૃત્તિ એ કમળીને સંપાદન કરવામાં આનુષ્ઠાન બની ગઈ.

વાંચનાર ! આ પ્રસંગ તમારા જાણવામાં છે, તથાગિ નવલ કથાની પદ્ધતિને લઈને તેને અંતર્પટમાં રાખ્યો છે, તેથી તમારી આગળ તેનું સ્વલોકરૂપ કરવાની જરૂર છે. જે શુદ્ધી મનુષ્યને કાંઠે નાવમાં બેઠી હરવા નીકળી છે, તે અત્યવગત છે. અન્યથાતોના વૃત્તાન તમારા જાણવામાં છે. તે રાજપુત્રના રાજા રાજાગઢની પુત્રી છે તે રાજપુત્રી છતાં એક ખજાણીને ધેર ઉઠાવી છે. જે તેજસ્વી પુત્ર તે સ્વયે આવી શક્યો છે. તે દક્ષિણીના પુત્રના રાજા રાજાનું છે. રાજા રાજાનું પાતાના પુત્ર ગાંધારને લઈ રાજધાનીમાં આવ્યો હતો અને બંગાળથી વિદ્યુત્ત થઈ પિતૃભક્તિ કરી હતી તે પછી રાજાનું પાતાના પુત્ર ગાંધારને બુધરાજ પદ આપી, અને રાજ્યની લગભગ તેને રાજી પાત્ર પદ જન કરવા નીકળ્યો છે. અત્યવગત કરતાં કરતાં રાજાનું આ વખતે મનુષ્યને કાંઠે આવી શક્ય છે. આથી નાવિકપુત્રો ગાંધારને તેના ભાવામાં આવ્યા તે મોહિત બોલ્યા મોહિત થઈ ગયાં. તે અન્યથાતોના સૈન્યો તેનું હૃદયને આકર્ષી લીધું છે.

રાજા રાજાનું મોહિત થઈ ગાંધારને તેના ભાવામાં આવ્યો. વિનયપૂર્વક ગાંધારને કહ્યું “શુદ્ધી” નું કે.ની પુત્રી છે” અને તારા નામ શું છે ? એ ને હૃદયને જ. જે તે મને તારો દોષીમાં લેવાની પહેલાં છે. એ.

રામની આવી માંગણી સાંભળી સત્યવતીએ નમ્રતાથી કહ્યું—“ ભદ્ર ! આ યમુના કિનારે રહેનાર એક માછીના સરદારની દુઃ કન્યા પુ. માર્ડે નામ સત્યવતી છે. મારાપિતા જો મને આજ્ઞા આપે તો દુઃ તમને આ હોડીમાં બેસારી પેસેપાર પહોંચાડું. કેમકે દુઃ પિતાની આજ્ઞા ઉલ્લંઘન કરતી નથી.”

સત્યવતીનાં આ વચનો સાંભળી રાજા શાંતનુ તેણીના પિતાની પામે ગયો. નાવિકે રાજાને જોઈ તેનો ધણો સત્કાર કર્યો. અને તે વિનયથી બોલ્યો—“ મહારાજ ! આપના હર્ષ નથી મને મહાન લાજ થયો છે આપ મારે ઘેર આવ્યા, એ મારાં અહોભાગ્ય છે. આપના આ દાસને કાંઈ સેવા કરવાની આજ્ઞા કરો.” નાવિકની આવી નમ્રતા જોઈ રમરવશ થયેલા શાંતનુએ ક્ષમા છોડી તેને જણાવ્યું—“ જો તમે મારી કાંઈ પણ સેવા કરવાને ઇચ્છતા હો તો તમારી પુત્રી સત્યવતીને પરણવાની દુઃ ઇચ્છા રાખુ કે માન ઇચ્છા તમારે પૂર્ણ કરવી જોઈએ. ”

નાવિકે હૃદયમાં પ્રસન્ન થઈને જણાવ્યું, “ મહારાજ ! આપના લેવા પૃથ્વીપતિ યાચકની યાચના બેગ કરવાને કોણ સમર્થ છે ? હું આપ મહારાજની યાચના માન્ય કરવાને ખુશી છું; પરંતુ તે વાત મારા હાથમાં નથી મારી પુત્રીએ સ્વયં વર વરવાનો નિર્ણય કર્યો છે, તેથી તેણીની પર મારી સત્તા નથી. વળી આપને એ કન્યા આપવામાં બીજી પણ અડચણ છે. આપના પુત્ર ગાંગેશની વીરકીર્તિ આખા જગતમાં વિ

ખ્યાત થઈ છે. એવા પરાક્રમી પુત્રને સુદીને મારી પુત્રીને જે પુત્ર થાય તેને તમારામી રાજ્ય અપાય નહીં, એ કારણથી હું મારી પુત્રીને દુઃખી કરવા ચાહતો નથી. તેમ વળી રાજાના અંતઃપુરમાં રહેવું, એ બંદીખાનાની માફક છે. કદિ ત્યાં દુઃખ ભોગવવું પડે તો ભોગવાય, પણ તેણીના ઉદરથી પુત્રની ઉત્પત્તિ થઈ છતાં ને પુત્ર જે રાજ્ય ભોગવવાને યોગ્ય ન થાય તો, તે મંદ ભાગ્યવતી સ્ત્રીને પુત્રની પ્રાપ્તિથી તથા રાજાને પરજીવવાથી કૃજ શું ? આપને જાણેય જેવો પરાક્રમી પુત્ર છે, તેથી મારી પુત્રીના પુત્રને રાજ્યપદની પ્રાપ્તિ તો થાયજ નહીં. આવી અનેક અડચણોને ભ્રમન આપને પુત્રી આપવી એ વિચારવા જંવુ છે. માટે આપ કૃપા કરી કોઈ બીજી કન્યાને શોધ કરો. આપ મહારાજાને ગમે તેટલી કન્યાઓ મંગી શકશે. આપના જંવા પૃથ્વીપતિને કોઈ ના કહેવાર નથી. આપે મારા જંવા ગરીબ ઉપર આ પ્રસંગે દામા કરવી જોઈએ "

નાવિકના આવા વચનના સાભાગી જંમ ધનુર્ધરને પાતાનું નિઃશ્વાન ચુકવાથી ખેદ થાય. તેમ રાજા શાતનુને મનમાં ખેદ થયો અને પોતાની યાચના નિષ્ફળ થઈ, તેથી તે અતિ દુઃખી થયો. ન્યાયી શાંતનુરાજાએ તે વખતે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે, " આ નાવિકે જં વાત કહી, તે સત્ય છે એની પુત્રીનો પુત્ર ગાદીનશીન ન થાય તો પછી મને પરજીવવાનું કૃજ શું ? તેમ વળી આકાશને પ્રકાશ કરવાને સૂર્ય વિના બીજો કોઈ સમર્થ નથી. તેમ મારું રાજ્ય સ્વભાગવામા

[illegible][illegible]

વ્યવહારને લઈને મારે તેમ કરવું પડ્યું છે. તે સાંભળો.
 વીરપુત્ર ! આ સંસારમાં એક ઉપર બીજી સ્ત્રી કરવી એ વ્ય-
 વહારમાં દુઃખ બોરી લીધા જેવું છે. કારણકે, શોક્યોને
 પોતપોતામાં જનાવ હોતો નથી, એ દુનિયાનો સાધારણ
 નિયમ છે. શોક્ય ઉપર પુત્રીને આપવાથી તે પુત્રી દુઃખી
 થાય છે. તેમાં વળી જેને પ્રથમ એક સ્ત્રી પુત્રવતી હોય તેને
 પુનઃ પુત્રી આપવી તે કામ હીકરીને કુવામાં નાંખવા જેવું
 થાય છે. રાજપુત્ર ! તમારા પિતાનો સંસાર પણ તેવો છે.
 તમે એમની પ્રથમની સ્ત્રીનાં પુત્ર છો; માટે તમારાથી મારી
 પુત્રીને જે હરેક પ્રકારની ખીડા થાય તો તેનાથી સહન થાય
 નહિ. જે વનમાં સિંહ જન્મત હોય તે વનમાં હરિણો નિભ-
 યપણે રહી શકે નહિ. તેમ તમે રાજ્ય ઉપર હો ત્યાંસુધી
 મારી પુત્રી કે તેનો પ્રભને કોઈ પ્રકારે સુખ મવાનો સંભવ
 નથી. રાજપુત્ર ! તમે એવા સમર્થ છો કે, જે કોઈ હરિદ્રી
 ઉપર કૃપા કરે તો તે સહુમાં ધનાઢ્ય ઘર્ષ જાય અને જે કોઈ
 ધનાઢ્ય ઉપર કૌપ કરે તો તે પગમાં હરિદ્રી ઘર્ષ જાય, એવી
 રીતે સર્વ પ્રકારનું હિત તથા અહિત કરવાનું જેમ તમારા
 હાથમાં છે, તેમ મારી પુત્રીના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રજા
 તે ભલેને સારી હોય, તોપણ તેનું સાઈ કે નરમું કરવું એ
 તમારાજ હાથમાં છે. તેથી એ મારી પુત્રી તથા તેનો પ્રજા
 માવજીવ પરાધીન રહે. પરાધીન રહેવાથી તે કદિ પણ
 સુખી થાય નહિ. હે સદયુક્તી રાજપુત્ર ! જેમ મોટી નદી
 સમુદ્ર વિના બીજા કોઈને મળી શકે નહિ, તેમ તમારી રા

જ્યહાં તમારા શિવાય બીજાને મગી શકવાનો સંભવ નથી. જેમ અંદ્ર આકાશને મુઠી બીજે જાય નહિ, તેમ રાજ્ય-હકમાં તમને મુઠીને બીજાના હાથમાં જનાર નથી. તમારા નોતિપણને લીધે પ્રજાની જેટલી તમારીપર પ્રીતિ છે, તેટલી બીજા કોઈના ઉપર પણ જનાર નથી. એ બધાં કારણોનો વિચાર કરતાં મારી પુત્રીની સંતતિને રાજ્યહકમાં કોઈ કાળે પણ પ્રાપ્ત થાય નહિ, ત્યારે પુત્રી શા સારૂ આપવી ? વળી હું રાજકુમાર ! મને મારી પુત્રી ઉપર જેટલો બધો પ્યાર છે કે—“એછીને આખા જન્મ મુઠી દુઃખમાં નાંખુ, તો તેથી મને મરણ તુલ્ય દુઃખ થાય અને તે મારા હૃદયમાં શદ્યની જેમ ખટકયા કરે.”

નાવિકનાં આવાં વચન સાંભળી ગાંગેય શુદ્ધ હૃદયથી બોલ્યો— “ભાગ્યવાન નાવિકરાજ ! તમે જે વિચાર જણાવો છો, તે બધા બુલ્લ ભરેલા છે. આપા તુરંત વિચાર હૃદયમાં ન લાવવા જોઈએ. તમારે અમારા કુળની સામે જોવું જોઈએ. બીજા કુળની પદ્ધતી ઉપરથી અમારા કુળ વિષે વિચાર કરવો યોગ્ય નથી. જેમ હંસની તથા કાગડાનો જરાબરી થાય નહિ, તેમ અમારા કુરૂવંશીઓનો તથા બીજા રાજવંશીઓનો જરાબરી થાય નહિ. અમારા કુરૂવંશમાં કોઈ સ્ત્રીએ પોતાની શોક્યને દુઃખ દીધું એવું આજ મુઠીમાં મારા સાંભળવામાં આવ્યું નથી, તેમ બીજા કોઈના પણ સાંભળવામાં આવ્યું નહિ હોય. મારા પિતાની સાથે તમારી પુત્રી સત્ય-

મોટો મહાપ્રાપ્તિ આચરે છે. હસ્તિનાપુરના જે પુત્ર વિગ્રાજ રાજ્ય
 પ્રાપ્ત થયા છતાં પિતાના મુખની ખાતર તેનો અનાકર કેરો
 છે, એથી તમે આવી કુલીન પુત્રોમાં મુખ્ય ગણાવા લાયક છો.
 શક્યપુર તમે જે વાત કહી, તે બધી સત્ય છે અને તમારી
 વળ ઉપર મને પૂર્ણ પ્રતીતિ આવે છે. તોપણ મારા મનમાં
 એક બીજી શક્ય ઉપજ થાય છે. કહિ તમે પોતે ઉદારતાથી
 રાજ્યગ્રાહી છાડવા ઉભા થયા છો, પણ તેની રીતે તમારી
 સત્તિ વળે એ વાત સંભવની નથી. કારણ કે, તમે પોતે
 જેવું સંજ્ઞિમાન છો, તેવીજ તમારી પ્રજા થવાનો સંભવ છે.
 કારણ કે, પ્રાપ્ત કરીને પુત્ર પિતાના અંયોજ થાય છે. તો
 એવો તમારે મૂરબીર પુત્ર ઉત્પન્ન થવાથી તે પોતાની મરજી
 વધાવે નહિ તેમ કરી શકે નિહનો પુત્રસિદ્ધતા અંયો પરાક્રમી
 દેવ છે. એવું નિહના બાળ અંયો તમારા કુમારની આગળ
 મારી પુત્રીના પુત્રનું સુ ચાલી શકે' એ કે કુ વારી રીતે
 હથળું છુ કે, તમારી સત્તિ તમામ અંયો સરખાવી દેવા
 એકંએ, તેથી દેવથી અતીત થવાની નથી, તથાપિ કદનો
 પ્રભાવ વિરુદ્ધ છે. કેહાં વળતે સારા માણસની બુદ્ધિ પણ
 ૧૦ પડી જાય છે અને તેથી અર્થેના અનર્થ થઈ જાય છે. તો
 કહી કેહાં વળતે તમારા પુત્રને સંજ્ઞકારણ કરવાની કંઈક
 થાય તે તે કલ્પનામાં કદાં છે. તેથી સામે મારા અગ્ર
 દક્ષિણ ભણીજનું સુ એટલે શાકે? આપ આપ અનેક
 વિચારે કરવાની તમારા પિત્રને પુત્રી આજવાનો ઉત્ક્રા

તત્પર રહું છું, તે પરાંપકાર નથી, પણ હું મારો સ્વાભાવિક
ધર્મ સમજું છું. ”

ગાંગેયની આવી ગૌરવતાવાળી ભારે પ્રતિજ્ઞા સાંભળી
આકાશમાં રહેલા દેવતાઓએ તેની પર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી
અને મુખમાંથી ધન્ય ધન્ય એવી વાણી ઉચ્ચારી. ગાંગેયની
હૃદ પ્રતિજ્ઞા અને અપૂર્વ પિતૃભક્તિ જોઈ પ્રસન્ન થયેલા દેવ-
તાઓ ઉચ્ચેસ્વરે જોડ્યા—“ધર્મવીર ગંગાતનય ! તમને
ધન્ય છે અને તમારા પિતા યાંત્રણને પણ ધન્ય છે, કે જેના
ધરમાં તમારા જેવા અમૂલ્ય પુત્રરત્નની ઉત્પત્તિ થઈ છે.
ગૃહસ્થાવાસમાં આવાં દુષ્કર મતો મહણ કરનાર તમારા જેવો
કોઈ પુરુષ આજ દિન સુધીમાં થયો ન હતો. તમે પિતાની
ભક્તિને લઈ આવું ભીષ્મ—ભયંકર મત મહણ કર્યું માટે
આજથી લોકમાં ભીષ્મ એવા નામથી તમારી પ્રખ્યાતિ
થશે. જેમ સર્વ ગુણોનું મૂળ પરાક્રમ છે. તેમ સર્વ મતોનું
મૂળ પ્રહ્લચર્ય મત છે. અહિંસા પ્રહ્લચર્ય અને પિતૃભક્તિ—
આ ત્રણ અમૂલ્ય ગુણો તમારામાં છે, માટે તમને પૂર્ણ ધન્ય
વાદ થટે છે. હે ગંગાપુત્ર ભીષ્મ ! ‘એ તમારાં મત સફળ
થાઓ અને કદિ પણ એ મતનો ભંગ ન થાઓ’ એવો
અમારો તમને આશીર્વાદ છે. ”

આ પ્રમાણે કહી દેવતાઓ સ્વર્ગમાં ચાલ્યા ગયા. અને
તે જોઈ નાવિક હૃદયમાં સાનદાઈચર્ય થઈ ગયો. તે વખતે
નાવિકે પોતાની પુત્રી સત્યવતીને બોલાવી ઉત્સંગમાં બેસાડી

લની આજ્ઞાને અનુસરે છે. વડિલની આજ્ઞા વગર કાંઈપણ કાર્ય સ્વતંત્ર થઈને કરવું નહીં. એ મહાસૂત્ર આર્ય અમળાઓને સર્વદા સ્મરણીય છે. દરેક આર્ય જ્ઞેનોએ અને માતાઓએ એ વાત હૃદયમાં રાખવાની છે.

રાજા શાંતનુ સત્યવતીને જોઈ તેમાં મોહિત થયે હતો. પોતે એક સર્વ સત્તાધારી રાજા હતો. તેની આજ્ઞા ચમુન્દા નદીના બધાકથળ ઉપર ચાલતી હતી. તેની પાસે નાવિક એક ગરીબ અને સાધારણ માણસ હતો. જે કદિ રાજા શાંતનુ પોતાની સત્તાના બગથી નાવિક પાસેથી સત્યવતીને બગાડકારે લેવા ધારે તો લઈ શકે તેમ હતું, તથાપિ નાવિકે તેની વાચનાનો ન્યાયની યુક્તિથી અનાદર કર્યો, તોપણ નીતિમાન શાંતનુએ પોતાની સત્તાનો દુરુપયોગ કર્યો નહિ. એ કેવી પવિત્ર ન્યાયવૃત્તિ ? રાજાએ સત્યવતી તરફની પોતાની ઉત્કંઠા દબાવી રાખી, પણ તે મહાનુભાવ અનીતિના માર્ગે ચાલ્યો નહિ. આર્ય સત્તાધીશોની નીતિ પૂર્વકાળે કેવી હતી ? આવા સત્તાધીશો પૂર્વે આર્યભૂમિને અલંકૃત કરતા હતા. વર્તમાનકાળે વિપરીત પ્રવૃત્તિ કરનારા સત્તાધીશોએ આ વાત હૃદયમાં રાખવાની છે જે સાધારણ સત્તાધારી શેઠ પાતળા આશ્રિતો તરફ અનીતિ કરવા ઉભા થાય છે, તેમને આ પ્રસંગ ઉપરથી સારો બોધ લેવાનો છે.

સત્યવતીનો પિતા એક બ્રાહ્મણી છે, છતાં તે રાજા શાંતનુને જણાવે છે કે, “મહારાજા ! આપનો વાચના માન્ય કર

કરી સુખી રહે, એ મહાકાર્ય કરવાને ધર્મવીર ગાંગેયે યાવજીવિત બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરી જે સત્પુત્રતા દર્શાવી છે, તે અલૌકિક છે. આર્ય સત્પુત્રોમાં કેવી પિતૃભક્તિ હતી ? તેને માટે ગાંગેયનું ઉદાહરણ અદ્વિતીય છે. આ ઉપરથી દરેક આર્યપુત્રે પિતૃભક્તિના દિવ્યપાઠ શીખવાના છે. પોતાના ઉત્પાદક, પાલક અને અધ્યાપક ઉપકારી પિતાના મોટા ઋણ માંથી પુત્ર કદિપણ મુક્ત થતો નથી. તેથી દરેક આર્યપુત્રે ગાંગેયનું અનુકરણ કરવાનું છે. ગાંગેયના હૃદયમાં જે પિતૃભક્તિ હતી, તેવી પિતૃભક્તિ દરેક કુલીન પુત્રોના હૃદયમાં હોવી જોઈએ. પિતૃભક્તિથી અંકિત એવા સત્પુરુષોનું જીવનજ ચરિતાર્ય છે. તે શિવાયનું જીવન તે માનવજીવન નથી પણ પશુજીવન છે.

પ્રકરણ ૮ મું.

શાંતનુનો સંસારત્યાગ.

સત્યવતી હસ્તિનાપુરના રાજ્યની મહારાણી બની હતી. રાજા શાંતનુ તેણીના ઉપર અતિ ખ્યાર ધારણ કરતો હતો. પવિત્ર ગાંગેય સત્યવતીને પોતાની માતાથી પણ અધિક માનતો હતો. સત્યવતી પણ તેને પોતાના ઔરસ પુત્રવત્ માનતી હતી. રાજા શાંતનુ હમેશાં પોતાના પુત્ર ગાંગેયે કરેલા

સુશોભિત દેખાવા લાગી. અનુક્રમે તે બંને ભાઈઓ હિંદરી
 ખોટાં થયા. જેમ જેમ તેઓ વયમાં વધતા ગયા, તેમ તેમ
 તેઓ ગુણમાં પણ વધતા ગયા. એ સફળી રાજકુમારો પો-
 તાના જ્યેષ્ઠ બંધુ ગાંગેયને એક વડિલ તરીકે ગણતા અને
 તેમની આજ્ઞા ઉઠાવતા હતા. આવા સફળી બંધુઓ તરફ
 ગાંગેયને સ્વપ્નમાં પણ ' તે સાવકોભાઈ છે ' એવો ભાસ થતો
 ન હતો. તે તેમની ઉપર સહોદર બંધુના જેવી પ્રીતિ રાખતો
 હતો. પુત્રવત્સલ રાજા પોતાના પુત્રોને ઉત્સંગમાં બેસાડી
 હમેશાં વિનોદ કરાવતો અને જ્ઞાનગોષ્ઠીમાં જોડતો હતો. જેવી
 રીતે તેમનામાં ઉત્તમ કેળવણીનાં બીજ રોપાય તેવી રીતે
 તેમના કુમળા મનમાં સારો સારો શિક્ષણીય બોધ આપતો
 હતો. એમ કરતાં તેઓ શિક્ષણની યોગ્યતાને પામ્યા હતા.
 અને તેમનો પરસ્પર જાતૃસ્નેહ જોઈ રાજા શાંતનુને હૃદયમાં
 પૂર્ણ સંતોષ પ્રાપ્ત થયો હતો.

એક વખતે વિવેકી શાંતનુના બાલુવામાં આવ્યું કે,
 “ હવે આ શરીરનું આયુષ્ય અદ્ય છે. અદ્ય સમયમાં આ
 જીવનનો અંત આવવો છે. ” આથી તેણે વિચાર કર્યો કે,
 “ મેં આ સંસારના અગણિત ઉત્તમ વૈભવ લોગવ્યા છે.
 આ આત્મા શિકારની પાપર્જિનો ભોક્તા પણ ચિરકાલ થયો
 છે. વિષયરૂપ વિષવૃક્ષના ફળ મેળવવાને આ આત્માએ અતિ
 પ્રયત્ન કર્યો છે. હવે પશ્ચિમ વયમાં એ આત્માના ઉદ્ધારનો
 માર્ગ મારે મહુલ કરવો જોઈએ. મનુષ્યો અનેક વસ્તુઓને

મૃત્યું છે, અને પૂર્વ સુકૃતથી તે સર્વ તેમને મળવાનો પૂર્ણ સંભવ હોય છે, પરંતુ તે વસ્તુ પ્રાપ્ત થવા પર્યંત મનુષ્યો પોતાની મૃત્યુને સ્થિર રાખતા નથી. રાખે છે તો તેનો વેગ જોઈએ તેવો પ્રગળા હોતો નથી અને ક્વચિત્ વેગ પ્રગળા હોય છે, તો ધારેલું ફળ પ્રાપ્ત થયે કે કેમ ? એ સંગ્રહને વારંવાર સેવ્યા કરવાથી તે પ્રગળાવે ન દિવસમાં બે કડોવાર ખં રિત થયા કરે છે. મેં એવી રીતે ધાણીવાર મૃત્યુઓ કરી અને પૂર્વ સુકૃતના બળથી તે મૃત્યુઓ પૂર્ણ પણે કરી છે. આરોગ્ય, ધન, વ્યવહારમુખ, જ્ઞાન, વિદ્યા, કળા અથવા કોઈ પણ પ્રકારનું અંધારું પ્રાપ્ત કરવા માટે મેં મારા મનને ધાણીવાર અથડાવ્યું છે. હવે તે મનને તેમથી આકર્ષી પન્ન તત્ત્વમાં હું જુવું જોઈએ હવે આર્દ્ર તથા પન્ન તત્ત્વમાં જોઈએ તેટલું અપૂર્વ દ્રવ્ય રહેલું છે, તે પ્રાપ્ત કરવા માટે મારે પ્રગળા મૃત્યુ, શ્રદ્ધા અને એકતા ધાવણ કરવી જોઈએ અને આધ્યાત્મિક સાધનો મેળવવાનો મહાન પ્રયત્ન કરી ના જીવનને ઉંચી સ્થિતિમાં મુકવું જોઈએ એજ માટે મેં ૧૬ કર્તવ્ય છે. ” આવા વિચાર કરી રાજા શાંતનુ ધન દાનમાં રત થઈ રહ્યો. જંતુ પોતાનું પૂર્વજીવન વ્યવસ્થા માનમાં આસક્ત હતા, તેવું ધર્મમાર્ગમાં આસક્ત હતા તે નહોતું ભાવે પોતાની મનોવૃત્તિ વગર કરી તેને પન્ના-માના દિવ્ય પ્રદાશમાં જોડી દીધી અને સર્વ પ્રકારની આલોચની વાતનાઓમાંથી મુક્ત થઈ તે શુદ્ધ ધ્યાનમાં તત્પર રહ્યા તેજ સ્થિતિમાં શાંતનુનો આત્મા પરલોકવાસી થઈ ગયો. પવિત્ર પિતૃ

એ ત્રણ રાજકન્યાઓ મંડપમાં દાખલ થયા પછી તેમની સખીઓ તે પ્રત્યેક રાજવંશીના કુળ, ગુણ, વિશેષોના ઇતિહાસ કહેવા લાગી. પેલો વીર નર જે એક તરફ ઉભો હતો, તે બધું યુગે મોઢે સાંભળતો હતો અને પોતાની ધારણા સફળ કરવાને લાગ જતો હતો.

વાંચનાર ! આ પ્રકરણના આરંભથી અંતમાં પડ્યા હશે; તેથી આ સ્થળે તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરવું જોઈએ. જેની પાસે પવિત્ર ભાગીરથી નદી વહે છે, એવી કાશીપુરીના રાજાને અંબા, અખિકા અને અંબાલિકા નામે ત્રણ કન્યાઓ છે. તે સુર રાજાએ પોતાની પુત્રીઓને યોગ્ય વર મળે તેવા હેતુથી એક સ્વયંવર મંડપ રચેલો છે. તે મંડપમાં દેશદેશના નરપતિઓ આવી હાજર થયેલા છે. કાશીપતિએ બધા રાજાઓને સ્વયંવરમાં આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું હતું, પણ હસ્તિનાપુરના રાજા વિચિત્રવીર્યને આમંત્રણ આપ્યું ન હતું. જે પુરૂષ એક તરફ ઉભો ઉભો રાજાઓની ચેષ્ટા જોઈ હસતો હતો, તે આપણો વીરનર ગાંગેય છે. પોતાના પ્રિય બંધુ વિચિત્રવીર્યને સ્વયંવરનું આમંત્રણ આપ્યું નથી, એ વાત જ્ઞાતા મુખથી સાંભળી પરાક્રમી ગાંગેય કાશીરાજાની ત્રણ કન્યાનું હરણ કરવાને તે સ્વયંવર મંડપમાં આવ્યો હતો. રાજકન્યાઓ સ્વયંવર મંડપમાં દાખલ થઈ અને તેમની સખીઓએ રાજાઓના વંશ ગુણનું વર્ણન કરવા માંડ્યું, તે વખતે મહાવીર ભીષ્મ તે કન્યાઓને હરવાનો લાગ જતો ઉભો હતો.

તે નારી જુનું એ શૂર પુરૂષનું લક્ષણ નથી, પરંતુ પોતાનું સામર્થ્ય બતાવી મેદાનમાં બધાની આંખોમાં રજ નાંખી લઈ જુનું એજ દરિયનું ગમ છે. " આમ વિચારી હાથમાં ધનુષ્ય લઈ પરાક્રમી બીખે સ્વયંવરના બધા રાજાઓને ગર્જનાથી કહ્યું—" હે પરાક્રમી રાજાઓ ! તમારી સમક્ષ હું આ ત્રણ રાજકન્યાઓનું દરજી કરું છું, એ કૃત્ય તમારાથી સંહન થઈ શકવાનું નથી, એમ હું સમજું છું. આ વખતે જો તમારામાં શક્તિ હોય તો આયુધ લઈને મારી સાથે યુદ્ધ કરો. હું સર્વનો અનાદાર કરો—સર્વને માથે પગ હાથને ચાપ્યો બાંહે છું. તેનો અટકાવ ક્યાં વગર કાયરની પેટે ભેરી રહેવું તે શૂર પુરૂષને ઉચિત નથી. માટે તમારા માહે કોઈ ખરી શૂરવીર પુરૂષ હોય તેણે મારી સામે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થવું. હું આ કન્યાઓને કોઈ ઘાસીથી લઈ જતો નથી, પણ મારા બગવીર્યથી લઈ બાંહે છું. " બીખના આવાં ચાનક ઉત્પત્ત કરનારા વચનો સાંભળી ત્યાં બેઠેલા સર્વ રાજાઓ સંહન કરી શક્યા નહીં. તેઓ સમુદ્રની પેટે ગર્જના કરી ઉભા થયા. તેમની ગર્જનાથી પૃથ્વી અને ગગન ગાણુ ઉઠ્યાં, તે બચકર શબ્દોથી સર્વ દિશાઓ બ્યાસ થઈ ગઈ. તેઓ અનુક્રમે બીખની સામે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા. તેમને એકી સાથે ધસી આવતા જોઈ બીખ ધનુષ્ય બાણુ લઈ સામે આવ્યો. બીખનો બચકર રોપ જોઈ કેટલાએક તો ત્યાંથી નાસવા લાગ્યા; પણ બીડ ધણી હતી. તેથી તેમનાથી નારી શકાયું નહીં. તે ગરદીમા રહેલા રાજાઓના કંડમાં રહેલા

અમૂલ્ય મોતીઓના ફોરા ચોદાઓના અંગના સ્પર્શથી કે-
ચેરાઈ જઈ ચૂરા ચર્મ પૃથ્વીપર પડ્યાં; તેથી રણભૂમિ ચો-
ભવા લાગી. બહુ બીભના ઉત્પલ વીર તેજસ્વ ચંદનથી
તે સિમ ચર્મ હોય તેમ દેખાવા લાગી. મોટી બીડમાં ધસાતા
રાજાઓના આનુબંધથી ઉત્પલ થતા અગ્નિવડે તેમના વસ્ત્રો
બળવા લાગ્યાં. અતિ પ્રતાપી બીભના તેજમાં સર્વ રાજાઓ
અંતર્ધર્મ જઈ કાયલીત ચર્મ કંપવા લાગ્યા; તેથી તેમના મુઠ-
ટ પૃથ્વીપર પડી ગયા. કેટલાએક જોવાન અવસ્થામાં આવી
પડ્યા, કેઈ યુદ્ધ કરવાની આજ્ઞાથી આયુધ સજ્જ કરી
ઉભા રહ્યા, કેઈ પરાક્રમના અભિમાનથી પોતાના અંગપર
જખતર પહેરવા લાગ્યા, અને કેાઈનાં શરીર રોમાંચિત
થઈ ગયા.

પછી બીભના અફલુત પરાક્રમથી ભય પામતા રાજા
ઓ કાશીરાજને સાથે હર્ષ બીભની પાસે આવ્યા, અને તેને
દહેવા લાગ્યા—“હે ક્ષત્રિયકુળમૂલ્ય ગંગેય ! તારા જંવા
નીતિમાન પુરુષને આવો અન્યાય કરવો યોગ્ય નથી. આ સ્વ-
યંવરમાંથી અધટિત રીતે રાજકન્યાઓનું હરણ કરતાં તને
મનમાં કેમ ભય લાગતો નથી ? મું તારા મનમાં એમ છે કે
બીભે કેાઈ શૂરવીર ક્ષત્રિય આ પૃથ્વી ઉપર નથી ! તેં કરેલું
અમૃત્ય પાપરૂપ છે, તેમ છતાં જો એ પાપકર્મ નું કરીશ
તો આ અમારા ધનુષ્ય તારા શુરૂરૂપ ચર્મને લીલ્લબાણવડે
તને પ્રાયશ્ચિત આપ્યા વિના રહેશે નહીં.”

રાજાઓનાં આવાં વચન સાંભળી બીજી અતિ ગંભીરતાથી કહ્યું, રાજાઓ ! તમે જે કહ્યું, તે સર્વ સત્ય છે. અને એવો ન્યાય છે, પરંતુ કન્યા તથા પૃથ્વી એ વસ્તુ સર્વને સાધારણ છે. જેનામાં અધિક પરાક્રમ હોય તે સર્વજન્ય છે. તેમ છતાં તમે પરાક્રમ વિના આ કન્યાઓને મફત લેવા પાડે છે, માટે તમને પિછાર છે. જેમ હરિદ્રી દ્રવ્ય વિના રત્નને લેવા પાડે, તેમ આ તમારું નિંદવા યોગ્ય પ્રવર્તન છે. આવા પ્રવર્તનથી તમે પોતે મફતરીના પાત્ર થયા છો. વળી પરાક્રમરૂપી ધન ખર્ચ્યા વિના આ કન્યારૂપી રત્ન સર્વ જવા માગે છે, માટે તમે ચારની પેઠે અપરાધી છો, એવા અપરાધીઓને મારે દંડ આપવો જોઈએ.

બીજાના આવા વચનો સાંભળી તે રાજાઓ ક્રોધાનુરૂપ યોગ્ય ઉપચારની આજ્ઞા ને વળતે પરાક્રમી બીજી માણુવડે તે રાજાઓનાં શ્વસનો તોડી નાખી. તેથી વિશેષ ક્રોધ કરી - રાજાઓ બીજાના રચને ઘેરી સર્વ તેનીપર વીરજી મહાનાં માન-વજાવા મહત્વા બીજાનો પરાજય કરાવેલું થયે નહીં ઉત્તર તેમના બાણોની બીજાના રથ ઉપર ડાલી થઈ ગયું, અને તેની છાયા થઈ પડી ત્યજી જેમ હરિજીને નજીક રહે નહીં, તેમ બીજાને મધ્યમાં નુકસાન ગણવા લાગ્યો. સર્વ રાજાઓ અદ્યકાર છાવી એવા ઉદ્વેગ થયા કે, તેમના તરફથી હથેલી બાણોની વૃદ્ધિ બીજાના રથ ઉપર થવા પાડી અને તેને જલકર દેખાવ થઈ ગયાં. આ વળતે રથમાં

આ વખતે કોઈ એક પ્રવાસી પુરૂષ તેમના માર્ગમાં એક સુંદર ચિત્રપટ લઈ ઉભો હતો. તેને જોતાંજ તે જાને વીરપુરૂષો કુતૂહલથી તેનો પાસે આવ્યા. પ્રવાસીના હાથમાં રહેલું સુંદર ચિત્રપટ જોઈ તેમને વધારે આશ્ચર્ય થયું. તે ચિત્રપટમાં એક સુંદર બાળાનું મનોહર ચિત્ર ચિતરેલું હતું. ચતુર ચિત્રકારે તે ચતુરાના ચિત્રમાં પોતાનું અદ્ભુત ચાતુર્ય દર્શાવ્યું હતું. તે ચિત્રને જોતાંજ વૃદ્ધ પુરૂષના કરતાં તે નરૂણ પુરૂષને વધારે આશ્ચર્ય થયું, અને તે સાથે તેના હૃદયમાં વિકારનો પ્રથમ પ્રવેશ પણ થઈ ગયો.

પ્રિય વાચનાર ! આ જાને પુરૂષોને ઓગળવાની તારા હૃદયમાં પ્રજાળ થરેછા પ્રગટ થઈ હશે. સાંભળ, તેઓ કોણ છે ? તે જાને પુરૂષોમાં જ વૃદ્ધ છે, તે ચાહતી પાત્તનિા નાયક બીબ્મ અને તેની સાથેજ નરૂણ પુરુષ છે, તે વિચિત્રવીર્યની બીજી સ્ત્રી અંબાલિકાનો પુત્ર પાડુ છે. કાશીરાજની ત્રણે પુત્રીઓને પરણ્યા પછી રાજા વિચિત્રવીર્ય તેમના ધૂંગારમાં અતિ આસક્ત થઈ ગયો હતો. તે એટલોજાણે આસક્ત થઈ ગયો કે જેમ રાહુ નૃપ તથા ચંદ્રનો આસ કરે છે, તેમ વિચિત્રવીર્યના શરીરમાં ઉત્પન્ન થયેલા કામદેવે ધર્મ તથા અર્થનો આસ કર્યો હતો. કામિનીઓની કામકાજમાં નડતીન થયેલો વિચિત્રવીર્ય રાજકાજ સર્વ ભુલી ગયો હતો. વિચારવાન પુરુષ કામનું સંવન અતિશય ન કરવું એક એવી નીતિ જાણતા હતા કેની વિચિત્રવીર્ય તેનું વાનવાન નેવન કરતા હતા. અનિશ્ચય કામ

કરવાથી દાબ વિચિત્રવર્ણ નિર્જાળ થઈ ગયો, અને તેની સર્વ
 શક્તિ સીધી થઈ ગઈ. વિચિત્રવર્ણની આવી સ્થિતિ જોઈ તેના
 મુખે સ્વછંદ બંધુ બીજાં તેને ઘણાં બોધ આપ્યો હતો. તેને
 પેલાના સપુત્રપુત્રે કામાસન્ય જોઈ મહાનુભાવ માગ્યે હતું.
 કે ' જાણ આવી રીતે કામદંવન વચ્ચે થવું તારે યોગ્ય નથી
 જેમ મલ્લિકા દીવે ઉત્પન્ન થઈ તે મલ્લિકા દ્વિત કદી
 નાંખે છે, તેમ આ વિવચાનદિત તારો સ્વચ્છતાને દ્વિત
 કદી નાંખે છે બધું ? વિચાર કર જ્યારે અનગ—
 અમરદિત કામદંવે તને જીતી લીધા તો પછી મહાન
 અગવાજા બળવાન પડેલાને તું કેમ જીતી શકીશ ? મહાનના
 પુષ્કમય બાણ તારાથી સદન ન થયા, તો પછી તારા મહાન
 શત્રુઓના લોહમય બાણ તું કેમ સદન કરી શકીશ ? જમ
 ચમરની અગવાજોએ જ્યારે તારે આંધા પરાજાવ કર્યો, તો
 પછી જ્યારે અતિ બળવાન શત્રુઓ આંધો તારો સામે આવી
 હિલા રહેશે ત્યારે તું શું કરી શકીશ ? '

મહાબાહુ બીજા આ પ્રમાણે પેલાના બંધુ વિચિત્રવિ
 ચંદન બોધ આપતા હતા. તે વખતે તેની માતા સત્યવતી ત્યા
 આવી. તેણી પણ પેલાના પુત્રને અતિ દુર્ગંજ જોઈ બેસી—
 " વત્સ ! પ્રથમ તારી સ્ત્રીઓના મુખચદ્ર જોઈ હું અતિ
 આનંદ પામતી હતી કે તેમનાથી સતત થશે તો હું જોઈશ,
 પણ જ્યારે તને અતિ કામથી દીધું થયેલા જોઈ છું, ત્યારે
 હું તેની ચિંતાથીજ દીધું થતી જોઈ છું. કારણકે, જનનીઓ

નો એવો સ્વભાવ હોય છે કે પોતાના પુત્રને આનંદિત જોઈ પોતે આનંદમાં રહે છે અને પુત્રને દુઃખી જોઈ પોતે દુઃખી રહે છે. હે પુત્ર ! બીજી બધી કાનિયાળીઓ કરતાં હું મને વિશેષ ધન્ય સમજું છું કે, તારા જેવો મારે વીરપુત્ર થયો છે, તેથી ખરેખર હું વીરપ્રસૂ માતા ગણાઉં છું, પણ મારા એ અભિમાનનું તેં છંદન કર્યું છે. હે ભાઈ ! તારું પ્રથમનું જન્મ તથા નૈઋત્ય જોઈ જેવો મને આનંદ થતો તેવું હાલ તારું વ્યસન જોઈ મને દુઃખ થાય છે. આપણા કુરુવંશમાં તારા જેવો કોઈ પુરૂષ થયો નથી. તે તારું ગૌરવ તું શા માટે હીન કરે છે ? હવે મારે તને એટલું જ કહેવાનું કે. જેથી હું તથા આ તારો મોટો ભાઈ બીષ્મ આનંદ પામીએ એવું આચરજી કરે "

પોતાના નૈર્યેષ્ઠ બધુ બીષ્મ તથા માતા સત્યવતીનાં આવા ઉપદેશથી વિચિત્રચોર્ય શરમાઈ ગયો અને તેના અંત કરજીમાં તે ઉપદેશો નારી અસર કરો. તે દિવસથી તે ધર્મ, અર્થ અને કામ—એ ત્રણ પુરૂષાર્થ ઉપર સમાનવૃત્તિ રાખી વર્તવા લાગ્યો હતો. નદારામના વર્તતા એવા વિચિત્રચોર્યની ત્રણે સીઓ અનુક્રમે સગલા થઈ હતી. પ્રથમ અબિકાએ એક પુત્રનો જન્મ આપ્યો. સત્યવતીએ તથા બીષ્મે તેનું નામ ધૃતરાષ્ટ્ર પાડ્યું હતું. પૂર્વ કર્મના સચિતથી તે પુત્ર જન્મ્યા થયો હતો તે પછી કેટલેક દિવસ બીજી સી અબાલિકાને પુત્ર થયો હતો. તેને જન્મથી પાડુ નામનો રોગ હોવાથી તેનું

નામ પાંડુ પાડવામાં આવ્યું. ત્રીજી સ્ત્રી અંગાને એક પુત્ર થયો. ' તે વિદ્વાન્ અને સદ્ગુણી યજ્ઞે ' એવું ધારી બીજાપિનાએ તેનું નામ વિદુર પાડ્યું હતું. વિચિત્રવીર્યને ઘેર જ્યારે આ ત્રણે પુત્રોનો જન્મ થયો, ત્યારે તેના રાજ્યમાંથી કૃષ્ણતા, ઘોરી, બલિચાર વગેરે નિંધ કૃત્યોનો નાશ થઈ ગયો હતો, તેમજ અતિવૃદ્ધિ અનાવૃદ્ધિ વિગેરે ઉત્પાત પણ નિર્મૂળ થઈ ગયા હતા.

ધૃતરાષ્ટ્ર, પાંડુ અને વિદુર—એ ત્રણ પુત્રો થયા પછી વિચિત્રવીર્ય પુનઃ વિષયાસક્ત થયો હતો. તેની મનોવૃત્તિ વિષય તરફ પ્રગળતાથી પ્રવર્તી હતી. વિષયની લાલસા જે તેનામાં માતા સત્યવતી તથા જ્યેષ્ઠ ખંભુ બીજાના ઉપદેશથી થોડો દાગ મુમ રહેલી હતી, તે પાછી જામત થઈ હતી અને તેથી તે ઘાણે વિષયોનો પૂર્ણ સંગી જાન્યો હતો. એક તરફ તેની રાજકીય જાહોજલાલી વૃદ્ધિ પામતી હતી, ત્યારે બીજી તરફ તેની વૃત્તિ વિષય તરફ અતિશય વૃદ્ધિ પામી હતી. આ વિષયવૃદ્ધિથી તેના વિષયી વપુમાં ક્ષય રોગની ઉત્પત્તિ થઈ આવી અને તેથી તે શરીરમાં તદ્દન ક્ષીણ થઈ ગયો હતો. તેનીપર ખાસી, શ્વાસ તથા બીજો પણ ક્ષય રોગનો પરિવાર અમલ ચલાવવા લાગ્યો. અને થોડા દિવસમાં એ પરિણામ આવ્યું કે, વિચિત્રવીર્ય ક્ષયરોગથી મૃત્યુને વશ થઈ ગયો. હામાસક્તિનું કદકુંળ તેણે આખું અને વિષયાંધકારમાં તેનો પ્રલય થઈ ગયો. જેમ સૂર્યના અસ્ત થવું.

સર્વ સમજે અંધકાર થઈ જાય, તેમ વિચિત્રવીર્યના મરણથી સર્વ દિશાઓ નિસ્તેજ દેખાવા લાગી. આ વખતે સત્યવતીએ જે વિલાપ અને જે શોક પ્રદર્શિત કર્યો હતો, તે અવર્ણનીય હતો. અંબા, અંબાલિકા અને અંબિકા—એ ત્રણ સ્ત્રીઓએ પણ ભારે આકંઠ કર્યું હતું.

વિચિત્રવીર્યના મરણ પછી તેના ત્રણ પુત્રોની વ્યવસ્થા તેમના કાકા બીષ્મ ઉપર આવી પડી. મહાવીર બીષ્મે તે નાના બાળકોને કેળવળી આપી મુશિક્ષિત ગનાવ્યા અને યુદ્ધકળાની સારી તાલીમ આપી હતી. બીષ્મના પરાક્રમથી હસ્તિનાપુરના રાજ્ય ઉપર કોઈ શત્રુ રાજા આવી શક્યો નહીં. બીષ્મે તે ત્રણે પુત્રોને સમગ્ર વિલામા કુશળ કર્યા, પણ તેમાં પાંડુકુમાર ઘણો ચાલાક નીકળ્યો અને સર્વ પ્રકારના ઉત્તમ ગુણોનો તે પાત્ર બન્યો. દૃતરાષ્ટ્ર સર્વ ભાઈઓમા મોટો હતો, તથાપિ તે પોતાના મધ્યમ ભાઈ પાંડુને વધારે માન આપતો હતો.

જ્યારે તે ત્રણે ભાઈઓ લાયક થયા, ત્યારે વીર બીષ્મે પોતાના ભત્રીજા દૃતરાષ્ટ્રને કહ્યું કે, ‘ આ ત્રણે ભાઈઓમાં તું મોટો છે, માટે આ હસ્તિનાપુરની રાજ્યગાદી ઉપર આરૂઢ થા. ’ કાકાના આ વચન સાંભળી દૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું હતું કે, “ પૂજ્ય કાકા ! હું અંધ હોવાથી રાજ્ય કરવાને લાયક નથી, માટે આ પાંડુને રાજ્યાસન ઉપર બેસારો. જેમ દિવસ સૂર્યથી ચોભા પામે છે, તેમ આપણી રાજ્યભક્ષી આ પાંડુથી ચોભા પામશે. પાંડુ રાજ્ય કરવાને સમર્થ છે. ”

ધૃતરાષ્ટ્રનાં આવાં વચનો સાંભળી તેના અતિ આશ્ચર્યથી દીર્ઘવિશ્વાસી બીષ્મ પાંડુને રાજ્યાસનપર જોસાર્યો અને હસ્તિનાપુરના વિશ્વાળ રાજ્યમાં તેની આજ્ઞા પ્રવર્તાવી. પાંડુ રાજ્યકાર્યમાં નિપુણ થયો હતો, તેથી તેની સરકીર્તિ ત્રણે લોકમાં વ્યાપિ ગઈ. પાંડુનો રાજ્યકારભાર બીષ્મ તથા ધૃતરાષ્ટ્ર ચલાવના હતા, તેથી પાંડુને કોઈ જાતનો ધમ પડતો નહતો. તેણે કેટલાકજોકે અધર્મી રાજાઓને વશ કર્યા હતા. કેટલાકજોકે દિવસ પછી ગાંધાર દેશના રાજા યુધામન્યુ ધૃતરાષ્ટ્રની પોતાની આજ્ઞા જહેનોને તેથી હસ્તિનાપુરમાં આવ્યો હતો, અને તેણે રતિના જંવી તે મુંદરીઓને બીષ્મને પ્રાર્થના કરી ધૃતરાષ્ટ્રનો સાથે પરજાવો હતી. તે જનમહોત્સવ માટે ધામધૂમથી હસ્તિનાપુરમાં થયો હતો.

ધૃતરાષ્ટ્ર વિવાહિત થયા પછી બીષ્મને વિચાર થયો કે, " હવે કોઈ પણ યોગ્ય કન્યા મળે તો પાંડુનો વિવાહ કરવો." હસ્તિનાપુરની મહારાણી યવાન લાયક કોઈ ઉત્તમ રાજકન્યાની શોધ કરવાને બીષ્મની પ્રવૃત્તિ હતી. અંવાગમ ને પોતાના જાત્રીજા પાંડુ કુમારને કોઈ હસ્તિનાપુરમાં રૂંધવા નીકળ્યો અને ત્યાં અચાનક આ ચિત્રપટવાળો પ્રવાસી તેના જોવામાં આવ્યો છે.

ચિત્રમાં ચિતરેલી અનુપમ દિવ્ય મુંદરીને જોઈ બીષ્મને વિચાર થયો કે, " આ કોઈ દિવ્ય મુંદરી પાંડુને લાયક છે

આ અનુપમ અંગના જા પાડુન ખાત માવ તો બહુ સારી
 વાત બને " આવા વિચારથી બીજમે તે પ્રવાસીને પુછ્યું
 " ભદ્ર, આ કમલવદની કઈ સુંદર બાળાનું ચિત્ર છે ? કેમથી
 સર્વ દિવ્ય કન્યાઓને હૃતનાર અને લાવણ્યથી દેહીખમાન
 આ બાળા કોનો પુત્રી છે ? અને આ ચિત્ર કઈ તું ચામાટે
 કરે છે ? " બીજમનાં આવાં વચન સાંભળી તે પ્રવાસી મંદ-
 હાસ્ય કરી જાયો- " આયુષ્મન્, યમુના નદીના તટ ઉપર
 મયુરા નામની નગરી છે. તેમાં ધદુ નામે એક મહાપરાક્રમી
 રાજા થઈ ગયો છે. તેના વંશજો હાલ તે નગરોમાં રાજ્ય
 કરે છે. યદુરાજને સૂર નામે પુત્ર થયો હતો. તે પણ યદુરાજ
 વીર્યવાન રાજા હતો. તેને શૌરિ અને સુવીર નામે બે
 પુત્રો થયા હતા. તે પુત્રો સર્વ રીતે શુભ્રવાન અને લાવક
 થયા એટલે શૂર રાજા શૌરિને રાજ્યપદ અને સુવીરને
 યુવરાજપદ આપી દીધા. સર્વ વનમા તપશ્વર્યા કરવા ગયો
 હતો. એક વખતે શૌરિ પોતાના નાનાભાઈ સુવીરને મયુરાનું
 રાજ્ય આપી કુશાવર્ત દેશમાં ફરવા નીકળ્યો. ત્યાં તે દેશ
 ઉત્તમ બાળી તેણે તેમાં શૌર્વપુર નામે એક ઉત્તમ નગર
 વસાવ્યું અને તેમાં પોતે વાસ કરીને રહ્યો હતો. થોડા વખ-
 તમાં તેનો ન્યાયવૃત્તિથી એ રાજ્ય પણ આબાદ થયું અને
 તેનો અંદર વસવાટી પ્રજાઓ બાળી સમૃદ્ધિવાન થઈ હતી.
 શૌરિને તે રાજ્યમાં પણ પુત્રો થયા હતા. તેમાં અધકશુભ્ર
 મુખ્ય હતો. રાજા શૌરિએ કુશાવર્ત દેશના રાજ્ય ઉપર

અનિયમપત્તે ક્રેવેલો વિખ્યાખિન માનવ સરીરરૂપ શુદ્ધ વૃદ્ધને દર્શન કરી નાંખે છે. વિષયરૂપ અખિનકુલમં દોષાઓલો માનવ આત્મા દગ્ધ થઈ હુર્ગતિના આરામા આવી પડે છે. તેથી જો વિષયરૂપ વિષયોમાથી દૂર રહેવું જોઈએ.

બીજે બોધ કુંતીના માતાપિતાના પ્રવર્તન ઉપરથી લેવાનો છે. માતાપિતાએ પાતાની પુત્રી કુંતીને માટે યોગ્ય વસ્ત્રોધવાની અને તોળીને સ્ત્રીક્રિયાઓ આપ્યાની કેવી કાળજી રાખી હતી. પાતાની પુત્રીને સર્વ શુભ સંપત્તિ કર્યા પછી કોઈ યોગ્ય વસ્ત્રે આપવા માટે, કેવો પ્રયત્ન કર્યો હતો ? એ આપ માળાપોષે બંદનનું લક્ષમ નાખવાનું કે નુશાંક ? કેમ કે એક સદશુદ્ધ અને વિદ્વાન વગેરે નામ કે એ બંને નામ પ્રવૃત્તિથી છે પૂર્વે આર્થ દેશમાં એ ઉત્તમ રીતે પ્રવર્તતા હતા તેથી આર્થ વગ પ્રવૃત્તિ રાખ નો નામી હતો અને જે પાત્રનું સંપૂર્ણ સુખ આ પ્રવર્તન તે બાબતમાં જીતી હતું.

મકરંશુ ૧૫ મું

અમદાવાદી મૃદિહા.

એક મુદ્દા ને કનેલેલમ તે ને કનેલેલમ ૧૫ મું તેની આનેપાલ કે. પ્રવૃત્તિ આપેલ ન હતું તેનાથી એક સમાજી પાતાના ને ૧૫ થી વિષય આપેલ વસ્ત્રોથી કનેલેલમ.

હતી. બીજી રવરૂપવાન હતી પણ તેનાથી ન્યૂન હતી. તથાપિ પેલી રમણીના લાવણ્યની પ્રભા તેનાપર પડતી, તેથી તે વિશેષ સુશોભિત દેખાતી હતી. તેઓ બંને પોતપોતાની ઈચ્છાઓ પ્રદર્શિત કરતી હતી. તેઓમાં જે અતિ સુંદર રમણી હતી તેણીએ ચિંતાતુર વદને બીજીને કહ્યું, “સખી, મારા મનોરથ સિદ્ધ થવામાં મને મોટી યંત્રા ઉત્પન્ન થઈ છે. હવે હું નિરાશ થઈ મારા જીવનનો અંત લાવવા ઇચ્છું છું.” પ્રિય રાજકુમારી ! એવું સાહસ કરવું આપને યોગ્ય નથી, આપ વિદ્વાન્ થઈ આત્મહત્યા કરવા તૈયાર થાઓ, એ સર્વ રીતે અઘટિત છે.” સખીએ ચિંતાતુરવદને ઉત્તર આપ્યો.

“ જે પિતા મને યોગ્ય વરને આપવા ખાંતીલા છે, તથાપિ મારા હિતની ખાતર તેમણે પોતાના વિચાર ફેરવ્યા એ મને યોગ્ય લાગ્યું નહિ. પિતા તન, મન ધનથી માઈં હિત ઈચ્છે છે, પણ તેથી માઈં અહિત થવાનું છે. એ વાતથી સુસ પિતા તદ્દન અજ્ઞાત છે. હવે મારે શું કરવું અને કેવો ઉપાય લેવો ? ” રાજકુમારીએ શોકાક્રુ લાવીને કહ્યું.

“ પ્રિય સખી, એવું શું જન્યું છે ? ” તેણીએ ઇતિ-જારીથી જણાવ્યું.

રાજકુમારો જોડી—સખી, ગઈકાલે હસ્તિનાપુરના મહારાજા પાંડુના શુભ્રા સાંભળી, હું તે પવિત્ર રાજાપર મોહિત થઈ ગઈ છું અને એ ધર્મવીર મહારાજાની પત્ની થવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો છે.

સપ્તી—એ મહાસાગરના શુભે તે' શી દીને સાંભળ્યાં ?

રાજકુમારી—એ પુરૂષ મારું ચિત્રપટ લઈ વિદેશમાં ગયો હતો, તે દક્ષિણાપુરમાં જઈ ચડ્યો. ત્યાં તે રાજ્યના અધિપતિ પાંડુરાજ પોતાના વડીલ કાકા બીરમની સાથે તેને સ્વગ્ગાનક મળી ગયા. મારી મુંદર પ્રતિમા જોઈ પાંડુરાજએ મને વરવાની મંજૂર કરી અને તે વાત મેના કાકા બીરમને યોગ્ય લાગવાથી દોરક નામનો એક પુરૂષ પોતાના તરફથી મારા પિતાની પાસે મારે સંબંધ દરવાને મારે માટે મોકલ્યો. તેણે સભા વચ્ચે પિતાથીને વાર્તા બોલેર કરી. પણ મારા દુર્ભાગ્યે પિતાથીને તે વાત મળી નહીં તેમણે દોરકને કહ્યું કે “આપણી કહે તમને જણાવ મારે” સપ્તી. તે મર્મ અલિપ્ત રોય તો પારેલુ કાર્ય નહીં થઈ જાય છે અને મર્મ અલિપ્ત રોય તો પારેલુ કાર્ય નહીં થાય છે બીજા કિવનં પિતાથી નિવ્યન સમયે સભામ આવી દાખલ થયા તે વખતે તેમણે માતા ચિત્રપત્નના ચિત્ર પાન પસા પડા સને બોલાવીને કહ્યું કે, “પાંડુરાજ મેં તો છે મારું દુર્ભાગ્યે તેને મારા પુત્રી આપવાના નહીં. આ વાત તે આપણા માણસને જણાવી છે.” પિતાની આજ્ઞાથી નેત્ર છે અને તે વાત કહી મોકલે દોરક નિરાશ રહી દક્ષિણાપુર ચડ્યો તથા છે ત્યાં, અરુ અને કાકી ચિત્રા દાખ છે આજન કિવલ તે મારા મારા મર્મ મળ કયો છે હવે રાત્રે દુર્ભાગ્યે તે છે કદાચ કદાચ બધી સંમ મૂર્ખ પિતા આ મર્મ કદાચ કદાચ તેમના

છે, તેમ મનના સંતાપથી આ માઝું શરીર નિસ્તેજ થઈ ગયું છે. તે કોરકે જ્યારથી પાંડુ રાજાના શુભોત્તું વર્ણન મારી સમક્ષ કહી જતાવ્યું છે, ત્યારથી તેમના પ્રેમપાશમાં પડી છું. કોરકે મને કશું હતું કે, પાંડુ રાજા ચંદ્રના જેવા શિવજ છે, પણ મને તો એથી ઉશ્કેડું લાગે છે. જો પાંડુ રાજા ચંદ્રના જેવા શિવજ હોય તો ને મારા હૃદયમાં અગ્નિના કરતાં પણ વધારે તાપ કેમ કરે છે? વળી મારો કામ પણ અપરાધ ન હતા ક્ષર કામદેવ પાતાના બાંહે કરી મને અત્યંત પીડા કરે છે અને પાંડુ રાજાએ પાતાના સૌહાર્યથી તેનો તિરસ્કાર કર્યો છે, તે છતાં તેને ક્યારે પણ કવેશ કરતો નથી. જો કામદેવે પાંડુ રાજાને પાતાના બાંહે કરીને વધવા હોય તો તેમને આટલા દિવન મુખી માઝું સ્મરણ કેમ ન થાય? ને જો સ્મરણ થતું હોય તો નેંચો અદિ આવ્યા વિના કેમ રહે? હવે હું નિવૃત્ત થઈ જાઉં મનુષ્ય વિના મારે જીજ્ઞે કોઈ આશય નથી.

રાજકુમારી કુન્દીના જીવન નામની લેખિકાની સહીએ લેખિકાના હૃદયનું નામ જણાવ્યું હતું. “શિવ સખી, આટલો અર્થો અર્થ કરવાનું કામ મને નથી જે વસ્તુ પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય ન હોય. ” પણ કેવળે તેની પ્રાપ્ત થાય છે, મારે શોક કરવા હોય છે કે કેવળે અર્થ કેવાય કેવાથી કાઢીય કે, તારો પતિ પાંડુ રાજા જેવો નથી તો આવી કેમો રહેશે. ” આટલું કહી તે ચતુર થઈ ગઈ. મહાશ્વરે સખીને શિવ

સ્વપ્નનું વર્ણન કર્યું હતું, તેવુંજ આ સ્વપ્ન દેખાય છે,
 પણ આ મારો નર્ક વ્યર્થ છે શું જગતમા એક આકૃતિના
 જેવી વ્રીજ આકૃતિ થતી નથી ? વગી કહ્યું છે કે 'જેનું મન
 જેમ આસક્ત થયું હોય, તે તેનું જ દેખે તે મને પણ
 તેમજ થયું કયા પાડું' અને '૧ આ - ૧૫૧' બાવી રીતે
 વ્યવસ્થા મ ન. ૧૫, ૧૫.૫ ૧૫ થ ૧' તથાપિ મને

મારા યાદવપતિ મહારાણની સંમતિ મેળવ્યા વિના મેં આ તમારા વિવાહસંબંધ જોડ્યો છે. તેથી હવે જોમ આ રાજકુમારીનો મનોરથ પૂર્ણ થાય તેવો નમારો ચત્ન કરવો. ”

આટલું કહી કાંઈ કાર્યનો વિચાર કરી તેમને એકાંત સ્થળનો લાજ આપવાને તે સખી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

એકાંત રહેલી અગનાને જોઈ અનંને પોતાનું ધનુષ્ય તૈયાર કર્યું. તેઓ જાને શ્રુગારના મહામાગરમાં મમ થઈ ગયા. કમનીય કાતા કુતીએ મંદહાસ્ય કરી પ્રશ્ન કર્યો, “ક્યા મિનાય, આ નગરમાં મારા પિતાના રાજમેહેલની અંદર આપનો પ્રવેશ શી રીતે થયો ? અને મારા હૃદયનો પ્રેમ આપના જાણુવામાં શી રીતે આવ્યો ? મારા લાગ્યના ઉદયની પ્રેરણા શી રીતે થઈ ? ” કુતીના આ પૂછનાના પાડુએ પ્રેમથી ઉત્તર આપ્યો. “ પ્રિયા, ચિત્રપટ ઉપર તારી પ્રતિમા જોઈ હું તારીપર વિશેષ રાગી બની ગયો હતો. તારા પવિત્ર પ્રેમનું પતિજિંજ ત્યારથીજ મારા હૃદયદર્પણમાં પડ્યું હતું. મારા હૃદયના વિચાર ઇંગિત ઉપરથી જાણી મારા વરિલ કાકા બીએ કોરકને તારા પિતાની પાસે મોકલ્યો હતો. દેવચેત્તે તારા પિતાએ મને દેખી ઠરાવી કોરકને નિરાશ કરી પાછો મોકલ્યો. મેં કોરકને એકાંતે જાલાલીને પુછ્યું, ત્યારે કોરકે તારા શુદ્ધ પ્રેમનું સ્વરૂપ મારી આમળ જાણાવ્યું, તે ઉપરથી મારા હૃદયમાં તારી તરફ વિશેષ રાગોદય ઉત્પન્ન થયો અને મારા અરીરને કામદેવ વિશેષ પીડા આપવા લાગ્યો. કામદેવ-

એક વખતે હું પૃથ્વીમાં પર્વતન કરવાને નીકળ્યો. ફરતાં
આ જાગની સમીપે આવી પહોંચ્યો. એટલામાં મને
ધરોનો રાજા બાણી મારા કેટલાએક દુરમનો કાણુ બાણે
થી અહિં મારી પાછળ આવો પહોંચ્યા. મને એકલો
તેમણે મને જગાત્કારે પકડી લીધો અને આ જાડની
ખીલાથી જડી લીધો તેથી મારી આવી દુર્દશા થઈ
તમે મારા પ્રાણદાતા થઈ મને મુક્ત કર્યો છે. જો કે
મારો બહલો મારાથી વાળી ચક્રાય તેમ નથી, તે છતાં હું
પનો તાબેદાર છું. જે ઈચ્છતા હો તે આજ્ઞા કરો. તે કાર્ય
કારને હું તત્પર છું. ”

તે વિદ્યાધરપતિના આવ. વચન સાંભળી મેં તેને કહ્યું,
ભદ્ર ! પરંપરા કરવો એ દરેક ઉત્તમ મનુષ્યનો ધર્મ છે.
મે તમારા રાજ્યમાં જઈ તમારી પ્રજાનું સારી રીતે પાલન
પણ કર્યો, તેનાથી વધારે સારું મને શું છે. કે જે હું
મારી પાસે માશું ? ”

મારાં આવાં વચન સાંભળી તે વિદ્યાધર ખુશી થઈ
કહ્યો—“મહાનુભાવ ! તમારી ઉત્તમ કૃતિ જોઈ હું હૃદયમાં
તિશય પ્રસન્ન થયો છું, તથાપિ તમારું કાંઈ પણ કાર્ય
કરવાની મારા હૃદયમાં ઉત્કંઠા થાય છે, તે તમે કરો
જી તમારી મુખમુદ્રા ઉપરથી દેખાય છે કે, તમે ચિંતાતુર
તો જો કૃપા કરી તમે તમારી ચિંતા મારી આગળ પ્રગટ

પાંડુના મુખથી આ ગંધી વાતો સાંભળી કુંતી અને દાર્શ્ય થઈ ગઈ. તેણીએ તે અમનકારી મુદ્રિકા જોવાને પાંડુના હાથને ઝડપી ક્યો અને તેનું મૂઠમ રીતે અવલોકન કરી પોતાના પતિનો અમાગમ કરાવનાર તે મુદ્રિકાનો તેણીએ હૃદયથી ઉપકાર માન્યો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ગર્ભગોપન.

કુંતીની માતા મુલદા ઉત્તમ પ્રકારની માતા હતી. માતા તરીકેના જેવા શુભો જોઈએ તે ગંધા શુભો તેનામાં પ્રાપ્ત થયા હતા. તેણીએ સારી ખંત ધરી પોતાની પુત્રી કુંતીને કેળવણી આપી હતી. તે સાથે તે બિવિધમા એક ઉત્તમ પ્રકારની મુદ્રિકા અને એવી તાલિમ આપવામાં તત્પર રહેતી હતી. “ કુંતી કામ્ય યોગ્ય પતિને પ્રાપ્ત થાય અને તે બિવિધમા પૂર્ણ સુખી થાય ” એજ ધાન્ય મુલદાનું મુંદર હૃદયમાં હતી. તેણી કુંતીને માટે નવનવા મનાન્ય પારણું કરતી અને તે કેવી રીતે નકમ થાય ? તેના નકર-વિકર દર્શાવતી હતી.

એક વખતે મુલદા પોતાની પુત્રી કુંતીને શોકાતુર જોઈ હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગી કે, “ કુંતી જે દમેશ્વર પ્રસન્નમુખા

પ્રિય વાંચનાર! આ પ્રસંગનો બાધ પલ્લુ મનન કરવા
જોવો છે. પંડુ અને તેની મહારાણી કુંતી પોતાના કુટુંબ તરફ
જેવી રીતે વર્ત્યા છે, તેવી રીતે વર્તવાનું શિશુનું દરેક કુટુંબ
શ્રદ્ધા કરવું જોઈએ. આજઠાલ આંઈઓમાં અને તેમની
સીઓમાં જે કુટુંબ કલેશ જોવામાં આવે છે, તેથી દેટલી
હાનિ થાય છે; તેનો વિચાર આ પ્રસંગે કરવાનો છે. એક
પિતાના પુત્રો વિપદહિત થયા પછી પોતપોતાની સીને આપીને
યઈ કુસંપનાં બીજ આરોપે છે, જે નકારામાં નકારું કુપ્રવ-
ર્તન છે. સહોદર બંધુઓનો રનેહ ધારો હોવો જોઈએ,
તેમની સીઓએ મદા સંપથી વર્તવું જોઈએ, જે તેઓમાં
કુસંપ રૂપી મહાન અગ્નિ પ્રગટ થયો તો તેઓ બધાનો
સાથેજ વિનાશ થઈ જવાનો. કુસંપરૂપી વિપદાજ્ઞા ત્યાં આરો-
પિત થયું, ત્યાં તેના વિપ્રમય કુજોની એટલી બધી ખરાબ
અસર થાય છે કે, તેથી સર્વને મોટી હાનિ થાય છે, અને
તેનો સ્વાદ લેનાર સર્વ કુટુંબ દુઃસ્થિતિમાં આવી પડે છે.
સુત રાજા પાંડુ અને વિદુષી મહારાણી કુંતી કુસંપના નકારા
સ્વરૂપને જાણતા હતા, તેથી તેઓ પોતાના રાજકુટુંબમાં
સારી રીતે સંપથી વર્તતા હતા.

વર્તમાનકાળે કેટલાંક ઉચ્છ્રાંસલ યુવાનો પોતે સ્વ-
તંત્ર થવાને પોતાના વડોનો અનાદર કરે છે અને પોતાના
પૂજ્ય વહિવટની આજ્ઞા તથા મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરવા ઉભા
થાય છે, તેઓને હવટે અતિ પશ્ચાન્નાપ કરવાનો વખત આવે

છે. મુજ મહારાજા પાંડુ એ વાતને સારી રીતે જાણતો હતો, તેથી તે પોતાના વડીલ કાકા બીજમની આજ્ઞા પ્રમાણે સદા વર્તતો અને તેમની દરેક આજ્ઞાને માનતો હતો. તેની વડિલ બીજમ તરફ એટલી બધી પૂજ્ય અને માનજુદિ હતી કે, તે તેમને પોતાના પૂજ્ય પિતા સમાન ગણતો અને તેમણે આપેલા શિશુજીથી તેમને પૂજ્ય ગુરૂ તરીકે માની સર્વદા તેમની સેવા કરતો, એટલુંજ નહીં પણ સદા તેમના મહાન્ ઉપકારનું સ્મરણ કરી તેમનો અતિશય આભાર માનતો હતો. આવી ઉત્તમ રીત સર્વને પારણ કરવા યોગ્ય છે અને તે પ્રમાણે પ્રવર્તન કરવા મદા તત્પર રહેવાનું છે. મં.પ, વડિલની આજ્ઞાનું પાલન અને બીજમના ઉપકારનું સ્મરણ એ ત્રણ બાબતનો ઉત્તમ જોડ આ પ્રકરણમાંથી પ્રાપ્ત કરવાનો છે, અને તે પ્રાપ્ત કરવા થોડા માનવજીવનની ન પૂર્ણ નાર્યાજ્ઞા થવાની છે.

પ્રિય વાચકવૃદ્ધ ' જો તમે આ ઉત્તમ પ્રકરણનો સાર ગ્રહણ કર્યો અને તે પ્રમાણે વર્તવા હૃદયમા નિર્ણય કર્યો, તો તમે તમારા જીવનમા ધાર્મિક અને સામાજિક બંને પ્રકારની ઉન્નતિ સંપાદન કરવાને બાંધણાગો થશો. એ ઉત્તમ પ્રવર્તન તમને તમારી સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિનું ઉચું શિખર જતાવશે અને હંમેશાં સદગતિના અધિપતી બનાવી આ દુઃખમય સંસારના મહા માર્ગમાંથી મુક્ત થવાનો ઉત્તમ ઉપાય પ્રાપ્ત કરાશે.

દત્તી એક વખતે કોઈ નિમિત્તે આવી તેમને કહ્યું કે-
 'શોભે છે શોભે કશું નહીં. તમારા બાઈ વસુદેવ કહ્યું જીવતા
 છે. નિમિત્તે આના આ વચન સાંભળ્યાંજ સમુદ્રવિજય
 સાનંદાદિર્થ થઈ ગયા. અને તેમના દુદવને શોભે જરા શગી
 જાયો. તેવામાં અસ્થિપુરના રાજા કૃષિર તરફથી તેની પુત્રી
 રોહિણીના સ્વયંવરનું આમંત્રણ આવ્યું. રાજા સમુદ્રવિજય
 પોતાના બાઈએ સદ્વિત તે સ્વયંવરનો ઉત્સવ એવાને અ-
 સ્થિપુરમાં આવ્યો. તે દિવસની પ્રાત્રિને માટે નહીં, પણ પો-
 તાના બાઈ વસુદેવના વિયોગથી થયેલા દુઃખને નિવારણ
 કરવા માટે આવ્યો હતો. તે પ્રસંગે જરાસંધ યગેરે મોટા
 મોટા રાજાઓ આવ્યા હતા. જ્યારે સ્વયંવરનો સમય થયો
 એટલે રાજાઓ ઉત્તમ પોશ્યાક પહેરી પોતપોતાને યોગ્ય
 એવા આસનો ઉપર આવીને બેઠા રાજા સમુદ્રવિજય પણ
 તે કોનુંક જોવાને એક આસન ઉપર આવીને બેઠો. સર્વ
 રાજાસમાજ આવી રહ્યા પછી રાજકન્યા રોહિણી પોતાની
 કામીઓના પગિવાર સાથે મહાપદા હાજલ થઈ તે રાજા
 બાગા પોતાના ઠેકાણેથી સર્વ રાજામહારાજાને અવજાકવા
 લાગી. રાજકુમારી રોહિણીના મુખચંદ્રને જોઈ સર્વ રાજાઓ-
 ના પદનરૂપી કુમુદ પ્રકૃષ્ણ થયા જાન્યા, અને તેને વરવાની
 ઉમદા આગ્રાહ્યા બાંધવા લાગ્યા. અનુક્રમે સર્વ રાજાઓના
 મુકુટ, રૂપ, કુળ તથા રાજ્યસમૃદ્ધિ યગેરેનું વચન રોહિણીને
 તેની સંખી સંભળાવવા લાગી. બધું સાંભળ્યા પછી અને એક
 વાર સર્વ રાજાઓના મુખ જોયા પછી મૃગાક્ષી રોહિણીએ

કેવળ મુદેવના સારા સંગમાં રહ્યો, ત્યાં મુખી તે સારો મતિવાળો
 રહ્યો અને જ્યારે તે જવાસપના તથા તેની પુત્રી જીવવચ્ચના
 સિમામમમાં આવ્યો, ત્યારે તેનામાં કુણુદિ ઉત્પન્ન થઈ હતી
 અને તેથી તે ફર તથા હિંસક બની ગયો હતો. તે પ્રસંગને
 લઈને તેણે પોતાના છ બાળેભોને ધાત કર્યો હતો. આ પો
 પોથી તે મયુરાની સર્વ પ્રજામાં અકારો થઈ પડ્યો હતો
 તેણે પોતાના જીવનને નિંદનીય બનાવ્યું હતું. વળી ને
 જે મનુષ્ય મહા પાપનો કરનાર થાય છે, તે મનુષ્ય પોતાના
 પાપકર્મના બળથી મૃત્યુની પાસે આવે છે. જેમ અતિ ઉ
 પુરુષ કરવાથી તેના શુભ ફળ આ લોકમાં સદ્ય મળે છે, તેવી
 રીતે અતિ ઉત્ત પાપ કરવાથી તેના કદુદ્ધ પલ્લ આ લોકમાં
 સદ્ય મળે છે. એવીજ રીતે પાપી કંસના પ્રસંગમાં પણ બન
 ઘાનું છે. એ મહાપાપી પણ હવે કાળનો આસ થવાને અધિ
 કારી બન્યો છે.

કંસની સ્ત્રી જીવવચ્ચ કે જે કેળવણી વિદ્યાની અને દુબ્ધ
 સનને સેવનારી સ્ત્રી હોવાથી તે કંસના સંસારને મહીન કર
 નારી થઈ પડી હતી. તેવી અજ્ઞાન અને દુબ્ધસની સ્ત્રીના સે
 વનથી પુરુષનું જીવન ગલિત થઈ જાય છે. કંસને જે બાલહૃત્ય
 કરવાની કુણુદિ ઉત્પન્ન થઈ હતી, તે પણ તે નારી સ્ત્રીના
 પ્રસંગથીજ થઈ હતી. તે ઉપરથી દરેક મુલ મનુષ્યે ધર્મ
 યોધ લેવાનો છે. સ્ત્રીજાતિને સન્માર્ગે દોરવાનો પ્રયત્ન
 કરવો જોઈએ. બાલ્યવયથીજ તેણીની સંભાળ રાખવી જોઈ

બને સ્ત્રી પુરૂષ પોતાના હૃદયને પ્રશ્ન કરતા હતા. આ વખતે એક પુરૂષ ' દ્વાર ઉપાટો ' એવો ધ્વનિ કર્યો. તે ધ્વનિ સાંભળનાંજ સ્ત્રી પુરૂષ ચમકી ગયાં, ' આવા રાત્રિને સમયે કોણ આવ્યું હશે ? ' એમ તેઓ વિચારમાં પડ્યા. પુરૂષે ઇતેન્નરીથી બેઠા થઈ પોતાના જુદાં દ્વાર ઉપાટ્યું, તેવામાં જેના બંને હાથમાં એક નાનું તેજસ્વી બાળક છે એવા એક પુરૂષને નેમણે જોયો. તેને જોતાંજ તે પુરૂષે તેને ઓળખી લીધા. તેણે આનંદના આવેશમાં કહ્યું, " મિત્ર ! તમે અત્યારે ક્યાંથી ? આ બાળક કોનું છે અને તેને અહિં કેમ લાવ્યા છે ? " તેના પ્રશ્ન ઉપરથી તે પુરૂષે પોતાનો સર્વ જુગાત તેને કહી સાંભળાવ્યો.

પ્રિય વાચકશ્રદ્ધ ! આ પ્રસંગ તમારા સમજવામાં આવ્યો નહીં હોય. તેથી તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની જરૂર છે. યમુના નદીને કાંઠે આવેલું ગામ તે ગોકુળ છે. તે મથુરાનગરીથી ત્રણકોશ ઉપર આવેલું છે. જે સ્ત્રી પુરૂષ હતા, તે નંદ તથા તેની સ્ત્રી યશોદા છે. નંદ ગોકુળનો રાજા છે અને યશોદા તેની રાણી છે. તે નંદ વસુદેવનો પરમ મિત્ર છે. આ વખતે જે પુરૂષ હાથમાં બાળક લઈને તેની પાસે આવ્યો છે, તે વસુદેવ પોતાની સ્ત્રી દેવકીના સાતમો ગર્ભ જે કૃષ્ણ તેને લઈ નંદને યેદ આપ્યો છે. જ્યારે કંઈ દેવકીના છ ગર્ભ મારી નાંખ્યા તેથી આ સાતમા ગર્ભનું રક્ષણ કરવા વસુદેવને અર્ધરાત્રે ગોકુળમાં આવવું પડ્યું છે. આ સાતમો ગર્ભ કૃ-

‘ યગોદ્ધત્યે એક દિવ્ય કન્યાને જન્મ આપ્યો. ’ વસુદેવ તે કન્યાને સપ્ત પોતાનો પુત્ર યયોદ્ધાને આપી સત્વર પોતાને ઘેર આવ્યો. અને તે પુત્રા દેવકીને આપી તે બાળિકા ઉંચે સ્થલે ઉદન કન્યા ત્રાગી ત્રાગીના ઉદનનો અષ્ટ સાબળી કંસના રક્ષા થાળી જામળ થઈ ગયા અને તે પુત્રીને કંસની પાસે તેડી ગયા. તે નુદન માતાગાને જોઈ કંસે વિચાર કર્યો કે, “ મારાથી બધા મનુષ્યો બચાવી ન શકે નાગી જાય છે—એવું માત્ર અનુભવના કમ છે ત્યાં બન્યા. દુઃખ મ કન્યા શુ કરવાની છે? મૂર્ખ મુનિએ વક્ષા છે ને. કન્યાને છે, તમના વચન ઉપર શેઠ વિચાર ન કરે. ’ આ કમાનું વચાને તે માત્રિકાનું નાક ન હોય તે સહજ જાણી શકાય.

દેવદાસી પણ મધુરાથી ગોકુળમાં આવતી અને કૃષ્ણને પોતાના સ્તનનું દુધથી પાન કરાવતી અને અતિ કુર્ષથી લાંઠ લાંઠાથીને જોડાવતી હતી.

એક દિવસે પૂતના અને શકુનિ નામે જે વિદ્યાધરીઓ પૂર્વનું વૈર સ્મરણ કરી કૃષ્ણને મારવા ગોકુળમાં આવી અને ઘણા પ્રકારે તેને મારવાનો ચત્ન કર્યો, પણ તેમાં તેઓ નિષ્ફળ થઈ અને અતે દેવયોગે તેઓ બને મરણને શરણ થઈ ગઈ. જે નિર્દોષ સાધુજનને મારવાનો ચત્ન કરે છે, તેઓ પોતેજ નાશ પામી જાય છે. કૃષ્ણ બનુકમે કિશોરવયમાં આવ્યો, ત્યારે તે ગોપાંગનાઓના ધરમાં જઈ દૂધ તથા દહીંના ગોરસ ચોરી ચોરીને ખાવા લાગ્યો. એમ કરતાં ખાતાં બચે અને લાજ આવે તો તે કોળી નાંખતો હતો. તે ખાવા અનેક ઉપદ્રવો કરતો તોપણ ઉપ્પજતાને કરનારા સૂર્યની જેમ તે કોળીને અપ્રિય લાગતો નહિ. એમ કરતાં જ્યારે કૃષ્ણ સાત આઠ વર્ષના થયો, ત્યારે જંમ ચ પાના પુષ્પની ખુશખોઈથી દિશાઓને મુગધિ આપે તેમ તેની ઈર્ષાની ખુશખોઈ ચારે તરફ મનસી ગઈ. તેના કંઠનો અવાજ ધણે મધુર હોવાથી જ્યારે તે બાળક ગાતો ત્યારે તેની પર બધા આકર્ષિત થઈ જતા અને તેની તરફ અપાર પ્રેમ ધારણ કરતા હતા. કૃષ્ણની આવી અદ્ભુત લીલા સાંભળી વસુદેવના મનમાં શકા ઉપજી થઈ કે 'રમેને કંસ એનો ઘાત કરે' તેથી તેણે તેનું રક્ષણ કરવાને પોતાના માતા દીકરા બાળકને ત્યાં મોકલાવો દીધો. કૃષ્ણને બગર નહતી દેખાઈ એમ મારી જાય છે, તોપણ પૂર્વજના સંજ ધણે

મહાદેવીએ એ સ્વપ્નાની વાત પોતાના પ્રાણનાથ સમુદ્રવિજય
સાથેને કહી. એવામાં જ્યોતિ:શાસ્ત્રને જાણનાર કોષ્ઠકૃ
નાને મહા વિદ્વાન ત્યાં આવી ચડ્યો અને તેની સાથે ચાવણ-
ધમણ પણ ત્યાં આવી. ગણ સમુદ્રવિજયે સ્વપ્નનું વૃત્તાંત
તેઓને કહી સંભળાવ્યું, તે ઉપરથી તેઓ બોલ્યા-“રાજન!
તમારા મહારાણી શિવાદેવી નીચે કરની માતા થશે; એવું
આ સ્વપ્ના ઉપરથી જણાય છે. તમારો પુત્ર લોકોના પરાક્રમી
અને ત્રણ ભુવનનું રક્ષણ કરવામાં સમર્થ થશે.” તેમના
આવા વચન સાંભળી ગણ સમુદ્રવિજય તથા શિવાદેવીને
અતિશય દર્પ ઉત્પન્ન થયો. પછી તેમાંનું તેઓને આત્મ સન્દે-
હરો વિદાય કયા રૂપા ગળેના પ્રભાવથી શિવાદેવીનું માદવ
અતિશય વિરોધ પ્રકાશવા લાગ્યું. ગણ સમુદ્રવિજયના પ્રતિ
દિન ઉત્કર્ષ થવા લાગ્યો અને તેના ન-દીર્ઘિને દેશે દેશમાં
પ્રસરી ગઈ અનુક્રમે ગળેના માત્ર પૂરા થવાથી વા
વળુ માલતી ગુણ પવનીને દિવસે ચિત્રા નક્ષત્રને
ચંદ્ર થતા અને સર્વ ગુણ મહા ગમને જેનું શિવ
દેવીએ એક તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો. વાટે દેવે એ
આવી તેમના નામોત્સવ દેવો દેવતાઓએ જાનાના પદિ
કરી. તે પુત્રના પ્રભાવથી જે પ્રાણીઓને સ્વપ્નને પદ્મ નુ
ખેનો અનુભવ થયેલો નહિ. તે પ્રાણીઓ પદ્મ વચ્ચે નુખને
વેદવા લાગ્યા. ગણ સમુદ્રવિજયે કહીએને પ્રાણીઓમાં.
મુખ કયાં અને ગરીબ પ્રાણીઓને પણ દુઃખ વાંત નહિ આપ્યું
આખું કૌર્યપુર નજરે પડે ધાનમાં પાંડુલ થઈ ગયું તે

પણતા જન્મ જળને મર્ષ અરિષ્ટોનો નાગ થયો હતો. તેથી
 (૧૪૩૪) પિતા મમુદવિજયે તે પુત્રનું નામ અરિષ્ટનેભિ પા-
 ડ્યું અને પછી રિયન મુખી શૌર્ષપુરમાં તેનો ઉત્સવ ઘાટ્યો.
 મુવના જન્મ રિયનમાં દેવતાઓ નાના પ્રકારથી તેની સેવા કર
 વ માતા. સાર્વજનિક મનુ પાડન કમ્યા જાગ્યા અને ખાત્રીઓ
 ન આતમિક અરિષ્ટનેનીને ઉત્તિવા જાગી. આ મહાભારત
 ન મનુ ના પાડન કમ્યા આજીવો હતો, તેજ પૂર્વ

મને જે યોડો છે, એ જાનેને મુદ્દ કથા મત્ત કરીને મથુરાન-
ગરીની બાહર છાત્રી મુકો. સિંહ જેમ હરિજોને લીલામાંત્રમાં
મારી નાંખે, તેમ જે તે જાનેને લીલામાંત્રમાં મારી નાંખે તે ત-
મારો ઘાતક શત્રુ સમજવો. બીજા લોકો જેનો સ્પર્શ પંચ કરી
શકે નહીં એવું તમારું જે સારંગ નામનું પતુપ્પ છે, તેને જે
ચડાવી શકે તે તમારો પ્રાણહારક શત્રુ સમજવો. એ કૃત્ય કર-
વાથી તે લોકોમાં સારંગપાણિ એવા નામથી પ્રખ્યાત થશે.
તમારી સલામાં ચાલુર નામનો મોટો મઠલ છે. તે ઘણો પરા-
ક્રમી છતાં તેને જે મારો નાંખે તે તમારો નાશકારક શત્રુ સમ-
જવો. વગી તમારી પાસે પદ્મોત્તર તથા ચંપક નામના જે
જે મહોન્મત્ત હસ્તિઓ છે, તેઓના જે પ્રાણ લેશે તે તમારો
કદો શત્રુ સમજવો. યમુના નદીને વિષ કાલેય નામનો એક
મહાસર્પ રહે છે, તેનું જે કમન કરશે તે તમારા પ્રાણવાયુનો
નાશ કરશે. " જોખીના આવા વચનો સાબળી કસ કંપાયમા
ન થઈ ગયો અને તેના હૃદયમાં મૃત્યુનો મહાભય ઉત્પન્ન
થઈ આવ્યો. પછી તરતજ તેણે પાંખના મંત્રીઓને બોલાવી
ને કહ્યું કે " અરિહ, બજાદ, કેશી યોડો, અને પદ્મોત્તર તથા
ચંપક હાથી એ બધાને સારો ઝોરાક આપી મુદ્દ કરો કે,
બીજા કોઈનાથી તેનો પરાભવ થઈ શકે નહીં. અને તેઓ
પોતાની સામે આવેલાને છુટી લીએ. " કંસની આવી આજ્ઞા
થતાં તેના મંત્રીઓએ તે પ્રમાણે બધી યોજના કરીને કંસને
તેના ખબર આપ્યા.

ગોકુળમાં અહર્નિશ આનંદાત્મક થઈ રહ્યો છે. શરદ-

સંજે મંડપમાં આવશે. તે વખતે મંડપના દ્વાર આગળ પરાક્રમી યોદ્ધાઓને હાથમાં શસ્ત્રો આવી પહેરેા ભરવા ઉભા રાખવા. ન્યારે તમારે શત્રુ મંડપમાં આવે કે તરત તેને પકડી કાર મારી નાંખવો . ”

મંત્રી જૃહરપતિએ જતાવેલો આ ઉપાય સાંભળી કંસ હૃદયમાં પહોા ખુશી થયો અને તેણે તે યોજના કરવાને મંત્રીને આજ્ઞા કરી. પછી મંત્રીએ તે પ્રમાણે સર્વ જોડવણુ કરવા માંડી. સ્વપવરના મંડપની મુંદર રચના કરી દેશદેશના રાજાઓને તેડા મોકલાવી બોલાવ્યા. આ વૃત્તાંત સાંભળી જગદેવનો મોટો ભાઈ અનાદિષ્ટિ ચૌર્યપુરમાંથી મથુરા તરફ જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં ગોકુળ આવ્યું, ત્યાં પોતાના ભાઈના પ્રેમથી એકે રાત્રિ ત્યાં રહ્યો. બીજે દિવસે સવાર થતાજ જગદેવની આજ્ઞાથી કૃષ્ણને સાથે લઈ તે મથુરા તરફ જવા નીકળ્યો. કૃષ્ણ અને અનાદિષ્ટિ યોડા વખતમાં મથુરામાં આવી પહોાચ્યા. અને લાગતાજ મુજાફ જોઈ મુરોબિત તથા અનેક પુષ્પોથી વ્યાસ એવા ધનુર્મંડપની પામે આવ્યા. ત્યાં સર્વ દેશના રાજાઓ પોતપોતાની યોધ્યના પ્રમાણે ડંચા સિંહાસન ઉપર બીરાજેલા જોવામાં આવ્યા. મધ્યભાગે વિધિથી પૂજેલા ધનુષ્યની પલ્લુછતી પાસે દિવ્યરૂપને ધારણ કરનારી સત્યભામા બેઠેલી જોવામાં આવી. ન્યારે કૃષ્ણ મંડપમાં દાખલ થયો ત્યારે સત્યભામા તેના મુંદર સ્વરૂપને કદાશથી નીરખવા લાગી. તેને નીરખ

તાંજ સત્યજામા મોહિત થઈ ગઈ અને હૃદયથી તેને ચાહવા લાગી. રાત્ર કંઠની આગા થતાંજ હલિંગ, જંગ, કાશ્મીર અને દીર વગેરે દેશોના રાજાઓ ધનુષ્યની પાસે આવ્યા અને તેને ચડાવવા લાગ્યા તો પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. ધનુષ્યને ચડાવવું તો એક તરફ રહ્યું, પણ તેઓ ધનુષ્યને ડગાવી પણ શક્યા નહીં તેથી શરમાઈને પાછા પોતપોતાને આસને જઈ બેસવા લાગ્યા. એમ સર્વ રાજાઓ અનુક્રમે એક પછી એક પોતપોતાનું બગ અજમાવી ચુક્યા, પણ કોઈનાથી કાંઈ થયું નહીં. પછી અનાદિષ્ટ 'શુ પૃથ્વીમા કોઈ શત્રિય નથી ?' એમ કહી હાસ્ય કરતો ઉડી ધનુષ્ય ચડાવવા ગયો. તેણે બગથી ધનુષ્યને યોદ્ધું ઉત્તુ કર્યું, પણ વધારે બગ કરતા પોતે નીચે પડી ગયો અને તેની છાતી ઉપર ધનુષ્ય પડી ગયું તં વખતે તેનો મુગટ ભાગી ગયો. માતીઓના હાર તુટી નવા અને વસ્ત્રો અસ્ત વ્યસ્ત થઈ ગયા તે જોઈ જયા રાજાઓએ અને સત્યજામાની સખીઓએ હાસ્ય કર્યું પછી તે માદમાદ ધનુષ્ય નીચેથી છુટી લજ્જિત થઈ પોતાને આસને જઈ બેઠો ત્યારે સર્વના મન મા થયું કે, કોઈ ધનુષ્યને ચડાવનાર નથીજ આ વખતે ૫ શકમી કૃષ્ણ ઉત્તા થયો. અને તે ધનુષ્યનો પાસે આવ્યો. જંમ પૃથ્વી ઉપરથી પુષ્પ ઉપાડી લે તેમ કૃષ્ણે લીલામાત્રમાં ધનુષ્ય ઉપાડી ચડાવ્યું અને તેના કંઠકા કરી નાખ્યા કૃષ્ણનું આ પરાક્રમ જોઈ સર્વ રાજાઓ મનમા વિસ્મય પાત્રી ગયા અને પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે, 'આવા નાની વયના બાળક મા આટલું બધું બગ કયાથી હશે ?' તે જોઈ જયા લજ્જિત

તો સિંહની પેઠે ફાળે મારતો અને અનાદિષ્ટિને આગળ
કરતો કૃષ્ણ કંઈના કૈન્યનો તિરસ્કાર કરી બાહરે નીકળી પ-
ડ્યો. આપણો ચત્રુ નાંચી બચ છે, તેને પકડો પકડો એમ
બોલી કંઈના મુખદો કૃષ્ણની સામે આગ્રા. તેમાંના કોઈને
જાતે, કોઈને મુદિ અને કોઈને કંઈ મારતો અનાદિષ્ટિની સાથે
કૃષ્ણ મંડપની બાહર આવ્યો. તેને અનાદિષ્ટિએ પોતાના રથમાં
બેસારી બોધુમાં પહોંચનો થયો. અને પોતે શાયરપુરમાં ગયો.
આ બજાર માંજાગી કંઈ ગલરાયો અને પોતાનું મૃત્યુ પાસે
આવ્યું એમ જાણી અતિ ચિંતા કરવા લાગ્યો. તેની પ્રકૃતિમા
દેશકાર થઈ ગયો. તે વિપત્તિને પાસે આવતી જોવા લાગ્યો.
તેનું ચિત્ત ઠેકાણે રહ્યું નહો. રાજ્યની વ્યવસ્થા બરાબર
કરે નહિ.

આ વખતે ચત્રુના મહાસયમાં મગ્ન થયેલા કંઈ કૃષ્ણને
મારવાનો સંકેત કરી મહાયુદ્ધના અખાડો કરવાનો સમા-
રણ થયો. તે સમયે તેણે મોટા આડબરથો બધા રાજા
ઓને આમંત્રણ મોકલાવ્યા. કંઈના આમંત્રણને માન
આપવાને રાજાઓ તે અખાડામાં હાજર થયા. આ બધું જોઈ
વમુદેવે બલભદ્રને બોલ્યું કરી કે. કંઈ કૃષ્ણને મારવાના અનેક
ઉપાયો કર્યા કરે છે. તેમાંના આ મહાયુદ્ધ કરવાને ઉપાય થયો
છે; માટે તમારે આવવેલ સંકેત ને શિવાય રાજા સમુદવિજય,
બીજા સર્વ જાઈઓ તથા સ્નેહીઓને વમુદેવે કહી રાખ્યું કે,
સર્વેએ મગીને કૃષ્ણની રક્ષા કરવી જોઈએ.

“ તમે ઉદાત્ત હંમ દેખાઓ છો ? ” ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું, મોટા
ભાઈ! તમે મારી માતાને દાઝી કાઢી બોલાવી તે મારાથી
હંમ અમાય ? માતાનો તિરસ્કાર જોઈને કયા પુત્રને શોક ન
થાય ? એવું સાંભળી શ્રીકૃષ્ણપુત્ર બગદેવ કૃષ્ણના મુખ ઉપર
દ્વાદશ દેવેલી અને તેને છાતી ત્રાધે દાઝી બોલ્યો—“ ભાઈ! ત
શ્રીદા તારી ખરી માતા નથી, તેમ નહ પણ તારો પિતા નથી.
તારી ખરી માતા તો દેવદી છે જ કે. સમયે તને આન
પાન દેરાવવા આવે છે અને જોન દેવતાઓ પણ માન આપે
છે એવો વસુદેવ તારો ખરો પિતા છે અને ગાંધી સમુદ્રવિજય
તારા પિતાના વડો ભાઈ છે ત્યારે કૃષ્ણ આશ્ચર્ય થી પુછ્યું .
“ શું તમે મારા સગા ભાઈ થાઓ ? ” બગદેવ કહ્યું . “ તારો
જોરમાન ભાઈ છું આપણું કંઈક જોડું છે નવું બગવાન
ચાહેવો આપણા ભાઈઓ છે વળી તને જોઈને વિદ્વ ન જોઈ
આંચે કહેલું છે કે . ‘ કૃષ્ણ બરેનાર્દ પતિ થશે . એ વાતના
વિચાર કરતા તારા જોડા ઉત્તમ પુત્રને જન્મ આ નોકુળના
થાય ? જેમ મહાધાન આ. મ તા જાણી ઉપાસ થતી નથી,
તેમ પુણ્યવાન પુત્રની ઉપાસિ નવું જ નવળમ થતી નથી
તારા બના માતા પિતાએ જ તારો ત્યાગ કરેલો છે. તે તારા
હિતને માટે કરેલો છે એ હકીકત નવ ચાહેવો જોઈ છે ”

બગદેવના મુખમધી આ વૃત્ત ન જાણી કૃષ્ણને અતિ
આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થયું તેણે હંમેશરીથી પુછ્યું . મોટા ભાઈ !
મારે માથે એવું શું બય હતું, કે મને મારા પિતાએ નોકુ

કપી પેરાએલો કંસ ઉંચે સ્વરે પોતાના યોદ્ધાઓ પ્રત્યે બોલ્યો—“ મુભટો! શું બુઝ્યો છે? આ ચાલુરને મારનારને પકડો. એ દુષ્ટને જીવતો છોડ્યો નહીં. જે કોઈ બીજો એની મઠ્ઠ કરનારો હોય, તેને પણ પકડો. બીહીયો નહિ. જંમ ચોરને શિક્ષા કરાય છે, તેમ ચોરની સહાયતા કરનારને પણ શિક્ષા કરવી જોઈએ. ” કંસનાં આવાં વચનો સાભળી કૃષ્ણે કહ્યું, “ અરે દુષ્ટ! તું શેકેટ શું બેઠે છે? તારા દુષ્ટ કર્મોનું ફળ તને હમણાંજ આ સભામાં મળશે. અરે અધમ! તેં મારા તરતજન્મેલા બાઈઓને શિક્ષા ઉપર પછાડી માર્યા હતાં, એ વાત શું તું ભુલી ગયો? તે ઘોર કૃત્યનું ફળ તને આજેજ મળવાનું છે. ” આ પ્રમાણે કહી કૃષ્ણે કંસને લાત મારી તેને મુગટ નીચે નાંખી દીધા. અને કેશ પકડી તેને સિંહાસન ઉપરથી નીચે પાડી દીધા. તે વખતે કંસ જમીન ઉપર પડી પડીનાથી ભીંભઈ ગયો. તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુધારા ચાલવા લાગી અને ચરીર ચરચર કંપી ચાલ્યું. આ સમયે ‘ મારો મારો ’ એમ પોકાર કરતા કંસના શત્રુધારી મુભટો બેઠા થયા અને તેમણે કૃષ્ણને ઘેરી લીધાં, એટલામાં મુદિફને મારી જગદેવ આવી તે યોદ્ધાઓનો સંહાર કરવા લાગ્યો. કૃષ્ણે તો મૃતપ્રાય થયેલા કંસની છાતીમાં લાત મારી તેને યમપુરીમાં પહોંચાડી દીધા. કૃષ્ણના બચથી કંસે જરાસંધનું સૈન્ય પોતાની પાસે રાખ્યું હતું. તે કૃષ્ણની ઉપર મારવાને તૃપ્તિ પડ્યું. તે જોઈને સમુદ્રવિજયનું સૈન્ય જરાસંધના સૈન્ય ઉપર તૃપ્તિ પડ્યું.

જો પાંચનાઓમાં આસપાસ થઈ પોતાનો જીવનને દલકિત કર્યું ન હોત તો તેનું સર્વજીવન દિવ્ય જીવનની સમાન થાત. તથાપિ અમુક વય પછીની તેની અવસ્થા નીતિમય બની હતી. પરાક્રમ તથા નીતિના અગ્રથી તે ભારતવર્ષ ઉપર પ્રખ્યાત થઈ ગયો છે. જોષીએની ક્રોડમાં તે આસપાસ થયો હતો, તથાપિ તેની નીતિની નિર્મળતા અખરિત રહી હતી. યૌવનવય પછી તેની મનોવૃત્તિ બદલાઈ ગઈ હતી. ભવિષ્યમાં મનારા ભરતાર્દના આધિપત્યને લઈને તેનામાં ઉચ્ચ મહત્તા આરૂઢ થઈ હતી. કૃષ્ણ પરોપકારી અને કૃતજ્ઞ હતો. તેણે સર્વજનને પીડા કરવાર કંસને મારી પોતાના કુટુંબને સુખી કર્યું હતું. ઉત્તરેનને કાદ પંચરમાંથી મુક્ત કરી તેણે પોતાની કૃતજ્ઞતા દર્શાવી આપી હતી. તે શિવાય જે જે લોકો કોએ પોતાને તથા પોતાના કુટુંબને વિપત્તિના વખતમાં સહાય દરેલી તે બધાનો પ્રત્યુપકાર કૃષ્ણે સારી રીતે કર્યો હતો. કૃષ્ણના ચરિત્ર ઉપરથી દરેક મનુષ્યે કૃતજ્ઞતાનો મહા-બોધ લેવાનો છે. અને તેના જેવું નીતિબળ પણ સંપાદન કરવાનું છે. કંસની અવનાતિનું કારણ જેમ તેનો દુરાચાર હતો, તેમ કૃષ્ણની ઉત્થાપિત કારણ તેનો સદાચાર હતો. ક્રિદિ માણસ કુસંજને લઈને યૌવનવયના મદથી દુરાચારમાં પડી જાય, પણ જો કોઈ સંગના પ્રભાવથી તે સદાચારનો સેવક બને તો તે પછીની અવસ્થામાં સુખ તથા સત્કીર્તિ સંપાદન કરે છે. અને એ શિક્ષણ કૃષ્ણના ચરિત્ર ઉપરથી સારી રીતે મેળવી શકાય છે. આજકાલ ઘણાં લોકો સદાચાર-

આ પ્રમાણે બંને દંપતી વિચાર કરતા ચોક્કાતુર થતા હતા, એટલામાં તો તેના અનુચરોને હર્ષથી દોડતા આવતા જોઈ રાજા આશ્ચર્ય પામ્યો. તેઓએ ભીમને અક્ષય શરીરે રાજાની પાસે મુક્યો. રાજાએ પુત્રને સ્નેહથી તેડી કુંતીને આપ્યો. પુત્રને સુરક્ષિત જોઈ કુંતી આનંદ પામી. અને અઠાત રહેલા પુત્રને ઉત્સંગમાં લઈ સુંબન કરવા લાગી. અનુચરોએ સાનંદાશ્ચર્ય થઈ કહ્યું, “ મહારાજા ! આપના કુમાર ગર્વતના શિખર ઉપરથી ગગડતાં નીચે પડ્યા તોપણ તેના અંગને લગારે પણ ઈજા થઈ નથી. એટલું જ નહીં, પણ બીજું એક અદ્ભુત થયું છે તે તમને જોવામાં આવશે. હવે કૃપા કરી જે ક્ષણે આ બાળક પડ્યો હતો, તે ક્ષણે પધારી જીવે. ” એવું સાંભળતા રાજા તથા કુંતી અતિત્વરાથી ત્યાં ભીમ પડ્યો હતો ત્યાં આવ્યા. ત્યાં જીવે છે તો જ જો શિલાની ઉપર ભીમ પડ્યો હતો, તે તે ચૂર્ણ થઈ ગયેલી દીઠામાં આવી. તેમ છતાં ભીમ સુરક્ષિત અને આનંદપૂર્વક ખેલતો દેખાયો. તે જોઈ બંને દંપતી સાનંદાશ્ચર્ય થઈ ગયા. ભીમના અંગના પ્રહારથી ક્રેટલીએક શિલાઓ ચૂર્ણ થઈ ગયેલી, એમ પાદી ખાત્રી થવાથી પાંડુ અને કુંતી પ્રમેદ સહિત આનંદયુક્ત થઈ ગયા. પોતાના માબાપને જોઈ હાથ ઉઠા કરી ભીમ નાચવા અને કુદવા લાગ્યો. કોમળ હૃદય કુંતી કુમારને તેડી સુંબન લઈ છાતી સાથે દાબવા લાગી. પછી પ્રેમપૂર્વક સ્તનપાન કરાવ્યું. બંને પતિ પત્ની ઘણા સમય થયા. કુંતીએ

જુ કદી અમૃતપરિવેષિત પૃથ્વીને વિષે યત્ન કર્યું, ઉપદેશના
 ગ્રાંથ દેવતાનો દોહદ ઉપજાયેલા પ્રાણાંન કરનાર યમને પણ
 મિથ્યા દેવતાની ઉમેદને પામજી દેવતા સાચી. એવા જાનેક
 મનોરથોને દેવતા કુંતીએ નવ માસ પૂર્ણ થયા પછી ક્રેક
 રાજકુળી પુત્રનો જન્મ આપ્યો. તે સમયે ગગનગિરા પ્રગટ
 થઈ કે, "આ પુત્ર જ્યેષ્ઠ અંબુની ભક્તિ કરનાર, મહાન્ પ-
 તુર્થર, મહાવીર, નીતિમાન અને જ્ઞાનંતી થશે. અને અનુક્રમે
 આગિત્ર ભયને મોક્ષ પામશે." તે સમયે દેવતાઓએ આકાશ
 ગંગા હુંદ્રભિનાદ કર્યા દિવ્ય અપ્સરાઓએ અંગમા ઉર્મંગ
 ધરી નૃત્ય કર્યું અને કિંનરાએ શુક હથી મનોહર ગાયન ગા-
 યા પુત્રજન્મથી હર્ષ પામેલા પ.કુશળએ હસ્તિનાપુરમા
 પુત્ર જન્મનો મોહારસ થયો એ જાગકના ગુણો સહસ્રાન્ત
 નન્દા રંપા હોવાથી તેનું નામ અર્જુન પાડયું. સ્વપ્રમાદેદનું
 દર્શન થવાથી કુતીના ગજા રહેલો તેથી હિંદુપુત્ર પણ કહેવા
 લાગ્યા જાગક અર્જુન પાંડુ તેજસ્વી, ચાલક અને સ્વચ્છ
 હોતા તેનું લક્ષણ વિદ્યાગ અને જાદુનીના ચક્રની રંમ ચગ
 હતું હતું. તેની નુજનુદ્રા ઉપન સદા મૃદુહાન્ય સુહૃદી સહુ
 હતું. નેત્ર, નાસિકા અને રંજક પણ નમજી હતા. જાગ અર્જુ-
 ન અનુક્રમે જગા અને જુદિમા પડીઆનો થતા હતા

પાંડુને મદ્ર (મધરાસ) દેશના રાજાની માદ્રો નામે એક
 બાઈ રાણી હતી તે સગલા થઈ હતી. પૂર્ણ સમય થતા તે
 બીંદે મુગલ પુત્રાંન જન્મ આપ્યો તે સમયે આકાશ વાણી

અર્થ કે, “ એ જાને પુત્રો આત્મિક, શૂરવીર, સિદ્ધ અને મુક્તિપ્રિય થશે. ” પાડુએ તે પુત્રોમાંના એકનું નામ નકુળા અને લીમ્લનું નામ સલદેવ પાડ્યું. કુંતીના ત્રણ પુત્રો અને માદ્રીના ત્રણ પુત્રો મળી પાડુને પાંચ પુત્રો થયા એ પાંચ પુત્રો પાંચ પાંડવના નામથી જન્મતમા વિષયાત થયા. પાંચ પાંડવોની મન્દીરિતે ગા વ્યવસ્થીજ આખા જગતમા પ્રસરી તથા આથી તેઓ જગતમા પ્રભાવિક પાંડવો કહેવાયા.

રાજા અને કુંતી પોતાના પાંચ પુત્રોને જોઈ દુઃખમા આનંદ પામતા અને તેમને મનગમતા લાડ લડાવતા હતા. દુનિયાપુરની ખચરમા મનોદન પાદનપન વિરાજત ઘર્ષ વિચરતા એ પાંચ પાંડવોને જોઈ તથા પ્રગત પ્રભોદથી પૂર્ણ થતી દત્તી અને તે પાંચ પાંડવોના આવગમ્બા લેતી દત્તી રાજા પાડુએ તેમને નાત્યવચ્ચે મુગિડાણ આપવાની યોજના ના દત્તી જવાનુમ્તી તેમની વચ તાની દત્તી, ત્યાગુષીમાં તે તની માતા કુંતીએ તેમને તથાતાના મુલેા દીખવાડ્યા હતા. તથા કાઠએ તપથી વર્તતા અને પોતાના માતા કાર્થકુર્મની આજ્ઞાને માન આપતા હતા. તેઓને નાત્યવચ્ચે / પામ તુ શિશુજી આપવામા આજ્ઞુ હતુ પ્રતિક્રિત પ્રજાતે રાજા દેડા તથા માતાપિતાને વંદન કરતા અને પછી શુદ્ધ થકા ત્રણ જાજી રત્તા હતા. વડિટની આજ્ઞા માન્યી, દરેક દેવ તે માન આપવુ અસુન્ય પોતેનું નહીં, ઇત-કપટ રાત્રુ તદા સર્વેના વિનય કરવેલે, વિષેકે રાખવે અને બીજાને

ઉપકાર કરવા તત્પર થવું, એ ઉત્તમ ગુણો પાંડવોને બાલ્ય-
વયથીજ શીખવાડવામાં આવ્યા હતા. આવા ઉત્તમ ગુણોને
ધારણ કરતા અને વિદ્યા મેળવવામાં આનંદી થતા એ પાંડ-
વોને જોઈ રાજા પાંડુ અને મદારાણી કુંતી હૃદયમાં પ્રસન્ન
થતા હતા અને પોતાના આત્માને ધન્ય માનતા હતા.

પ્રિય વાંચનાર! આ પ્રસંગ ઉપરથી દરેક ગૃહસ્થને કે-
ટલો બોધ લેવાનો છે ? તેનો વિચાર કરજો. જેમ રાજા પાંડુ
અને કુંતીએ પોતાના પુત્રોને બાલ્યવયથીજ સુશિક્ષિત બ-
નાવ્યા હતા, તેવી રીતે દરેક ગૃહસ્થે પોતાની બાળપ્રજાને
સુશિક્ષિત બનાવવી જોઈએ. માતાના ઉત્સર્ગમાંથી બાળકને
ગુણો મેળવે છે, તેવા ગુણો મોટી પાઠશાળાઓમાંથી પણ મે
મેળવી શકાતા નથી. બાલ્યવયમાં જે શિક્ષણ હૃદય પર આ-
ડે થાય છે, તે શિક્ષણ ચાવજશ્વિત ટકી રહે છે અને ઉત્ત-
રોત્તર બીજા ગુણોને વધારે છે. આ ઉત્તમ પદ્ધતી બાલુનારા
પાંડુ અને કુંતીએ પોતાના પાંચ પુત્રોને બાલ્યવયથીજ કેટલું
એક શિક્ષણ આપી સુશિક્ષિત બનાવ્યા હતા. આજકાલ કેટ
લાએક કુટુંબોમાં તેથી વિપરીત પ્રવર્તન ચાલે છે. અજ્ઞાન
માળાપો પોતાની બાળપ્રજાને સુધારવા બેદરકાર રહે છે. કેટ
લાએક બાળકોને તથા બાળિકાઓને લાઠથી મોઢે ચડાવી
હુરુણી બનાવે છે. કેટલાએક બાળકો તોફાની, મસ્તીખોર,
આગમુ, બહુબોલા, અમર્યાદી, ઉચ્છૃંખલ, બુઢાબોલા, ચોર
અને લકૃંગા બને છે, તેનું કારણ માત્ર તેના માળાપોની તે

ગોળાને લઇને હું શું કરું ? તેને તો બાહર ફેંકી દઉં ” આ પ્રમાણે વિચારી ગાંધારી તે ગોળાને બાહર ફેંકવા તૈયાર થઈ, ત્યાં તેણીની વૃદ્ધ દાસી આવી ચડી. તેણીએ કર જોડી ગાંધારીને કહ્યું, “ સ્વામિની ! આવું કામ કરવું તમને યોગ્ય નથી. આ રત્નના જેવો ગર્ભ એના કર્મને લીધેજ તમારા ઉદરથી અધુરે દિવસે પડી ગયો છે. તેમા કોઈનેા હાથ નથી. સર્વ પ્રકારની હાનિ તથા લાભ કર્મવડે કરીનેજ થાય છે તેથી તેને ફેંકી દેવો યોગ્ય નથી. ” દાસીના આવા વચન નાભગી ગાંધારીના હૃદયમા કુતી તન્હ માન્ય ભાવ કેપડા થઈ આગ્યે મલિનહૃદય ગાંધારી દાસી પ્રત્યે બોલી—“ દાસી ! હું આ રાક્ષસના રાક્ષની પત્ની થઈ નહીં, તેથી હું પાતુ ફાળ પામી, પણ મેં મારા મનમા આગા રાખી હતી કે, મને પ્રથમ પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થશે તો તે પુત્ર ગણવવાનું હોત તો હું રાક્ષમાના થઈને અટકામા માનું હું નાન્યે કુતીને બુધિદર પુત્ર થયો અને વગી બોલે પુત્ર તનુત વરાનેા નમય પાને આન્યો છે એ સંભારતા મને પાતુજ હું ત થાય છે એ મહાબેદથી પેટ કુટલા આ તજ અવુગ પડી ગયો. આ માન કુતવનુ ફળ મને મળ્યું છે જેવ. કમ કયા હાથ તેવી બુદ્ધિ થાય એ વાત નો મને વધાર્યો અનુભવ થયો છે હવે મારે શું કરવું ? તે કહે.”

વૃદ્ધ અને શાળી દાસી શબ્દ સ્વરે બોલી—“ બા સાહેબ ! મારાથી વધારે કહેવાય તે કામા કરજો, પણ હું આપની પાસે સાધેસાધુ કહેવા મંચા રાખું છું. ભરત્રી !

ખતે ધૃતરાષ્ટ્રે સર્વની સમક્ષ દેવગોત્રે પુછ્યું, “ હું નિમિત્તર
 વિદ્વાનો! પૂર્વે આકાશવાણી થઈ છે. તે પ્રમાણે યુધિષ્ઠિર તે
 પૃથ્વીપતિ થશે, એ વાત નિ નિદેશ છે. પરંતુ એના પછી
 મારો પુત્ર દુર્યોધન રાજ્યપદ પામશે કે નહીં? તે કૃપા કરી
 મને જણાવો આ પ્રશ્ન થતાજ પૃથ્વી કંપાયમાન થવા લાગી.
 આકાશથી તાનઓ ખનવા લાગ્યા, નિરાત શબ્દો પ્રગટ થવા
 લાગ્યા. ગીયાંગો અગ વહિત શબ્દો કદાહવા લાગ્યા અને
 નુર્યમ હાલ વાદળથી ટેલા, નય આવા અપમૃત્તો થતા. તેની
 તે વિદ્વાન નિમિત્તિયાઓ તે વાત નવની નમદા કરી. તેઓ
 નહીં પડી તેમણે જાતી રીતે વિદુરને કહ્યું ‘ વિદુરજી’ આ
 પ્રશ્ન વખતે થએલા અનુભવ દેખાંતોય જણાય છે કે, ધૃતરા
 ષ્ટ્રનો પુત્ર દુર્યોધન મોટે નામ તે, પરંતુ એને રાજ્ય નવ ના
 જતઓને વગ કરી શકે. તથા તે પુત્રના કુલ પતન નામ ના
 થશે અને બીજા નેદીઓનો વારા પતન ના થશે. તેના અના
 આ પચન પડી વિદુરજીએ મુત્રા રીતે કહ્યું ‘ નદી નામ’
 આ જોવીઓ કર છે કે, તમારો પુત્ર નામ થત. અમ નામ ન
 નથી, પૃથ્વીના સમમ નામઓને જીતી મદાન સંવિનજી રા
 પામશે પરંતુ અ. પછા કુળનો નથા બીજા વજા ન કાના વિ
 શ્વસ કરનારો થશે ” વિદુરજી આજ કણ કા. - રાજ્યો
 લાભગી પાતાના કુળની કુશળતા મેંચન્યારા ધૃતરા - રાજા
 પુછ્યું, દેવરા પુરોહા! એ અદિષ્ટની શાનિ કેમ થાય? અને
 અમારું કુલ નુર્વસન શાથી રહે? તેનો ઉપાય મને કદા ત

જાણવો. મૃતરાષ્ટ્રના આ પ્રશ્નનો ઉત્તર જોવીઓએ છાનીરીતે વિદુરને કહ્યો. એટલે વિદુરે સ્પષ્ટતાથી કહ્યું, બાંધુ મૃતરાષ્ટ્ર ! જે તમે પોતાના કુળની કુશળતા આહવા હો તો એ પુત્રનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. કુળનું નિર્દહન કરનારો પુત્ર શા કામનો ? તે તો વૈરી કહેવાય. જે કુળનો પહેરવાથી કાનને પીડા થાય તે કુળોને તરત કાઢી નાંખવા જોઈએ. નીતિશાસ્ત્રમાં લખે છે કે, “ એકનો ત્યાગ કરવાથી જે આખા કુળની રક્ષા થતી હોય તો તેને ત્યજવો જોઈએ. કુળનો ત્યાગ કર્યાથી જે આખા ગામની રક્ષા થતી હોય તો તે કુળને સુદી દેવું જોઈએ. એક ગામનો ત્યાગ કરવાથી આખા દેશનું રક્ષણ થનું હોય તો તે ગામનો સ્વીકાર કરવો ન જોઈએ અને સર્વનો ત્યાગ કરવાથી જે પોતાનું રક્ષણ થનું હોય તો તેમ અવર્ય કરવું જોઈએ.” આવા નીતિશાસ્ત્રને અનુસરી આપણા કુળની રક્ષા કરવા સારૂ એક દુર્યોધનનો ત્યાગ કરવામાં કાંઈ હોય નથી.

વિદુરનાં આવાં વચનો સાંભળી પુત્રપ્રેમી મૃતરાષ્ટ્ર મૌન ધારણ કરી રહ્યો. એ વાત તેને રૂચિકર ન લાગી. તે વખતે સમજુદિ પાંડુરાજ જોડ્યો—“ વિદુર ! એ વધારે પડતી વાત છે. જે પુત્રથી કુળનો ક્ષય થતો હોય તો પછી કુળની વૃદ્ધિ કરનાર કોને કહેવો ? સૂર્યનો ઉદય થવાથી જે આકાશમાં અંધકાર રહેતું હોય તો આકાશને પ્રકાશ કરનાર બીજા કોને કહેવો ? એ પુત્ર દુર્યોધન ધણી માનતાઓથી ઉત્પન્ન થયો છે, માટે પુણ્યવાનજ હોવો જોઈએ. જોકે તેનો

કાળના પ્રભાવથી ધૃતરાષ્ટ્રના સો પુત્રો અને પાંડુના પાંચ પુત્રો અનુક્રમે મોટા થયા. તારૂણ્ય વયના આરંભમાંજ તેઓ એવા બળવાન થયા કે, તેઓ ત્રણ લોકનું તોલન કરવાને પણ સમર્થ થઈ શકે. તે એકસોને પાંચે ભાઈઓ હસ્તિનાપુરની બજારમાં, ઉદ્યાનમાં અને ધીજ રમણીય પ્રદેશોમાં ચર્ચેશ્ચ રીતે વિચરતા હતા. તેઓને તેમના શિક્ષકોએ સારા મુશિક્ષિત બનાવ્યા હતા. નિત્ય પ્રાતઃકાળે વેહેલા ઉડીને તેઓ અનુક્રમે લીખ્મ, ધૃતરાષ્ટ્ર, પાંડુ, વિદુર, સત્યવતી, અંગિકા, અંગાલિકા, અંબા, ગાંધારી અને દ્રુપદીને વંદન કરના અને તેથી તેઓ સર્વને બહાણ લાગતા હતા. સર્વના વૃદ્ધ વડિલ લીખ્મ બધા પુત્રોને સમહૃદિથી જોતા હતા. દુર્યોધન અને તેના નવાણું ભાઈઓ પાંડવોની સાથે સરખી રીતે શિક્ષિત થયા હતા, તથાપિ પાંડવોના જેવી તેમની મનોવૃત્તિ ન હતી. પાંડવોના હૃદયમાં જે ભાવના હતી, તેવી ભાવના દુર્યોધન અને તેના બંધુઓમાં ન હતી. પાંચ પાંડવો બાળપણથીજ જિનમજ્જા હતા તેઓ શુદ્ધબાવથી અહંતાની પ્રતિમાની આરાધના કરતા હતા. અને રાત્રિ દિવસ પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કર્યા કરતા હતા. સંકૃષ્ટોના હૃદયમાં પાંડવોની બુદ્ધિની છાયા પણ ન હતી. તેમજ તેમના જેવી ધર્મ પ્રીતિ ન હતી.

પાંડવો અને કૌરવો રમત ગમતમાં સાથે ભાગ લેતા

હતા. પ્રત્યેક વીર પોતપોતાનું જલ અજમાવવાને વિવિધ પ્રકારના ખેલ ખેલતા હતા. કોઈવાર હોડ બંદીને સાથે દોડતા, કોઈવાર ગંગાના કીનારા પર કુદકા મારતા. કોઈવાર જલમાં પેશીને ફીડા કરતા, કોઈવાર યમુના નદીના તટ ઉપર ઉભા રહી બુસકા મારતા, કોઈવાર કુસ્તી કરતા અને કોઈવાર રેતીમાં વિવિધ જાતની કસરતો કરતા હતા. આ બધી રમતોમાં બીમ સર્વોપરી થતો અને હરેક રમતમાં તે બીજા સર્વને મહાત કરતો હતો. તથાપિ તે સર્વ બાઈઓની ઉપર મુધિસિર સમાન પ્રેમ રાખતો હતો. તેમાં પણ દુર્યોધન ઉપર તેની વિશેષ પ્રીતિ હતી. યથાપિ બીમની બધા બાઈઓ ઉપર પ્રીતિ તો હતી, તો પણ એની ફીડા એવી હતી કે, દુઃશાસન વગેરેને ઇજા થયા વિના રહેતી નહીં. અને તેથી તેઓ બીમની તરફ અનાદરવાળી દ્રષ્ટિએ જોતા હતા. બયંકર પરાક્રમી બીમ રમતા રમતા કૌરવોને ક્રીડા માનમ બગાડતા ધાકીને આપતો, તેથી તેઓ આસનો રાધ યજ્ઞના મૃતપુત્ર થઈ જતા. કોઈ સમયે તેઓની સાથે એવી તો દક્ષર લેતો કે તે મના માથા પણ કુટી જતા હતા. કોઈ વખત બીમ પાનની ફેટમાં હાઈ એવી રીતે દોડતો કે જેથી કૌરવોના નાક તથા હાથાટમથી રૂધિરની ધારા આસની હતી. કોઈવાર કૌરવો કૃગ લેવાને વૃક્ષ ઉપર ચડ્યા હોય, તે વખતે બીમ તે વૃક્ષને કબેડી દોડતો હતો અને તેથી તેઓ પાકેલા ફળોની જેમજ બીન ઉપર પડતા અને તેથી પીડાતા હતા. આવી રીતે અનેક પ્રકારે બીમ તેમને દુઃખ આપતો, તથાપિ તેના દુહયમ

ધનના શરીર ઉપર એવા મુદિ પ્રહાર કરવા માઠ્યાં કે જેથી દુર્યોધન અતિ બગદીન થઈ ગયો. અને ગદાનિ પામી પોતાના ભાઈઓને મળ્યો, ત્યારે ભીમ પણ પોતાના ભાઈઓની પાસે ગયો. ભીમના અંગ ઉપર ચાંટેલી રજ યુધિષ્ઠિર પોતાના દુપટ્ટાથી ખંખેરવા લાગ્યો, અર્જુન શરીર દાખવા લાગ્યો અને નકુળ તથા સહદેવ પોતાના દુપટ્ટાથી પવન કરવા લાગ્યા. ચારે પાંડવોને પોતાના બાંધુ ભીમનું આમ આશ્વાસન કરતાં જોઈ દુર્યોધન હૃદયમાં દગ્ધ થઈ ગયો અને એકાંતમાં જઈ પોતાના મલિન હૃદયમાં આ પ્રમાણે દુઃખ વિચાર કરવા લાગ્યો—“અહા! કેવો સ્વાર્થ છે! આ જગતમાં જે પરાક્રમી પુરૂષ હોય છે, તે પોતાનું અર્ધરાજ્ય હરણ કરનારને પણ જોઈ શકતો નથી. તો આ જે સમગ્ર રાજ્યને હરણ કરનાર યુધિષ્ઠિર તેની ઉપર મારો પ્રેમ કયાથી રહે! માટે જેમ રાજની ઉપત્તિ થતાજ કોંકો તેને આપણી નિર્મૂળ કરે છે, તેમ કોઈ પણ યુદ્ધિથી યુધિષ્ઠિરને નિર્મૂળ કરવો જોઈએ. પણ જેમ પરાક્રમી તથા નીતિમાન રાજાનો પરાભવ થયો અશક્ય છે. તેમ જ્ય. મુધી ભીમ અને અર્જુન યુધિષ્ઠિરની પાસે છે, ત્યાંમુધી કોઈ પ્રકારે હું તેનો પરાભવ કરવાને સમર્થ થવાનો નથી. જો બંને વીર યુધિષ્ઠિરની બં જીભએ જેવા છે. તેઓનો પ્રથમ નાશ કરવો જોઈએ. એ બંનેમાં પણ ભીમ પ્રભુ પરાક્રમી છે, માટે એને તો વહેલોજ વમપુરીમા પહોંચવો કરવો જોઈએ. ભીમનો નાશ થવાથી સ્તંભ વગરના ઘરની જેમ યુધિષ્ઠિરનું મહત્વ સ્ત્રી શકવાનું નથી. ”

આ પ્રમાણે દુર્યોધન એકાંતે અનેક દુષ્ટ વિચારો પોતાના મનમાં કરવા લાગ્યો. પછી સંકેત કરી ભીમને મારવાને લાગ જોવા લાગ્યો.

એક વળતે બધા ભાઈઓ ગંગાના તીર ઉપર રમવા ગયા. પરાક્રમી ભીમ તેઓમા ક્રીડા અને ભોજનમા સર્વોપરી થતો હતો. ક્રીડા કરતા કરતા ભીમ ધમિત યમ ગંગાના શીતળ પવનની ઢંઢરમા મુર્છ ગયો તને નાહ નિદા આવી ગમ્. તે વળતે કુવિચારી દુર્યોધને ભીમને નિદ્રાધીન જોઈ વેણાઓથી બાધી જાગમા ફેંકી દીધો. તેવાજ તે જાગન યમ ગયો અને કાચા સૂતના તનુની જેમ વેણાના બધનો તોડી નમા જાગમા સ્નાન કરી મહાન્મત્ત દાસીની પેડે બાહેર આવ્યો. અને આમ કોઈ કંઈ નેની બગચ પડી તદિ તેથી સુપ રહ્યો. વળી ફરીવાર કોઈ પ્રસંગે તેવાજ નયમ. ભીમ નિદ્રાધીન થયો, ત્યારે દુષ્ટ દુર્યોધને તેના અંગ ઉપર ફેરી નખો ત્યાખ્યા સર્પોએ ક્રોધાવેશથી ભીમના અંગ ઉપર હસ માયા, પણ તે વજ્રદેહી વીરની ત્વચા વીંધાઈ તદિ પડી ત્યારે જાગન થયો, ત્યારે તે બધા ફર સર્પોનો તિરસ્કાર કરી પોતાના અંગ ઉપરથી ધસડીને તેણે ફર ફેંકી દીધા.

વળી કોઈ પ્રસંગે ભોળા હૃદયના ભીમના ભોજન દુર્યોધને અતિ ઉચ્ચ વિષ નાંખી દીધું. પણ ભીમને તે ઉલટું જ થયું. પુષ્ટિકારક રસાયણની જેમ તે વિષભોજન ભીમના શરીરને વિશેષ પુષ્ટિ મળી.

તો તેઓ સંતાનને બાદપવયથીજ સુધારવા ઉત્સાહી રહે છે. પણ જો તેઓ પોતેજ સફળોના પાત્ર પૂર્ણ રીતે બન્યા ન હોય અને તેમનામાં માનસિક કષ્ટપા દોષ રહેલા હોય તો તેઓ સંતતિની સુધારણા તરફ ઉપેક્ષા રાખનારા થાય છે અને તેથી તેમની સંતતિ દોષપાત્ર બનતી જાય છે.

આ પ્રકરણના નાયક દુર્યોધનના પ્રસંગમાં તેમ બન્યું હતું. જ્યારે દુર્યોધન યોન્યવચના થયો એટલે તેના પિતા ધૃતરાષ્ટ્રના દૃઢ્યમાં નાજ્યલોભનો વિકાર ઉત્પન્ન થયો અને તેથી તેણે સભા વચ્ચે જોરીએન બોલાવીને પુત્રનું હતું મં પાત્ર વિદુરે ખુદશી રીતે જણાવી. એટલે ધૃતરાષ્ટ્રનો નાજ્ય લોભ વૃદ્ધિ પામ્યો અને તેના એ કુવિચારની ડાવા દુર્યોધનના દૃઢ્યમાં પડી, જેથી પાત્રવાતનક નેન રાત્રી લાગળી થવા લાગી.

દુર્યોધન જ્યારે ગજ મ પાત્રવાતની માત્રા ગ્રાધારીના દૃઢ્યમાં વિપરીત નવચર રહ્યા હતા તે રીતે મારી પેહેલા પુત્ર થયો તે નાજ્યના અધિકારી વરે, આવા કુવિચારથી ગ્રાધારીનું દૃઢ્ય બન્યાનું થયું હતું અને પતિ છામે તે મલિન વિચારની ડાવા નર્મગત દુર્યોધન ઉપર બાંધે પડી હોય, તેમ દુર્યોધનના વિચારે પણ પેપાજ થવા હતા.

ગ્રાધારી અને ધૃતરાષ્ટ્રના કુવિચારે ગમ દુર્યોધનને પારસામાં મળ્યા અને તેથી આખરે તે પોતાના ભાઈ પાત્ર

ઉપર દેવ કરનારો થયો અને દેવમુદિથી તેણે બીજને માર-
વાનાં અનેક ઉપાયો કર્યા હતા. આ ઉપરથી દરેક માળાપોએ
થણું શિશુણુ લેવાનું છે. જે માળાપ પોતાની સંતતિ તરફ
ઉપેક્ષા રાખી પોતાના વિકારી વિચારો દુઃખમાં પ્રગટ કરે
અથવા બહાર કરે તો તે વિચારોના પ્રતિબિંબ સંતાનોમાં
પડે છે અને તેથી સંતાનો નડારા થાય છે અને આખરે તેનું
નડારું પરિણામ આવે છે. બીજું કોઈ પણ કુલીન પુત્રે દુર્યો-
ધનની જેમ પોતાના બાઈઓ તરફ નડારી વૃત્તિ રાખવી ન
જોઈએ. કુટુંબ તથા કુટુંબિઓ તરફ મુઠ પ્રેમ રાખી વર્તવું
એ કુલીન અને સફળ પુત્રોનો ધર્મ છે. એક પિતાના અને
એકજ લોહીના બંધુઓ સપથી વર્તે તો કુટુંબ ચારી સ્થિ-
તિમાં આવે છે અને તેમનો સર્વ ક્ષયે વિજય થાય છે. આ
દુઃખમય સંસારમાં બાઈઓમાં સપ એજ મુખ છે અને એ
મુખથી સંસાર અસાર છતાં સારવાળો મળાય છે. સંપ અને
ઉદારતાથી વર્તનારા મનુષ્યો આલોક તથા પરલોકને મુખ
સાધી શકે છે. દારણ કે, સપ ગળવાથી કલેશ થતાં નથી
અને બ્યારે સંપનો અભાવ હોય. ત્યારે દુઃખમાં આર્ત તથા
રોદ ધ્યાન ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી તે નડારી ગતિના પાત્ર
બને છે. મુખ અને નિવૃત્તિ એ ધર્મ કરણીમાં ઉપયોગી છે અને
તે સદા સંપની અંદર રહેલ છે. તેથી દરેક કુટુંબિઓએ સપ
રાખી વર્તવું જોઈએ અને દુર્યોધનની જેમ કુસંપ કરવાની
મંચા ન કરવી જોઈએ. આ પ્રગમમાં જેવું દુર્યોધનનું નડારું
પ્રવર્તન ત્યાગ કરવા ચોખ્ખું છે. તેવું બીજનું પ્રવર્તન આદ.

કુટુંબમાં કુસંપ, પક્ષપાત ને ઈર્ષ્યાના અયોગ જોવામાં આવે છે. વિવાહિત થયેલાં મધ્વા પુરુષો પોતાનાં પટિલનું માન રાખતા નથી, એટલું જ નહિ પણ તેમની તરફ તિરસ્કારની દ્રષ્ટિએ જુએ છે. વટિલોપાર્જિત મીલકતમાં વાંધા ઉઠાવી અથવા અજ્ઞાન સ્ત્રીઓનો પક્ષ કરી અનેક સહોદર બંધુઓ સામસામા લડે છે. અને વખતે તેમાંથી પરસ્પર એક બીજાની હત્યા પણ જની જાય છે. કેટલાક તો કુસંપથી વૈર વધારી અનેક જાતના વાંધા ઉઠાવી ન્યાયાસન આગળ જાય છે અને ત્યાં હજારો રૂપીઆનો બચ કરી પોતે ખુવાર ચાય છે અને બીજાને ખુવાર કરે છે. પૂર્વકાળે આવી નહારી પ્રવૃત્તિ ન હતી. પણ કુટુંબના નાયકો પાંડુની જંમ સમદ્રષ્ટિ રાખનારા અને સંપથી વર્તનારા હતા તેથી ઉદયની અલિલાપા રાખનારા ગૃહસ્થોએ તન, મન અને ધનથી પાંડુના ચરિત્રને વાંચી તે પ્રમાણે વર્તવાનો પ્રયત્ન કર્યો, કે જંથી વર્તમાનકાળનો સંસાર પ્રાચીન સંસારના રૂઝને પ્રાપ્ત કરી શક્યો.

—૦૦૦—

પ્રકરણ ૧૭ મું.

ગુરુસાહબ.

હસ્તિનાપુરની બાહેરના વિદ્યાળ મેદાનમાં કેઈ વૃદ્ધ પુરુષ બીજા તરફ પુરુષને સાથે લઈ ચાલ્યો આવતો હતો.

તે વૃદ્ધ પુરૂષે કેટલીએક સળીઓ હાથમાં લઈ તેને મંત્રી
 'આ સળીઓ તમારા દડા લાવી આપશે' એમ કહી તેમાંથી
 એક સળી કુવામાં નાંખી. તે સળીએ બાણની પેઠે તે દડા
 વીધી લીધો. પણ બીજી સળી કુવામાં નાંખી, તે પ્રથમની
 સળીને બદલે ચોંટી. એ રીતે કેટલીએક સળીઓ નાંખી તે
 વૃદ્ધે દડાને બાહર કાઢ્યો. તેનું આ અદ્ભુત કૃત્ય જોઈ સર્વ
 રાજપુત્રો વિસ્મિત થઈ ગયા. તેમણે તે વૃદ્ધને હાથ જોડીને
 કહ્યું, " મહાનુભાવ ! અમે ધનુર્વિદ્યાના અનેક આચાર્યો જોયા
 છે; પરંતુ આપના જેવા કોઈ અમારા જોવામાં આવ્યા નથી.
 આપની અદ્ભુત કૃતિ જોઈને અમે સર્વે સંતુષ્ટ થયા છીએ.
 હે ધનુર્વિદ્યાવિશારદ મહાશય ! અમે આપના હાથ છીએ. કાંઈ
 પણ ઇચ્છા હોય તો કૃપા કરી આજ્ઞા કરો. આપની આજ્ઞા
 પાળવાને અમે તત્પર છીએ. " તે વૃદ્ધ પ્રસન્ન થઈ જોડ્યો—
 " વત્સો ! તમે કુરૂવંશના બાળક છો. તેથી તમારામાં આવે
 વિનય હોય તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. તમારી વિદ્યાઉપર પ્રીતિ
 જોઈ હું તમને હૃદયથી આશીર્વાદ આપું છું કે, તમે તમારા
 કુરૂવંશના આબૂપણુરૂપ થાઓ. તમારા અંતઃકરણમાં સદા
 સદ્ગુણ રહે. અમે તમને તમારા લક્ષણ ઉપરથી ઓળખી
 લીધા છે. કુરૂવંશના બાળકો કેવા જોઈએ ? એ બધા લક્ષણો
 તમારામાં સ્વતઃ પ્રાપ્ત થયા છે. પણ દૂરથી આત્મા આવતા એવા
 અંગોને તમારા વિનયના દર્શનથી શાંતિ મળી છે; પરંતુ
 તમારા ધનુર્વેદના આચાર્ય કોણ છે. તેના દર્શન કરવાની મને
 ઇચ્છા થઈ છે. કારણ કે, તેઓ મારા સંબંધી થાય છે.

વાને તે તરુણને કહ્યું, “ વત્સ ! આ દૃષ્ટાન્ત્યાર્થ છે. તેઓ રૂ-
સ્તિનાપુરમાં સારી પ્રતિષ્ઠા પામ્યા છે. પિટુરની સહાદશી
અને ભીખાની મંમતિથી પાંડુના પાંચ પુત્રો અને મૃતરાષ્ટ્રના
ત્રણ પુત્રો આ આચાર્યના આધય નીચે અભ્યાસ કરવાને રહે-
લા છે. આ બધા રાજપુત્રોના તે શિષ્યાગ્રહ થયેલા છે. વળી
આ દૃષ્ટાન્ત્યાર્થ સર્વ વિદ્યાઓમાં દુશ્વળ અને મહા ધનુર્ધારી
છે. સર્વગામી શાંતનુ સાલનો તેની પર ભારે પ્રેમ હતો.

તે વૃધે દૃષ્ટાન્ત્યાર્થની ઓળખાણ કરાવી એથી તે તરુણ
મલો ખુશી થયો અને તેણે દૃષ્ટાન્ત્યાર્થને પુછ્યું, “ મહાનુ-
ભાવ ! આ રાજકુમારોએ આપની પાસેથી શો શો અભ્યાસ
કર્યો છે અને આ સર્વમાં વિગ્રહ બુદ્ધિમાન કોણ છે ? ”

તરુણના મુખથી આ પ્રશ્ન સાંભળી દૃષ્ટાન્ત્યાર્થ જોડ્યા-
બદ્ધ ! આ રાજકુમારોને તમના વડિલોએ મને સર્વ પ્રકારની
સત્તા આપી તપાસીને કહ્યા છે તેઓને પ્રથમ વ્યાકરણ, રા-
જકુમાર, ન્યાય અને અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસ કરાવી પછી
હું ધનુર્ધરનું અભ્યસન કરાવું છું. આ રાજપુત્રોની સાથે
બીજા પણ કેટલાએક દંડના રાજપુત્રો મારી પાસે ધનુર્ધરના
શીખે છે આ બધામાં કોરવો અને પાટવો અગ્રેસર છે તે
સર્વમાં અર્જુન પહેલો નંબર છે તે પછી એક સામાન્ય શુ-
દ્ધથનો કોકરો બીજો નંબર છે. તેનું નામ કલ્યુ છે. તે આ
તમારી સાથે હશે છે.

તે તરુણ પુરૂષ પ્રશ્ન કર્યો—“ તમારી પાઠશાળામાં રા-

કોઇ નીકળાશે નહીં, તું એકલોજ ધનુર્ધારીઓમાં
શિરોમણિ હશેવાઈશ. ” શુરનાં આપાં વચનો સાંભળી
અર્જુન તેમને ‘ સચાસ્તુ ’ હારી નમસ્કાર કરતો.

અર્જુન ઉપર આવી શુરની અત્યંત કૃપા જાને તેનું
અપરિમિત આનુર્ય જોઈ હૃદ દુર્બાધન દૃઢ્યમાં અતિશય દગ્ધ
થતો હતો. અને તે સદશુભી પાંડવોની સાથે માર્તસર્પથી વર્ત્ત-
તો હતો. તેમાં વળી હર્ણ અને દુર્યોધનને મિત્રાર્થ થઈ એટલે
અર્જુનની સાથે દેવ ધવામા કાર્મ ખાત્રી રહી નહીં. તથાપિ
અર્જુન શુદ્ધભાવથી તેમની સાથે વર્ત્તતો હતો. દુર્યોધન અને
હર્ણને શુરભાર્જવોની તેઓની તરફ વિશેષ પ્રેમ દર્શાવતો હતો.

પ્રિય વાચનાર ! આ શુરભાવના પ્રકરણમાંથી તમારે કેટ
લેાચ્છેક શ્રોધ લેવાનો છે પ્રથમ તો દરેક વિદ્યાર્થીઓએ શુર-
ભક્તિના પવિત્ર પાઠ શીખવાના છે. એ પવિત્ર પાઠ આ પ્રકરણ
ઉપરથી પ્રાપ્ત કરી શકાય તેમ છે તે સાથે દરેક માળાપોચ્છે
પોતાના પુત્રોને વિદ્યાશુરની પાને મોકલવા જોઈએ. તેમને
શુરભક્તિ પૂર્વક સારું જ્ઞાન અપાવવું જોઈએ—એ પણ આ
પ્રકરણ ઉપરથી બોધનીય છે. મુશિક્ષિત પિતૃર અને બીજા કે
જાવળીના માહાત્મ્યને પૂર્ણ રીતે સમજનારા હતા, તેથી તેમ
જો પોતાના પુત્રોને વિદ્યાદાન મેળવવાને કૃપાચાર્ય તથા દ્રોણ
ચાર્યને સોંપ્યા હતા. રાજવૈભવ બોગવનારા રાજપુત્રો પોતા
ના રાજકુળનું અભિમાન છોડી દઇ કૃપાચાર્ય અને દ્રોણાચાર્ય
જેવા સામાન્ય વ્રાહ્મણોની પાને વિદ્યા શીખતા અને વિદ્યા મે-

આ પ્રકરણમાં વિદ્યાભ્યાસ કરવામાં જે દશ સાધનો
મળાવ્યાં છે, તે ઉપર દરેક શુદ્ધરૂપે વિચાર કરવાનો છે. જો
પોતાની સંતતિને મુશ્કિલિત બનાવવી હોય તો તેને માટે શુ-
દ્ધપતિએ એ દશ સાધન પૂરા પાડવા જોઈએ. તેમાં જે પાંચ
પ્રકારના બાહ્ય સાધનો છે, તે અજ્યાત્રીના બહાલીને પૂરા પા-
ડવાના છે, અને જે પાંચ પ્રકારના અંતરંગ સાધનો છે, તેનો
યોગ અજ્યાત્રીએ પોતાને કરવાનો છે. પૂર્વકાળે જો દશ સા-
ધનોને માટે માળાપો ધણી કાળજી રાખતા અને તેથી તેમની
પ્રજ્ઞ વિદ્યા તથા કલા મેળવવાને પૂર્ણ લાભશાળી થતી હતી.
આજકાલ શુદ્ધ, પુરતક, નિવાસ, સહાય અને જોગન-એ પાંચ
બાહ્યના સાધનો પૂરા પાડવાને અનેક પુણ્યવાન આત્માઓ
પ્રગટ થયા છે, અને થાય છે, પણ આરોગ્ય, બુદ્ધિ, વિનય, ઉદ્યમ
અને શાસ્ત્રાનુસંગ એ પાંચ અંતરંગ સાધનોની ધણી ખામી છે.
બુદ્ધિ હોય ત્યાં વિનય અને ઉદ્યમના અભાવ જોવામા આવે છે.
અને વિનય, ઉદ્યમ અને શાસ્ત્રાનુસંગ હોય ત્યાં બુદ્ધિનો અભાવ
હોય છે. સર્વ પ્રકારનો યોગ કવચિત્તજ જોવામા આવે છે. જો
એ પાંચ અંતરંગ સાધનોમાં સંપન્ન હોય તો તે અર્જુનની
જંમ વિદ્યા અને તેનું સાકલ્ય ઉભય સ પાદન કરી શકે છે.
તેથી દરેક અજ્યાત્રીએ એ પાંચ અંતરંગ સાધનો મેળવવાને
સદા ઉત્તમાય થવાનું છે અને આ ઉત્તમ પ્રકરણમાંથી એજ
સુબોધક શિક્ષણ લેવાની જરૂર છે. આશા રાખવામા આવે
છે કે, દરેક વાચકે એ બોધ મહત્ત્વ કરવાને સદા તત્પર રહેશે
અને શ્રીજીને મહત્ત્વ કરાવવા તથા અનુમોદવા ઉત્સાહ ધરશે.

તાશથી અધિક પરાક્રમી કોઈ મારો શિષ્ય નથી.” દ્રોણાચાર્યે
ચક્તિ થયેને કહ્યું. “ જો આપ મારી સાથે વનમાં ચાલો તો
હું આપને પ્રત્યક્ષ બતાવું ” અર્જુને એટ સહિત જણાવ્યું.
પછી દ્રોણાચાર્યે ‘ ચાલો આપણે જઈએ ’ એમ કહ્યું અને
તેઓ બંને તૈયાર થઈ તે વનમાં ગયા. પેલો એકલવ્ય પોતાની
ચાલાકીથી વિવિધ પ્રકારે નીશાનબાજી રમતો હતો. એક
વૃક્ષની એકાએ રહી તેમણે મુખી રીતે તેનું ચાપચાતુર્ય બોયું.
તે જોઈ દ્રોણાચાર્ય દુઃસ્વપ્નમાં અતિ આશ્ચર્ય પામી ગયા. પછી
બંને પ્રગટ થઈ તે બાણાવળી કાળીની પામે ગયા. દ્રોણાચા
ર્યને પ્રત્યક્ષ જોઈ તે એકલવ્ય તેમના ચન્દ્રમાં પડ્યો.
દ્રોણાચાર્યે તેને બેઠો કરી આલિંગન આપી પામે એસાડીને
પુછ્યું. “ વત્સ ! આવી અત્યુત ધનુર્વિદ્યા તું કોની પાસે
શીખ્યો છે ? તારી ધનુર્વિદ્યાની કળા જોઈ હું અતિશય આન
દિત થયો છું ” એકલવ્યે પ્રતજ્ઞવદને જણાવ્યું. “ હું મહા
નુભાવ ! તમે પાતેજ મારા ગુરુ છે મહાધનુર્ધર જનશુર
દ્રોણાચાર્યના હું શિષ્ય છું માટે આ ધનુર્વિદ્યાનું કોશલ્ય
આપનીજ પ્રસાદી છે. ’ એકલવ્ય આપ વચન ન બોલી
દ્રોણાચાર્ય આશ્ચર્યથી બોલ્યા “ બહે કિન્નર ! સત્ય કહે
અસત્ય બાપણ કરવામાં કાઈ સાધ નથી મેં તને કોઈ સમયે
પણ વિદ્યાજ્ઞાન કરાવ્યો નથી તમ છતાં તું માટે નામ કેમ
લીધે છે ” ! એકલવ્ય ઉત્સાહથી બોલ્યે “ શુરૂ મહાનાજી ! આપને
મારો વાત આશ્ચર્યકારી લાગે છે. એ ખરું છે માટે વૃત્તાત
સાબળો એક દિવસ મેં આપની પાસે આવી અતિ વિનવચા

આપે મારી પામેથી ગુરૂદક્ષિણા માગી લીધી. એકદલની આવી ગુરૂભક્તિ જોઈ તે સમયે દેવતાઓએ આકાશમાંથી તેની પર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી, ત્યારે દોળાચાર્ય અતિ વિસ્મય પામી તેને પ્રેમથી આશ્વિંગન આપી બોલ્યા—
 “હે વન્મ ! તારી અનુપમ ગુરૂભક્તિ જોઈ હું તારી ઉપર અતિ પ્રમદ થયો છું ” માટે તેને વરદાન આપું છું કે,
 “તારે એ ગુરૂ નથી તો પામી તારે હાથે નિરાતન કદિયળ બ્બથ જવાનું નથી, તું માત્ર આંગણીઓથી ધનુષ્ય એ-
 ગવને સમય મળે ” આનું વરદાન આપી ગુરૂ દોળાચાર્ય અત્યંત નિર્ભય થઈ ન્યાર્થ પાછા ફર્યા.

[illegible]

આ શુરનો મારી પર એટલો ઉપકાર થયો છે કે, તેમને હું મારા માણ અર્પણ કરું તોપણ હું તેમનો અનુભવી થઈ શકું નહીં. શુરની આવી પ્રસન્નતા મેળવનાર માણ આત્માને મન્ય છે. ”

અર્જુનની આ મનોભાવના દ્રોણાચાર્યે જાણી લીધી. અને તેથી તેઓ તેની પર વધારે પ્રેમ બતાવવા લાગ્યા. શુર અને શિષ્ય બંને પરસ્પર અભેદરૂપે વર્તતા હતા. શુરનો અર્જુન ઉપર જેવો વાત્સલ્યરસ હતો, તેવો અર્જુનનો દ્રોણાચાર્ય ઉપર ભક્તિરસ હતો. વાત્સલ્ય અને ભક્તિ બંને રસના પ્રવાહ એક બીજા ઉપર વહન થતા હતા. અને તેથી તેઓ બંને પરસ્પર પાતાના કર્તવ્યમાં પરિપૂર્ણ રહેતા હતા.

પ્રિય વાચનાર ! આ શુરભક્તિના પ્રકરણમાંથી તમારે મણું ક્ષીણવાનું છે. દ્રવ્ય અને ભાવ એ બંને વસ્તુમાં ભાવ વસ્તુ કેવી પ્રબલ અને હૃદયવંધક છે ? એ વાત એકલવના પવિત્ર ચરિત્ર ઉપરથી તિલક થાય છે. ભાવ વસ્તુથી શુરની ભક્તિ કરનાર એકલવના કાર્યની સિદ્ધિ કેવી ચમત્કાર ભરેલી થઈ હતી ? ભક્તિભાવના પ્રભાવ એકલવના પુત્ર તમા પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે. પૂર્વે આર્યપ્રજામાં આવી અદ્ભુત શુર ભક્તિ હતી. શુરભક્ત અર્જુન પણ તેવી શુરભક્તિ ધારણ કરનારો ધર્મવીર હતો. એવો શુરભક્ત અર્જુન પૃથ્વી પર ધનુર્વિદ્યામાં અનુપમ અને અદ્વિતીય થયો હતો.

પૂર્વે અર્જુન અને એકલવ જેવા શુરભક્ત શિષ્યો હતા,

પ્રભાવ અને મદિમા દંદિઓથી અગોચર છે. ભાવના સિદ્ધિનો મહાપ્રયોગ પૂર્વકાળે આર્યપ્રજામાં પ્રવર્તતો હતો. અને તેથી આર્યપ્રજા કાયિક, વાચિક અને માનસિક બધા પ્રાપ્ત કરી જ્ઞાન, ધર્મ અને નીતિની ઉન્નતિ સંપાદન કરતી હતી. વર્તમાનકાળે ને ઉન્નતિનો અભાવ છે, તેનું કારણ ભાવની શુદ્ધિ નથી તેજ છે.

પ્રકરણ ૧૯ મું

કુમાર પરીક્ષા.

વિવિધ પ્રકારની કારીગરીથી રમણીય અને વતવતના શિષ્ટાથી વિચિત્ર એવો એક વિશાળ મંડપ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો તેની અંદર રાજકીય વસ્તુઓ ગોઠવેલી હતી. સુવર્ણમય સિંહાસનો ધોળીબધ ગોઠવવામાં આવ્યા હતા મધ્ય ભાગે એક વિશાળ ચામાન રાખ્યું હતું મંડપની આ સપાસ વતવતના નિશાનો ગોઠવી રાખ્યા હતા. એક તરફ વિવિધ પ્રકારના ફથીઆરો અને એક તરફ ઠસરત કરવાના માથેનો મુકવામં આવ્યા હતા મંડપની આગુણાગુ નાના તંબુઓ અને વાવટાઓ ઉભા કરેલા હતા. મજબુત દોરના બાંધથી અને સાકળેથી વુડીવુડી ભૂમિની મયાદા કરેલી હતી.

દુર્યોધન જહાનુબાદમાં પ્રવીણ બન્યા હતા. મદાવીર અર્જુન શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર બને વિદ્વાનો પારગામી થયો હતો. તે ઉપરાંત રાધાવેધની રાક્ષસકળા દ્રોણાચાર્યે એક અર્જુનનેજ શીખવી હતી, કારણ તે કળા શીખવાને અર્જુન શિવાય કોઈ બીજો રાજકુમાર અધિકારી હોવાયો ન હતો.

રાધાવેધની કળાને! અધિકારી કોણ છે ? તે જાણવાને દ્રોણાચાર્યે અર્જુનની ખરેખરી કમોટી કરી હતી. એક વખતે દ્રોણાચાર્યે સર્વ રાજકુમારોને વનમાં સમ્મિત ગયા હતા. કોઇ અનુચરના હાથે એક તાલના ઝાડ ઉપર એક મોરપીંછ રખાવી દ્રોણાચાર્યે બધા શિષ્યોને સાથે સમ્મિત તે વૃક્ષ સમીપ ગયા હતા. પછી દ્રોણાચાર્યે સર્વ રાજપુત્રોને આજ્ઞા કરી કે, ‘ આ ઝાડની ટોચ ઉપર રહેલ મોરપીંછને વંધી ’ ગુરૂની આજ્ઞા થતાજ બધા શિષ્યો એક પછી એક તેને વંધવાનો ઉદ્દેશ કરવા લાગ્યા, પરંતુ કોઈ પૂજું રીતે એ પીંછને વંધી શક્યું નહીં. અને તે ઝાડ ઉપર જોવા લાગ્યા તે જોઈ શુરૂએ હતું. “ રાજપુત્રો, તમે ઉપર શું જુઓ છો ? ” રાજપુત્રો જાણ્યા—“ ઉપર મોરપીંછને જોઈએ છીએ અને નીચે આપને તથા બીજા આ બાધવાને જોઈએ છીએ ” તેમજુ આ વચન સાંભળી દ્રોણાચાર્યે વિચાર કર્યો કે, “ આ રાજપુત્રાગ્રા રાધાવેધની કળા જાણવાને કોઇ પણ અધિકારી નથી, ” પછી શુરૂએ અર્જુનને પુછ્યું. “ વતસ અર્જુન ! આ મોરપીંછમાં તું શું જોઈ રહ્યો છે ? અર્જુને કિત્તર જાણ્યો—“ શુરૂ ! હું મોરપીંછને તથા તેની મધ્યના ચિન્હને જોઈ રહ્યો છું. ”

કમ જોવાને પોતપોતાની બેઠકો ઉપર આવી બેઠી. બધું
યથાર્થ રીતે સજ્જ થયા પછી દ્રોણાચાર્ય અને કૃપાચાર્ય
પોતાના શિષ્યોને સાથે લઈ સભામાં પધાર્યા. અને પોતપો-
તાના આસનો ઉપર બેઠા.

સભાસ્થાન સંપૂર્ણ બરાબા પછી દ્રોણાચાર્ય મે-
ધના જેવા ગંભીર સ્વભૂતી બોલ્યા—“ હે રાજકુમારો !
આજ તમારી પરીક્ષાના માનસિક દિવસ છે. તમેએ
આજમુખીમા જે જે કળાઓ અને અભ્યગત્રમા પ્રવીણતા
મેળવી છે તે બતાવવાને આજ તમે તનુપર યાઓ અને બધા
પ્રેક્ષકોને આનંદ આપો. ” ગુરુ દ્રોણાચાર્યની આજ્ઞા યત્નજ
સર્વ રાજપુત્રો તૈયાર થઈ ગયા કોઈ મરોન્મત્ત દ્વાથી ઉપર
બેઠી ધનુર્વિદ્યાની કુશળતા બતાવવા સાચા કોઈ ભાથામાંથી
બાણ કાઢી સભાજનો અકિત થાય તેવી રીતે નિશાનો ઉઠાડવા
લાગ્યા કોઈ ત્વરાથી આકાશમા ઉપરા ઉપરી ગાળવૃદ્ધિ કરવા
લાગ્યા. કોઈ સાયમા બેઠી એવુ બુદ્ધ આતુષ બતાવવા સાચા
કે જે જોક સર્વ સભ્યજનો આશ્ચર્ય પામી ગયા. કોઈ પીરકુ-
માર મહાબુદ્ધમા પોતાનું ષડિત્વ દર્શાવવા સાચ્યો. કોઈ અશ્વક-
ળામા કુશળતા દેખાડવા લાગ્યો. અને કોઈ અભિ હેરવવામા
નિપુણતા પ્રસિદ્ધ કરવા લાગ્યો. આવી રીતે જેને જેટલી
વિદ્યા આવડતી હતી, તેજે તેટલી પ્રસિદ્ધ કરી બતાવી આ
પ્રમાણે કુમારોનુ પરાક્રમ જોઈ બધા લોકો તેમને ધન્યવાદ
આપવા લાગ્યા.

બીજા સર્વ કુમારોની પરિક્ષા થઈ રહ્યા પછી દ્રોણાચાર્યે
તેની કળાકૃશ્ણતા બતાવવાને આજ્ઞા કરી એટલે યુધિષ્ઠિર
પરીક્ષા આપવાને બેઠો થયો. તે વખતે લોકો તેની તરફ દષ્ટિ
કરી કહેવા લાગ્યા—“ જુઓ આ આપણા મહારાજા પાંડુનો
જ્યેષ્ઠ પુત્ર છે. એણે પોતાના વિનયશુભ્રથી ઘણું જીવનને વશ
કર્તું છે. તે બધા પરાક્રમીઓમાં આજીવજીવંત છે. એની ન્યાય
કરવાની રીતિ અપૂર્વ છે. તે સાથે સત્યવાદિ અને પવિત્ર
છે ” આ પ્રમાણે લોકોના મુખથી જ્યેષ્ઠ પુત્રની સ્તુતિ સાં-
ભળી પાંડુરાજા હૃદયમાં ખુશી થયો. પછી યુધિષ્ઠિરે રથમાં
બેઠી એવું પરાક્રમ કર્યું કે, જે જોઈને સર્વ સલાસદો સાન
દાક્ષિણ્ય થઈ ગયા. આ પ્રમાણે યુધિષ્ઠિરે પરીક્ષા આપ્યા પછી
દુર્યોધન અને બીજા ગદાયુદ્ધની પરીક્ષા આપવાને તૈયાર થયા.
તેમણે તે કળામાં પોતાનું અતુલ પાડિત્ય બતાવવા માડ્યું.
ગદાયુદ્ધમાં જામણ કરતા તેઓ અંદ્ર સૂર્યની પંઠે દેખાવા લા-
ગ્યા. તે જોને વીરોનું યુદ્ધ જોઈને આકાશનાં દેવતાઓ પણ
આશ્ચર્ય પામી ગયા, તો રાજાઓ અને બીજા પ્રેક્ષકો આશ્ચર્ય
પામે તેમાં શું કહેવું ? તે વખતે કેટલાંએક દુર્યોધનની, અને
કેટલાંએક બીમની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. તેમાં બીમની પ્ર-
શંસા કરનારો મોટો ભાગ થયો. આથી ઈર્ષ્યાળુ દુર્યોધનને
ઘણું ખેદ થયો. તેણે ક્રોધાવેશમાં આવી બીમની ઉપર ગદા-
નો પ્રહાર કર્યો. બધા લોકો વિચારમાં પડ્યાં પણ બીમે તેની
કાંઈ પણ પરવા ન કરી અને પોતે દુર્યોધન ઉપર ગદાપ્રહાર
એવો કર્યો કે, જાણે તેથી દુર્યોધનના માથા પલાયન થઈ જાય.

જતાવી પરીક્ષા પ્રસાર કરી, ત્યાં તરતજ કુર્ણુવીર જોડા
 યથો. તેણે સિંહના જેવી ગર્જના કરી. તેની ભયંકર ગર્જ-
 નાથી બધો મંદપ ગાણ હકયો. તે વીરે પણ પોતાનું એવું
 વીર્ય દર્શાવ્યું કે જે જોઈને બધા પ્રેક્ષકો ચકિત ચર્ષ ગયા. તે
 પછી આકાશાદિ પંચમહાબૂત જેમ દ્રોણાચાર્યને આવરણ
 કરીને રહે, તેમ પાંચ પાંડવો દ્રોણાચાર્યને આવરણ કરીને
 રહ્યા. અને જેમ તારાગણ ચંદ્રને આવરણ કરે તેમ અશ્વ-
 ત્યામા તથા નવાણું દૈત્યો દુર્યોધનને આવરણ કરીને રહ્યા.
 આ વખતે વિકરાળ મુખાકૃતિને ધારણ કરતો, કર્ણ યુદ્ધની
 સામગ્રી સાથે હર્ષ સુખા સમક્ષ કૃપાચાર્ય તથા દ્રોણાચાર્યને
 નમસ્કાર કરી અતિ ગર્વથી જોડ્યો—“સર્વ સલામનો, કાંઈએ
 એમ ન સમજવું કે, જગત્મા એક અર્જુનજ મહાપરાક્રમી
 છે. હવે તમારે મારું પરાક્રમ પણ જોઈ લેવું.” આ પ્રમાણે
 કહી પ્રથમ અર્જુને જં જં કળાએ જતાવો હતી, તે બધી
 યથાર્થ તેનાજંવીજ અથવા તેનાથી કાંઈ અધિક તેણે જતાવી.
 તે જોઈ દુર્યોધન અતિ હર્ષ પામી તેને હઠ આલિંગન આપી
 જોડ્યો—“વીર કુર્ણુ, આ જગત્મા તું એકજ વીર છે. તું
 એકજ ધનુર્વિદ્યાનો ધારણામી છે. શત્રુઓના ગર્વને હરનારા
 હે વીર, તું મારો અતિ પ્રિય મિત્ર છે આ જગત્માં મારે
 તારાથી બીજું કાંઈ અધિક નથી. મારું રાજ્ય, મારા પ્રાણ,
 તથા આ સર્વ કુરુ કુળની બધી સંપત્તિ એ સર્વ તારુંજ છે.
 પોતાના મિત્ર દુર્યોધનના આવા વચન સાંભળી કર્ણે કહ્યું,
 “પ્રિયસખા, તમારી મારી તરફ ઉત્તમ પ્રીતિ જોઈ હું ખુશી

ગયો. પછી દોળાચાર્યની આજ્ઞા હાથમાં ધનુષ્ય બાણ
સંભળ કરી અર્જુન દર્જની સામે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈ ગયો.
અને બંનેની વચ્ચે યુદ્ધનો આરંભ થઈ મુકયો. આ સમયે
તે બંને મહાવીરોનું યુદ્ધ જોવાને આકાશમાં દેવતાઓના
વિમાનોની ઘેળીઓ દારબંધ જામી ગઈ. કોઈ અર્જુનનો
અને કોઈ દર્જની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. આ બંને વીરોનું
યુદ્ધ જોઈ કુંતી મહાચિંતાતુર થઈ ગઈ. આ વખતે કૃપા-
ચાર્યે દર્જને કહ્યું, “ હે દર્જ, જેમ ગેરૂપર્વતમાંથી કકપવૃક્ષની
ઉત્પત્તિ થાય છે, તેમ પાંદુરાજથી અર્જુનનો જન્મ થયો છે.
જેમ હીપમાંથી મોતી નીપજે છે, તેમ કુંતીના ઉદરથી અર્જુ-
નની ઉત્પત્તિ થઈ છે એથી આ અર્જુન જગત્પ્રસિદ્ધ કુળવાન
વીર છે. પણ તું તેના જેવો કુલવાન નથી. તું કયા માતાપિ-
તાથી ઉત્પન્ન થયો છે ? તે કહે. તારા જેવા અજ્ઞાત કુળવીરની
સાથે અર્જુનનું યુદ્ધ હોય નહીં. આ સર્વ સાબળતા તારું
કુળ પ્રસિદ્ધ કર્યા પછી અર્જુનની સાથે તારું યુદ્ધ થઈ શકશે.”

કૃપાચાર્યના આવા વચનો સાભળી દુર્યોધન આફેપથી
કહ્યું, “ કૃપાચાર્યજી, કોઈ માણસ પ્રખ્યાત કુળથી કે મા-
તાપિતાથી મેહોટાઈ પામના નથી મેહોટાઈ તો શુભથીજ
પ્રાપ્ત થાય છે. જુઓને કમળની ઉત્પત્તિ કાદવથી થાય છે.
તથાપિ તે સુગંધ શોભા વગેરેના ગુણોથી તે લોકોને પ્રિય
થાય છે તેવી રીતે કોઈ પુરુષ નીચ કુળમાં ઉત્પન્ન થયો હોય,
છતાં જો તે પરાક્રમી થાય તો તેને મેહોટો સમજવો. કુલીન

અને હાથમાં લગામ લે. અંગદેશનું રાજ્ય દરવાને તારામાં
 યજ્ઞિ નથી. શિયાળ વનનો અધિરાજ થાયજ નહીં. તેથી તું
 અર્જુનની સાથે યુદ્ધ કરવાને લાયક નથી. આ વખતે કર્ણનો
 પિતા વિશ્વકર્મા સારથિ બોલી ઉઠ્યો. “ સભ્ય ગૃહસ્થો, આ
 કર્ણને માટે જ તમને કુલીનતાની શંકા છે, તે ખોટી છે. આ
 વીરપુત્ર મારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો નથી; પણ તે દેવયોગે
 અચાનક મારા હાથમાં આવી ગયો છે. મેં માત્ર પુત્રવત્ તેનું
 પાલનપોષણ કરેલું છે. એક વખતે હું પ્રાતઃકાળે ગંગામાં
 સ્નાન કરવા ગયો હતો. ત્યાં ગંગાના પૂરમાં વેગથી વહેતી
 એક પેટી મારા જોવામાં આવી. તે લઈ હું ઘેર ગયો. જેવામાં
 તે ઉઘાડીને મેં જોયું, ત્યાં તેની અંદર અતિ તેજસ્વો
 બાળક દેખાયો. તેણે પોતાના કાનમાં મુંદર કુંડલો પહેલ્યા
 હતા. તે બાળકને લઈ મેં મારી સંતાનરક્ષિત સ્ત્રીને આપ્યો.
 અને કહ્યું કે, “ તુ સંતાન વગરની છે, માટે આ બાળકને
 પુત્રવત્ ગણી તેનું પાલન-પોષણ કર. ” તેજ વખતે મારી
 સ્ત્રીએ મને જણાવ્યું કે, તને એક પરાક્રમી પુત્રની પ્રાપ્તિ
 થશે. ’ મારી સ્ત્રીના મુખથી આ વચનો સાંભળી હું ધણે
 ખુશી થયો હતો. આ બાળક પેટીમાં પોતાના કાન નીચે
 હાથ મુકીને સૂતો હતો, તેથી મુલ દિવસ તેનું કર્ણુ અંબુ
 નામ પાડેલું છે. તેની પ્રાપ્તિ વખતે સ્વપ્નમાં સૂર્યનું દર્શન
 થવાથી એને લોકો સૂર્યપુત્ર પણ કહે છે. બાળપણથીજ
 એના લક્ષણો અસાધારણ દેખાતા હતા. તે જોઈ હું તક
 કરતો કે ‘ આ બાળકનો જન્મ કોઈ મોટા કુળમાં થયેલો

અને હાથમાં લગામ લે. અંગદેશનું રાજ્ય કરવાને તારામાં ગ્રહિત નથી. શિવાગ્ર વનનો અધિરાજ્યા થાયજ નહીં. તેથી તું અર્ચુનની સાથે યુદ્ધ કરવાને લાયક નથી. આ વખતે કર્ણનો પિતા વિશ્વકર્મા સારથિ બોલી ઉઠ્યો. “ સભ્ય ગૃહસ્થો, આ કર્ણને માટે જ તમને કુલીનતાની શંકા છે, તે ખોટી છે. આ ચોરપુત્ર મારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો નથી; પણ તે દેવયોગે અચાનક મારા હાથમાં આવી ગયો છે. મેં માત્ર પુત્રવત્ તેનું પાલનપોષણ કરેલું છે. એક વખતે હું પ્રાતઃકાળે ગંગામાં સ્નાન કરવા ગયો હતો. ત્યાં ગંગાના પૂરમાં વેગથી વહેતી એક પેટી મારા બેવામાં આવી. તે લઈ હું ઘેર ગયો. જવામાં તે ઉઘાડીને મેં જોયું, ત્યાં તેની અંદર અતિ તેજસ્વા બાગક દેખાયો. તંજે પોતાના કાનમાં મુંદર કુંડલો પહેવા હતા. તે બાગકને લઈ મેં મારી સંતાનરહિત સ્ત્રીને આપ્યો. અને કહ્યું કે, “ તું સંતાન વગરનો છે, માટે આ બાગકને પુત્રવત્ ગણી તેનું પાલન-પોષણ કર. ” તંજ વખતે મારી સ્ત્રીએ મને જણાવ્યું કે, તને એક પત્નિક્ષી પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે. ’ મારી સ્ત્રીના મુખથી આ વચનો સાંભળી હું ખલેા ખુશી થયો હતો. આ બાગક પેટીમાં પોતાના કાન નીચે હાથ મુકીને સૂતો હતો, તેથી શુભ દિવસે તેનું કર્ણુ અંતુ નામ પાડેલું છે. તેની પ્રાપ્તિ વખતે સ્વપ્નમાં સૂર્યનું દર્શન થવાથી એને લોકો સૂર્યપુત્ર પણ કહે છે. બાગપવૃષીજ એના લક્ષણો અસાધારણ દેખાતા હતા. તે એક હું તઈ કરતો કે ‘ આ બાગકનો જન્મ કોઈ મોટા કુળમાં થયેલો

હોયો જોઈએ, અને અત્યારે તેના પરાક્રમથી એ વાત સા
પણ મનાય છે. તે ઉપરથી ‘ આ સારથિના કુળમાં ઉત્ત
થયેલો છે. ’ એવું માની એનો તિરસ્કાર કરવો થોડા નયો

સારથિ વિશ્વકર્માના આ વચનો સાંભળી બંધા સહ
સહો આશ્ચર્ય પામી ગયા. અને પરસ્પર વિચાર કર
લાગ્યા. આ વખતે મહાનુભાવા કુંતી પોતાના હૃદય
આનંદસહિત વિચાર કરવા લાગી-“ અહા! કર્મની ગતિ કે
વિચિત્ર છે. મારા જન્મને ધન્ય છે કે, મેં મારા પુત્રને યુવ
વયનો શ્રવણો જોયો. પેટીમાં નાંખતી વખતે મેં જ એને કુંડલ
પેહેરાવ્યા હતા. હું મહાભાગ્યવતી છું કે, મારે અર્જુન ત
કર્ણના જેવા પરાક્રમી પુત્રો છે. હવે આ યુદ્ધ વાર્તા મા
પાંડવોને કહેવી જોઈએ. પણ કોઈ પ્રસંગે જણાવોરા. ” અ
પ્રમાણે કુંતી હૃદયમાં વિચાર કરતી અનુપમ આનંદ અ
ભવવા લાગી. મહાવીર કર્ણ પોતે સારથિના કુળનો નયો
પણ કાઈ ઉત્તમ કુળનો છે, એવું ધારી અર્જુનની સાથે
યુદ્ધ કરવામાં વિશેષ ઉત્સાહિત થયો. તેજ વખતે દુર્યોધન
બોલી ઉઠ્યો-“ કર્ણ ઉત્તમ જાતિનો છે, એ વાત સિદ્ધ થ
છે. તે છતાં કદિ તે ગમેતે જાતનો હોય, પણ મેં એને અંગ
દેશનો રાજ્યાભિષેક કરેલો છે. કદિ આ વાત જોને રૂચર
ન હોય તેણે હાથમાં ધનુષ્ય બાણ લઈ તૈયાર થઈ જવું. ’
દુર્યોધનના આ વચનો સાંભળી પાંડવ પાંડવો ક્રોધાતુર થ
જયા. તેમની યુદ્ધમુદ્રા ઉપર વીર્યનો ઉદ્ભાસ દેખાવા લાગ્યો.

આ વખતે હાદ્દા પાંડુ રાજાએ, દ્રોણાચાર્યને કહ્યું, “ મહા-
નુભાવ, આ મંડપનો રચના કરવાનો હેતુ માત્ર કુમારોની
પરીક્ષા લેવાનો છે. આ પ્રસંગે વૈર ભુદ્ધિથી પરસ્પર યુદ્ધ
થવું ન જોઈએ. માટે આપ કૃપા કરી આ કલહને શાંત કરો.
કારણકે, આ સર્વે કુમારોના આપ શુરુ છે. ”

પાંડુના કહેવાથી દ્રોણાચાર્યે જે હાથ ઉઘા કરીને
કહ્યું—“ કોઈ પણ મારા શિષ્યોએ યુદ્ધ કરવું નહીં ” શુરુન.
આ વચનો સાંભળતાંજ તે કૌરવો અને પાંડવો ગ્રાંત થઈ
ગયા. અને તે પછી પરીક્ષા સમાપ્ત કરવામાં આવી. રાજા
પાંડુએ આજ્ઞા કરી સર્વા વિસર્જન કરી વિસર્જન થયા પછી
પ્રતાપી પાંડુ રાજા ધૃતરાષ્ટ્ર, કૃપાચાર્ય, દ્રોણાચાર્ય અને
શીખને સાથે હાઈ પોતાના દરબારમાં આવ્યો. લોકો પણ કોઈ
અર્જુનની, કોઈ કર્ણની અને કોઈ દુર્યોધનની પ્રશ્ન સાં કરના
કરતા પોતપોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા.

રાજમેહેલમાં આવ્યા પછી કુમારોની પરીક્ષાથી પ્રસન્ન
થયેલા પાંડુએ દ્રોણાચાર્યને હૃદયથી અભિનંદન આપ્યું અને
તેમનો મોટો આભાર માન્યો હતો.

પ્રિય વાચકવૃંદ, આ કુમારપરીક્ષાના વિષય ઉપરથી
તારે ઘણું જોવાનું અને ઘણું મેળવવાનું છે. પૂર્વકાળે
અકપાસ કરેલી વિદ્યાની પરીક્ષા કેવા ઉત્તમ પ્રકારે થતી હતી ?
રાજકુળના બાળકોની પણ પરીક્ષા લેવામાં આવતી હતી.

અનાવવી જોઈએ. પૂર્વકાળે ભારતવર્ષની જે બહોળાહાલી પૃથ્વીની સપાટી ઉપર વિખ્યાત હતી તેનું કારણ તે વખતે વિદ્યાકળાની ઉત્પત્તિ હતી. ભારતીયજાતું કળાકૌશલ્ય સર્વ મંતર દેશોમાં પ્રથમનિયમ્ય હતું અને તેને લખને ભારતિ પ્રજા સર્વ રથે પૂજાતી હતી. વર્તમાનકાળે તે વાત તદ્દન જુલ્હી જવામા આવી છે. ભારતવર્ષનું કળાકૌશલ્ય અધમ સ્થિતિએ પહોંચ્યું છે. વિદેશીય વસ્તુઓ ઉપર આધાર રાખનારી વર્તમાનકાળની આર્થિક પ્રમાદના મહાસાગરમાં મગ્ન થઈ પડી છે. વિશેષ અપયોગનો વાત એ છે કે, ભારતની શાસ્ત્રઅસ્ત્રની મહાવિદ્યા તો તદ્દન વિલુપ્ત થઈ છે. ધનુર્વેદની વાતોને તો કોઈ જાણતું જ નથી. માત્ર તેનું નામ સ્મરણ રહેલું છે. એ મહાવિદ્યા ભારતમાંથી તદ્દન અસ્ત થઈ ગઈ છે. અર્બુન, કર્ણ અને દુર્યોધનના વીરત્વની વાતો માત્ર પુસ્તકોમાજ રહી છે. એ મહાવીરોનાં ચરિત્રો કેવા અમલકારી છે ? અને તેઓ પોતાના પરાક્રમથી આ જગત ઉપર કેવી નામના રાખી ગયા છે ? એ વિચાર આર્થ કાત્રિ એના દરેક યુવકે કરવાનો છે, શાસનદેવતા તંબો સમય પુનઃ ક્યારે પ્રાપ્ત કરાવશે ?

માણસ છતાં શુભરહિત હોય તો તે શા કામનો ? તે અનુપયોગી છે. માટે આ કર્ણ મહા શૂરવીર અને પરાક્રમી છે, તેથી અર્જુનની સાથે યુદ્ધ કરવાને યોગ્ય છે. તેમ છતાં કદિતમે એમ કહે-શો કે, કર્ણ રાજા નથી કે રાજપુત્ર નથી, તેથી તે અર્જુનની સામે યુદ્ધ કરવાને યોગ્ય નથી. તો હું આજે તેને અંગદેશના રાજ્યનો અભિષેક કરું છું. ” આટલું કહી દુર્યોધને તેજ વખતે તેને રાજ્યાભિષેક કર્યો તીર્થોદક મંગાવો પુરોહિતને બોલાવી રાજ્યાભિષેકનો સર્વ વિધિ સ પાઠન કરવામાં આવ્યો. દુર્યોધનનું આ કૃત્ય જોઈ કર્ણ હૃદયમાં પ્રસન્ન થઈ ગયો. અને તે આનંદપૂર્વક બોલ્યો—“મિત્ર દુર્યોધન, તમે મારીપર ભારે ઉપકાર કર્યો. આ તમારા ઋણમાંથી હું ક્યારે મુક્ત થઈશ ? તમારા માટે હું મારા પ્રાણ અર્પણ કરું, તથાપિ તમારો અનૂણી થઈ શકું તેમ નથી ” દુર્યોધને કર્ણને આલિંગન આપી કહ્યું, “ પ્રિય મિત્ર, એના બદલામાં હું એટલુંજ માગી લઉં છું કે, જ્યાંસુધી આપણે જીવીએ ત્યાંસુધી કોઈએ મિત્રાઈ તોડવી નહીં. ” કર્ણે તે વાતને પૂર્ણ અનુમોદન આપ્યું.

પછી રાજ્યાભિષેક થયેલો કર્ણ અર્જુનની સામે યુદ્ધ કરવાને સજ્જ થઈ ગયો. આ વખતે કર્ણનો પિતા વિશ્વકર્મા અત્યંત હર્ષ પામી કર્ણને આલિંગન આપવા આવ્યો. તે દેખાવ જોઈ સર્વ સભ્યજનોને નિશ્ચય થયો કે, ‘ કર્ણ સારથિનો પુત્ર છે ’ એ વાત સાચી છે. તે સમયે ભીમે મર્જના કરી કર્ણને કહ્યું, “ અરે સારથિપુત્ર, આ ધનુષ્ય છોડી દે

પ્રકરણ ૨૦ મું.

રાધાવેધ.

એક ભવ્ય મંડપની આશુભાજી હજારો લોકો એકઠા થયા હતા. એ મંડપ ધણે વિસ્તીર્ણ હતો. તેની અંદર વિવિધ પ્રકારની મુંદર ગચ્છના રચવામાં આવી હતી. મંડપની અંદર મુવર્ણ તથા રત્નજડિત મુદર આસનો યોગ્યમેધે ગોઠવવામાં આવ્યા હતા. હરેક આસન નીચે રત્નજડિત પાકપીઠ મુકવામાં આવ્યા હતા. ચારે બાજુ વિવિધ પ્રકારનાં મંગલમય તોરણો બાંધેલા હતા. રત્ન તથા માણિખ્યના સ્તંભોની યેળી ઉપર મોટા મોટા રત્નમય આરીસાઓ અને મનોરંજક ચિત્રો બાંધેલા હતા. મંડપનો જમીન નીચમણીનાં જંવી પ્રકારની હતી. કેટલાએક નીચમણીના સ્તંભોની ઉપર રાખેલા દેવાંગનાઓના ઉત્તમ ચિત્રો પ્રેક્ષકોના નૃદયને આકર્ષ 11 હતા. મંડપની મધ્યભાગે " એક મુવર્ણનો મોટો સ્તંભ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. તે પૃથ્વીના મધ્ય ભાગે આવેલા મેરુ પર્વતના જેવો દેખાતો હતો. તેની વામ અને દક્ષિણ બાજુ ચારચાર ચક્રો ફરી ગયાં હતાં. તે મુવર્ણ સ્તંભ ઉપર અગ્ર ભાગે રત્નમય પુતળી અર્ધમુખ કરી જાણે તે મંડપની રચનાને નિરખતી દેવ, તેમ દેખાતી હતી. સ્તંભની નીચે દેવનાઓને

સ્થાપિત કરવાને જો સ્થાન સમજું હતું, તેની પાસે
એક મનુષ્ય સુકવામાં આવ્યું હતું.

આ મેનોદર મંદપ જેવાને દબારો હોડો ઉઠાડેલ
આવતા હતા. તેની સમજીય સ્થિતિ એક સરો સ્થિત થઈ
જતા અને " આ વિશ્વકર્માની કૃતિ છે " એમ માનતા હતા.
સજ્જારમાં તો એ મુંદર મંદપની અંદર મોટા મોટા સ-
જ્જો, અને રાજકુમારો મુંદર વેપ પારણ કરી આવવા
લાગ્યા. રત્નજડિત સુમટો, કુંડળો અને વસ્ત્રઆભરણોની
સાતિથી મંદપની ચારે તરફ પ્રદાશ થઈ રહ્યો. એ પ્રદાશના
પ્રભાવથી મંદપની શ્રેણીમાં વિગ્રહ વધારો થઈ ગયો હતો.
પરક્રમથી પ્રદાશમાન એવા એ વીર પુરંપાથી એ જગત
મંદપ ચિત્રાજી બરાબર રહ્યો હતો.

આ વખતે એક વીર પુરંપ શ્રેણીમાં થઈ ઉભો હતો.
તે પોતાના મનમાં વિચાર કરતો હતો " અરે મેં મોટું
શ્રાદ્ધ કર્યું મેં કરેલી પ્રતિજ્ઞા મનેજ રિખડેપ થઈ ગઈ
આવા યોગ્ય પાત્રો માંગ મનની ઇચ્છા શી નેત પૂરી કરશે ?
અને જ્યાંસુધી મારી પ્રતિજ્ઞાના નિવાહ ન થાય, ત્યાંસુધી
મારાથી હાઈપણ જની શકે નહીં " આ પ્રમાણે તે ચિંતા
કરતો હતો. તેવામાં એક સુદ- જાગા દબારો દાસીઓના
સાથે એ મંદપમાં દાખલ થઈ એ મુંદરોનું આભન કેપ
હતું તેનીએ પોતાના નુવર્ણવર્ણી શરીર ઉપર ચંદનનો
લેપ કર્યો હતો. સ્વભાવથી મજા એવા તેનીના હોઠને તાણુ-

નું જ્ઞાન છે. આ પ્રસંગે તેણે આશ્વના સર્વ નૃપતિઓને જા-
તર્યા છે, તેમાં ખામ કરીને દક્ષિનાપુરપતિ પાંડુ રાજાની પામે
એક દુત મોકલ્યો હતો. અને તેને પાંચ પાંડવો તથા યજ્ઞકુ-
મારોની સાથે આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું હતું આ ઉપરથી
અત્યંત પાંડુરાજા મોટા રસાલા સાથે દક્ષિનાપુરથી આવ્યો
હતો. બીજા, પુતરાધુ વિગેરે વૃથા અને પુત્રી તથા મારી વ-
ગેરે રાણીઓને પાંડુરાજાએ પોતાની સાથે લીધાં હતાં. પુતરા-
ધુ પણ પોતાના સા પુત્રોને અને સ્ત્રીઓને સાથે લીધી હતી.
પાંડુની આ મોટી સ્વારી ગર્જના કરતા હાથી, પાટા, અને
મોઢાઓનો સાથે ચાલતી જ્યારે હાપિત્યપુરની નજીક આવી
ત્યારે દુષ્ટ રાજાએ ધાત્રી પામપુત્રથી તેનું સામંત્ય કર્યું હતું.
દક્ષિણ પણ ક્યાજ્યા એ સ્વારી આવતી, ત્યાં રહેલા ખડી
આ રાજાએ તેના આદે સરકાવ કરતા હતા. અને ઉત્તમ મ
કારની બેટો અર્પણ કરતા હતા જ્યારે પાંડુરાજા દુષ્ટ રા-
જાની રાજધાની હાપિત્યપુરની નજીક આવ્યો એટલે તેણે
મોટા ઉલ્લાસથી તેનું સામંત્ય કરી પોતે સામે ગયો હતો,
અને બંને રાજાએ પણ પ્રેમથી બેઠા હતા.

આમ રાધાવેધના સ્વપંચરત્નો દિવસ હતો અનેક દેશના
રાજાઓ આવી એ મહામંડપમા હાજર થયા હતા. જ્યારે
પાંડુરાજા પોતાના પાંચ પાંડવોને સહ તે મંડપમા આવ્યો,
તે વખતે દિવ્ય પાશાકમા ઢગદળા સાથે આવેલા પાંચ પાંડ-
વોને એમ રાજા દુષ્ટને પોતે કહેલા રાધાવેધના પજુને માટે

નું સ્થાન છે. આ પ્રસંગે તેણે ભારતના સર્વ નૃપતિઓને નો-
તર્થા છે. તેમાં ખાસ કરીને હસ્તિનાપુરપતિ પાંડુ રાજાની પાસે
એક દૂત મોકલ્યો હતો. અને તેને પાંચ પાંડવો તથા રાજકુ-
મારોની સાથે આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું હતું. આ ઉપરથી
પ્રતાપિ પાંડુરાજા મોટા રસાલા સાથે હસ્તિનાપુરથી આવ્યો
હતો. બીધમ, ધૃતરાષ્ટ્ર વિગેરે વૃધો અને કુતી તથા માદ્રી વ-
ગેરે રાણીઓને પાંડુરાજાએ પોતાની સાથે લીધાં હતાં. ધૃતરા-
ષ્ટ્ર પણ પોતાના સો પુત્રોને અને સ્ત્રીઓને સાથે લીધી હતી.
પાંડુની આ મોટી સ્વારી ગર્જના કરતા હામી, ઘોડા, અને
ચોદાઓનો સાથે આલવી ત્યારે કાંપિલ્યપુરની નજીક આવી
ત્યારે દુપદ રાજાએ ધણી પામપુમથી તેનું સામેયુ કર્યું હતું.
રસ્તામાં પણ ન્યાન્યા એ સ્વારી આવતી, ત્યાં રહેલા ખંડી-
આ રાજાઓ તેનો ભારે સત્કાર કરતા હતા. અને ઉત્તમ પ્ર-
કારની ભેટો અર્પણ કરતા હતા. ત્યારે પાંડુરાજા દુપદ રા-
જાની રાજધાની કાંપિલ્યપુરની નજીક આવ્યો એટલે તેણે
મોટા ઉત્સાહથી તેનું સામેયુ કરી પોતે સામે ગયો હતો,
અને બંને રાજાઓ યજ્ઞ પ્રેમથી ભેટ્યા હતા.

આજે રાધાવેધના સ્વયંવરનો દિવસ હતો અનેક દેશના
રાજાઓ આવી એ મહામંડપમાં હાજર થયા હતા. ત્યારે
પાંડુરાજા પોતાના પાંચ પાંડવોને લઈ તે મંડપમાં આવ્યો,
તે વખતે દિવ્ય પોશાકમાં હજદળા સાથે આવેલા પાંચ પાંડ-
વોને ભેરૂ રાજા દુપદને પોતે કરેલા રાધાવેધના યજ્ઞને માટે

નીચે ઉતરી મળે દ્રુતા જેવી રમણીય ગતિથી ચાલતી એ ચ-
તુરાને જોઈ સર્વ શબ્દઓ મદનાતુર ચર્ચ ગયા. અને તે સ્ત્રી-
રત્નની પ્રાપ્તિ કરવા માટે દિવ્ય ધનુષ્ય ઉઠાવવા લાગ્યા. જે જે
રાજા તે દિવ્ય ધનુષ્ય ઉઠાવવા આવતો, તેને પ્રતિહારિણી તેના
કુળ-વંશના ચરિત્ર ઉપરથી ઓળખાવતી હતી. પ્રથમ હસ્તિ-
ચીર્પનમર્શનો રાજા દમદંત ધનુષ્ય ઉઠાવવા ઉઠ્યો. તે સમયે
હીંક ચવાથી તે પાછો જઈ પોતાના આશ્રન ઉપર બેઠો. તેને
પ્રતિહારિણીએ હસતા હસતા ઓળખાવ્યો. તે પછી મથુરા-
પુરીનો રાજા ધનુષ્ય લેવા આવ્યો. તેની તો બધાએ હાસ્યથી
અવગ્રહ કરી એટલે તે પોતાના મંચક ઉપર જઈને બેઠો. તે
પછી વિરાટદેશનો રાજા ઉઠ્યો. પણ તે તો સ્તબ્ધ બનીને ચાલ્યો
ગયો. ત્યારબાદ નદીપુરનો રાજા શલ્ય મર્જના કરતા આવ્યો.
પણ તે તો દિવ્ય ધનુષ્યના દ્વરથી દર્શન કરી ચાલ્યો ગયો. આ
વખત જરાસંધનો પુત્ર સહદેવ ઉભો થયો. તે ધનુષ્યની પાસે
આવી શલ્યવાર વિચાર કરી પાછો દહી ગયો. તે પછી ચેદીદેશનો
રાજા શિશુપાળ દોડતો દોડતો આવ્યો, પણ તેનો ઉઘામ નિ-
ષ્ફળ ચવાથી તે પાછો ચાલ્યો ગયો. આ વખતે ગર્વો દુર્યોધને
ગ્રેષ્ણા કરી એટલે તેના મિત્ર કર્ણ ધનુષ્ય ચઢાવવાની અભિ-
લાષા કરતો ધનુષ્યની પાસે આવ્યો. કર્ણને જોતાજ રાજપુત્રી
દ્રૌપદી સ્થામનુષ્ણા થઈ ગઈ, નેહીએ હૃદયમાં ચિંતન્યુ કે,
“આ કર્ણ સારથિનો પુત્ર છે. અને તેમ છતાં તે ધનુર્ધારીઓ-
માં અગ્રેસર સંભળાય છે. જો કદિ તે મધાવેષ કરશે, તો મારે
શું કરવું ? તેના નીચ કુળના પુરુષનો સાથ મારો વિષાદ થાય તે
ચોખ્ખ નથી.” આવું વિચારી નેહીએ હૃદયમાં કુળદેવતાની

છે. પ્રિય સુખી, જો; જો મહાવીર અર્જુન આ વખતે સાધા-
વેષ કરવાને તૈયાર પડ્યો થયો છે. મને ખાત્રી છે કે જો અર્જુન
સાધાવેષ કરશે. પતિહારિણીના આ વચન દ્રોપદીને કંઈમુ-
તરૂં થઈ પડ્યા. તે રાજબાળા હૃદયમાં અતિશય આનંદ
પામી ગઈ. એટલામાં તો વીરઅર્જુન બદ્ધપરિકર થઈ સાધા-
વેષ કરવા ધનુષ્યની પાસે આવ્યો. અર્જુનને તૈયાર થયેલો
જોઈ કોઈ આનંદપૂર્વક જોઈ રહ્યા, કોઈ વિરમય પામ્યા,
કોઈ કોંધયુક્ત થયા અને કોઈ ઉદાગ્રી થઈ રહ્યા. વીરવંસ
મૂર્તિ અર્જુને ધનુષ્યની પ્રાર્થના કરી, પ્રદક્ષિણા દઈ અને
જ્યેષ્ઠ બંધુની આજ્ઞા લઈ ધનુષ્ય ઉઠાવ્યું આ વખતે પણ
કમી ભીમ જાણે એકી કરતો હોય તેમ હાથમાં ગદા લઈ
અર્જુનની આસપાસ ફરવા લાગ્યો. કુંતી પુત્રને સન્નિધિ થયેલો
જોઈ હૃદયમાં આનંદ પામવા લાગી અને મધ્યાહ્ન ગાધારી
હૃદયમાં પરિતાપ ધારવા લાગી. ધનન્યનું મુંઢર સ્વરૂપ જોઈ
દ્રોપદી મોહિત થઈ પોતાની મનઃશામના પૂર્ણ કરવા હૃદ-
યમાં કુળદેવીની પ્રાર્થના કરવા લાગી એવામાં અર્જુને તે
દિવ્ય ધનુષ્યને ધારણ કર્યું પાદુ, હૃતરાષ્ટ્ર, અને બીજા
વગેરેની દૃષ્ટિ ઉઘુટ થઈ અર્જુન ઉપર પડી. બીજા સર્વ
સંકળે પણ વિજયની આશા રાખી અર્જુન તરફ એકી નજરે
જોવા લાગ્યા. આકાશમાં વૈમાનિક દેવતાઓ અને દેવીઓ
પણ અર્જુન તરફ પોતાની દિવ્યદૃષ્ટિ પ્રસારવા લાગ્યા. ત્યા
આવેલી વિમાનોની એકી જાણે પુષ્પવાદી ખીટી હોય, તેમ

જાના પ્રભાવથી પાંચે પાંડવોના ગળામાં એકેક માળા આરો-
પિત દેખાઈ. દ્રૌપદી સંજ્ઞાંત થઈ ગઈ. તે વખતે આકાશમાં
અદ્ભુત વાણી પ્રગટ થઈ કે “ હે રાજકન્યા, તેં ઘણું
સારું કયું. એ વાતમાં કોઈ શંકા કરશે નહીં. તું
પાંચ પુરૂષોની પત્ની થયા છતાં શુદ્ધ પતિવ્રતા કહે-
વાઈશ. ”

રાજા દુપદ શંકિત થયો. તેણે મનમાં વિચાર્યું કે,
“ એક પુત્રો પાંચ પાંડવોને કેમ અપાય ? એમ કરવાથી
જગતમાં હું ઉપહાસ્યનો પાત્ર થઈશ. ”

રાજા દુપદ તો ચિંતાજ કરતો રહ્યો અને સર્વ સભ્ય
જનોએ અર્જુનના વીરત્વની પ્રશંસા કરવા માંડી. પ્રતિપક્ષી
ઓની મુખમુદ્રા ઉપર રથામતા પ્રસરી ગઈ. હૃદયમતિ હૃયોધન
ખિન્નવદન થઈ ગયો. તટસ્થ પુરૂષોના મુખથી અર્જુનની
સ્તુતિના શબ્દો પ્રગટ થવા માંડ્યા. દ્રોણાચાર્ય પોતાના પ્રિય
શિષ્યની કૃતેદ્ધાએ દુઃસ્વપ્ના અત્યંત આનંદ પામ્યા. પોતાનો
અમ સફળ થયેલો જાણી, ગુરુદ્રોણાચાર્ય ઉપનની સાર્થકતા
માનવા લાગ્યા. રાધાવેષની મહાવિદ્યાનો પ્રભાવ સર્વ સ્થળે
પ્રસરી ગયો.

ન્યાના સર્વ ઉત્તમ લક્ષણો પ્રગટ થયા. એજ નગરના જિનદત્ત નામના નગરચોક્કની બદ્ધા નામની સ્ત્રીના ઉદરથી સાગર નામે એક પુત્ર થયો હતો. જ્યારે તે યુવાન થયો ત્યારે તેનામાં બરીમ સ્વભાવો પ્રગટ થયા હતા.

એક વખતે જિનદત્ત એકે શુકમાલિકાને લીડી, તેની પુત્રી આશુવત્ત નામની એકી તે સ્ત્રીને મળી ગયો. તેણે પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે, ' આજ પુત્ર સાગરને લાયક આજ કન્યા છે. ' આવો નિશ્ચય કરી તેણે લાગવગથી તે કન્યાનું તેના પિતા સાગરદત્ત પાસે માથું કર્યું તે વખતે સાગરદત્તે જણાવ્યું એ કન્યા મને ઘણી ખરાબ છે, એના વિના મારાથી એક સજી પણ રહી શકાય તેમ નથી તેથી જો સાગર મારો પરજમાઈ થઈ રહે તો એની સાથે હું એ મારી પુત્રીને પરજીવું. " નગરચોક્ક જિનદત્તે તે વિશે પોતાના પુત્રની સંમતિ લીધી, પુત્ર કંઈ બોલ્યો નહીં પણ તેન મનનો આશય જિનદત્તના જણવામાં આવ્યો. પછી તેણે સાગરદત્તની પાસે તે પાત કરી. એ પ્રમાણે કરાવ થયા પછી શુભ દિવસે સાગર અને શુકમાલિકા બંનેનો વિવાહ થયો, રાત્રે પધુવર સાગરદત્તના ઘરમાં પદ્મગપર સૂતાં. પરંતુ પૂર્વકર્મન અનુસારે શુકમાલિકાના અંગનો સ્પર્શ સાગરને અંગારા જેવો લાગ્યો. કેટલોએક વખત ગયા પછી શુકમાલિકા નિદ્રાથી ન થઈ ગઈ. ત્યારે સાગર ગપ્પામાંથી ઉઠી પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો. જેવામાં શુકમાલિકા બેસત થઈ બુદ્ધે છે તે ગપ્પામાં પોતાનો સ્વામી

જ્યાના સર્વ. ઉત્તમ લક્ષણો પ્રગટ થયા. એજ નગરના જિનદત્ત નામના નગરચેડની બદ્ધા નામની સ્ત્રીના ઉદરથી. આગર નામે એક પુત્ર થયો હતો. જ્યાંદે તે યુવાન થયો ત્યાં-
દે તેનામાં ભરીસ લક્ષણો પ્રગટ થયા હતા.

એક વખતે જિનદત્ત એકે શુકમાલિકાને લીધી. તેણીનું અદ્ભુત સૌંદર્ય જોઈ તે ચક્ષિ થઈ ગયો. તેણે પોતાના મન-
માં નિશ્ચય કર્યો કે, ' મારા પુત્ર આગરને લાયક આજ કન્યા છે. ' આપો નિશ્ચય કરી તેણે લાગવગથી તે કન્યાનું તેના પિતા આગરદત્ત પાસે માગુ કર્યું. તે વખતે આગરદત્ત જળા-
લ્યું એ કન્યા મને ધણી પ્યારી છે, એના વિના મારાથી એક ક્ષણ પણ રહી શકાય તેમ નથી તેથી એ સાગર મારો ધરજ-
માઈ થઈ રહે તો એની સાથે હું એ મારી પુત્રીને પરણાવું." નગરચેડ જિનદત્તે તે વિષે પોતાના પુત્રની નમતિ લીધી,
પુત્ર કંઈ જોઈયો નહીં પણ તેન મનનો આશય જિનદત્તના જાણવામાં આવ્યો. પછી તેણે આગરદત્તની પાસે તે વાત કરી.
એ પ્રમાણે ઠરાવ થયા પછી શુભ દિવસે સાગર અને શુકમા-
લિકા બંનેનો વિવાહ થયો, રાત્રે વધુરર સાગરદત્તના ધરમા પહોંચપર સૂતા. પરંતુ પૂર્વકર્મને અનુસારે શુકમાલિકાન-
અંગનો સ્પર્શ સાગરને અંગના જેવો લાગ્યો. દેટલોએક વખત થયા પછી શુકમાલિકા નિદ્રાનીત થઈ ગઈ. ત્યારે સા-
ગર શય્યામાંથી ઉઠી પોતાને ધેર ચાડ્યો ગયો. જેવામા શુક-
માલિકા જાગત થઈ જુરે છે તો શય્યામાં પોતાનો સ્વામી

સંપતિનો માલિક પણ તું જ છે,' આ પ્રમાણે કહી પ્રસન્ન થયેલા તે પુરુષની સાથે શુકમાલિકાને પરણાવી. પછી તેને ઘેર જમાઇ કરીને રાખ્યો. રાત્રે જ્યારે વરવધૂ અંતઃપુરમાં સુવાને ગયા, ત્યારે સાગરની જેમ તે પુરુષને શુકમાલિકાના અંગનો સંગ અંગારાના જેવો લાગ્યો. તેવોજ તે પોતાનો પ્રથમનો વેપ પહેરી ન્યાયી નાટી ગયો, તે વખતે શુકમાલિકા પૂર્વની પેઠે રોવા લાગી. આ વખતે તેણીના પિતાએ આવી કહ્યું, “પુત્રી, વારંવાર આમ થયા કરે છે, તે ઉપરથી જણાય છે કે, તારા પૂર્વકર્મનો વિપરીત વિપાક છે. હવે તારે પતિની આગ્રા સુધી દેવી જોઈએ અને દાનપુણ્ય તથા ધર્મચરણ કરવામા પ્રવૃત્ત થવું જોઈએ.” પિતાના આ વચનો શુકમાલિકાને રૂચિકર લાગ્યા. તત્કાળ તેણીએ પોતાની મનોવૃત્તિ મુલકર્મ કરવામાં લેટી દીધી. અને ન મન, વચન અને કાયાના ધોગથી મુલકર્મ કરવા લાગી.

એક દિવસે ગોપાલિકા નામે કેટલીએક સાધ્વીઓ તે નગરમા આવી ચડી. ધર્મવતી શુકમાલિકાએ પ્રીતિથી જયન પાનવડે તેઓની સેવા કરી. પવિત્ર સાધ્વીઓએ તેને ધર્મના ઉપદેશ કર્યો. સાધ્વીઓના ધર્મોપદેશથી શુકમાલિકા ધર્મપરાયણ થઈ. તે શ્રોય, છડ તથા આહમ વગેરે વિવિધ પ્રકારના તપ કરવા લાગી. છેવટે તે સાધ્વીઓની સાથે વિદ્વાર કરી ચાલી નીકળી. માર્ગમા આવતા શુકમાલિકાએ સાધ્વીઓને કહ્યું કે, મારે સૂર્ય તરફ દ્રષ્ટિ કરી આતાપના કરવાની છે. સાધ્વીઓએ તેને કહ્યું કે, “તે આતાપના વસતિની બાહર થાય

એને કરેલા કર્મ કદિપણ ભોગવ્યા વિના વિનષ્ટ થતા નથી, તે ખ્યાલમાં રાખજો. દરેક પ્રાણી કરેલા પાપાચરણનું કદુદ્દગ મેળવે છે. નાગથીએ કપટથી કરવી તુંબડીનું શાક મુનિને આપ્યું, તેથી તેણીને તેનું કદુદ્દગ ભોગવવું પડ્યું હતું. કોઈપણ પ્રાણી તરફ એવી હલકી વૃત્તિ રાખવી એ મહાપાપ છે. સ્વાત્માને પરમાત્મામાં ભેદ રાખવો એ પાપબુદ્ધિ છે. બીજાને નાશ કરવાના અથવા હાનિ કરવાના જે ઉપાય યોજવામાં આવે તે પોતાનેજ ભોગવવા પડે છે. ઉત્તમ આત્માએ કદિ પણ એવા દુકર્મ કરવા નભેઈએ. પરહિતમાં આત્મહિત કહેલું છે. એ વાત શાસ્ત્રસિદ્ધ છે અને તેને માન આપી વર્તવું એજ ઉત્તમ મનુષ્યનો ધર્મ છે. અન્યનું અશુભ ચિંતવનાર અને તેમા તન, મન અને ધનથી ભાગ લેનારા અનેક મનુષ્યો વેદન્યના ભોક્તા બન્યા છે અને બને છે. તે ઉપર આ પ્રસંગે નાગથીનું પૂર્ણ હજાન છે.

આ પ્રકરણ ઉપરથી બીજી એક વાત પણ ચિહ્નજી લેવા યોગ્ય છે. તે એ છે કે, કોણ પણ પુણ્ય કર્મ સકામ બુદ્ધિથી કરવું નહીં નિષ્કામ વૃત્તિથી કરવું સકામ બુદ્ધિએ કરેલું શુભકર્મ બંધરૂપ થઈ પડે છે. શુકમાલિકા પવિત્ર સાધ્વીઓના સંગમાં રહી ધર્મધારિણી બની હતી અને આત્માપના જેવો ઉચ્ચ તપ કરવાને તે સમર્થ થઈ હતી પણ તેણીએ પાંચ પુરૂષોએ સંવેદી ગણિકાને ભેઈ સકામબુદ્ધિ કરી, અને તેવું નહાઈ નિઘાણું બાંધ્યું, આથી તે ઉત્તમ તપસ્વાનું શુભ ફળ મેળવી શકી નહીં. દ્રોપદીના લવમા તેણીને પાંચ પુરૂષાની પત્ની થવું

વમાં મહાન્ ધનનો વ્યય કર્યો હતો. તે પ્રસંગે હસ્તિનાપુરનું
જયું રાજકુટુંબ સાદું સન્માન પામ્યું હતું. દ્રૌપદીના મંગલિક
દાયજામાં કૃષ્ણરાજાએ મોટી ઉદારતા દર્શાવી હતી.

પાંડવોની જાનમાં કેટલાએક છત્રપતિ રાજાઓ આવ્યા
હતા. અને તેમણે ઉમંગથી તેમાં સારો ભાગ લીધો હતો.

પાંડવોની મોટી જાન ઠાકમાઠથી હસ્તિનાપુરમાં આવી
હતી. પાંડુરાજાએ સ્વચ્છ મંડળ તથા રાજમંડળની સાથે નગર
પ્રવેશ કર્યો હતો. તે પ્રસંગે સુંદર હસ્તિનાપુરને ઘણું શણગાર
વામાં આવ્યું હતું. ચૌટે અને મેરીએ મેરીએ ધ્વજ, પતાકા
અને તોરણોની થેલી બાંધવામાં આવી હતી. વાણિજ્યના
નાદથી ગગન અને આકાશ ગાળ રહ્યાં હતાં.

જાનમાં આવેલા રાજાઓને પાંડુરાજાએ સારો સત્કાર
કરી પોતાની રાજધાનીમાં રોક્યા હતા, તેઓને કેટલાએક
દિવસ સુધી રાખી પછી યોગ્ય સત્કાર કરી સર્વને અતિ આ-
દરથી વિદાય કર્યા હતા. એક કૃષ્ણ શિવાય જ્યાં રાજાઓ
પાંડુની રજા લઈ પોતપોતાની રાજધાનીમાં ચાલ્યા ગયા હતા.

દ્વારકાપતિ કૃષ્ણને પાંડુરાજાએ આમંત્ર કરી રોક્યા
હતા. કૃષ્ણ તન્નું પાંચે પાંડવો પૂજ્ય બુદ્ધિ રાખતા હતા.
કૃષ્ણની સાથે તેઓ મેત્રીથી પણ વર્તતા હતા. ઉદ્યાનમાં,
જાગણમાં અને બીજા વિહાર કરતા રથાનોમાં કૃષ્ણને સાથે
લઈ પાંચે પાંડવો વિવિધ પ્રકારની હીડા કરતા હતા, તેમાં સ-
ર્વથી અર્જુન અને કૃષ્ણની વચ્ચે ગાઢ મેત્રી થઈ હતી.

અને શિષ્યનદિના નામે એ વાલીઓ હતી. તેઓમાં અભિ-
નંદિનાને શંક અને ગુર્વાના એવા એ તેજસ્વી પુત્રો થયા.
તેઓમાં અથેષ કુમારનું નામ ઉદ્ભવેજી અને બીજા કુમારનું
નામ જિંદુયોજી હતું. તેઓ બંને અજ્ઞાસ કરીને સારા
વિદ્વાન થયા. અપારે તેઓ ગૌરવવધને પ્રાપ્ત થયા, એટલે
ધીપંજી રાજાએ કોઈ મુંદર રાજકુમારીઓની સાથે તેમનો
વિવાહ કર્યો. તે નગરમાં અનંગસેના નામે એક વેશ્યા
રહેતી હતી. એ વારાગના પોતાના અનુપમ સૌંદર્યથી તરૂણ
પુરોષના હૃદયને આકર્ષતી હતી. એ મુંદર વેશ્યાની ઉપર
શ્રીપંજી રાજાના બંને પુત્રા આસક્ત થયા એક શ્રી ઉપર
બંનેના રાગ હોવાથી તેઓના હૃદયમાં પરસ્પર દ્રેષ ઉત્પન્ન
થયો અને તેથી તેઓ દ્વેષેના અન્યોન્ય કલહ કરવા લાગ્યા.

આ વાત રાજા શ્રીપંજીના જાણવામાં આવી એટલે
એક વખતે રાજાએ બંને પુત્રોને બોલાવીને કહ્યું—“વત્સા,
નિંદા કુળને ઉચિત એવું તમે આ શુ કરવા માહમુ છે ?
એક અધમ વેશ્યાને માટે તમે બંને તરફાદર જાણ્યો કલહ
કરો એ કોઈ સાફ ન કહેવાય. વારાગનાઓ ધોડા લાભને
માટે એકને મુદ્દી બીજાનું સેવન કરે છે. તંને વિષે આવી
પ્રીતિ કરવી તે શુ તમારા જેવા કુલીન કુમારોને યોગ્ય છે ?
તે વેશ્યાના હૃદયમાં કદિ પણ પ્રેમ હોતો નથી. તે કોઈ પણ
પુરૂષ ઉપર આર્દ્ર થતી નથી. તે દ્વેષેના મરૂદેશની ભૂમિની
જેમ કોરી રહે છે. એવી અધમ શ્રી જાતિ ઉપર કર્યો જુદિ.

નારંગે આવી દિવસાદી ઉપરેલા કાંબળી પાંદરે
દરબારી બુદ્ધિ થયા, તે વખતે કુખે પાંદરેના દિવસ કન્યાને
તે વખતે અનુકૂળતા આપ્યું એટલે પાંદરે પાંદરેના તે
મુનિની વાતોને આંબીકાક કંઈ નાસ્તમીન તેથી પ્રજા
થઈ પ્રજાને આવીયા આવી આકાશમાને આકાશ અથા
તે આવી કુખ કેટલાંકેક વિષય આવી દાનિતાના પુત્રક પદી
પાંદરેનાની કન્યા હઈ દાનિતા તથા વિદાય થયા હતા

એવી વાતો ૧૧ આ કુખ પ્રજાકુમરી નાંદરેના ઉપ
રે પાંદરેના કન્યા પંદરેના કાંબળીનાં કાં નારંગે પાંદરેના
કહેતું છે, તે વચ્ચે છે આંબળીની ઉમતા અને તથા
અવધાન છે એ તે કુખપદી પાની વિદેવી અને તે તે પદી
કુખ તથા કુખ કુખ ઉમતા કુખનાં ઉદાન કન્યાનાં કાંબળી
પાંદરેના પતિવ્રતા તત્કાલે આંબળીનાં ઉપર જ દીક્ષિ
અથા પદી છે, તે અવધાનનાં તથા વ્રાત્તિ એ કે કન્યાની
વ્રાત્તિની આંબળી અવધાનનાં નંદરેનાં નંદરેનાં કુખનાં કન્યાનાં
અને કુખનાં કન્યાનાં કન્યાનાં પાં પદી છે એવીજ આ
આંબળીના નામ નંદરેનાં કુખનાં કન્યાનાં કન્યાનાં કન્યાનાં
આંબળીનાં કન્યાનાં અને પાંબળીનાં પાંબળીનાં કાંબળી છે. તેને માટે
નાંદરેનાં કુખનાં આંબળીનાં કન્યાનાં નામ અને તેનાં અને પુત્રનાં
કન્યાનાં મનન કન્યાનાં કાંબળી છે એ દાનિતા ઉપરથી તે અજ્ઞાપ
છે અને અમરતા છે કે એ નંદરેનાં કન્યાનાં, એટલે કન્યાનાં
એ એક નામનાં આંબળીનાં કાંબળીનાં કાંબળીનાં પદિજાને તેમનાં
માત્ર થયા વિના રહેતાં નથી

પ્રકરણ ૨૭ મું.

ਸਾਹਿਬੁੰਗ ਨਿਰਮਿਤਾਤਾ.

એક તરણ પુરે જ મહામા દરેતો દરેતો વિવિધ પ્રા
 નના પ્રકાર, કલ્યાણના અને કુવેરની રમણીયતા એક તેનું
 નયનમુગ્ધ પ્રસન્ન મનુ દનુ પત્નીએના સ્વભાવપુર્વક તેના
 સ્વભાવનું મન થતા દત્તા પુષ્પિત પ્રેરનાં મુગ્ધ તેની પ્રેર
 દિયને મુગ્ધ આપનાં દત્તા, અને રીત, મદ અને મુગ્ધ
 પપત તેની સ્વપ્રેરિત્યને આનંદિત કરતો દત્તા, અને રીત,
 મદ અને મુગ્ધ પપત તેની સ્વપ્રેરિત્યને આનંદિત કરતો
 દત્તા આમ નય નુ મનથી હર, પત્ની કેમ કેકાણે નિ દ
 વેગે શિશુની સ્વપ્રેરિત્યના, જાણ કર મુગ્ધ સાબળાપામા
 આપના દત્તા, વચ્ચે ન મિજા પ થઈ કરતો દત્તા તેનામા
 પત્નીએના સ્વભાવ અનુસાર દત્તા, નવી તેના હદ હૃદયમા
 સ્વભાવના જાણ સામા, મદા કરતો કરતો, એક રમણીય
 પ્રદાત નય, તેવામા, આજ અને પૃથ્વીના શિશુઓ સાથે
 તેને, તે આજના, તે એક તે પત્ની એકાની તેની પ્રેર
 થઈ, તે પત્ની પુરે નિજાનાની કુદની કેકાણા અપ્રેરિત્ય
 કરતો કરતો તે ઉપર સ્વપ્રેરિત્ય ઉપર સ્વપ્રેરિત્ય એક સુદન શિખર
 તેના સ્વપ્રેરિત્ય આજુ શિખરની સ્વપ્રેરિત્ય આજા મુખી પ્રસન્ન
 રહેલી દત્તા શિખરની સ્વપ્રેરિત્ય ઉપર જાણ એક દેવધિમાન
 એક રમણીય જિનાઈવ તેના સ્વપ્રેરિત્ય આજુ, જિનાઈવની

મઠરેણુ રેડ મું.

અર્જુન તીર્થયાત્રા.

એક તરફ પુરૂષ જંગલમાં ફરતો હતો. વિવિધ પ્રકારના વૃક્ષો, લતાઓ અને કુંભેની રમણીયતા જોઈ તેનું નયનયુગળ પ્રસન્ન થતું હતું. પક્ષીઓના સ્વરમાધુર્યથી તેના શ્રવણ તૃપ્ત થતા હતા. પુષ્પિત વૃક્ષોનો મુગધ તેની દ્રાણે દિપ્તિ મુખ આપતો હતો, અને શીત, મંદ અને મુગધિ પવન તેની સ્પર્શેન્દ્રિયને આનંદિત કરતો હતો, અને શીત, મંદ અને મુગધિ પવન તેની સ્પર્શેન્દ્રિયને આનંદિત કરતો હતો. આમ સર્વ મુખકારી છતાં પણ કોઈ કેકાણે કિંદુ વગેરે શિકારી પ્રાણીઓના ભયંકર શબ્દો સાંભળવામાં આવતા હતા. તથાપિ તે નિર્ભય થઈ ફરતો હતો. તેનામાં પશુક્રમનો પ્રભાવ અનુપમ હતો, તેથી તેના હૃદ હૃદયમાં જરાપણ ભય ભાગના નહીં ફરતા ફરતા એક રમણીય પહાડ તેના જોવામાં આવ્યો. બાણે પૃથ્વીના શિરોરત્ન હોય તેવો તે અદ્ભુત પર્વત ઝેર્ય તે પર ચડવાની તેની મુશ્કેલી થઈ. તે વીર પુરૂષ ગિરિરાજની કુદર્તી શોભાનું અવલોકન કરતો કરતો તે ઉપર ચડ્યો. ઉપર ચડતા એક સુંદર શિખર તેના જોવામાં આવ્યું. શિખરની ઉત્તરિ આકાશ મુખી પ્રસરી રહેલી હતી. શિખરની સપાટી ઉપર જતા એક દેવવિમાન તેવું રમણીય જિનાલય તેના જોવામાં આવ્યું. જિનાલયની

પ્રકરણ ૨૮ મું.

અભ્યંન તીર્થયાત્રા.

એક તરફ પુરૂષ જંગલમાં ફરતો હતો. વિવિધ પ્રાણીના વૃક્ષો, કાળાઓ અને કુન્નિની સમગ્રીયતા એમ તેનું નયનમુગ્ધ પ્રસન્ન થતું હતું. પક્ષીઓના સ્વરમાપુર્વકો તેના સ્વલ્પ તમ થતા હતા. પુષ્પિત વૃક્ષોનો ગુચ્છ તેની પ્રાણી દિયને સુખ આપતો હતો, અને શીત, મંદ અને સુગંધિ પવન તેની સ્પર્શનિદયને આનંદિત કરતો હતો, અને શીત, મંદ અને સુગંધિ પવન તેની સ્પર્શનિદયને આનંદિત કરતો હતો. આમ સર્વ સુખકારી છતાં પણ કેમ દેશો સિદ્ધ થયે છે શિકારી પ્રાણીઓના ભયકર શબ્દો સાંભળવામાં આવતા હતા. હયાપિ તે નિર્ભય થઈ ફરતો હતો. તેનામાં પરાક્રમનો પ્રભાવ અનુપમ હતો, તેથી તેના હૃદયમાં જરાપણ ભય લાગતો નહોતો હતો. એક સમગ્રીય પદાર્થ તેના જોવામાં આવ્યો. બહે પૃથ્વીના ચિરોરત્ન લાવ તેવો તે અદ્ભુત પર્વત એમ તે પર ચડવાની તેની ઇચ્છા થઈ તે પીર પુરૂષ ચિરિતજની કુદની ડાહ્યાનું અવલોકન કરતાં કરતો તે ઉપર ચડ્યો. ઉપર ચડતા એક સુદર શિખર નેના જોવામાં આવ્યું. શિખરની ઉત્તિ આકાશ મુખી પ્રસરી વહેલી હતી. શિખરની સપાટી ઉપર જ્યાં એક દેવવિમાન જેવું સમગ્રીય જિનાલય તેના જોવામાં આવ્યું. જિનાલયની

નહો. બધા માન ધરીને બેસી રહ્યા છે. ઉપર ધર્મવીર સુધિદિરે અર્જુનનું આ દુન્ય પોત્ત આવીને આજ આપી. પછી અર્જુન બધા કુટુંબિઓની આજા હર્ષ માતાપિતાના ગરબમાં બંદના કરી ચાલી નીકળ્યો. દેવો. ચાકરી વખતે તે દેવ. તિલ મદાવીર પોતાની પ્રિયા દ્રૌપદીને મળ્યો. દેવો. સતી દ્રૌપદીએ અર્જુનના વિશેષને માટે પોતાના દુઃખનો ઝેડ પ્રદર્શિત કર્યો. દેવો. ધર્મવીર પતંગએ પોતાની પ્રિયાને કેટલાંક પ્રેમનાં વચનો. હરી સમભવી ચાંત કરી હતી. પતિ. પ્રાણુ દ્રૌપદીએ અર્જુનની હતા ભેઈ મંદસ્વરે જણાવ્યું -

“ પ્રાણુદે, આપ બલો છે કે, પવિત્ર પ્રેમનું સ્વરૂપ દિવ્ય છે. પ્રેમી પ્રિયાને પ્રિયમનુ મળવું, એ મુખની સીમા છે. અને પ્રિયમનનાં વિધાન એ હું બની સીમા છે. આપના વિ. યોગથી માન દુઃખમાં જે જાવ કંપન થયો છે, તે કંપન ક્યાં કરતા આપને સ્વત નિવેદન થયે પરંતુ આપનાં કર્તવ્ય તરફ હું નિશ્ચય ભેઈન મારાળી બીજકુલ ના કહેવાની નથી તેથી હું આપને પ્રતજ્ઞાથી સ્વ આપુ છું અને “આપનો પ્રવાસ મુખકારી ચાલે” એવી અતરની આશીષ આપું છું. આ પ્રસંગે આપને એટલી વિનંતી કરવાની છે કે, આ દાસીને કદિ પણ બુલી નહો. નહીં. તેને આપના મનો મદિરમાં સદા સ્થાન આપજો. અને વિદેશની નવીન કળા અને લક્ષ્મી સંપાદન કરી વેંડેલા પધારજો. ”

દ્રૌપદીના આ વચનો સાંભળી દુઃખમાં પ્રસન્ન થયેલા

જાન મહાભારત

જાન મહાભારત

જાન મહાભારત

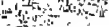
જાન મહાભારત

અર્જુન ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો હતો. તે આજે આ રમણીય ગિરિના જિનાલયમાં આવી ચડ્યો છે. એ મહાવીર વાપિકામાં સ્નાન કરી જિનાલયમાં પ્રવેશ કરી આદિશ્વરપ્રભુની સ્તુતિ કરી બાહર નીકળી આગળ ચાડ્યો. થોડે દૂર જતાં એક મરવાને તૈયાર થયેલો પુરૂષ અને તેની પાસે ઉભી ઉભી આજીજી કરી મનાવતી એક સ્ત્રી તે બંને અર્જુનના જોવામાં આવ્યાં. ધર્મવીર અર્જુન એ દંપતીની પાસે ગયો. દયાળુ અર્જુન તે પુરૂષ પ્રત્યે જોડ્યો—“ ભદ્ર, તું કોણ છે ? આ સ્ત્રી કોની છે ? આવું નિર્ગુણી પુરૂષના જેવું કૃત્ય કેમ કરે છે ? આં દુર્લભ માનવજીવનનો ત્યાગ શા માટે કરવો પડે છે ? આ વાત પ્રગટ કરવામાં કાંઈ અડચણ ન હોય તો મને કહે. મારાથી બનતો પ્રયત્ન કરી હું તને દુઃખમાંથી મુક્ત કરીશ ”

અર્જુનની બધી આકૃતિ અને પરાક્રમી મુદ્રા જોઈ તે પુરૂષ વિનયપૂર્વક જોડ્યો—“ ભદ્ર, આપની મુખમુદ્રા સૂચવી આપે છે કે, આપ કોઈ પરોપકારી પુરૂષ છો. આપથી ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય કાંઈ છેજ નહીં. જ્યારે આપના જેવા પરદુઃખ ભંજન પુરૂષની આગળ ગુપ્ત વાત રાખીએ તો પછી કોની પાસે દુઃખની વાત પ્રગટ કરવી ? આપની આગળ મારા દુઃખની વાર્તા કહેવામાં મને શંકા આવે છે. કારણ કે, આપ પણ દુઃખી હો, એમ દેખાએ છે. આપનો આ પ્રવાન કોઈ રંગને લઈને થયેલો હોય, એમ જણાય છે. દુઃખી માણસને દુઃખી કરવા એ મને યોગ્ય લાગતું નથી ”

પિતાને પગલે ચાલી નીતિથી રાજ્ય કરતો હતો, તેવામાં વિદ્યુત્વેગ નામનો એક મારો પિત્રાર્થ ભાર્ય વિદ્યાધરોનું મોટું કૈન્ય એકદુન કરી મારી ઉપર ચડી આવ્યો. તેની સાથે મારે ભારે યુદ્ધ થયું. છેવટે એ જગવાન વિદ્યુત્વેગ મને દરાવ્યો. અને મારું રાજપાટ ખુંચી લઈ મને નગરની બાહર કાઢી મુક્યો. હું ધણા દુઃખી થઈ આ જગતમાં નાશી આવ્યો છું. પછપાટે આ મારી સ્ત્રી ચક્રાવર્તી પણ અર્ધી આવી પહોંચી છે. રાજ્યથી બ્રહ્મ થતા મને ધણું દુઃખ લાગ્યું, તેથી હું આત્મજ્ઞાન કરવાને તૈયાર થયો છું, અને આ મારી પવિત્ર સ્ત્રી મને તેમ કરતા અટકાવે છે. જેનું સર્વસ્વ વિનષ્ટ થઈ ગયેલું છે એવો હું આ જગતમાં જીવન પારવાને મચ્છતો નથી.”

તે પુરૂષના આવા વચન સાંભળી અર્જુન બોલ્યો-“વિદ્યાધર, આવા વિપરીત ઉદ્બોધ છાત્રી દે આ-મહત્ત્વા કરવામાં દોષિત થવાય છે. જીવનો માણસ પુનઃ જન્મ મેળવી શકે છે. હું પાંડુનો મધ્યમ પુત્ર અર્જુન છું. હું તને આ દુઃખમાંથી મુક્ત કરી મુખી કરીશ તારી ગયેલી રાજ્યશક્તી પાછી તારે સ્વાધીન કરીશ.” અર્જુનના આવા ધર્મ યુજ્ઞ વચનો સાંભળી મહિમ્નુડ પ્રમજ્ઞ થઈને બોલ્યો-“મહાનુભાવ, તમારાથી સર્વ જાન જની શકે, એવી મને ખાતરી થાય છે. કાન્નજી, તમે ધનુર્વિદ્યામાં અદ્વિતીય છો. તમારું વહેવાન મારા માંભાવમાં પાછીવાર આવ્યું છે. તથાપિ મારે તમને કરેલું એર્થએ કે આ મારી જાન વિદ્યાધરની છે અને વિદ્યાધરની વિદ્યા લોકોનાર

છે. તે દિવ્યવિદ્યાના પ્રભાવથી વિદ્યાધરેા મનુષ્યોની કોઈ પણ વિદ્યાથી સામ્ય થઈ શકતા નથી. જે મનુષ્યો તેમના કરતાં અધિક વિદ્યાવાન હોય, તેજ તેમને છતી શકે છે. વિદ્યાધરેા અજ્ઞ વિદ્યાવાજાઓથી કદિયજી છતાતા નથી. માટે અમારા કુળકેમની વિદ્યા અને ગ્રામ થઈ છે. તેનું તમે અભ્યસન કરી શ્વે. એ વિદ્યા સામ્ય થવાથી તમે મારા સર્વ શત્રુઓને કહે- લાઈથી છતી શકશો "

મજિસુદના આ વચ્ચેના સ્ત્રાજાની વીર અનુન તે વાગ માન્ય કરી પછી તેણે પોતાની શીને તેણીના પિતાને ધર ના દલાવી વિદ્યાધરેાની સર્વ વિદ્યા અનુનને રીખડાવો. અનુનને હુદયને નિશ્ચય કરી પદ્માચન વાગી અને નાસામે દિદિ રાની વિદ્યામત્રનો પ્રપાતના કરી તેના મતને જ ન કરવાને કુવ્યાદ નામના દેવતાએ અનેક પ્રકારના ઉપવિધુર્વી અનુનને સ્થિત કરવા મહર્યા, તથાપિ વીર અનુન પોતાના નિયમથી ચલાયમાન થયેા નહોં. હ માને તેણે વિદ્યાધરના મહા વિદ્યાને સામ્ય કરી લીધી છેવટે વિદ્યાનો અધિષ્ઠાત્રી દેવાંઓએ પ્રત્યક્ષ થઈને અનુનને કહ્યુ કે, " વારપુત તારો હુદય જેમજી અને તારો ઉપર પ્રસન્ન થયેલ હોએ. ઇચ્છિત વર માગી છે " અનુનને " ક્યારે હુ તમારે ભરણુ કરે ત્યારે તમારે મારા પાસે હાજર થયુ " એવા ઇચ્છિત વર માગ્યેા, તે દેવાંઓ તથાસ્તુ કરી અદર્ય થઈ નર્મ.

આ પ્રમાણે સર્વ વિદ્યા સામ્ય કરી વીર અનુન

જે જાણે છે તે કહી દેતે હોય, " એ તો આ સંખી અ-
 ને કહે છે, તારું અભિમાન મનુષ્ય ઉપર થાયે, વિલાપ
 ન થાયે. મારી સાથે સુદ કરવાની ઇચ્છા કરે છે, તે
 તારું સિદ્ધને જગાડવા જેવું છે. તે અર્જુન મારા ભુવ
 નરૂપ ધર્મધનમાં અભિરૂપ થઈ જાયે. " આ મારા વચનો
 મારા ધનંજયને સંભળાવશે. કહે જઈ વિષ્ણુવેગના તેજ
 ધનો અર્જુનને સંભળાવ્યા પાદુકામાર કોપથી પ્રભવલિત
 મહિયુડનું કૈન્ય હઈ વિષ્ણુવેગ ઉપર ચડી આવ્યો.
 નેની વચ્ચે ભયંકર સુદ થયું. વિષ્ણુવેગે અર્જુનને આશિ
 થયેલા મહિયુડના કૈન્યને એવો ત્રાસ આપ્યો કે, જેથી તે
 ન્ય દશે દિશામાં વિખરાઈ જવા લાગ્યું અને મોટું ભ
 ાણું પડ્યું. એટલામાં અર્જુનના નીકળે જાણેથી વિષ્ણુવેગ
 ધાવા લાગ્યો. અને તરત વીરત્વ છાંડી પ્રાણનો રક્ષા કરવાને
 પલાયન થઈ ગયો. વિષ્ણુવેગના અનુચરો અર્જુનને શર
 થયા. પછી અર્જુને મહિયુડને સાથે હઈ રત્નપુરમાં પ્રવેશ
 થયો. નગરવાઝીઓએ અર્જુનના ભારે તત્કાર કર્યો. અર્જુને
 મોટા ઉત્સવથી મહિયુડને રત્નપુરના રાજ્યાસન ઉપર બેસા
 ધી વટિલો પાર્જિત રાજ્યને પ્રાપ્ત કરી મહિયુડ હૃદયમાં અતિ
 માનંદ પામ્યો અને તે અર્જુનના મોટા ઉપકાર માનવા
 લાગ્યો. અર્જુન પોતાનું કર્તવ્ય પૂર્ણ કરી મહિયુડની આજ્ઞા
 ધર્મ વિમાનપર બેસી તીર્થાટન કરવા નીકળ્યો. પુનઃ અષ્ટપદ
 પર્વત આવ્યો. ત્યાં રહેલા મુંદર ચૈત્યમાં આવી વાપિકામાં
 સ્નાન કરી આદિનાથ પ્રભુની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરી પછી

મણિયુડ પ્રકાશિત ચર્ધ રદ્યાં હતા, તેવામાં આકાશમાંથી જે વિમાનો ઉતર્યાં. તેઓમાં બેઠેલા ગાંધર્વો નીચે ઉતરી પડ્યા અને મણિયુડને પ્રણામ કરવા લાગ્યા. પછી તેમણે મુખપિંજણવડે તે બંનેને સ્નાન કરાવ્યું. દિવ્ય ચંદનનો લેપ કરી, તેમને સુંદર વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરાવ્યા. પછી કોઈ છત્ર અને ચામર લઈ તેમની પાસે ઉભા રહ્યા. કેટલાએક વાદ્ય વગાડવા લાગ્યા. કોઈ ગીત ગાવા લાગ્યા અને કોઈ અનેક પ્રકારના મંગલ કાર્ય કરવા લાગ્યા. વોર અર્જુન અને મણિયુડ મુખે વોના આવા ઉપચારથી (આશુ !) એમ સખમ પામી નિચાર કરતા હતા, એટલામાં તો મણિયુડની પ્રિયા ચંદાનના ત્યાં આવી પહોંચી. પછી મણિયુડ, ચંદાનના અને અર્જુન તે વિમાનોમાં બેસી વાદ્ય ગીત સાથે વિષ્ણુવંશનં છત્રવાને વૈતાલદયગિરિ ઉપર આવ્યા. ત્યાં રહેલા રત્નપુત્ર ગહેરના દરવાજા પાસે ઉભા રહી તેમણે એક સંદેશો કહી વિષ્ણુવંશનો પાસે એક દૂત મોકલ્યો. દૂતે વિષ્ણુવંશનો પાસે આવી કહ્યું, —મહાબાહુ પાંડુપુત્ર અર્જુને કહેવરાવ્યું છે કે, “ મારા મિત્ર મણિયુડનું રાત્ર્ય જં તં જીનવી લીધું છે, તે જો લવચની આશા હોય તો પાછું આવી દે અને તું તારે ઠેકાણે ચાલ્યો જા નહિ તો તેનું પરિણામ ખરાબ આવશે. તેમ છતાં જો તુલ્ય કરવાની ઇચ્છા હોય તો સમિત આવી જા. પણ માત્ર રાત્ર્ય જં કે, મારું અમિત્ર બાણ પહેલેજ સપાટે તારા મસ્તાને દરી લેશે અને તે પછી તારા સંજબીઓની ખબર હશે.”

દૂતના આ વચનો સ્વભાવજન્ય વિષ્ણુવંશ કીધાનુર ચર્ધ મયો.

એ ગર્જના કરી દ્રુતને કહ્યું, “ જા તારા સ્વામી અર્જુનને કહે કે, તારું અભિમાન મનુષ્ય ઉપર આવે, વિષાધર ઉપર ન આવે. મારી સાથે સુદ્ધ કરવાની ઇચ્છા કરે છે, તે તારા સિંહને જગાડવા જેવું છે. તે અર્જુન મારા અગ્નિરૂપ ધ્વજનમાં અગ્નિરૂપ ધ્વજ જશે. ” આ મારા વચનો મારા ધનંજયને સંભળાવજો. દ્રુતે ગર્જ વિદ્યુત્વેગના તેજ ધ્વજને અર્જુનને સંભળાવ્યા પાંડુકુમાર દોષથી પ્રજ્વલિત ગર્જા મણિસુદનું સૈન્ય લઈ વિદ્યુત્વેગ ઉપર ચડી આવ્યો. તેની વચ્ચે ભયંકર સુદ્ધ ધ્વજ વિદ્યુત્વેગે અર્જુનને આધિ પડ્યો. મણિસુદના સૈન્યને એવો ત્રાસ આવ્યો કે, જેથી તે સૈન્ય દરે દિશામાં વિખરાઈ જવા લાગ્યું અને મોટું બાણ પડ્યું. એટલામાં અર્જુનના તીક્ષ્ણ બાણોથી વિદ્યુત્વેગ ધોધાવા લાગ્યો અને તરત વીરત્વ છોડી પ્રાણનો રક્ષા કરવાને પલાયન થઈ ગયો. વિદ્યુત્વેગના અનુચરો અર્જુનને શરૂ થયા. પણ અર્જુને મણિસુદન સાથે લઈ રત્નપુરમાં પ્રવેશ્યો. નગરવાઝીઓએ અર્જુનનો ભારે સત્કાર કર્યો. અર્જુને મોટા ઉત્સવથી મણિસુદને રત્નપુરના રાજ્યાસન ઉપર બેસાડ્યો. વડિલો પાર્શ્વિત રાજ્યનું પ્રાપ્ત કરી મણિસુદદ્વયમાં અભિમાનંદ પાડ્યો અને તે અર્જુનનો મોટો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. અર્જુન પોતાનું કર્તવ્ય પૂર્ણ કરી મણિસુદની આજ્ઞા લઈ વિમાનપર બેસી તીર્થાટન કરવા નીકળ્યો. પુનઃ અહાપદ પર્વત આવ્યો. ત્યાં રહેલા મુંદર સૈન્યમાં આવી વાપિકામાં રત્નન કરી આરિનાથ પ્રભુની અહમકારી પૂજા કરી પણ

તેણે ગર્જના કરી ફટકે ફટકું, " જા તારા સ્વામી અર્જુનને કહે કે, તારું અભિમાન મનુષ્ય ઉપર ચાલે, વિદ્યાધર ઉપર ન ચાલે. મારી સાથે સુદ્ધ કરવાની ઇચ્છા કરે છે. તે મુતા સિંહને જગાડવા જેવું છે. તે અર્જુન માગે મુક્ત બગરૂપ મંધનમાં અગ્નિઉપ થઈ જશે " આ મારા વચનો તારા ધનંતર્યને સંભળાવજે. ફક્ત જર્મ વિદ્યુતવેગના તેજ વચનો અર્જુનને સંભળાવ્યા પાંડુકુમારે કોપથી પ્રગ્વલિત થઈ મહિરુદ્ધને સૈન્ય સર્વ વિદ્યુતવેગ ઉપર ચડી આપ્યો. ગનેની વચ્ચે ભય કન સુદ્ધ થયું. વિદ્યુતવેગે અર્જુનને આશ્રિત થયેલા મહિરુદ્ધના નેત્રને એવા ત્રાસ આપ્યો કે, તેથી તે સૈન્ય દરેક દિશામાં વિતરનાઈ જાય જાન્યુ અને મોટા જાણ પડ્યું એટલે કે અર્જુનના તાકાત માંથીયે વિદ્યુતવેગ વીધાવા જાન્યો અને તન્ન વીન્નવે તેથી જાનુના નજા કંચને તે પહોંચત થઈ ગયા. વિદ્યુતવેગના અતુચ્ચને અર્જુનને ઝન જી થયા પછી અર્જુને મહિરુદ્ધને નાથે સર્વ નેત્રનું પ્રવેશ કર્યો નગરવાનીઆંગે અર્જુનને આ નેત્ર નેત્રે, અર્જુન મોટા ઉન્નવથી મહિરુદ્ધને નેત્રનું નાથવાનું નેત્રને યે વહિલો પાશિંગ નાથવે ત્રાસ નેત્રે નેત્રે કંચને અનદ પાગ્યો અને તે અર્જુનને મોટા ઉપદેશ નેત્રે લાગ્યો અર્જુન પોતાનું કર્તવ્ય પાળ કરી મહિરુદ્ધના નેત્રે વિમાનપર ખેડી નીધાન કંચ નીત્રે પાળ અર્જુન પર્વત આપ્યો ત્યાં રહેલા મુદ્ધ સૈન્યમાં કઈ વારી નેત્રે રતાત કરી આદિનાથ પ્રભુની અદ્વિતીયી હાથ કરી પે

શુદ્ધ ભાવનાથી પ્રભુની સ્તુતિ કરી જિનાલયની રચનાનું વર્ણન કરવાર અવલોકન કરી બાહરના ભાગમાં આવ્યો. ત્યાં જાણે ધર્મની મૂર્તિ હોય તેવા એક મુનિને એકાંત સ્થળે ધ્યાન કરતાં જોયા. અર્જુન તેમને નમસ્કાર કરી પાસે બેઠો. તે વખતે, તે દયાળુ મુનિ ધ્યાનમુક્ત થયા. અર્જુનને પૂર્ણ અધિકારી બાળી મુનિએ ધર્મદેશના આપી. દેશનામાં જણાવ્યું કે—
 “જેનાથી આત્માનું કલ્યાણ થાય તે ધર્મ અને એવા ધર્મને જો બાળે છે, તે ખરેખરો વિદ્વાન ગણાય છે. જંલે પૂર્વ જન્મમાં ધર્મ આરાધ્યો હોય, તેજ આ ભવમાં ધર્મારાધન કરે છે. હે અર્જુન, તારી ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા અને પ્રીતિ હોવાથી અનુક્રમે તને મોક્ષલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થશે.” મુનિની આવી ઉપદેશગિરા સાંભળી વીર અર્જુન હૃદયમાં પલ્લી પ્રસન્ન થયો. પછી તે મહાનુભાવને વંદના કરી વિમાનમાં બેસી આગળ ચાલ્યો. રસ્તામાં જે જિનાલયો અને જિનેશ્વર આવે તેમને નમસ્કાર કરતો અર્જુન બાર વર્ષ સુધી ક્યોં જ્યારે પોતાના નિયમનો અવધિ પૂર્ણ થયો એટલે ઘણા વખતનો પોતાના કુટુંબનો વિયોગ દૂર કરવાને તે હસ્તિનાપુર જવાને વિમાન માર્ગે ચાલ્યો.

હસ્તિનાપુરથી ચોટ્ટે દુર આવતાં અર્જુને માર્ગની અંદર કોઈનો આક્રમક શબ્દ સાંભળ્યો. પરાંપકારી અર્જુન તે શબ્દ સાંભળી તેની શોધ કરવાને પોતાના કેશર નામના કૃતને મોકલ્યો. ચતુરમતિ કેશર તેની તપાસ કરી પાછો

આખી અને તેણે અભુને કહ્યું, 'ગંદાવીએ અહિં તિર-
 વધપુરનાં નામે એક નગર છે. તેમાં દેખાંચદ નામે રાજા છે.
 તેને પ્રભાવતી નામે પદસાથી છે. તે રમણી મળીજી સ્વરૂપ
 વાનું છે. તે રાણીનું પાછલી રાત્રે કિર્મ દરજી કરી ચાલતો
 થયો. રાણીએ 'આયંપુત્ર માણું રક્ષણ કરે' એવો પોતા
 રક્ષક માંડ્યો. તેણીને કદરૂ સ્વર આભળી રાજા જાગી ઉઠ્યો.
 હાથમાં ખડ્ગ લઈ તેની પાછળ દોડ્યો. તેણે દુશ્મી મળા ચાલે
 ક્યાં તોપણ એ ધાર હાથમાં આવ્યો નહિ. રાજા નિરાશ થઈ
 ઉઠ્યો. તોણે ત્યાં સુધી પાળના સેનિકાને બોલાવ્યા અને
 કહ્યું કે, 'જ્યાં હોય ત્યાંથી તે ધારને પકડી લાવે.'
 સેનિકાએ ઘણા પ્રયાસ કર્યો. તોપણ કાઈકેકાણે ધારનો પત્તો
 લાગ્યો નહિ. એમ કરતા સૂર્યના પ્રકાશમાં શાંધ કરતો એ પ્રિયા
 વિરહી રાજા આગળ ચાલતો હતો, તેવામાં રાણીની કેશવ
 સ્ત્રીની સખાએ અને તેનાં સહોદર, પ્રિયસ્ત્રી અને સુખી
 પર પડેલા રાજાના જોવામાં આવ્યા. રાજા તેને અનુસારે અહિં
 આવેલો છે. પાળાની પ્રિયાના શાંધ ન લાગવાથી આજ દર
 તો અહિં તહીં ભ્રમ્યા કરે છે."

કેશવદુતની આ વાત સાંભળી અભુને વિચાર્યું કે, એ
 પ્રભાવતી તે મારા મિત્ર મણિયુડ વિદ્યાધરની પહેલ દેશે. કદિ
 તેની પહેલ ન હોય તો તે હોય પણ માટે તેને ધર્મની પહેલ
 માનવી જોઈએ અને તેણીને હું ખડક સમુદ્રમાંથી મુક્ત કરી
 તેના પતિ દેખાડવાને મુખી કરવા જોઈએ. આવું વિચારી અ.

શુભ ધારણ કરવાનો મહાન લાભ મને પ્રાપ્ત થયો છે. મહાવીર, આ તમારી ધર્મજ્ઞેન પ્રભાવતીને સુખેથી લઈ જાઓ. તમે તેના પતિ હેમાંગદ રાજાની પાસે સત્વર જાઓ. કારણકે, મેં તેની પાસે પ્રતારિણી વિદ્યા મોકલી છે. તેણીએ કર્ત્રિમ પ્રભાવતીનું રૂપ બનાવી રાજાને મોહિત કર્યો છે. જો વિલંબ થશે તો રાજા હેમાંગદ પ્રાણરહિત થઈ જશે. મેઘનાદનાં આંબચનો સાબળતાજ મારા સ્વામી અર્જુન સત્ય પ્રભાવતીને લઈ વિમાનમાં બેસી તમારી પાસે આવ્યા છે. મેઘનાદ શરમાઈને પોતાને સ્થાને આજ્યો ગયો છે. ” આ પ્રમાણે કેશર પાસેથી પ્રતાવતીના સવ વૃત્તાત સાબળી રાજા હેમાંગદ અતિ પ્રસન્ન થયો. તે અર્જુનનો મોટો આભાર માની તેને સાથે લઈ પ્રિય સહિત પોતાના હિરણ્યપુરમાં આવ્યો ત્યાં ધનંજયને ઉગ્ર આસન ઉપર બેસારી તે નમ્રતાથી બોલ્યો—“ વીર ધનંજય, તમે મારા પ્રાણદાતા છો. તમે કરેલા ઉપકારનો બહોલો મારાથી કોઈ રીતે વળી શકે તેમ નથી. પરંતુ મારી એક પ્રાર્થના છે કે, તમે આ મારા રાજ્યને જીતી કાર કરો. હું તમારે સેવક થઈને રહુ. પ્રાંતિથી મેળવેલા મારા પ્રાણ તથા બુદ્ધિથી તમારે પાદને ઝેલી આ રાજ્યલક્ષ્મીને નવીકારી મને ફરીથી કરો. ”

હેમાંગદની આવી અનુપમ કૃતજ્ઞતા જોઈ અર્જુન પણ થઈ ગયો—“ જાદ આ તમારું રાજ્ય સ્વર્ગ તુલ્ય હોય તો પણ મારે તેનું પ્રયોજન નથી તમે પોતાના સ્વસ્થ થઈને તમારા રાજ્યનું રક્ષણ કરો. ”

આ પ્રમાણે અર્જુન અને હેમાંગદ વચ્ચે વાતચિત થતી હતી, તેવામાં પ્રભાવતીનો બંધુ મહિસુડ પોતાનું સૈન્ય લઈને ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેઓ બધા પરકપર પ્રેમથી મળ્યાં. પ્રભાવતીએ પોતાના બંધુ મહિસુડની આગળ અર્જુનને કહેલા મહાન ઉપકારનો વૃત્તાત કહી સાંભળાવ્યો. જે સાંભળી મહિસુડ પોતાના મિત્ર અર્જુનને ઉમંગથી ભેટી પડ્યો. વીર અર્જુન અને મહિસુડ કેટલાક દિવસ મુખી હેમાંગદના રાજ્યમાં સાથે રહ્યા અને તેમણે જ્ઞાનદર્શી દિવસે નિર્ગમન કર્યા.

એક વખતે રાજા હેમાંગદ પોતાના મહેલમાં અર્જુન અને મહિસુડની સાથે વાર્તાવિનંતી કરતા હતા. તેવામાં દારપાળે અર્જુનને ખબર આપ્યા કે, “કોઈ પુરૂષ દસ્તિનાપુર થી આવ્યો છે અને તે વીર ધન જયને મળવાની કૃત્તિ કરી છે.” દારપાળાના આ વચ્ચેના સાબળી અર્જુનને ઉત્સુક થઈ તે પુરૂષને સત્વર પ્રવશ કરવાની આજ્ઞા કરી. દારપાળા તે પુરૂષને અર્જુનની સમીપ નેડી લાવ્યો. તે પુરૂષ સર્વને નમસ્કાર કરી પ્રજ્ઞામ કરી બોલ્યો—“વીરમહિ નાજકુભાર, મહારાજા પાંડુ વૃદ્ધવસ્થાએ પોહાવ્યા છે તેથી આપને મળવા બોલાવે છે. તમારા વિરુદ્ધથી ફુલી માતા પણ ના દિવસ નેંડા માથી અશ્રુધારા પાડ્યા કરે છે. બુધિહિર વગેરે તમારા બધા પુત્રો પણ તમને મળવાને ઉત્સુક થઈ રહ્યા છે.”

તે પુરૂષના આ વચ્ચેના સાબળી વીર અર્જુન પોતાના કુટુંબને મળવાને ઉત્તરિન થઈ ગયો. પોતાની તીર્થાટનની

પ્રતિજ્ઞા પણ પૂર્ણ થવા આવી છે, એવું વિચારી તે મહાબા-
હુએ તે પુરૂષને કહ્યું, “ ભદ્ર તું આગળથી જા. અને મારા
આવવાના ખગર મારા માતાપિતાને તથા મારા જાંબુઓને
નિવેદન કર. શત્રુજય તીર્થની પવિત્ર યાત્રા કરી હું હસ્તિ-
નાપુરમાં જલદી આવું છું ”

અર્જુનના આ વચનો સાંભળી અને પોતાનું આગમન
સાથે કે થએલું જાણી તે પુરૂષ ખુશી થતા અર્જુનની આજ્ઞા
લાં વેગથી હસ્તિનાપુર તરફ વળે થયે

પ્રતાપી અર્જુન નવજાંદેશગદના નવજાંદેશ પોતાના
મિત્ર મલ્લિકુન્દનો સાથે વિમાનમાં, ગેરલી નાના દેશમાં આવે
હા શત્રુજય તીર્થ પ્રાપ્તિ વિદાય થયા હતા

લાંચનાર, આ વીર અર્જુનના જાનનામાયા અને તે
સમયને અનુસરી પણ વેવા મીઠા રત્ન ગોમથા યોગશિક્ષણ
અહણ કરતે વીર અર્જુનને તે જાણી વીર રાજાના કે કાચો
કરેલા છે, તે નવ ગ્રહ-આવાનીઓએ અનુકૂળ કરવા યોગ્ય
છે પૂર્વ કાળે રાજા અને નાજકુમાર રત્નપાલન કેવી રીતે મર્યા
હતા ? તે અર્જુનના મારફતના અર્જુન ઉપન્યાસે માન આવે
છે પ્રજાની માથેના પાંડા જાવવામાં અર્જુન ન પાડે
અનાયુ છે તે મારે મન મનન કરવા યોગ્ય છે

પવિત્ર પુરૂષાની નમસ્કાર પ્રતિજ્ઞા લેવામાં આવતા અને
પવિત્ર પુરૂષાના મુળથી જ ઉપદેશવચનો કહેવામાં આવે
તે પ્રમાણે વર્તવાને પ્રાર્થના આપ પુરૂષા નવા હૃદય ? તે

પૂર્ણ દક્ષાંત અર્જુન પોતેજ જનેલો છે. નારદમુનિએ જે નિયમ કથન કર્યો હતો, તે નિયમનો અર્જુને પરાંપકાર માટે ભંગ કર્યો, તથાપિ તે વીરપુરુષ તે પ્રતિજ્ઞા પાળવાને બાર વર્ષ વનવાસ કરવા નીકળી પડ્યો હતો. પરિણામે ધણું સમગ્તવ્યું તે છતાં વીર અર્જુન પોતાના નિયમને વગળી રહ્યો, એ તેના હવનનું ઉત્તમજ અરિત્ર છે. પૂર્વકાળે એવા અનેક દૃઢપ્રતિજ્ઞા પુરૂષો આદર્ષ પ્રજામાં ઉત્પન્ન થતા હતા. જ્યારે અર્જુન તીર્થયાત્રા કરવા તૈયાર થયો અને પોતાની પ્રિયા દ્રૌપદીની આજ્ઞા મેળવવા આવ્યો તે વખતે દ્રૌપદીએ જે પ્રેમ દર્શાવ્યો હતો, તે અદ્ભુત હતો. પોતાને પતિનો રીર્ષ કાળવિયોગ થવાનો છે, તે છતાં મહાનુભાવ દ્રૌપદીએ પોતાના પતિ અર્જુનને વિદાય ગિરિ વખતે જે વચનો કહ્યા હતા, તે સર્વ મુક્ત શ્રાવિકાઓને સ્મરણીય છે “સ્વામી આ દાસીને હૃદયે ભુલશે નહીં, તેને આપના મનોમંદિરમાં સદા સ્થાન આપ જો.” આવા પવિત્ર પ્રેમના વચનો પૂર્વકાળે પ્રિયાના મુખમાથી પ્રવટ થતા હતા. આ શિશુજી દરેક આર્ય સ્ત્રીને સદૃશ્ય કરવા જેવું છે. પતિભક્તિભાવના ધારણ કરવી એ ભવિ ભામિનીનો ધમ છે. બીજી એક વાત તે વખતે દ્રૌપદીના મુખમાથી નીકળી હતી તે દરેક દેશાભિમાનને ભક્ષત કરનારી છે. સતી દ્રૌપદીએ અર્જુનને ચાલતી વખતે કહ્યું હતું કે. “સ્વામી, આપ વિદેશની નવીન કળા અને નવીન લક્ષ્મી સંપાદન કરી ગ્દેલા પદ્મા-

પૂર્વ દશાંત અર્જુન પોતેજ બનેલો છે. નારદમુનિએ જે નિયમ કથન કર્યો હતો, તે નિયમનો અર્જુને પરાપકાર માટે ભંગ કર્યો, તથાપિ તે વીરપુરુષ તે પ્રતિજ્ઞા પાળવાને બાર વર્ષ વનવાસ કરવા નીકળી પડ્યો હતો. વડિલોએ ધણું સમજાવ્યું તે છતાં વીર અર્જુન પોતાના નિયમને વગળી રહ્યો, એ તેના શુભનું ઉત્તમજન ચરિત્ર છે. પૂર્વકાળે એવા અનેક દૃઢપ્રતિજ્ઞ પુરુષા આર્હત પ્રજ્ઞામા ઉત્પન્ન થતા હતા. ત્યારે અર્જુન તીર્થયાત્રા કરવા તૈયાર થયો અને પોતાનો પ્રિયા દ્રૌપદીની આજ્ઞા મેળવવા આવ્યો તે વખતે દ્રૌપદીએ જ પ્રેમ દર્શાવ્યો હતો, તે અદ્ભુત હતો. પોતાને પતિનો દીર્ઘકાળ વિયોગ થવાનો છે, તે છતાં મહાનુભાવ દ્રૌપદીએ પોતાના પતિ અર્જુનને વિદાય ગિરિ વખતે જ વચનો કહ્યા હતા, તે સર્વ સુદા શ્રાવિકાઓને સ્મરણીય છે. "સ્વામી આ દાસીને હૃદિપાયુ ભુલ્યો નહીં, તેને આપના મનોમંદિરમાં સદા સ્થાન આપજો." આવાં પવિત્ર પ્રેમના વચનો પૂર્વકાળે પ્રિયાના સુખમાંથી પ્રગટ થતા હતા. આ શિક્ષણ હરેક આર્ય સ્ત્રીને શરૂથી કરવા જેવું છે. પતિભક્તિભાવના ધારણ કરવી એ ભવિ ભામિનીનો ધર્મ છે. બીજી એક વાત તે વખતે દ્રૌપદીના સુખમાંથી નીકળી હતી. તે હરેક દેશાભિમાનને ભચત કરનારી છે. સતી દ્રૌપદીએ અર્જુનને આશ્વત્થી વખતે કહ્યું હતું કે, "સ્વામી, આપ વિદેશની નવીન કન્યા અને નવીન લક્ષ્મી સંપાદન કરી વહેલા પધા

પ્રતિજ્ઞા પણ પૂર્ણ થવા આવી છે, એવું વિચારી તે મહાકવિ
 હુએ તે પુરૂષને કહ્યું, “ લાક તું આગળથી જા અને રત્ન
 આવવાના ખગર મારા માતાપિતાને તથા મારા શ્રુએ
 નિવેદન કર. શત્રુજય તીર્થની પવિત્ર યાત્રા કરી તું હિં
 નાપુરમાં જલદી આવું છું. ”

અર્જુનનાં આ વચનો સાંભળી અને પોતાનું અવન
 સાર્થક થએલું જાણી તે પુરૂષ ખુશી થતા અર્જુનની અ
 લખ વેગથી હસ્તિનાપુર તરફ રવાને થયો.

પ્રતાપી અર્જુન રાજા હેમાચંદની રાજા હાથ પાડવ
 મિત્ર મળિયુદની સાથે વિમાનમ. ગેરી નૌગદ્દ દેશમાં ગયે
 લા શત્રુજય તીર્થ પ્રત્યે વિદાય થયો હતા.

શ્રાવ્યનાર. આ વીર અર્જુનના ચરિત્રમાથા અને
 સમયને અનુસરી વર્ણવેલા બીજા પ્રલ મોખથી યોગદિશા
 મહત્વ કરતી વીર અર્જુન પોતાની તીર્થયાત્રામાં જે કંઈ
 કરેલા છે, તે સર્વ મહત્વવાળીઓએ અનુકરણ કરવા રૂ
 છે પૂર્વ કાળે રાજા અને રાજકુમાર પ્રજાપાલન કેવી રીતે કર
 હતા? તે અર્જુનના મારેશજીના ચરિત્ર ઉપરથી કેટલાં કાં
 છે પ્રજાનો માયોને પાડી લાવવામાં અર્જુન ન પા
 બતાવ્યું છે, તે ખરેખર મનન કરવા યોગ્ય છે.

પવિત્ર પુરૂષોની સમક્ષ જે પ્રતિજ્ઞા લેવામાં અર્જુન
 પવિત્ર પુરૂષોના મુખથી જે ઉપદેશવચનો કહેવામાં અર્જુ
 તે પ્રમદે વર્ણવાને શાસ્ત્રીન આર્ય પુરૂષો કેવા હતા તે

રજ્જે. " આર્ય સીના આ કેવા ઉત્તમ ઉદ્યોગ છે ? અને કેવું દેશાભિમાન છે ? પૂર્વકાળે દેશાટન અથવા તીર્થાટન કરવા જતાં પોતાના પતિને આર્ય સી નવીન કાળ અને નવીન સ્ત્રીની નિંપાદન કરવાની ભક્ષામણ કરતી એ તેને આચાર સ્વદેશ બુદ્ધિની ઉન્નતિ સૂચવનારો છે વિદેશીયકાળા અને સ્ત્રી સ્વદેશમા લાગવી એ તેનો ઉત્તમ હેતુ ખરેખર પ્રશંસનીય છે. વર્તમાનકાળે જે વાત આપણી સ્ત્રીઓ તરફ બુદ્ધી મળે છે પૂર્વના જવી સ્વદેશભક્ષિ જાગ્રત કરવી એ દરેક આર્ય સીના મુખ્ય ધર્મ છે જ્ઞાનનદેવતા તે નમવની યોગ્યતા આપણામા પ્રાપ્ત કરે, એજ અત્તની અભિલાષ છે.

અર્જુને પોતાના તીર્થાટનના પ્રવાસમા વિદ્યાધર મંત્રિ સુદેવ ઉપકાર કર્યો અને તેની તાથે મેંદો સુજંધ જોડ્યો એ તેની ઉચ્ચ વૃત્તિ નવર્તે મદ્દલુ કરવા યોગ્ય છે. પરોપકાર વૃત્તિ ન મળે એ નવંસાતમ મળે છે અને એ મળતા પ્રજાવચ્ચે માનવશ્રવણના પૂર્ણ નાથ કતા થાય છે પ્રાચીન મદ્દાવીરો મૃત્યુને શબ્દ થયેલા છે. તથાપિ તેમના પવિત્ર નામ જે કનિદ્વાતના પૃથ્વિ ઉપર આરોપિત થયેલા છે, તેનું શરણ તેમનાં પરોપકારવૃત્તિજ દત્તી આ નાથવત શરીરથી એ શાશ્વત વચ્ચે શરીર મેંદવનું દેવ તે. પરોપકારનું મહા મળ આશરુ ધીન અર્જુન એ મદ્દાતનને ઉપકાર દત્તે અને તેથીજ તેનું પદ્મવત આરત્યપ્રભા મળાય છે તેથી કરેણ મલ્લિયુઃ નનં તેનું બેદન પ્રજાવચ્ચેનો મદ્દાપકાર સર્વ

પ્રકરણ ૨૮મું

રાજ્યાભિષેક.

હસ્તિનાપુરની અંદર આનંદોત્સવ ચર્ચ રહ્યો છે. સમગ્ર પ્રજા રાજાભક્તિના રસમાં રસિક બની રસાનુભવ કરી રહી હતી. યેર યેર આભાગમાં વૃદ્ધ સુધી સર્વ આનંદમગ્ન થઈ નહીં હોય, પતાકા અને તોરણોથી સર્વ નગર અલંકૃત થઈ ચૂક્યો છે. વિદેશમાંથી આમંત્રિત કરેલા રાજાઓ હસ્તિનાપુરમાં આવવા બધા છે. વિવિધ પ્રકારના સગીતો અને નાટકો ચાલુ રહ્યા છે. પાંડુરાજાનો રાજાભિષેક નામિત્રી અને મહાવ્રજાગીતોના નાટ્યો ચાલુ રહ્યો છે. રોડીએ રોડીએ રાજાનો પાંચાળા વૃદ્ધકાળ આવળ સ્વસ્થ કરી પૂર્વ કુંભ નગર પિતા કથા છે તડલો અને તડળીઓ નવરમિત વેષ પહેના વિદ્યાન હાથે વિચરે છે અને હરેકના મુખમાંથી નીકળે છે. પાંડુરાજા, વિદ્યવ યાઓ જેવા શુદ્ધો નીકળે છે.

અવધાન, આ પ્રજા તને વલ્લુ ન કે પરવાજ બાળી રાકશે. - આ પાંડવને વિદેશ વિદ્યાન નગરોના સમ ન પડે તેથી તેનું રાજદોશનું કનક બેઠકું.

યેર અમુન ક્યારે પાંચાળા મિત્ર હેમંતરની રાજા પાંડુ હિસ્ત્રપુરમાં હતા, ત્યારે તે પુરવ હસ્તિનાપુરથી તેને સ્વદેશને આવેલાં દંત્ય તેને વિદાય કરી અમુન પાછા

જ,કાં મલ્લિયુરને સાથે ક્ષત્ર ચતુરંત્ય તીર્થ ઉપર આવ્યો હતો. ત્યાં અતિભક્ષિથી જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરી અર્જુન પોતાના પ્રિય સંબંધી કૃષ્ણને મળવાને દ્વારકામાં આવ્યો હતો. અર્જુનને કૃષ્ણે ઘણા પ્રેમથી તેનું અતિથિ કર્યું, અને કેટલા એક દિવસ રાખી કૃષ્ણે પોતાની બહેન સુભદ્રાને અર્જુનની સાથે પરણાવી હતી. તે વિવાહ પ્રસંગે કૃષ્ણે હાથી, પોણ, રથ, મલ્લિ અને માલિકૃષ્ણ વગેરે ઉત્તમ વસ્તુઓ અર્જુનને ભેટ કરી હતી. કેટલોક વખત કૃષ્ણ સાથે આનંદથી રહ્યા પછી અર્જુન કૃષ્ણની રત્ન ક્ષત્ર પોતાની પ્રિયા સુભદ્રાની સાથે વિમાનમાં એશીહસ્તિનાપુરમાં આવ્યો હતો. તે વખતે તેની સાથે મલ્લિયુર અને હંમાગદ અને ખેચરોનું મોટું સૈન્ય સાથે હતું. એવા મોટા રત્નાલાયો અર્જુન હસ્તિનાપુરમાં આવતા તેને જોવાને લોકો આઘીજ ધ બાહેર નીકળ્યા હતા. પાદુરાજ, કુતી અને તેના બધાં અર્જુનના આવવાના ખબર સાંભળ્યાં ઉઠીને દોડી આવ્યા અને સર્વે અર્જુનને પ્રેમથી ભેટી પડ્યા હતા. વીર અર્જુને વડીલોના અરણ્યકમલમાં વંદના કરી અને સર્વને કુશળ વાતાં પુછી હતી. અર્જુનને જોવાને હવેરા લોકો હસ્તિનાપુરની બહારમાં અને રાજદ્વારમાં એકઠા થયા હતા. સર્વ પ્રજાજનને અને રાજકીય વર્ગને મળી અર્જુન પોતાના રાજમૃદુમાં ગયો હતો. અર્જુને પોતાના મિત્ર મલ્લિયુર અને હંમાગદની સર્વને મુલાકાત કરાવી. પછી સર્વ પોતપોતાને રથાને ચાલ્યા ગયા.

બીજાં દિવસે વિચક્ષણ પાંદુરાન્નએ પોતાના પાંચ પુત્રો-
 ને પાસે બોલાવી આ પ્રમાણે કહ્યું હતું—“ પુત્રો, હવે હું
 વૃદ્ધ થયો છું. મારા સર્વ કેશ ઉપર શ્વેતરંગ આવી ગયો છે.
 હવે મને મારી જરાવરચ્યા બગાડકારે ધર્મકાર્યમા પ્રેરે છે.
 વિષયમુખ મને અપ્રિય લાગે છે. જ્યામુખી વૃદ્ધાવરચ્યાએ મારા
 શરીરને પૂરેપૂરું આકાત કર્યું નથી, ત્યામુખી ધાર્મિકકાર્ય કર-
 વામા અને આત્મસાધન ન પાઠન કરવામા મારી મનોવૃત્તિ
 ઉત્સુક થઈ છે શાસ્ત્રમા અને લોકમા વૃદ્ધાવરચ્યાનું નવરૂપ કેવું
 વિકટ છે? તે મારા સાલગવામા અને જોવામા આનું છે,
 તેનું સ્મરણ કરતા મને કપારી છુટે છે જરાવરચ્યામા ગાય
 સંકુચિત થઈ જાય છે, ગતિ મદ પડી જાય છે, કાલ શિથિલ
 થઈ જાય થઈ જાય છે, હૃદિ નિરંગમ થાય છે, નવરૂપ હાલ્ય
 કરવા લાયક ગની જાય છે, નિર્દેન થયેલા મુખમાથી જાગ
 ગળ્યા કરે છે, હૃદયો શિથિલ થઈ જાય છે, સ્મૃતિ ન્યૂન થઈ
 જાય છે, વિચારશક્તિ હણાઈ જાય છે. શરીર માંડેલી સમ
 ધાતુઓ નિર્બળ થઈ જાય છે, અને વિવિધ પ્રકારના રોગો
 ઘસન કરે છે આવી જરાવરચ્યાએ પન્નશ પડેલો પુરૂષ ત્વજ
 નાને અપ્રિય થાય છે પુત્રે વૃદ્ધ પિતાનો અવશા કરે છે, અને
 સી વારંવાર અપમાન કરે છે હે પુત્રો, જ્યામુખી આવી જ
 દ્ધાવરચ્યા ન આવી હોય, ત્યામુખી પુરૂષે ધર્મકાર્યમા પ્રવૃત્તિ
 કરવી જોઈએ. અને પછી જ્યાં એવી અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય
 ત્યારે હૃદયને માસારિક બાવથી મુક્ત કરી આત્મિક વનુમ.
 આરોપિત કરવું અને શુભધ્યાનની પાસણા કરવી

વળે, હું પણ હવે તેવી સ્થિતિમાં આવવાને તૈયાર થયો છું. તેથી આ સર્વશુભકર્મો પૂજા યુધિષ્ઠિરને માથે રાજ્યભાગ મુદ્દી નિવૃત્તિમાર્ગનો હું પચિત્ર બનું નો વધારે સારું. મારૂં હૃદય હવે ધર્મકાર્ય કરવાને આતુર થઈ રહ્યું છે. તમે બધા મને તમા પ્રવૃત્તિ કરવાને અનુમોદન આપો.

આ વખતે બીષ્મ, કૃતશત્રુ અને વિદુર વગેરે હાજર હતા. તેઓ પાંડુરાજાનો આપો શુભ વિચાર બતાવીને બોલ્યા " પાંડુરાજા તમે ધણો સારો વિચાર કર્યો. યુધિષ્ઠિર સર્વ રીતે લાયક છે એ તે તાત્કાલ થયે નો જ્ઞાનભૂમિ રાજ્યવતી થયે " અર્જુન અને બીષ્મ બોલી ઉઠ્યા—“ પિતાજી, આ પત્ન કહેવું સત્ય છે અમારા વડિલ જ પુ ધર્મ રાજ્યને લાયક છે. જે આજ મુખથી બોલો છો, તે સર્વ અમને માન્ય છે, તેમ છતાં કોઈ આપની કહેલી વાત માન્ય નહીં કરે તો તેના મસ્તક ઉપર અમારા તીક્ષ્ણ જાણોની તૃષ્ટિ થયે ”

પુત્રાના આવા વચ્ચનો સાબળી પાંડુરાજા પ્રમુદ્ધ થયા હતા. તેઓ તેણે યુધિષ્ઠિરને રાજ્યાભિષેક કરવા સર્વ સામગ્રી એકઠી કરવાની આજ્ઞા કરી હતી અને તેમની આજ્ઞાથી હસ્તિનાપુરમાં મોટી તૈયારીઓ થઈ રહી હતી.

એ ઉપરથી આજ યુધિષ્ઠિરને રાજ્યાભિષેક કરવાના દિવસ હતો. હસ્તિનાપુરમાં આનંદ ઉત્સવ થઈ રહ્યો હતો. સર્વ પ્રજા પોતાના તથા રાજાને નમન કરવાને ઉત્સુક બની હતી. જે પ્રસંગનું વર્ણન ઉપર કરવામાં આવ્યું છે.

વત્સો, હું પણ હવે તેથી સ્થિતિમાં આવવાને તૈયાર થયો છું. તેથી આ સર્વશુભ પ્રતિબુધિદિરને માટે રાત્ર્યભ્યાસ મુદ્દા નિવૃત્તિમાર્ગનો હું પચિત્ત બનું તો વધારે સારું. મારું હૃદય હવે ધર્મકાર્ય કરવાને આતુર થઈ રહ્યું છે. તમે બધા મને તેમાં પ્રવૃત્તિ કરવાને અનુમોદન આપો.

આ વખતે બીજા, પૃતરાષ્ટ્ર અને વિદુર વગેરે દ્વારે હતા. તેઓ પાંડુરાજાનો આવો શુભ વિચાર જાણીને જોશ્વા "પાંડુરાજા તમે ઘણો સારો વિચાર કર્યો. બુધિદિર સર્વ રીતે કાયક છે. જો તે રાત્ર્ય થયે તો આરતબુધિ રાત્ર્યવતી થયે." અર્જુન અને બીજા જોડી ઉઠ્યા—“પિતાશ્રી, આપનું કહેવું સત્ય છે. અમારા વડિલ બંધુ ધર્મ રાત્ર્યને લાયક છે. જે આપ મુખથી જોલો છો, તે સર્વ અમને માન્ય છે, તેમ છતાં કેમ આપની કહેલી વાત માન્ય નહીં કરે તો તેના મસ્તક ઉપર અમારા તીક્ષ્ણ જાણીની તૃષ્ટિ થયે.”

પુત્રાના આવા વચનો સાંભળી પાંડુરાજા પ્રસન્ન થયા હતા. તત્કાળ તેણે બુધિદિરને રાત્ર્યભ્યાસ કરવા સર્વ સામર્થ્ય એકઠી કરવાનો આજ્ઞા કરી હતી અને તેમની આજ્ઞાથી હસ્તિનાપુરમાં મોટી નૈયાસીઓ થઈ રહી હતી.

આ ઉપરથી આજ બુધિદિરને રાત્ર્યભ્યાસ કરવાના દિવસ હતો. હસ્તિનાપુરમાં આનંદ ઉત્સવ થઈ રહ્યો હતો. સર્વ પ્રજા પોતાના નવા રાજાને નમસ્કર કરવાને ઉત્સુક બની હતી. જે પ્રસંગનું વર્ણન ઉપર કરવામાં આગ્યું છે.

બીજું દિવસે વિચક્ષણ પાંદુરાજએ પાતાના પાંચે પુત્રા-
 ને પામે આજ્ઞાવી આ પ્રમાણે કહ્યું હતું—“ પુત્રે, હવે હું
 હૃદ થયો છું. મારા સર્વ કેશ ઉપર સ્વેતરંગ આવી ગયો છે.
 હવે મને મારી જરાવરૂથા જવાનકારે ધર્મકાર્યમાં પ્રેરે છે.
 વિવિધમુખ મન અપ્રિય જાગે છે. જ્યાંમુખી વૃદ્ધાવરૂથાએ મારા
 મરીરને પુટે પુટે આકાત કર્યું નથી, ત્યાંમુખી ધાર્મિકકાર્ય કરે
 વામા અને આ-મનાથન ન પાટન કરવામા મારી મનોવૃત્તિ
 અનુકરણ ત્ર ગાજમા અને જોડમા વૃદ્ધાવરૂથાનું સ્વરૂપ કેવું
 વિદ્ય છે? તમારા સાત્તમવામા અને જોવામાં આમું છે,
 તંતુ સમજી કરતા મને કે પારો છુટ છે. જરાવરૂથામા માવ
 સુચિત ધર્મ જાય છે, ગતિ મદ પડી જાય છે, દાત વિચિત્ર
 ધર્મજાત ધર્મ જાય છે, દૃષ્ટિ નિરંજન થાય છે, સ્વરૂપ દ્વાન્ય
 કેવળ જાય છે, મનો જાય છે, નિર્દેશ થયેલા મુખમાંથી જાગ
 નવા કર છે, દૃષ્ટિયો મિશ્રિત ધર્મ જાય છે, સ્મૃતિ ન્યૂન ધર્મ
 જાય છે, વિચારજાત દુખાવ જાય છે, મરીર માહિતી મન
 ધાતુઓ નિર્જન થઈ જાય છે, અને વિવિધ પ્રકારના રોના
 અસુખ કેર છે આવી જરાવરૂથાએ પન્નગ પડેલો પુરૂષસ્વરૂપ
 નાને નિવિધ થાય છે પુત્રે હૃદ પિતાના અવસા કરે છે, અને
 મારા સન્નિધિ અપમાન કરે છે હું પુત્રે, જ્યાંમુખી આવી પુ
 રૂષસ્વરૂપ ન જાણ હવે પાંતુખી પુત્રે ધર્મકાર્યમાં પ્રવૃત્તિ
 કરી એકએ અને પડી જવાર એવી અવરૂથા પ્રાપ્ત થાય.
 ત્યારે હૃદયને ન. સર્વજન જાણશે મુલા કરી આનંદક વસ્તુમાં
 જે આરે પિતા અનુ અને સુખધ્યાનની પાંચજા કરવી.

વત્સો! હું પણ હવે તેવી સ્થિતિમાં આવવાને તૈયાર થયો છું. તેથી આ સર્વશુભસંપન્ન યુધિષ્ઠિરને માથે રાજ્યભાર મુકી નિવૃત્તિમાર્ગેના હું પધિકે જતું તો વધારે સારું. મારું હૃદય હવે ધર્મકાર્ય કરવાને આતુર થઈ રહ્યું છે. તમે બધા મને તેમાં પ્રવૃત્તિ કરવાને અનુમોદન આપો.

આ વખતે બીભ્મ, પૃથરાષ્ટ્ર અને વિદુર વગેરે હાજર હતા. તેઓ પાંડુરાજાને આપે શુભ વિચાર બાળીને બોલ્યા “ પાંડુરાજા તમે ઘણો સારો વિચાર કર્યો યુધિષ્ઠિર સર્વ રીતે હાયક છે એ તે રાજા થશે તો ભારતભૂમિ રાજન્યવાળી થશે. ” અર્જુન અને બીમ બોલી ઉઠ્યા—“ પિતાજી; આ પતું કહેવું સત્ય છે અમારા વડિલ બંધુ ધર્મ રાજ્યને હાયક છે. જો આપ મુખથી બોલો છો, તે સર્વ અમને માન્ય છે. તેમ છતાં કેઈ આપની કહેલી વાત માન્ય નહીં કરે તો તેના મસ્તક ઉપર અમારા વીરણ બાણોની વૃષ્ટિ થશે.”

પુત્રોના આવા વચનો સાંભળી પાંડુરાજા પ્રસન્ન થયા હતા. તત્કાલ તેણે યુધિષ્ઠિરને રાજ્યાભિષેક કરવા સર્વ સામગ્રી એકઠી કરવાનો આજ્ઞા કરી હતી અને તેમની આજ્ઞાથી હસ્તિનાપુરમાં મોટી નૃપારીઓ ધર્મ રહી હતી.

એ ઉપરથી આજ યુધિષ્ઠિરને રાજ્યાભિષેક કરવાના દિવસ હતો. હસ્તિનાપુરમાં આનંદ ઉત્સવ થઈ રહ્યો હતો. સર્વ પ્રજા પોતાના નવા રાજાને નમન કરવાને ઉત્સુક જતી હતી. જે પ્રસ જનું વર્ણન ઉપર કરવામાં આવ્યું છે.

સુવર્ણની દટિમેળના દટી ઉપર આશરપત કરી અને ખીલ
 દિવ્ય અલંકાર તથા ઉત્કૃષ્ટ વસ્ત્રો શાભા મુષિદિશને પહેરાવ્યાં.
 સર્વ શાભામંડળ મુષિદિશના સ્વરૂપની સેવા કરતું તેની આસ-
 પાસ ઉભું રહ્યું. અર્જુનના ઇસારાથી તેના મિત્ર મણિમુદે
 પોતાની વિધાના બગથી તે શાભાભિપ્રેક્ષના મંડપને બદલાવી
 નાંખ્યો. માનુષી શોભા મળીને દિવ્ય શોભા ઘર્ષ ગ્રહ. દંડની
 મુખમાલભાની સાથે તે દુશ્વિદ્ય કરવા લાગ્યો. મંડપની આદે
 તરફ રક્ષાટિક મણિઓની દીવાલોમા આકાશનું પ્રતિબિંબ
 પડવાથી દીવાલ અને આકાશમા અતસાવ દેખાતાં નહોતાં,
 તેથી મંડપમા આવનાર લોકો અધની જંમ દ્વાય દેશવત્ત
 આમ તેમ કન્યા હતા જમીન ઉપર નીલમણિઓ જડલા
 હોવાથી તે પગ ચાલનાર લોકોને જલની પ્રતિયતી હતી.
 મંડપના ઉપરના ભાગમા બાંધેલા વિવિધ રંગના ચદરવાના
 પ્રતિબિંબ જમીનપર પડતા, તેથી જાણે પૃથ્વીપર ચંદરવા
 બાંધ્યા હોય, તેવા દેખાવ ઘર્ષ ગ્રહો હતા.

આવા મનાદન મંડપમા સિદ્ધાસનપર બેઠેલા તથા
 શાભા મુષિદિશ મુખમા લભામા બેઠેલા ઇંદ્રના જંવા દેખાતા
 હતા તેની આગળ મારગિક શાભાઓ પોતાના મુગટ નમાવી
 નમન કરતા હતા સચિવો, સામંતો. પૌરજનો અને જાન
 પદો હસી, અથ, રથ વિગેરેની ઉમદા બેટો તથા શાભાને
 દેવા જતા હતા. તે જમથે મુષિદિશ શાભાની પાસે મેંવા
 મંટે ઉભા રહેલા તેના ચાર બંધુઓ જાણે તેની સેવા

કૃત્તવ્ય થવાથી, તેઓ મારા મનુષ્યનું મૂળ કારણ થઈ પડ્યા છે. તેઓની સમૃદ્ધિ અને ઉત્તમિ એટલી બધી વૃદ્ધિ પામતી બધા છે કે તેથી મારા હૃદયમાં ઈર્ષ્યારૂપ અગ્નિજ્વાલા પશુ વધતી જાય છે. તેમનાં મેડેશમાં દીપકની જેમ મલ્લિઓની પંખિઓ પ્રકાશ કરી રહી છે. તેમની રાજસભાની આગળ ઈંદ્રની મુખમાં સખા લજ્જા પાતી જાય છે તેમના નિધિઓ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણ છે. જેમ સૂર્ય સૂર્ય દસાયવૃત્તે આકાર્ણુ કરી તેની ઝળવટથી આખા વિશ્વને પ્રસન્ન કરે છે, તેમ સુધિષ્ટિર પૃથ્વીની સર્વ ગ્રંથલિઓને એકઠી કરી સર્વ પ્રજાને પ્રસન્ન કરી રહ્યાં છે. વીર સુધિષ્ટિરે દિગ્વિજય કરી મોટી કૌર્ત્તિ મેળવી છે તેજે પોતાના ચારે બંધુઓને ચારે દિશાઓમાં મોકલી વીરકીર્તિ સંપાદન કરી છે. કુંતીએ જેમને પ્રત્યક્ષમંગલ કરેલું છે એવ તે ચારે ભાઈઓએ પોતાના જ્યેષ્ઠ બંધુ સુધિષ્ટિરને દિગ્વિજયનું બારે માન અપાવ્યું છે. એ માનથી પદ્મમાન સુધિષ્ટિર ગર્વમ આવી ગયો છે. બીમસેને પોતાના પરાક્રમથી પૂર દિશા છુટી છે. તે દેશમાં આવેલ. કામરૂદેશની રાજવંશની તેજે સજ્જવારમાં જવાપીન કરી લીધી છે. તે મિત્રાચ મહાવાર બીમ અંજ, બંજ દલિગ અને કામરૂદેશમ પોતાના બંધુ સુધિષ્ટિરનો સત્તા છે. સાદી છે. અને ન ગાનાગન્તા લંગમ ઉપર વસત્તંબ બારેાપી રીધા છે. વીર અર્જુને દક્ષિણમ દ્રવિડ, મહારાષ્ટ્ર, કળાંટક, લાટ, ભાટ અને તંદાંગ શિવાય સર્વ દેશોપર છત્ર મેળવી ત્યાંના રાજાઓને વશ કરી લઈ તે મહાવીરે દક્ષિણ સમુદ્રના

ઉપેક્ષ થવાથી, તેઓ મારા મુખ્ય મૂળ કારણ થઈ પડ્યા છે. તેઓની સમૃદ્ધિ અને ઉત્તતિ એટલી બધી વૃદ્ધિ પામતી બાક છે કે જેથી મારા હૃદયમાં ઈર્ષ્યારૂપ અગ્નિજ્વાળા પશુ થઈ બાક છે. તેમના મેડુલોમાં દીપકની જેમ મલિઓની પંક્તિઓ પ્રકાશ કરી રહી છે. તેમની રાજસભાની આગળ ઈંદ્રની મુખમાં સભા લગ્ન પામી બાક છે. તેમના નિધિઓ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણ છે. જેમ સૂર્ય સર્વ રસાયણને આકર્ષણ કરી તેની જળવૃદ્ધિ આપા વિશ્વને પ્રસન્ન કરે છે, તેમ સુધિદિર પૃથ્વીની સર્વ સંપત્તિઓને એકઠી કરી સર્વ પ્રજાને પ્રસન્ન કરી રહ્યો છે. વીર સુધિદિર દિગ્વિજય કરી મોટી કીર્તિ મેળવી છે તેજે પાતાના ચારે બાજુઓને ચારે દિશાઓમાં મોકલી વીરકીર્તિ સંપાદન કરી છે. કુંતીએ જેમને પ્રત્યાનમંજગ કરેલું છે એવ તં ચારે બાજુઓએ પાતાના જ્યેષ્ઠ બાંધુ સુધિદિરને દિગ્વિજયનું ભારે માન અપાવ્યું છે. એ માનથી પ કુકુમાર સુધિદિર ગર્વમાં આવી ગયો છે. બીમસેને પાતાના પરાક્રમથી પૂર્વ દિશા જીતી છે. તે દેશમાં આવેલા કામરૂદેશની રાજપ્રજાની તેજે સજ્જવારમાં સ્વાધીન કરી લીધી છે. તે શિવાય મહાવીર બીમે અંગ, બંગ, ક્ષિંગ અને કામરૂદેશમાં પાતાના બાંધુ સુધિદિરની સત્તા બે લાગી છે. અને ગંગાસાગરના સગમ ઉપર સરસ્વતી આરોપી રીધા છે. વીર અર્જુને દક્ષિણમાં દ્રવિડ, મહારાષ્ટ્ર, કર્ણાટક, લાટ, લોટ અને તલંગ શિવાય સર્વ દેશોપર છત મેળવી ત્યાના રાજાઓને યથ કરી લઈ તે મહાવીરે દક્ષિણ સમુદ્રના

ઉપત્તિ ધરાવી, તેઓ મારા મુખનું મૂળ કારણ મર્પ પડ્યાં છે. તેઓની સમૃદ્ધિ અને ઉત્પત્તિ એટલી બધી વૃદ્ધિ પામતી બાપ છે કે જેથી મારા હૃદયમાં ઈર્ષ્યા રૂપ અગ્નિજ્વાલા પાંચ વધતી બાપ છે. તેમના મેકેલોમાં દીપકનો જેમ મંદિરોની પશ્ચિમ પ્રકાશ કરી રહી છે. તેમની રાજસભાની આગળ ઈંદ્રની મુખમાં સભા લગ્ન પામી બાપ છે. તેમના નિધિઓ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણ છે. જેમ સૂર્ય સર્વ રસાયણને આકર્ષણ કરી તેની જળવૃદ્ધિથી આખા વિશ્વને પ્રસન્ન કરે છે, તેમ સુધિદિર પૃથ્વીની સર્વ સંપત્તિઓને એકઠી કરી સર્વ પ્રજાને પ્રસન્ન કરી રહ્યો છે. વીર સુધિદિર દિગ્વિજય કરી મોટી દીર્ઘિ મેળવી છે. તેણે પાતાના ચારે બંધુઓને ચારે દિશાઓમાં મોકલી વીરદીર્ઘિ સંપાદન કરી છે. કુંતીએ જેમને પ્રસન્ન મંગલ કરેલું છે એવા તે ચારે ભાઈઓએ પાતાના જ્યેષ્ઠ બંધુ સુધિદિરને દિગ્વિજયનું ભારે માન અપાવ્યું છે. એ માનથી પદુકમાર સુધિદિર ગર્વમાં આવી ગયો છે. સીમસેને પાતાના પરાક્રમથી પૂર્વ દિશા છુટી છે. તે દેશમાં આવેલા કામરૂદેશની રાજપ્રજાથી તેણે સજીવનમાં સ્વાધીન કરી લીધી છે. તે શિવાય મહાવીર બીજે અંગ, બંજ ક્ષિત્ર અને કામરૂદેશમાં પાતાના બંધુ સુધિદિરની સત્તા બેસાડી છે. અને ગંગાસાગરના સંગમ ઉપર વચસ્તંભ આરોપી લીધા છે. વીર અર્જુને દક્ષિણમાં દ્રવિડ, મહારાષ્ટ્ર, કર્ણાટક, લાટ, લોટ અને તલંગ શિવાય સર્વ દેશોપર છૂટ મેળવી ત્યાંના રાજાઓને વશ કરી લઈ તે મહાવીર દક્ષિણ સમુદ્રના

ઉત્પત્તિ થવાથી, તેઓ મારા મૃત્યુનું મૃગ કોરલું થઈ પડ્યા છે. તેઓની સમૃદ્ધિ અને ઉત્પત્તિ એટલી બધી વૃદ્ધિ પામવી બપ છે કે જેથી મારા હૃદયમાં ઈર્ષારૂપ અગ્નિજ્વાળા પડું પડવી બપ છે. તેમના મેડેકોમાં દીપકની જેમ મલિઓની પાંખિઓ પ્રકાશ કરી રહી છે. તેમની રાજસભાની આગળ ઈંદ્રની મુધર્મા સભા લગ્ન પામી બપ છે. તેમના નિધિઓ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણ છે. જેમ સૂર્ય સર્વ રસાયણને આકર્ષણ કરી તેની જળવૃદ્ધિથી આખા વિશ્વને પ્રસન્ન કરે છે, તેમ સુધિષ્ટિર પૃથ્વીની સર્વ સંપત્તિઓને એકઠી કરી સર્વ વળને પ્રસન્ન કરી રહ્યો છે. વીર સુધિષ્ટિર દિગ્વિજય કરી મોટી દીર્ઘિતિ મેળવી છે. તેણે પોતાના ચારે બંધુઓને ચારે દિશાઓમાં મોકલી વીરદીર્ઘિતિ સંપાદન કરી છે. કુંવીએ જેમને પ્રસ્થાનમંગલ કરેલું છે એવું તે ચારે ભાગોએ પોતાના જ્યેષ્ઠ બંધુ સુધિષ્ટિરને દિગ્વિજયનું ભારે માન અપાવ્યું છે. એ માનથી પ કુકુમાર સુધિષ્ટિર ગર્વમાં આવી ગયો છે. બીમસેને પોતાના પરાક્રમથી પૂર્વ દિશા છુટી છે. તે દેશમાં આવેલા કામરૂદેશની રાજપટ્ટણી તેણે સજ્જવારમાં સ્વાધીન કરી લીધી છે. તે શિવાય મહાવીર બીમે અંગ, બંજ કલિંગ અને કામરૂદેશમાં પોતાના બંધુ સુધિષ્ટિરની સત્તા બે સારી છે. અને ગંગાસાગરના સંગમ ઉપર યશસ્વંશ આરોપી રીધા છે. વીર અર્જુને દક્ષિણમાં દ્રવિડ, મહારાષ્ટ્ર, કણ્ઠાંટક, લાટ, લોટ અને તેલંગ શિવાય સર્વ દેશોપર છત્ર મેળવી ત્યાંના રાજાઓને વશ કરી હર્ષ તે મહાવીરે દક્ષિણ અમુદના

ઉપત્ત થવાથી, તેઓ મારા મુપુતું મૂળ કારણ થઈ પડ્યા છે. તેઓની સમૃદ્ધિ અને ઉત્પત્તિ એટલી બધી વૃદ્ધિ પામતી જાય છે કે જેથી મારા હૃદયમાં ઈર્ષ્યારૂપ અગ્નિજ્વાલા પડી વધતી જાય છે. તેમના મેહેરોમાં દીપકની જેમ મલ્લિઓની યંત્રિઓ પ્રકાશ કરી રહી છે. તેમની રાજસભાની આગળ ઈંદ્રની સુધર્મા સભા લગભગ પાની જાય છે. તેમના નિધિઓ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણ છે. જેમ સૂર્ય સર્વ રસાયણને આકર્ષણ કરી તેની જગત્વૃદ્ધિથી આખા વિશ્વને પ્રસન્ન કરે છે, તેમ યુધિષ્ઠિર પૃથ્વીની સર્વ સંપત્તિઓને એકઠી કરી સર્વ પ્રયત્ને પ્રસન્ન કરી રહ્યો છે. વીર યુધિષ્ઠિર દિગ્વિજય કરી મોટી કીર્તિ મેળવી છે. તેણે પાતાના ચારે જાંખુઓને ચારે દિશાઓમાં મોકલી વીરકીર્તિ સંપાદન કરી છે. કુંતીએ જેમને પ્રત્યેનમંગલ કરેલું છે એવું તે ચારે ભાઈઓએ પાતાના જ્યેષ્ઠ જાંખુ યુધિષ્ઠિરને દિગ્વિજયનું ભારે માન અપાવ્યું છે. એ માનથી પડકાર યુધિષ્ઠિર ગર્વમાં આવી ગયો છે. બીજાને પાતાના પરાક્રમથી પૂર દિશા છતી છે. તે દેશમાં આવેલા કામરૂદેશની રાજવંશની તેણે રાજપારમાં સ્થાપી ન કરી લીધી છે. તે ગિરિયા મહાવીર બીમે અંગ, જંગ દક્ષિણ અને કામરૂદેશમાં પાતાના જ પુત્ર યુધિષ્ઠિરની સત્તા બેસાડી છે. અને ગંગાનાગરના સગમ ઉપર વસતી બેસાડી દીધા છે. વીર અર્જુને દક્ષિણમાં દવિડ, મહારાષ્ટ્ર, દલ્હાટક, લાટ, લોટ અને તેલંગ ગિરિયા સર્વ દેશોપર છત મેળવી ત્યાંના રાજાઓને યગ કરી ભૂતે મહાવીરે દક્ષિણ સમુદ્રના

ઉત્પન્ન થવાથી, તેઓ મારા મૃત્યુનું મૂળ કારણ થઈ પડ્યા છે. તેઓની સમૃદ્ધિ અને ઉન્નતિ એટલી બધી વૃદ્ધિ પામતી જાય છે કે જેથી મારા હૃદયમાં ઈર્ષ્યારૂપ અગ્નિજ્વાળા પડું વધતી જાય છે. તેમના એકેકોમાં દીપકની જેમ મલ્લિઓની પંદ્રિઓ પ્રકાશ કરી રહી છે. તેમની રાજસૂક્ષ્માની આગળ ઈંદ્રની સુધર્મા સવા લગ્નમાં પામી જાય છે. તેમના નિધિઓ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણ છે. જેમ સૂર્ય સર્વ રસાયણને આકર્ષણ કરી તેની જળવૃદ્ધિથી આખા વિશ્વને પ્રસન્ન કરે છે, તેમ સુધિષ્ટિર પૃથ્વીની સર્વ સંપત્તિઓને એકઠી કરી સર્વ પ્રજાને પ્રસન્ન કરી રહ્યો છે. વીર સુધિષ્ટિર દિગ્વિજય કરી મોટી દીર્ઘિતિ મેળવી છે. તેણે પોતાના ચારે બાંધુઓને ચારે દિશાઓમાં મોકલી વીરદીર્ઘિતિ સંપાદન કરી છે. કુંતીએ જેમને પ્રસ્થાનમંગલ કરેલું છે એવા તે ચારે ભાઈઓએ પોતાના જ્યેષ્ઠ બાંધુ સુધિષ્ટિરને દિગ્વિજયનું શારે માન અપાવ્યું છે. એ માનથી પ કુકુમાર સુધિષ્ટિર ગર્વમાં આવી ગયો છે. બીમસેને પોતાના પરાક્રમથી પૂર્વ દિશા જીતી છે. તે દેશમાં આવેલા કામરૂદેશની રાજપત્નિની તેણે રાજ્યવારમાં સ્વાધીન કરી લીધી છે. તે શિવાય મહાવીર બીમ અંગ, બંગ કલિંગ અને કામરૂદેશમાં પોતાના બાંધુ સુધિષ્ટિરની સત્તા બે સારી છે. અને ગંગાસાગરના સંગમ ઉપર યશસ્વજ આરોપી રીધા છે. વીર અર્જુને દક્ષિણ, દ્રવિડ, મહારાષ્ટ્ર, ઠલ્લાંટક, લાટ, લોટ અને તલંગ શિવાય સર્વ દેશોપર જીત મેળવી ત્યાંના રાજાઓને વશ કરી લઈ તે મહાવીરે દક્ષિણ અસુદના

પ્રકરણ ૨૫ મું.

મામે અને ભાણેજ.

શૂન્ય મેઢિલમાં એક જાગવાનું પુરૂષ ચિંતાતુરું થઈ બેઠો હતો. તેના મુખ ઉપરનું તેજ ચિંતાથી અસ્ત થઈ ગયું હતું. કોઈ પણ માણસની સાથે તે બોલતો નહોતો. સર્વ પ્રકારના ભોગ અને વિલાસો તેને અપ્રિય થઈ પડ્યા હતા. તેની સમૃદ્ધિમાં હજારો દાસદાસીઓ વિદ્યમાન છતાં તે કોઈની પાસેથી કાર્ય કરાવવાની અપેક્ષા રાખતો ન હતો.

તે પુરૂષની એવી સ્થિતિ જોઈ એક બીજો પુરૂષ તેની પાસે આવ્યો. તે પુરૂષે આવી તેને મધુર અને મંદ સ્વરથી કહ્યું—“ વત્સ, પ્રાતઃકાળના ચંદ્રની જેમ તારું મુખ નિસ્તેજ કેમ દેખાય છે ? તું એક મહાન્ સમૃદ્ધિવાળા રાજ્યનો સ્વામી છે તે છતાં તને શેની ચિંતા રહે છે ? તારું હૃદયજન કયા ગયું ? તારા મનમાં જે ચિંતા હોય તે મારી આમળ જણાવ. તારી ચિંતાને લઈ તારા મંત્રીઓ, નામતો, હનુરીઓ અને સેવકો ઉદાસ રહે છે. ”

તે પુરૂષનાં આવાં વચન સાંભળી તે બોલ્યો—“ મામા, હવે મારા જીવનનો અંત આવવાનો છે. કારણકે, જેના પુત્રીઓની ચડતી હોય, તેને જીવવું તે મરવા જેવું છે. પડેલા મારા જાંધુઓ છતાં મારા મનમાં તેઓને વિષે શત્રુભાવ

ઉપજ થવાથી, તેઓ માણ 'મુઃપુનુ' મૂળ કારણ સર્વ પદ્મા છે. તેઓની સમૃદ્ધિ અને ઉત્પત્તિ એટલી જાંધી જુદી પાંખની બાપ છે કે જેથી માણ દુઃખમાં ઈર્ષ્યાપ જ્વલિતપાગા પનુ થપતી બાપ છે. તેમના મેકેલોમાં દીપકનો જેમ મલિઓની પંક્તિઓ પ્રકાશ કરી રહી છે. તેમની રાજસભાની આગળ ઈંદની મુખમાં સભા સભા પાની બાપ છે. તેમના નિધિઓ દુઃખથી પરિપૂર્ણ છે. જેમ સૂર્ય સર્વ રસાયણને આકર્ષણ કરી તેની જળાવૃદ્ધિથી આખા વિશ્વને પ્રસન્ન કરે છે, તેમ યુધિહિર પૃથ્વીની સર્વ સંપત્તિઓને એકઠી કરી સર્વ પ્રજાને પ્રસન્ન કરી રહ્યો છે. વીર યુધિહિર દિનવિજય કરી મોટી દીર્ઘિ મેળવી છે. તેણે પોતાના ચારે બંધુઓને ચારે દિશાઓમાં મોકલી વીરદીર્ઘિ સંપાદન કરી છે. કુંતીએ નંભને પ્રસ્થાનમંગલ કરેલું છે એવ તે ચારે બાઈઓએ પોતાના કપેદ બંધુ યુધિહિરને દિનવિજયનું બારે માન અપાવ્યું છે. એ માનથી પદુકમાન યુધિહિર ગર્વમાં આવી ગયો છે. બીમસેને પોતાના પરાક્રમથી પૂવ દિશા જીતી છે. તે દેશમાં આવેલા કામરૂદેશની રાજપુત્રની નેણે સણુવારમાં સ્વાધીન કરી લીધી છે. તે શિવાય મહાવાર બીમે અગ, બંગ, કલિંગ અને કામરૂદેશમાં પોતાના બંધુ યુધિહિરની સત્તા બે લાગી છે. અને નંગાસાગરના નગમ ઉપર વચસ્તંબ આરોપી દીધા છે. વીર અર્જુને દક્ષિણ, દ્રવિડ, મહારાષ્ટ્ર, કર્ણાટક, લાટ, લોટ અને નેલગ શિવાય સર્વ દેશોપર જીત મેળવી સ્થાના રાજાઓને વશ કરી સર્વ તે મહાવીરે દક્ષિણ સમુદ્રના

મામાએ પોતાના બાળેજને પીરજ આપવાને કયું—
બાપ, આ માટે ચિંતા કરે છે ? તે પાંડવો તારા બાપજી છે,
તેમનો ઉલ્ક એ તારાજ ઉલ્ક છે. યુધિષ્ઠિરે દિગ્વિજય કરી
એ દીર્ઘિ મેળવી છે, તે કાર્યોનીજ દીર્ઘિ છે. તેમાં કુરુવંશના
અર્ધ સંતાનોની યોજના થી છે, તે વિરે ચિંતા કરી 'તેમનું'
અશુભ ચિંતાવતું, તે ચોખ્ખું નથી.

ત્રિય વચનાર, આ પ્રસંગ વર્ણનને અનુસારે તારા
લગ્નવામા આવી નથી હોય એ પુરૂષ ચિંતાનુર થઈ બેઠો હ-
તો, તે મંદપ્રસ્થનો રાજા દુર્યોધન છે. દુર્યોધન પાંડવોની ઉત્ત-
તિ વેતપ શકનો નથી વિરોધમા થઈ દુર્યોધનનું રાજસભામાં
બાદે અપમાન થયું હતું આથી તેના અંતરમાં વિરોધ ધ્રુવો
આવી હતી તેને અતિ ચિંતાનુર વેતપ તેનો મામો શકુની
સમજાવવાને આવ્યો હતો, અને તે વિરોધ મામા બાળેજની
આ વખતે મશકલ આડતી હતી

દુર્યોધનને આ વખતે વિરોધ ધ્રુવો થવાનું કારણ સજ-
ન હતું. જ્યારે આરે પાંડવો દિગ્વિજય કરીને દરિતાનાપુરમાં
આવ્યા તેના ઉત્તાહથી અને અનુનને ધેર કુમાર અભિમ-
ન્યુનો જન્મ થવાના હર્ષથી રાજા યુધિષ્ઠિરે એક જિન ચેત્ય
જાણ્યું હતું અને તેમા નાગમા ત્રીય કર ધી શાંતિનાથ જ
નવાનની સ્થાપના કરી હતી. એ મનોહર જિનાલયને સુવર્ણ-
નું શિખર કરાવ્યું હતું. ઇંદ્ર નીલમલિની સ્થનાવાળી તેની
ખૂંટી કરી હતી. માલિકુથના દ્વાર કરી તે ઉપર વિવિધ રત્નો-

રાજ્ય સુધિહિરની પામે સ્વચ્છરૂપણ કરાખ્યું હતું. તે માટે જ નિત્રોના પ્વનિ અને વિવિધ સ્વનિર્મિત મનમંદલ માણ રહ્યું હતું.

આ પ્રમાણે સ્વચ્છરૂપણ કર્યા પૂર્વે મધ્ય પછી દક્ષિ-
નાપુરપતિ સુધિહિર તરફથી રાજ્ય સમુદવિવિધ, કૃષ્ણ અને
બીજા આમત્રિત રાજ્યોને ઉત્તમ પ્રકારની ભેટો આપવામાં
આવી હતી. તે પછી સુધિહિર પોતાના બંધુ દુર્યોધનને
પ્રેમથી આમંત્ર કરી પોતાના મેહેલમાં રાખ્યો હતો. દુર્યો-
ધનને પાટંયાની ઉપર શુભ સંતે ઈર્ષ્યા હતી, તથાપિ ઉપરથી
સ્નેહ દર્શાવા તે પોતાના મામા શકુનિની સાથે દક્ષિનાપુરમાં
કેટલાએક દિવસ રહ્યો હતો.

એક વખતે અર્જુનના મિત્ર મલ્લિયુટ રચેલી સુધિહિ-
રની દિવ્ય સભામાં દુર્યોધને પ્રવેશ કર્યો. તેમાં નીલમલ્લિ
ઓથી પૃથ્વીની રચના એવી કરી હતી કે, તેમાં પેસતાંજ
દુર્યોધનને સ્વર્ગને કેશવે જગતો જાતિ થઈ, તેથી તે વચ્ચે
ઉચ્ચ લઈને ચાલવા લાગ્યો. દુર્યોધનની આ જાતિ ભેદ બધા
લોકો દસવા લાગ્યા. એટલુજ નહીં પણ તેમાં આગળ જતાં
જગતો દોઝની એવી રચના કરી હતી કે, ત્યાં તેને જગતે
જલસે સ્વર્ગનો પ્રભ થયો એટલે તેણે ઉચ્ચ લીપેલાં વચ્ચે
છોટી લીપાં, તે બધાં ભીંભઈ ગયાં. તે ભેદ ભીંમને ખડખડ
દસતું આખ્યું. તે વખતે આંતરમુર્તિ સુધિહિર દુર્યોધનને
બીજાં કોણે વચ્ચે પહેરવા આપ્યાં. તે લઈ તેણે પહેર્યા તો

તોરો બધું પાંડવો આવા પરાક્રમી છતાં તેમને ધરાબંધ કરવાનો એક ઉપાય છે.”

“તે જિજ્ઞાસાથી આતુર થયેલો દુર્યોધન વચમાં બોલી ઉઠ્યો-“ મામા, એ શો ઉપાય છે ? તે મને સત્ત્વર કહેા. એ જાણવાની ઈચ્છા મારા હૃદયને આકુળવ્યાકુળ કરી નાંખે છે.”

યકુનિએ સ્થાનંદવદને કહ્યું. ભદ્ર દુર્યોધન, સાંભળ-મારી પાસે જુગાર રમવાના દેવતાર્થ પાશા છે. તે પાશાથી ને હું ધાડું તેજ થઈ શકે છે. યુધિષ્ઠિરને પાશા રમવાનો શોખ છે. તે જુગાર રમવાની કળા જાણતો નથી, તો પણ તે રમવાને ઘણો ઈતેજ્જર છે. માટે જો યુધિષ્ઠિરને પાશા રમવા બોલાવીશું તો તે તરત આવશે. બ્યારે તે આપણી સાથે જુગાર રમવા માડશે એટલે આપણે અનેક યુદ્ધિથી તેને ફસાવીશું. હવે તું કોઈ પ્રકારે ખેદ કરીશ નહીં. આ વાત આપણે તારા પિતા ધૃતરાષ્ટ્રને કહીએ. કારણકે, આ વિષય તેને પુછવું જોઈએ.

“મારા પિતાને આ વાત કહેવાને હું અસમર્થ છું. માટે તમે પોતેજ તેને કહી સંભળાવો.” દુર્યોધને શક્તિ હૃદયે કહ્યું.

આ પ્રમાણે મથકત કરી બંને મામા જાણેજ ઈદ્રમ સ્થના રાજમેહેલમાં રહેલા ધૃતરાષ્ટ્રની પાસે આવ્યા. અને તેમને વંદના કરી. આ વખતે દુર્યોધને પોતાના મુખમાંથી નિઃશ્વાસ કાઢવા માંડ્યા. નિઃશ્વાસનો શ્વનિ સાંભળી અંધ ધૃતરાષ્ટ્ર બોલ્યો-“ વતસ, તારા મુખમાંથી નિઃશ્વાસનો શ્વનિ

[illegible]

ବିଜୟନଗରୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା ସହିତ, ପାଣ୍ଡବ
 ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଶେଷ ଶକ୍ତି ଲାଗୁ କରିବା ପାଇଁ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବା ପାଇଁ ଶେଷ ଶକ୍ତି ଲାଗୁ କରିବା ପାଇଁ

১৩৬
 ১৩৭
 ১৩৮
 ১৩৯
 ১৪০
 ১৪১
 ১৪২
 ১৪৩
 ১৪৪
 ১৪৫
 ১৪৬
 ১৪৭
 ১৪৮
 ১৪৯
 ১৫০
 ১৫১
 ১৫২
 ১৫৩
 ১৫৪
 ১৫৫
 ১৫৬
 ১৫৭
 ১৫৮
 ১৫৯
 ১৬০
 ১৬১
 ১৬২
 ১৬৩
 ১৬৪
 ১৬৫
 ১৬৬
 ১৬৭
 ১৬৮
 ১৬৯
 ১৭০
 ১৭১
 ১৭২
 ১৭৩
 ১৭৪
 ১৭৫
 ১৭৬
 ১৭৭
 ১৭৮
 ১৭৯
 ১৮০
 ১৮১
 ১৮২
 ১৮৩
 ১৮৪
 ১৮৫
 ১৮৬
 ১৮৭
 ১৮৮
 ১৮৯
 ১৯০
 ১৯১
 ১৯২
 ১৯৩
 ১৯৪
 ১৯৫
 ১৯৬
 ১৯৭
 ১৯৮
 ১৯৯
 ২০০

1. 1990年1月1日起，凡在北京市行政区域内从事生产、经营活动的纳税人，均应按本办法的规定申报纳税。

આ સમયે મહારાજ રૂઢી નવ નવન આજુબ પાસ
કામના કામનું કામ કરેલા જુનાગઢની આગળ આગળ આગળ
સમયે સમય રૂઢી આગળ સમયે સમયે આગળ આગળ
જિ આગળ સમયે આગળ જિ આગળ સમયે આગળ આગળ
જુનાગઢ સમયે આગળ આગળ આગળ જિ આગળ સમયે આગળ

કેમ થાય છે ? શું હસ્તિનાપુરમાં કોઈએ તારું અપમાન કર્યું ? જાણી જોઈને અગ્નિમાં પ્રવેશ કરનારો અને સર્પ મસ્તકપરથી મણિ કહાડવાની ઇચ્છા કરનારો એવો કોણ પુરૂષ છે ? વત્સ, તને થયેલા દુઃખ વિષે મેં ઘણું વિચાર કર્યો, પણ તેનું કાળજી મારા જાણવામાં આવે નથી. તારા જાંઘવો તારી આજ્ઞામાં તપ્પર રહે છે. સારાજીએ તારા હુકમને તાજે છે તારી રાજધાની દેશ સ્થનમરી અલકાપુરીના જંડી છે દિવ્ય સૌંદર્યનો પણ તિલકાર કરે તેવી અમૂલ્ય રૂપવાળી રમણીઓ તારા અંતઃપુરમાં રહેલી છે. દિવ્યજેનો પણ પરાભવ કરે એવા તારા હાથોમાં છે. તારા અર્ધો દિવ્ય અર્ધોની રૂપમાં કરનાર છે. લક્ષ્મી પ્રત્યક્ષપણે તારા દરમાં વાસ કરીને રહેલી છે. તારા દરબારમાં રત્નોના પર્વનો છે તારા મેહેલો દિવ્ય વિમાનના જેવા દેશ દર છે બીજા પણ તારા બધા વૈભવ વિષે વિચાર કરતાં મને તારા દુઃખનું કાળજી કાઈપણ માણસ પડતું નથી. પુત્ર, સંન્ય વાત હોય, તે મારી આગળ આવ્યા

પિતાના આવ વચનો ત બની દુર્યોધન ધૈર્ય રાખે જોડ્યો— “ પિતાશ્ચ ” તમે કહી તે બધી આપના ચરણ જની નંખતો છે આપ પુત્રવત્તર પિતાની આગળ મારે સાચી વાત છે. તે કહેલી જોઈએ તમારા કહેવા પ્રમાણે મારા કોઈ પ્રકારની ન્યતતા નથી, તથાપિ ન્યારથી મેં પાંડવોની લક્ષ્મી જોઈ છે, ન્યારથી મને મારી લક્ષ્મી તૃણ સમાન લાગી છે જ્યાંતુથી મહાતાનન જોયો ન હોય, ત્યાંમુધે

નું કારણ : ખરૂં પાટવાન પ્રાપ્તિ બળમાં કદાચ વધારાનું સંપત્તિ
 જોઈને જેમ કામરૂં વાસન થાય છે, તેમ પાટવાની સંપત્તિ જો-
 ણે તને આનંદ કેમ થતો નથી ? જેમ થાંદના ઉદયથી સમુદ્રની
 મુદિ થતી જાય છે, તેમ અંબીએનો ઉદય થતાં આપણા
 મનને ડાહ્યા થયાં જોઈએ. જેમનો વેમવ જોઈને તને આનં-
 દ થયાં જોઈએ, તેમ નહીં થતાં પણ ઉદય : ખરૂં થાય છે.
 તેમને કારણે ચિન્હ જાણતું નથી. થાંદની ખીલી હોય તે
 સમયે કોઈ પુરૂષ કહે છે કે મને તો અપમાન જોઈએ. તેના
 અંબા બીજે મુદ્દ કાણ કહેવાય ?

પુતરાપૂત્ર આવા વચનો સાંભળી દુઃખ દુર્યોધન જરા
 મનમાં સંકોચાયો. તથાપિ તે પાટવાની કૃપાનો ઉભરો બાંહેડ
 લાવી મુક્તિથી બાંધ્યો :— “ પિતાહ, મને પાટવાની રાજ્ય
 લક્ષ્મી જોઈને દેવ થતો નથી, પણ તેમણે સમા વચ્ચે જે મા-
 રું દારૂ થયું તે મારા અતરમા લાંબું છે તે વાત મારાથી
 કહેવાઈ નહીં. આ મારો માંભો શકુનિ તમને કહેશે. એમ કરી
 તેણે શકુનિ લાગે તેવું બોલ્યું શકુનિએ દુર્યોધન ઉપર એ
 એકા દાનવની જાણી વાત કરી સજામાં : જે લાગળી પુતરાપૂ-
 વિચારમાં પડ્યો. તથામ. દુર્યોધન બાંધી કહેલો. “ પૂજ્યપિતા
 મારું ઉપદાન થયા પછી મેં અંબા નિશ્ચય કર્યો છે કે, પાટ-
 વાની સંપત્તિ તથા દ્રોપદીને દુઃખ કરી લઉં તોજી જીવું.
 નહીં તો મારું મરવું ઉચિત છે કારણકે, સતત દુઃખમાં રહી
 જીવું એ મું જીવું કહેવાય ? તેવું જીવું મરણતુલ્ય છે.
 થાંદના ઉદય વાદળાઓથી કાઢી જાય, તો પછી અંદોલન

નું કદ દુઃખદૃષ્ટિ દાવાનુક્રમાં બળપા મળે. ચલે તત્કાલુનો સંપત્તિ
જેમને જેમ કામદેવ પ્રશન્ન થાય છે, તેમ પાંડવોનો સંપત્તિ જો-
કને તને આનંદ હોમ થયો નથી ? જેમ વરુણ દરમયો સુમુદની
શુદ્ધિ થતી હતી છે, તેમ યુગધીરજાનો ઉદય મનાં આપણા
મનને હોમ સથે જોઈએ એમનાં પેઢવ જોઈને તને આન-
દ થયો જોઈએ, તેમ નહીં થતા પશુ ઉદય દુઃખ થાય છે.
તે મને આશ્ચર્ય જાણુ નથી. ચારની ખીલી દાય તે
સમયે કોઈ પુરુષ હશે કે મને તે આધાર જોઈએ. તેના
જેવો થીજે બૃદ કોણુ કહેવાય ?

પુત્રરાષ્ટ્રના આપા ચચનાં સાબળી દુષ્ટ દુર્યોધન જરા
મનમાં સંકેત્યાયો. તથાપિ તે પાતાના સંપત્તિ ઉભરે ભાંડે
લાયો મુખિયો બેઠયો— (પા. ૨૭. મને પાંડવોનાં સામ્ર-
લકમી જોઈને કેવલ થયો નથી, પણ તેમજુ વશ. વચ્ચે જે મા-
દે દ્વારેવ કર્યું તે મારા અતરમ. લોકે છે તે જાત મારાથી
કરે પાંડવો નહીં આ મારો મામે. શત્રુનિ તમને કહે છે એમ કહી
તેમજુ શત્રુનિ મામે લેયુ એવું શત્રુનિ ન કુલ. પણ ઉપર થ
એવા દાનવની બધી જાત કહી ન જાણ્યાં. ત. ત. જાળી પુત્રરાષ્ટ્ર
વિચારમ પડયો તમામ દુર્યોધન જાળી કે. પો. આજુબધિના
માટે ઉપદાન્ય થયા પડી મેં એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે, પાંડ-
વોની સંપત્તિ નથી. દે. પડીને હું દુઃખ કરી લઉં તેમજુ અણુ
નહીં તે માટે મનુ ઉચિત છે. અણુને, તમજુ દુઃખમ રહી
અણુ એ મું અણુ કહેવાય ? તેજુ અણુ મરણુગાય છે
વડનાં ઉદય વરુણાઓનો ક કાઈ જાત, તે પડી સંકેત

નું હૃદય ખરૂં પદાવાનજામાં જળ્યા કરશે. એ સંવત્સરની સંપત્તિ જોઇને જેમ સમરેન પ્રસન્ન થાય છે, તેમ પાંડવોની સંપત્તિ જોઇને તને આનંદ કેમ થતો નથી? જેમ ચાંદના ઉદયથી સુમુદની વૃદ્ધિ થતી જાય છે, તેમ સંજયીજીનો ઉદય થતાં આપણા મનને ઉત્સાહ થયાં જોઇએ. જેમનો વેમવ જોઇને તને આનંદ થયાં જોઇએ, તેમ નહીં થતાં પણ ઉશ્કડું હૃદય થાય છે. તેમને સાફ ચિન્હ જાણતું નથી. ચાંદની ખીલી હોય તે સમયે કોઈ પુરૂષ કહે છે કે મને તો અપમાન જોઇએ. તેના જેવો ખીજે મૂંડ કોણ કહેવાય?

ધૃતરાષ્ટ્રનાં આવા વચનો સાંભળી દુષ્ટ દુર્યોધન જરા મનમાં સંકોચાયો. તથાપિ તે પોતાની ઇચ્છાના ઉભરો બાહેર લાવી મુશ્કિથી બોલ્યો—“ પિતાજી, મને પાંડવોની રાજ્ય લક્ષ્મી જોઇને દેવ થતો નથી, પણ તેમજે સમા વચ્ચે જે માફ દાસ્ય કર્યું તે મારા અતરમાં સાફ છે તે વાત મારાથી કહેવાયે નહીં. આ મારો મામો શુનિ તમને કહેશે. એમ કરી તેણે શુનિ સામે જોયું. એટલે શુનિએ દુર્યોધન ઉપર એ એક દાન્યની જખી વાત કહી સંજયીને જે સાંભળી ધૃતરાષ્ટ્ર વિચારમાં પડ્યા તેવામ. દુર્યોધન બોલી ઉઠ્યો. “પુત્રપિતા માફ ઉપદાસ્ય થયા પછી ને એવા નિકર્ષ કર્યો છે કે, પાંડવોની સંપત્તિ તથા દાંપતીને દુઃસરજી કરી લઉં તોજી એવું નહીં તો મારે મરવું ઉચિત છે કારણકે, સત્ય હું જમા રહી એવું એ મું એવું કહેવાય? તેવું એવું મરણતુલ્ય છે. ચાંદના ઉદય વાદળાઓ દોડાઈ જાય, તો પછી ચાંદોદય

સવામાં કૃષ્ણ શું ? પર્વતોને તોડી નાંખનાર અને વનનો વિ-
ગ્રહેઠ કરનાર કેશરી સિંહની ગતિનો ભંગ થાય અને તે હા-
થીઓથી તિરસ્કાર પામે તો પછી તેનું જીવન શા કોમનું ?
પૂત્રપિતા, વિચાર કરો. તમારા પુત્રનું ભારે અપમાન થયું
છે. પુત્રનું અપમાન એ પિતાનું જ અપમાન છે. ”

દુર્યોધનનાં આવાં આવેશ ભરેલાં વચનો સાંભળી
ધૃતરાષ્ટ્ર શાંત થઈને બોલ્યો—“ પુત્ર, તું કહે છે તે વાત
કદી બની હશે, પણ જો હું પાંડવોની સાથે વૈર કરું તો
જગતમાં મારી લાજ બચે અને મારા વચનો નાશ થઈ
જાય. કારણકે સંબંધિઓની સાથે કલેશ કરવો એ અનુચિત
છે. તારી જેમ પાંડવો પણ મારાજ પુત્રો કહેવાય. તારામાં
આવી કુબુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ છે, તે કુરુકુળમાં કલંકનો અંકુર
ઉત્પન્ન થયો છે. પાંડવોની સાથે કલહ થવાથી સર્વ લોકો
મને ધિક્કારશે, તેથી આ દુરાચલ તું છોડી દે. અહંકારનો
ત્યાગ કરી તારા હૈવ ઉપર બેઠું સૌ રાખ. વળી એટલું યાદ
રાખજે કે, પાંડવો ઘણા પરાક્રમી છે. તેઓ સર્વના મહને
તોડનારા છે. મોટા મોટા વીર પુરૂષો પણ તેમની આગળ
ટકી શકે તેમ નથી. તેમની સાથે યુદ્ધ કરનારા યમપુરીમાં
વાસ કરે છે. ”

ધૃતરાષ્ટ્રનાં આ વચનો સાંભળી તેનો સાજો શકુન
વચમાં બોલ્યો—“ મહારાજ, જો તમારી ઇચ્છા હોય તો
પાંડવોની લક્ષ્મીને હરણ કરવાનો એક ઉપાય હું બાણું છું.

પણ, જે કુળમાં સંપત્તિ છે, તે કસતિની નિંદાની છે. અને જ્યાં કુળમાં કુષ્ટપ તથા કંકદ પામવા ઉપસ ચાલે છે, તે અવસ્થિ—અથવા પદવીનું ચિન્હ છે. તેના હૃદયમાં પાતાના સમોત્કર્ષન ઉપર ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન થઈ, તે કુલાંતર કહેવાય છે. મિથા અપમ અને કુલાંતર પુરોધાની જ આત્મપ્રતિપક્ષ-પીનપાત્ર મહાકદ જામવે છે. જતરાપુત્રો પુરુ કુર્યેષ્વન તેવા કુલાંતર થયેા ક્ષેત્રો. તેના હૃદયમાંથી બધું પ્રિયત્વ નાશ થયેા હતાં. છતાં અને દેવથી તેના હૃદયમાં અપમાન ભાવી નહુ. હજુ, અને તેથી તે અપ જની કલિષ્ઠમાં થ નારી પાતાના અવસ્થાવના આર્તનો પશિષ્ઠ બન્યેા હતાં.

એક મનુષ્યના હૃદયમાં કુળની અને નર્મની જાને નેહ છે. તુલાનિ ત પતિનુ કારણ છે અને કુમતિ વિપતિનુ કારણ છે. દુષાધતને વિપતિનુ કારણ કુમતિ થઈ હતી. જે તેને કલિષ્ઠમાં દેશાવક થઈ પડે. કોઈ પણ મુક્ત પુરુષ દુષાધતના જરી મશિન બુદ્ધિ દ્વારા જ જીવંતિ જીવતાં ઉત્પન્ન થતા હૃદયમાં તુલી થતે જીવંતિ હતાં અને કદ અ તિહાસિત દમનો બધા નેહ છે.

જ્યાં આ મનુષ્યને નારી ન જાતુ કદ કંતુ વિપરીત ચાલે છે તેને પણ મેલવાનું છે. દુષાધતને પાતાના મામા મકુનિની નારી કાળજ થતે હતી મકુનિ જુવારના દુષાધતમાં આત્મક દેશ, અને તેમાં તેણે પાતાના ભાણેક દુષાધતને પાદપોનાં લાપે જુવાર રમવાની કુતુહિ બતાવી

દુર્યોધનનાં આત્મા ક્રોધાવેગનાં વચનો સાંભળી પુત્રરાષ્ટ્રને
તેનો પર દયા આવી. તેને દુર્યોધનના મસ્તક પર હાથ ફેર
મનાં કર્યું, “ જેઠા ઉરકેશમાં જ નહીં, પીરજ શાખ હું
એનો ઉપાય સમય આવે કરીશ, જેથી તારા મનેસમાં
પૂર્ણ થશે. ”

પુત્રરાષ્ટ્રનાં આપા વચન સાંભળી દુર્યોધનના ફર દુઃ-
ખમાં ઘસા શાનિ થઈ. તત્કાળ તે પિતાનો રક્ત લઈ પોતાના
મામાના એકાન્તગૃહમાં આવ્યો. ત્યાં મામા ભાણેજ પુત્રરા-
ષ્ટ્રના અનુમોદનથી હૃદયમાં પ્રસન્ન થઈ પાંડવોનું અહિત
કરવાને અનેક પ્રકારના કૃતકો કરવા લાગ્યા.

ત્રિય વચનાર, આ સ્થળે દુર્યોધનને માટે તારે
પણા વિચાર કરવાનો છે. પોતાના કાકાના હીકરાઓ કે જે
પોતાના જંબુ યાવ, તેમનું અહિત કરવાને દુર્યોધને જે
પ્રવૃત્તિ કરવા માટી છે, તે તેનેજ અહિત કરનારી થઈ પડ્યો.
કોઈ પણ પ્રાણીનું અહિત ચિંતવવું, એ પાપનું કારણરૂપ
છે. તેા જેઓ એકજ ગોવ્રતા, એકજ પિતામહના પુત્રો છે,
તેઓનું અહિત ચિંતવવું, એ કેવું પાપ કહેવાય ? કોઈ
પણ સુર મનુષ્યે દુર્યોધનના જેવી કુમુદિ કરવી ન જોઈએ.
સમાન ગોવ્રતા સર્વ જંબુઓ એકજ પિતાના પુત્રો છે.
તેઓ એકજ વંશના હોવાથી એકજ લોહીના કહેવાય છે.
તેવા પિત્રાર્થ જંબુઓમાં જ્યારે કલક ઉત્પન્ન થાય છે,
ત્યારે સમજવું કે, એ કૃત્ર નહ થવાનું—અવનતિપર આપ

એક હાથે યાંત્રિકો રહેલા હતા. હરેક સ્તંભ ઉપર દિવ્ય
કન્યાઓની પ્રતિમાઓ ગોઠવેલી હતી. તેની મહિમ
દિશાઓ ઉપર ચિત્તને આકર્ષે તેવા ચમત્કારી ચિત્રો કાઢ્યા
હતાં. સ્તંભોની વચ્ચે કરેલી કમાનો અને તેની નીચે
રાખેલા નવરંગિત પડદાઓ ઘણા સુંદર દેખાતા હતા. આવી
દિવ્ય સભા વચ્ચે તે પુરૂષ ક્ષણવાર બેઠો, તેવામાં બીજો એક
વૃદ્ધ પુરૂષ આવ્યો, તે વૃદ્ધ આવતાંજ પેઢો પ્રોંઠ પુરૂષ બેઠો
થયો. બંને પ્રેમથી બેઠી પડ્યા, અને પરસ્પર કુશળવાર્તા
પુછવા લાગ્યા. તે પછી પેલા આવેલા પ્રોંઠ પુરૂષે વૃદ્ધની
પાસે તે રમણીય સભાસ્થાનની પ્રસ સા કરી અને તે વિષ
થયેલા પોતાના દુઃખનો સંતોષ પ્રગટ કર્યો. પ્રોંઠ પુરૂષે
સંતુષ્ટ થઈ પ્રશ્ન કર્યો—“જધુ, તમે મને કેમ જોલાવ્યો છે ?
આ સુંદર સભાસ્થાન જોવાને તો નથી જોલાવ્યો ? જો તે
માટે જોલાવ્યો હોય તો આ સભાસ્થાન જોઈ મને પૂર્ણ
સંતોષ થાય છે. મુંઢપ્રસ્થ જેવી રાજધાનીમાં આવ મના-
દર સ્થાનની જરૂર હતી, તે તમે પૂરી પાડી છે. કહો, એ
શિવાય મને આમંત્રણ કરવાનો બીજો હેતુ શું છે ?”

વૃદ્ધ પુરૂષે ઉત્તર આપ્યો—“ભાઈ, તમે જોલાવવાનું મુખ્ય
કારણ બીજું છે. આ સભાસ્થાન બતાવવાનું કારણ તો
જોણું છે. સાંપ્રતકાળે એવો કલેશ હોયો થયો છે કે જ્યાં
તમારા જેવા વિદ્યક્ષણ માણસની સલાહની જરૂર છે. તેથી
તમારી ઉપયોગી સલાહ લેવા માટે જ મેં તમને આ

વૃત્તાંત વિદુરની આગળ જણાવ્યો. તે સાંભળી વિદ્વાન વિદુર વિચારમાં પડ્યો. વિદુરના મનમાં આવ્યું કે, ધૃતરાષ્ટ્રના હૃદયમાં વિકાર ઉત્પન્ન થયો છે, મારે આ વખતે તેને ખરેખર કહીને સમજાવવો જોઈએ. આમ પારી વિદુર બોલ્યો—“ભાઈ ધૃતરાષ્ટ્ર તમે જે વાત કહી, તે મને ચોક્કસ લાગી નથી. આવી અનુચિત સલાહ આપનારા, તમારા મંત્રીઓને મારે શું કહેવું? તેઓ ખરેખરા મૂર્ખ શિરોમણી હાશે છે. આ તમારા પુત્ર દુર્યોધન મહાન્ અનર્થ કરનારો છે. તે આપણા દૈર્ઘ્યકુળ રૂપ વનને વિષે દાવાનલ રૂપ ઉત્પન્ન થયો છે. જુગાર રમી પાંડવોને પરાભૂત કરાવવાનો તેનો દુર્વિચાર કોઈ રીતે પ્રસંગાપાત્ર નથી. પૂર્વે આવા દુરાચરણથી ઘણા લોકો મહા વિપત્તિ પામ્યા છે. વૃત કીડાથી નગ કૃષ્ણર આપત્તિના લોગ થઈ પડ્યા હતા. તેમનું આખ્યાન સાંભળવા જેવું છે, તે એક ચિત્ત સાંભળો.—”

“કોશલ દેશની રાજધાની કૈસિકા નગરીમાં નિપથ રાજા રાજ્ય કરતા હતા, તેને નળ અને કુબેર નામે બે પુત્રો થયા હતા, બંને ચતુર અને બુદ્ધિમાન હતા. એક વખતે કોષલ દેશે આવી ખબર આપ્યા કે, “વિદર્ભ દેશમાં આંબલા કુટિ નપુરના રાજા બીમરથને દિવ્ય રૂપવતી દમયંતી નામે કન્યા છે. તેણીના અદ્ભુત રૂપ અને ગુણો જોઈ રાજા બીમરથે ચોક્કસ વરની શોધ કરવા માડી, પણ કોઈ ચોક્કસ રાજકુમાર નહિ મળવાથી, તેણે સ્વયં વર રચેલા છે, તેમાં આવવાને હું આ-

મંત્રણુ આપવા આવ્યો છું. “હૃતનાં આ વચન સાંભળી રાજા
નિષધ ખુશી થયો. અને તે પોતાના રાજકુમારો અને મોટું
સૈન્ય સાથે લઈ કુંડિનપુરમાં આવ્યો. તે પ્રસંગે અનેક રા-
જાઓ એકઠા થયા હતા. જ્યાં નિષધરાજાનો ઉતારો હતો, ત્યાં
લોકોની ભીડ ઘણી થતી હતી, કારણ કે નગકુમાર અતિ
સુંદર હોવાથી લોકો તેને જોવા આવતા અને આ કુમાર દમ-
યતીને યોગ્ય છે એમ જાણતા હતા.

જ્યારે સ્વયંવરનો દિવસ આવ્યો, ત્યારે સર્વ રાજાઓ
દગદગા ભરેલો પોશાક પહેરી સ્વયંવર મંડપમાં આવ્યા. કોશલ
દેશપતિ નિષધરાજા પોતાના બે તેજસ્વી પુત્રોને લઈ એક ર-
મણીય મંચક ઉપર વિરાજમાન થયો. નક્ષત્રોમા ચંદ્રની જેમ
નગકુમાર સર્વેથી અધિક તેજસ્વી દેખાવા લાગ્યો. નગના ઉંચ
તેજવાળા સ્વરૂપે બીજા નર્વ રાજાઓને નિસ્તેજ કરી દીધા.
તે વખતે જાણે તાક્ષાત્ ગદ્ગદ થઈ હોય તેવી દમયંતી ઉત્તમ
અલંકારો ધારણ કરી સખીઓના પરિવાર સાથે મંડપમાં
દાબલ થઈ. રાજકુમારીનું રમણીય રૂપ જોઈ પ્રેક્ષક રાજાઓ
ચકિત થઈ ગયા અને તેણીની ઉપર પોતાની આશાલતા
પરલપિત કરવા લાગ્યા. સુંદર રૂપવતી દમયંતીને તેની ચતુર
સહચરીએ મગધ, અંગ, ગંગ, કલિંગ, કુકણ, લાટ, દ્રુણ
અને કામ્બોજ દેશના મહિપતિઓને તેમના વંશશુભ સાથે
જોગાવ્યા. તે પછી તેણીએ નિષધરાજાને જતાવી તેના
વંશશુભોનું વર્ણન કરી રાજકુમાર નગને જોગાવ્યો.

જગતું આમૃત રૂપ જોઈ રાજકુમારી દમયંતી તેનીપર મિ-
 દિત થઈ ગઈ. મિદના આદેશથી દમયંતીએ હંસલીની પેઠે
 ગમન કરી નાગકુમારના દોમળા હંદમાં વસવાટા આદેશપણ
 કરી. બીજા રાજાઓની આજ્ઞાસત્તા સત્તર વિષેદ પામી ગઈ.
 અને દમયંતીની સમાપ્તિ થઈ ગઈ.

રાજકુમારી યોગ્ય પતિને વરી ને જોઈ દુઃખમાં પ્રસન્ન
 થયેલા રાજા બીમરથે શુભ દિવસે દમયંતીના નાગની સાથે
 વિવાહ કર્યો. વિવાહ સંકારથી પવિત્ર થયેલા અને દંપતિ
 પવિત્ર પ્રેમમાં જોડાયા. તે પ્રસન્ન ઉદાર બીમરથે નાજાએ
 દારી, પાણ, રથ અને અમુકય જાતિના અનેક રાજાઓને
 કરી, શુભ દિવસે નિપથરાજ પેવામંત્રી આજ્ઞા ઉર્ધ્વ પુત્રસહિત
 વધુને ઉર્ધ્વ પાતાની રાજધાની કુડિનપુર તરફ રવાને થયો.
 પ્રવાણે વળતે પુત્રીવત્સલ પિતાએ પાતાનો પુત્રી દમયંતીને
 શિક્ષણરૂપે આ પ્રમાણે કહ્યું. પ્રિયપુત્રી, તુ શાણી અને નર-
 હીણી કુદિતા છે. તને એટલીજ શિખામણ આપવી છે કે,
 " મહા વિપત્તિના સમયમાં પણ તુ તારા પતિને
 અનુસરે. પતિ તરફના પ્રેમમાં નવમાત્ર પણ નુનતા ના
 બીજા નહીં. સ્ત્રીઓને તો પતિ એજ પરમેશ્વર છે તે પ્રમાણે
 તારે અવશ્ય જનં પુત્રી બન નારી ના પતિવ્રત પાળવું આ
 પ્રમાણે સતીધર્મની સૌક્ષ્મ શિક્ષા રમરણુમા નાની પ્રવર્તન
 કરવાથી મારા મનોરથ પૂર્ણ થશે " પિતાના આ શિક્ષણ
 વચન સાંભળી અને તેને માન્ય કરી પછી દમયંતી નાગ

રથ હંકાર્યો, બંને શ્રી પુરુષ નીચે ઉતરી મુનિના ચરણમાં
નમી પડ્યાં, જમરાખ્યાથી પીડાતા મુનિને જોઇ તે હંપતીના
હૃદયમાં રથા ઉત્તિ થઇ. અને તેથી તેમણે મુનિના ને ઉપદ-
શને શ્રાવ્ય થયેા, તે વખતે મુનિએ તેમને પામના ઉપદેશ
આપ્યો. ઉપદેશ આપ્યા પછી મુનિએ નગરાગતને કહ્યું. “રા-
જકુમાર, આ તારી શ્રી દમયંતીને પૂર્વજન્મે વિષે ધામીગ્ર
તીર્થ કહેના ઉદ્દેશે કરી વિવિધ પ્રકારના તપ આચરેલા છે
તથા અલ્પદાન અને રત્નદાન આપેલા છે, તે ગિરવાય બીજા
પણ પણાં સુદૃઢો કરેલા છે, તેથી એને મૂર્ખના તેજને પણ
નિરુદ્ધાર કરે તેવું લગાડબૂપણ આ જન્મને વિષે પ્રાપ્ત થયેલુ
છે. રાજપુત્ર તે પણ પૂર્વ ઉત્તમ પ્રકારના તપ તથા ધર્મ
આચરેલા છે તેથી આ પવિત્ર દમયંતી તને પ્રાપ્ત થઈ છે, અને
આગામી જન્મે વિષે પણ તને સર્વ નુષસ પતિ પ્રાપ્ત થશે.”

મુનિના આ વચનના સાંભળી અતઃપ્રભ આનંદ પામતા
તે હંપતિ તેમને પદના કરી ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા અવિચિત્ર
પ્રમાણે ચાલતા નેચા અનુક્રમે કુટિતપુરમાં આવી પહોંચ્યા
ને નગરની રાજભક્ષા પ્રગટ એ પોતાના નગર અને વધુસદ્વિત
રાજકુમારને અતિ આદરથી પ્રવેશાત્મક કયો. નગરના
શુદ્ધ શ્રેષ્ઠા અને પ્રજાની પ્રીતી જોઈ દમયંતી ઘણી ખુશી
થઈ. લોકો દમયંતીનું મનોહર અને દિવ્યરૂપ જોઈ અતિશય
આનંદ પામ્યા અને નિપધરાગતને પૂર્ણ ભાગ્યવાન માનવા
લાગ્યા. રાજનિપધ લોકરાજ્ય કરવાને તત્પર થયો અને

દેવ હુંકાર્યો, જન સૌ પુરુષ નીચે ઉતરી મુનિના વરણમાં
નખી પડ્યાં. જમરાઓથી પીડાતા મુનિને જોઇ તે હુંકારીના
હૃદયમાં હયા ઉઠિત થઇ, અને તેથી તેમણે મુનિના તે ઉપદ-
વને શ્રુત કર્યો. તે વખતે મુનિએ તેમને ધર્મનો ઉપદેશ
આપ્યો. ઉપદેશ આપ્યા પછી મુનિએ નગરાજને કહ્યું, “રા-
જકુમાર, આ તારી સૌ દમયંતીએ પૂર્વજવને વિંધે ધાવીશ
તીર્થ કરેના ઉદ્દેશે કરી વિવિધ પ્રકારના તપ આચરેલા છે
તથા અન્નદાન અને રત્નદાન આપેલા છે, તેં શિવાય બીજા
પણ ધણા મુદ્દતો કરેલા છે, તેથી એને મૂર્ધના તેજને પણ
તિરસ્કાર કરે તેવું લગાડ્યું પણ આ જન્મને વિંધે પ્રાપ્ત થયેલું
છે રાજપુત્ર તેં પણ પૂર્વે ઉત્તમ પ્રકારના તપ તથા ધર્મ
આચરેલા છે તથા આ પવિત્ર દમયંતી તને પ્રાપ્ત થઈ છે, અને
આગામી જવને વિંધે પણ તને સર્વ મુખસ પત્તિ પ્રાપ્ત થશે.”

મુનિને આ વચન સાંભળી અતરમા આનંદ પામતા
તે દંપતિ તેમને વહન કરી ત્યાંથી આ નગર આવ્યા અવિચિત્ર
પ્રમાણે આજના તેજા અનુક્રમે કુડિનપુરમાં આવી પહોંચ્યા
તે નગરની રાજભણ પ્રજાએ પોતાના રાજા અને વધુમહિત
રાજકુમારને અને આડબરથી પ્રવેશાત્મક કર્યો નગરની
મુંદર શ્રાબા અને પ્રજાની પ્રીતી જોઇ દમયંતી ધણી ખુશી
થઇ લોકો દમયંતીનું મનાહર અને દિવ્યરૂપ જોઇ અતિશય
આનંદ પામ્યા અને નિપધરાજને પૂર્ણ લાભવાન માનવા
લાગ્યા. રાજાનિપધ લોકરાજ્ય કરવાને તત્પર થયો. અને

એનો હનો. કોઈ પણ ફાંસે નગનો પરાભવ થાય, એવું પાર-
તો અને નગનું સર્વસ્વ હરી પોને રાજ્યપદ મિત્રવધાનો
દાગવીજ હતો હનો. ચતુર નગરાજએ કેટલાંકેક પ્રવર્તન-
થી દુગરની મનોવૃત્તિ જાણી લીધી હતી. તે છતાં કોઈપણ
વાતના તેને ન દગાવના પોતે સર્વ સદન કરો તેની સામે નિ-
ચે એવડવન કોડા કરેના હનો.

એક વખતે બાંધ યોદ્ધાને જાણનાર નગરાજ અને કુળરે
બને વિનોદ માટે જુગાર રમવા બેઠા. તે સમયે દૈવયોગે
એવું બન્યું કે, નગ ચતુર છતાં તેના પાયા અવગત પડવા
લાગ્યા અને કુગરના દાવ સવળા થવા લાગ્યા. દુતકૃપી વિજ-
યુદ્ધનું ઉચ્ચ તેજ નગના હૃદયમાં પ્રસરી ગયું અને તે અંધ
યર્થ એક પછી એક ધરતુ દારવા લાગ્યો નગર, ગામ, ક્ષેત્ર
અને બીજી કેટલીએક સંપત્તિ નગરાજ દારી ગયો. કૃષ્ણુપ
દાના સ્વંદની જેમ નગની સર્વ સંપત્તિ ટીલુ થઈ ગઈ. આ
વાતની સર્વ રચણ અચ્ચા ચાલી અને તેની રાગી પ્રગ્ત અતિ
રોડ કરવા લાગી નગરાજ દાવા પછી ચિતાયુક્ત થઈ ગયો.
તથાપિ ‘ દાર્યો જુગારી બગાડુ જેમ ’ એ રોતિને અનુસરી
નગ વધારે રમવા લાગ્યો. અને તદન સંપત્તિરહિત થઈ ગયો,
આ વખતે મુજ દમયંતી ત્યાં આવી અને તેણીએ નગને કહ્યું,
“ રવામીનાથ, આપ કુ આદરી બેઠા છો ? આ દુનરમણ
એક કહેવાનું નથી. આપના જેવા ઉત્તમ પુરુષ ક્યાંદે આવાં
કામ કરશે, ત્યારે લોકોનું પાલન કોણ કરશે ? મહારાજ,

(૩૧૬)

રાજકુમાર નગ, હમય ની સાથે ગુંગારશાળ્યમાં આસક્ત થયો. રમણીના રમમા રમિક ખેનેતો નગકુમાર અદર્નિમ વિવધ વિલામ બોગવવા જાવ્યો.

એમ કરતા કેટલોડ કાગ વીનિ ગયો. ત્યારે નિપધ-રામનં વૃદ્ધાપન્યા નામ યમ પત્રી તેજે પોતાના મંત્રિઓની સલાહ વર્ષ નાકુમારના નાજવપદ આપ્યું અને નાના કુમાર કમરન વુવનજપદ આપ્યું. નાજવપુરાનો ત્યાગ કરી નિપધ-નાજ ન્યાન-ત્ર કમ વનના ૧૫ કન્યાને આત્રી નીકડ્યો.

નિપધના ના ૧૫ પત્રી નગ કુટિનપુરમાં પોતાની સત્તા વિનાની બન થમ ૧૫૫ નાનિયા નાજવત્ર અકાવવા માંડ્યું. નગની રાજવપદ તે એવા ૧૫ નામ યમ કે, તેઓ સર્વ પ્રમ નગતનક બનિ પ્રેમ ધાનજી કન સાગી નગરામની સત્કીર્તિ જાનવપમા નાન ૧૨૦ નગની યમ અને તેના રાજવની જોડાન જાતી વિવધ કલ્પિ રામવા કમી. જેમ હૃદના આધિ-પત્યને નવ કંવવાના માન આપે તે તેમ નગના આધિપ-ત્યને સવ રાજકો માનવ ના નાજા એવા પરાક્રમી નજે અધ પુદીમાં પોતાની નગાનો પ્રનાર કરી મુક્યો.

નગનાજનો નાના બાઈ કુમાર પોતાના જ્યેષ્ઠ બધુની સત્તા અને નુજ કંવ મુક્યો નહી તેના મલિન હૃદયમાં ન-ગને માટે કુવિનાને કમમ ના કંવ્યા અને દેવધી તે હૃદય-માં બાધવા જાવ્યો. મુનવા, આદાન, બવહાર અને રાજની નિમા નગની નગનાજનો નવ કિયાઓમાં તે છિ

નેની પાછળ દમયંતીએ ચાલવા મંડળું, તે વખતે કુવર
 બોલ્યો—“ સુંદરી, તમે ક્યાં જાઓ છો ? તમને મેં છત્રી
 હીધું છે, નેથી તમારાથી નગની પાછળ જવાઈ નહીં. તમે
 મેં એક મામ આપું, તેમા તમે રહી દિવસ નિર્ભયન કરો.
 તમારે નગની સાથે હવે બીલકૂલ સંબંધ નથી.” કુવરનાં
 આ શબ્દો સાંભળી દમયંતીના નેત્રમાથી અશ્રુધારા ચાલી.
 તે નમ્રમુખી થઈ ઉભી રહી. આ વખતે ન્યા આંખેસા નગર-
 જનોએ કુવરને કહ્યું, “ પુત્ર, આ મામ કરવું યોગ્ય નથી.
 તું દમયંતીને આ માટે શિકે છે ? એ જ્યેષ્ઠ બ્રાતૃની પત્નિ
 તારે માતા તુલ્ય બલુાય. એ તારામા યોગ્યતા હોય તો આ
 દમયંતીને રથમા બેસાડી નગરાબ્દની સાથે મોકલી દે. કેમ
 કરવાથી તારો અપકીર્તિ નહીં થાય. એ તુ આપું અનુચિત
 કાર્ય કરો છ તો અમે સર્વ પ્રજા આ તારા રાજ્યને છોડી આ
 કથા જઈશું ” નગરજનોના આંખે આંખેય જોઈ કુવર મન
 માં બધ પામ્યો. પછી દમયંતીને રથમા બેસાડી નગરાબ્દનો
 ગાથે વિદાય કરવા માડી આ વખતે નગર કહ્યું, “ કુવર, અમા-
 રે તારા રથનું કમ પ્રયોજન નથી. પતિન આ વચન સાંભ-
 લી દમયંતી રથમાથી ઉતરી ગઈ પછી જાને રાજદ પત્ની
 પમે ચાલવા લાગ્યા. આ વખતે નગરનો સર્વ પ્રજા પોકાર
 કરવા લાગી. સર્વ પ્રાણીઓ પણ બેભાંબેભી એવા શબ્દો
 બોલાવી દમયંતીને શિકે રાજપાતી પ્રાર્થના કરતા હોય તેમ
 દેખાવા લાગ્યા. નગરજનોએ ઉઠે, રવે વિજાપ કરી નગર-

તેની પાછળ દમયંતીએ ચાલવા માંડ્યું, તે વખતે કુબર
 બોલ્યો—“ સુંદરી, તમે ક્યાં જાઓ છો ? તમને મેં છતી
 લીધાં છે; નેથી તમારાથી નગની પાછળ જવાએ નહીં. તમે
 જે એક ગામ આવું, તેમાં તમે સદી દિવસ નિર્ભંગન કરો.
 તમારે નગની સાથે સંબંધીત નહીં થવું નથી.” કુબરનાં
 આ શબ્દો સાંભળી દમયંતીના નેત્રમાથી અછપાસ ચાલી.
 તે નમ્રમુખી થઈ ઉભી ન્હી. આ વખતે ત્યાં આવેલા નગર-
 જનોએ કુબરને કહ્યું, “ મુર્ખ, આ કામ કરવું યોગ્ય નથી.
 તુ દમયંતીને આ માટે રોકે છે ? એ જ્યેષ્ઠ આતુની પત્નિ
 તારે માતા તુલ્ય ગણાય એ તારામા યોગ્યતા હોય તો આ
 દમયંતીને સ્થમા બેસાડી નગરાવતની નાથે માકલી દે. એમ
 કરવાથી તારો અપકીર્તિ નહીં થાય. એ તુ આવું અનુચિત
 કાર્ય કરીશ તો અમે તારું પ્રજ્ઞ આ તારા રાજ્યને છોડી દ્યા-
 કરવા જઈશું.” નગજનોનાં આવા આવેશ જોઈ કુબર મન
 માં હાથ પાંચે પડી દમયંતીને સ્થમા બેસાડી નગરાવતની
 નાથે વિદાય કરવા માંડી. આ વખતે નાંખે કહ્યું, “કુબર, અમા-
 રે તાજ સ્થનું કામ પ્રયોજન નથી. પતિન આ વચન સાંભ-
 લી દમયંતી સ્થમાથી ઉતરી ગઈ પડી જાને રાજદંતી
 પને ચાલવા લાગ્યા આ વખતે નગરની સર્વ પ્રજા પોકાર
 કરવા લાગી. નર્વ પ્રાણીઓ પણ બેર્મબેર્મી એવા શબ્દો
 પોકારી દમયંતીને રોકી રાજવાના પ્રાયેના કરતા હોય તેમ
 દેખાવા લાગ્યા. નગરજનોએ ઉંચે સ્વરે વિજ્ઞાપ કરી નગર-

આવી દાસ, પત્ર તથા મુખ ધોધ તેમજે તે સહિતાનાં રીત-
 ણ. જગનું પાન કર્યું. પછી હેમ લતામુદમાં પ્રવેશ કરી એક
 મુકોમજ શિલા ઉપર પત્રોની ગમ્યા કરી તેમાં બને દંપતીએ
 ગમન કરવાનો વિચાર કર્યો અને પ્રેમી પ્રિયા અને પ્રિય પ
 રસ્પર ભુજલતાઓ પરિગ્રહ કરીને ગુર્મ ગયા. તે વખતે તેમજે
 પંચપરમેષીનું સ્મરણ કર્યું. એક પરસ્પર સુનેશ તે પ્રેમી
 જોડમાંથી હમચંતી નિદ્રાપીન થઇ ગઇ. નજ તો બદલત હતો.
 પૂર્વકર્મના યોગથી નજ સૂતા સુતા દ્વલ્યમા વિદ્યાનું—“અરે
 આ ! આરી પ્રાણુ પ્રિયા, કે નંજીએ કદિ પણ આવું કદ
 વેડ્યું નથી, તે આરી સાથે દેમ નની શક્યો ? વિષમ ભૂમિ
 માં તેજી થી રીને ચાલી શક્યો ? વગી મારે લાળી મુસાફરી
 કરવી છે. મંચાનુસાર મુસાફરી કરનારા પુરૂષાને જે ઓ
 સાથે હાય તે તે તેને વિનરૂપ થાય છે. તેથી આ પ્રાણુપ્રિયા-
 ને સૂતી મુઠી હું એકલો ચાલ્યો જાઉં. તે પ્રાતઃકાળે બદલત
 થઈ તેના પિયરમાં અથવા બીજે દોષ સ્થળે ચાલી જશે.”
 આવું વિચારી નજ તેજીના ભુજપાશમાંથી પોતાના ભુજને
 લગવે લગવે મુજ કરવા લાગ્યો. તે વખતે નિદ્રાપીન થયેલી
 નારીને જોઇ નજ મંદ સ્વરે બોલ્યો—“ મુઠી, તું તારા
 આશિંગનમાંથી આ નજને છોડી દે. જેને પોતાના
 પતિ ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ છે તેથી જે નિશ્ચિંત થઇને
 નિદ્રા કરે છે, જે પ્રેમરૂપી આમૃતને વધારનારી છે

(૩૨૦)

મયંતીને દુઝી કરનાર વિધાતાને ઉપાસેલ આપણા લોકો
કુંડિનપુરમાં રથજે રથજે નજદમયંતીના વિયોગનો ચોક પ્ર
રો ગયો. સહનશીળ નજરાજાએ ચાલતી વખતે ચોક કર
પ્રજાને ધીરજ આપી અને તેમને સમજાવીને પાછી વાજ
પાછી નજરાજા અને દમયંતી પોતાની રાજધાનીને છોડી
રથમાં ચાલી નીકળ્યા હતા. સૂર્યના ઉગ્ગ્ર તાપમાં તેઓ ઉગ્ગ્ર
રૂ પગે ચાલતા અને અનેક પ્રકારની વિપત્તિઓ ભોગવ
હતાં. દમયંતીના ચરણમાં તીક્ષ્ણ કાટા ભાંગતા, તથાપિ
પતિભક્તા ભૈમી સહન કરતી હતી અને પતિની સેવા ભાંગ
કરતી હતી. દીર્ઘ માર્ગે ચાલતી દમયંતીના ગાત્ર ઉપર પ
નો યથા આવતો, ત્યારે નજા નિઃકપટ બુદ્ધિવડે પોતાના વ
થી તેને વાયુ નાખતો હતો. કોઈ ઘાટી છાયાવાળા વૃક્ષ ન
નજા દમયંતીને વિશ્રાંતિ આપતો અને કોઈ સરોવરમાં
કમલપંચાનો દરીઓ કરી તેમાં જળ લાવી આપતો હ
કોઈવાર વિશ્રાંતિ યથા નજરાજાના ચરણને દમયંતી ભક્તિ
વધી ચાંપતી અને પહોંચી પવન નાંખી તેના માર્ગશ્રમને
કરતી હતી. ચાલતા ચાલતાં જ્યાં સૂર્ય અસ્ત થતો, ત્યાં તે
વિશ્રાંત ધર્મ રાત્રિ નિર્ગમન કરતાં હતાં.

એક દિવસે તે બંને દંપતિ પ્રાતઃકાળે ઉઠી ચા
મયાં, થોડે દુર જતા એક અટવી આવી. તે અટવી હિ
પ્રાણીઓથી ઘણી ભયંકર હતી. તેમાં આગળ ચાલતાં
વિસ્તીર્ણ સરિતા જોવામાં આવી તે સરીતાના તીરે

આવી દાંષ, જય તથા બુજ પામ તેમણે તે સરિતાનાં રીત-
 ના જાણતું પાન કર્યું. પછી કોઈ જનારદમાં પ્રવેશ કરી એક
 સુકોમળા સિંચા ઉપર પવોની શબ્દો કરી તેમાં બને દેવતાને
 શ્રવન કરવાને વિચાર કર્યો. બને પ્રેમી પ્રિયા અને પ્રિય પ-
 રપર બુજસત્તાઓ પસિદ્ધ કરીને મુખ મધાં તે વખતે તેમણે
 પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કર્યું. એક વચ્ચે પર સુતેલાં તે પ્રેમી
 બેઠામાંથી હમયંતી નિદ્રાથી ન થઈ ગઈ, નગ તો બાધત હતો.
 પૂર્વકર્મના યોગથી નજે સુતા સુતા દ્વંદ્વમા વિચાર્યું—“અરે
 આ ! મારી પ્રાણ પ્રિયા, કે કંઈને કદિ પલ્લુ આવું કદ
 પેકયું નથી, તે મારી સાથે કેમ નબી શકશે ? વિપમ ભૂમિ
 માં તેણી શી રીતે ચાલી શકશે ? વળી મારે લાંબી મુસાફરી
 કરવી છે. મગ્ગાનુસાર મુન્નાફરી કરનારા પુરૂષોને બે ઓ
 સાથે હાથ તો તે તેને વિનિરૂપ થાય છે, તેથી આ પ્રાણપ્રિયા-
 ને સુલી મુદ્દી દુઃ સંકરો ચાલ્યો જાઉં તે પ્રાણકાળે બાધત
 થઈ તેના પિયરમા અથવા બીજાં કોઈ ત્યજ ચાલી જશે.”
 આવું વિચારી નગ તેણીના બુજપાશમાંથી પોતાના બુજને
 દગલે દગલે મુક્ત કરવા લાગ્યો. ને વખતે નિદ્રાથી ન થયેલી
 નારીને જોઈ નગ મંદ સ્વરે બોલ્યો. “સુધે, તું તારા
 આશિંગનમાંથી આ નળને છોડી દે. જેને પોતાના
 પતિ ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ છે તેથી જે નિશ્ચિંત થઈને
 નિદ્રા કરે છે, જે પ્રેમકૃપી આશ્રુતને વધારનારી છે

જોઈએ. જોઈએ—“ સમન, શામાટે ચિંતા કરે છે ? ને
 ચર્ચે તારું હિત કર્યું છે, તેવું હિત બીજે કાણ કરશે ?
 હું તારે પિતા નિષધ છું. પૂર્વે મત અંગીકાર કરી,
 તપ આચરી અને અનશન લઈ હું પ્રસ નામના પાંચમા
 દેવલોકમાં દેવતા થયો છું. તારા જુગાર રમવાના દુર્બલસનને
 અવધિજ્ઞાનથી ભણી હું નાગરૂપે અહીં આવ્યો છું. હાલ
 અહીં તેં જે જે ચમત્કાર લેયા, તે સર્વ મેં મારી માયાવટ
 ઉત્પન્ન કર્યા હતાં. મેં તને હંચ મારી જે આ વિરૂપ કર્યો
 છે, તેથી તું અનુપલક્ષ્ય થઈ ગયો. જેથી તારે હવે શત્રુઓના
 બચ ન શકો. “ હે વત્સ, હજી તારે લોગનિક કર્મ બાકી
 છે, તેથી હાલ તારે સંસારથી વિરક્ત થવું યોગ્ય નથી.
 ત્યારે તારે પ્રવ્રત્ત લેવાને સમય આવશે, ત્યારે હું આવીને
 તને સૂચના આપીશ. આ શ્રીકૃષ્ણ અને પેટી જે વસ્તુઓ
 તું અહણુ કર. એ બંનેની સારી રીતે રક્ષા કરજો. ત્યારે
 તને પૂર્વરૂપ અહણુ કરવાની ઈચ્છા થાય, એટલે આ શ્રીકૃ-
 ણને લેઈ નાંખજ, તેમાંથી દિવ્ય વસ્ત્રો નોકજશે, તે પેહેરી
 લેજ, જેથી તું તારા પૂર્વરૂપમાં આવી જઈશ. અને આ
 પેટી ઉઘાડજ એટલે તેમાંથી મુક્તાકૃગના દ્વાર વગેરે ઉત્તમ
 અલંકારો નીકળશે. તેને તું ધારણ કરી લેજો. ” આ પ્રમાણે
 કહી તેણે જણાવ્યું, હે વત્સ, તું આ વનમાં શા માટે કરે
 છે ? તું કહે, ત્યાં હું તને લઈ જઈશ. દેવરૂપ પિતાના આવાં
 વચન સાંભળી નગ જોઈએ—“ પિતાજી મને સુસમારપુર

હર્ષ ભાવે. " એવું બોલતાંજ તે દેવે નગરને સુસમારેપુરના
 દરવાજા આગળ ઉભો મળ્યો. નજી નગર તરફ એવું, ત્યાં
 નગરમાં નર્મ જનને કેડાદળ કમ્પા સાંભળ્યાં. અને તે સાથે
 હાથી તથા પાદાભ્યાના મારા મજ્જો સાંભળાવા લાગ્યા.
 " આ સુ દેવે એમ નગરના પિયાર કરતો હતો, તેવામાં
 અત્ર ઉન્મત્ત હાથી પાછાન કરતો આવતો તેના જોવામાં
 આવ્યો. હાથેના કીડા ત્રેને પકડવાને પ્રવલ્ન કરતા હતા; પણ
 તે વચ્ચે કાનને ત્રે વતો ન હતો આ વખતે તેની પાછળ
 આવતા દધિપર્ણ નાભાએ ત્યાં હાથ કરીને કહ્યું, " જે
 પુત્ર આ ઉન્મત્ત હાથીને વશ કરશે, તેને હું મારી
 લઉં છું આવી દહરા. " આ શબ્દ નાભાનાજ નજ તેને
 પકડવાને પાછળ રાડ્યો આ કમળ સુ કરવાનો હતો ?
 એમ કહી કોડો હાથેના કાન્યા અને કેડાએક તેને સાહસ
 કરતા અન્ધારવા કાન્યા પાછળ નિહ જંમ હાથી ઉપર
 જઈ પડી. તેમ નગરે હાથોના ઉપર જઈ પડ્યો. નગરને
 પાને આવેલો નજ હાથી પાને ઉપર ધસ્યો. નજે હાથીને
 પુત્રે પકડી દેવે એ અને તેને બંધિત કરી પાતાનું વશ તેની
 ઉપર કે કહ્યું હાથેના વચ્ચે કોવા તથા એટલે નજ તેના કુંભ-
 સ્યર ઉપર નજે નજીવ નહીં કરતો તેની ગર્દન ઉપર
 ચડી બેઠો ત નમયે બ્રાહ્મ મહાવનોએ પાછળથી આવી
 અકુશ અને મધન નગરને આપ્યા એટલે નજે તેને અંકુ-
 રના પ્રદારથી ત્યાં મધનમાં વશ કરી લીધો. તે વખતે
 લોકોનો કેડાદળ શાન પડેલો એક રાજા દધિપર્ણ એક

ઉપરી બનાવ્યો. કૂબડાએ સૂર્યના તાપમાં પાત્ર ધરી તેવડે સ્વાદિષ્ટ રસોઈ બનાવી આપી. તેની આવી ચમત્કારી સ્વાદિષ્ટ રસોઈ જમી રાત્રીએ તેને ઉંચા પોચાક સાથે પાચસો ગામ ઈનામમાં આપ્યાં. અને તે સાથે એક લાખ સોના મોહોરો આપી. કૂબડાએ પાંચસો ગામ શિવાય રાજાનું આપેલું સર્વ અંગીકાર કર્યું. પછી રાત્રીએ કૂબડાને કહ્યું કે, તમારા મનમાં જે ઇચ્છા હોય તે મારી પાસેથી માગી લ્યો. કૂબડાએ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું, “ ત્યાં સુધી તમારા રાજ્યની સીમા છે, ત્યાં સુધીમાં જેટલા લોકો વસતા હોય, તેઓ સર્વમાર્થી બુદ્ધાર, મદ્ય, અને મૃગયા એ ત્રણ દુર્વ્યસનોનો પરિત્યાગ કરવો. ” દધિપર્ણુ રાજાએ મહાહર્ષથી તે વાત અંગીકાર કરી અને પોતાની પ્રજામાં એ ત્રણ વ્યસનો કરવાનો સર્વને મનાઈ કરી.

દધિપર્ણુ રાજાના આશ્રમમાં રહેતા કૂબડાને ધણા વર્ષ થયાં. એક વખતે તે કૂબડો કોઈ સરિતાને તીરે આવેલા કોઈ વૃક્ષની શીતળ છાયામાં બેઠો હતો, તેવામાં કોઈ વ્રાહ્મણે તેને બેઠેને નીચે પ્રમાણે કહ્યું:—

“ આ જગતમાં જેટલા નિર્દય, નિર્લજ્જ અને દુરાત્મા હોય છે, તેઓ સર્વમા નાશ અમસર છે. કારણકે, તેણે પોતાની વિશ્વાસી પતિવ્રતા સ્ત્રીને મહાધોર વનમાં સૂતી રજગતી મેલી છે. ”

વ્રાહ્મણનાં આ વચનો સાંભળી કૂબડાના નેત્રમાયા

મુર્ખા પામી ગર્ભ. છેવટે ચોક્કસ નિશ્ચય મળી હમણેલીએ પિતા રૂધિરના અશ્વરો વાંચ્યા, તે ઉપરથી તેણીએ વિચાર્યું કે. " ખતિરહિત સ્ત્રીઓને વસવાને પિતાનું ધરજ ઉત્તમ છે. " પણ તિના સામરીઆમાં રહેવાથી ચોક્કસિંતાજ માન છે. " આનું વિચારી હમણેલીએ પીએક જવાનોજ માગ્યું અદ્યુ કયો. આવના આવના તીવ્ર કાટાથી તેણીના ચરણ પાવજ થતા અવ છે દિનંત્ર પ્રાણીઓના અવંકર મરદો તેણીના અવધુને દુઃખી કરી રહ્યા છે. કોઈ કોઈ દિવસક વિષરાગ પ્રાણીઓ તેણીની નજરે પડતા વળુ તેણીના મનીષર્મના પ્રજા વસી તેઓ કુજ નારી જના દેવા

ચોટે કુજ મતા અધ્યય સાથે કેટલાંએક વળુ વસાને જ મુક જયો તેણીના અંગમા આગ્યો તે એક હમણેલી કુદ વચ્ચ પ્રવજ મર્મ તેવામા માર કોડો આવી તે સમુદાયને છુટવા દેવા. તે એક હમણ નીએ નજીના કરી એકદે તિં-દ્યુના મરદયો જમ દગ્યો નારી અવ, તેમ તે મર્મ મેલ નારી નવા તે એક આશ્ચર્ય પામી તે વળુતવા કોડો હમ વનીન્દ પાને આપ્યા તેમણે પુત્રવ " કપાલી, તુ કોણ છે ? અત અરુ પ્રજાવિત ઉત્તમ અ પાર જ મરદયા કેમ અર્થ છે ? " હમણ નીએ તેમણે આકળ પાડાને મર્મ પુત્રવ નિ રેલન કવે. ખતિરહિત નારણાની તેને સ્ત્રી અરુ તે કો. કેવલ તેણીના અરુ અરુ કયો અત અળુ મરતા નવકે તે મર્મ અત વચ્ચ નારી કોડોની કોડો નારી. એવામા અત

ફેલું આવી. વસુદેવનાં સોંકોએ વિકર માર્ગને લઈને એક સ્થળે પહોંચ ક્યો. દમયંતીને તેમની સાથે ત્યાં લાંબો કાળ રહેવું ચોખ્ખું લાગ્યું નહીં, તેથી તે તેમના કાફલામાંથી શુભ રીતે આટી નીકળી. થોડે દૂર જતાં એક વિકરાળ રાક્ષસ તેણીના જોવામાં આવ્યો. તે ભયંકર રાક્ષસે દમયંતીને કહ્યું, અરે ભાભીની, તું એકઠી ક્યાં ભય છે ? મને ઘણી કુધા લાગી છે, તેથી હું તને ખાધ જઈશ. દમયંતી હિંમત લાવીને બોલી—“અરે રાક્ષસ, પ્રથમ તું માફ વચન સાંભળી લે, પછી જે તારી ઇચ્છામાં આવે તે કરજે. હું અરિહંત પ્રભુની ઉપાસિકા છું. મને મૃત્યુનો ભય છેજ નહીં. હું હમેશાં પવિત્ર રહેનારી છું, માટે તું મને સ્પર્શ કરીશ નહીં. જો તું મને બળાત્કારે સ્પર્શ કરીશ તો તું બગીને ભરમ થઈ જઈશ. દમયંતીનાં આવાં ધમકી ભરેલાં વચનો સાંભળી તે રાક્ષસ હૃદયમાં ભય પામીને બોલ્યો—“કચ્છાળી, હું તારા સત્વથી પ્રસન્ન થયો છું. માટે કહે, હું તારું શું હિત કરું ?” દમયંતીએ કહ્યું. ભદ્ર, જો તું મારીપર પ્રસન્ન થયો હોય તો કહે, “મને મારા પ્રિય પતિનો ક્યારે મેળાપ થશે ?” તે રાક્ષસે અવધિજ્ઞાને જોઈને કહ્યું, ભદ્ર, તને તારા પતિનો મેળાપ બાર વર્ષે થશે અને તે તારા પિતાને ઘેર થશે, તેથી જો તારી ઇચ્છા હોય તો હું તને તારા પિતાને ઘેર પહોંચાડી દઈ.” દમયંતીએ કહ્યું, ભાઈ હું તો બીજાની સાથે મારે પીયર જઈશ. તારે જ્યાં જવું હોય, ત્ય

સ્વિઓ, જય પામ્યો નહીં. હું તમને બચાવીશ. પછી તેણી હાથમાં લ્યેદિક્ષ લઈ એક કુંડ તરફ ચાલી બેઠી—જે મેં નિષ્કપટપણે અરિહંત ભગવાનેની સકિત ઠરી હોય અને હું અરુદ્ધ સ્વભાવ સતી હોઉં તો આ મેઘવૃદ્ધિ આ કુંડમાંજ થજો. ” સતીનાં આ વચનો યતાં જ તે મેઘ વૃદ્ધિ કુંડમાંજ થવા લાગી અને સર્વ વનવાસી તાપસો મુખી થઈ ગયા. સતીનો આવા દિવ્ય પ્રભાવ જોઈ તેઓ આશ્ચર્ય પામી ગયા. પછી તેઓ દમયંતીને વનદેવીરૂપ બતાવી તેની ભક્તિ કરવા લાગ્યા અને દમયંતીએ કહેલા ધર્મના અનુસારી થયા. તે સ્થળે વલ્ગુઝારઓએ એક સુંદર નગર વસાવ્યું ત્યાં જિનાલય કરાવી તેમાં સોગમા તીર્થ કરે શ્રી શાંતિનાથની મૂર્તિ સ્થાપિત કરી. પછી ત્યાં રહીને તે પાંચસે તાપસે સમ્યગ્દૃષ્ટિ થઈ ગયા, તેથી તે પુનઃ નામ તાપસપુર રાખ્યું.

એક વખતે તે તાપસપુરની પાસે આવેલા એક પર્યતના શિખર ઉપર ઉઘોત જતવામા આવ્યો તે ઉઘોતને જોઈ દમયંતી વગેરે ત્યાં ગયા, તેવામા ત્યાં સિંહકેશરી નામના એક તેજસ્વી મુનિ તેમના જોવામાં આવ્યા. મુનિએ તેમને ધર્મદેશના આપી. તે દેશના સાંભળી સર્વ તાપસાના પતિએ સાધુમત મહજુ કરવાની ઇચ્છા બતાવી એટલે તે મુનિએ જણાવ્યું કે, અહિં યશોભદ્રસૂરિ મારા ગુરુ છે, તેમની પાસે તમે મત મહજુ કરો. સિંહકેશરીની કિશોર અવસ્થા જોઈ તે કુળપતિએ પ્રશ્ન કર્યો.

કહી તેઓ પરમપદને પ્રાપ્ત થયા. પુણ્યવાન દેવતાઓએ તેમના પવિત્ર શરીરને અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો. પછી તેઓ પુનઃ પતિએ મયોબદ્ધસૂરિ પાસે મતમહણ કર્યું. તે વખતે વેદર્થી દમયંતીએ પણ ચારિત્ર લેવા સૂરિને પ્રાર્થના કરી. શુરૂએ કહ્યું, " જાહે હાલ તું ચારિત્ર મહણ કરોય ખરો, પણ હજી તારે આ સંસારના જોગવેભય જોગવવા બાકી છે; તેથી તારે દમણા દીક્ષા લેવી યોગ્ય નથી. " એમ કહી તેમણે દમયંતીના પૂર્વજન્મની કથા કહી—પૂર્વજન્મને વિષે નગ રાજા એ- માણુ નામે રાજા હતો તું વીરમની નામે તેની રાણી હતી. એક વખતે તમે બંને સેનાસહિત મૃગયા રમવાને જતાં હતાં. આગળ જતાં એક મુનિ તમારા જોવામાં આવ્યા. તે મુનિ તમારી સામે આવતા હતા, પણ તમારી સેનાના માણુઓએ તમોને અપશુકન ઘરો, એમ જાણી તે મુનિનો તિરસ્કાર કરી આમા આવતા અટકાવ્યા. તેને બાર દલાક મુખી ડોલા રાખ્યા પછી તમોને ઠરણા આવવાથી તે શાંતમુનિની તમેએ સંભા- ન લીધી એટલે તે મુનિ પ્રસન્ન થઈ ગયા. બાર દલાક મુખી તિરસ્કારથી અટકાવી ડોલા રાખેલા, તે મુનિના હૃદયમાં કંઈક ક્રોધ થયો હતો. તે ક્રોધથી તમે સ્ત્રીપુરૂષને બાર વર્ષ મુખી વિયોગ રહેશે. "

આ વૃત્તાંત સાંભળી દમયંતી, વણુત્રારો અને બધા તપસો આશ્ચર્ય પામી ગયા. પછી તેઓ મયોબદ્ધસૂરિને તા- પસપુરમાં લાવ્યા. ત્યાં તેમણે યાત્રિજિનેશ્વરના ચૈત્યની પ્રતિ-

દા કરી અને પુરજનને શુદ્ધ દેશના આપી. તે ગુફામાં રહે
જિનોપાસના કરતી પૈદ્દર્જીને સાત વર્ષ વીતિ ગયા.

એક વખતે કોઈ પુરુષે ગુફાના દ્વાર આવીને કહ્યું કે,
ભદ્રે તારા પતિને મેં અહિં નજીક જોયેલો છે । ” આટલો
કહી તે પુરુષ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. હમયંતી તે સુખ સમ
ચાર સાંભળી તેનો પાછળ દોડી પણ તે પુરુષ અદૃશ્ય થ
ગયો. પાછળ જતાં હમયંતીને જ ગડમા પાતું દુઃખ લોગવ
પડ્યું હતું. તે પાતાની ગુફાના માર્ગને ભુલી ગઈ. અં
આગળ ચાલી, ત્યાં એક નિશાચરીએ હમયંતીને જોઈ તેણી
એ હમયંતીને કહ્યું કે—“ અરે સ્ત્રી. તું આગળ જમ્યું નહિં
હું તારું ભણજી કરીશ. ” નિશાચરીના આવા ગબ્દો સાંભળી
હમયંતી લાયભીત થઈ ગઈ. પછી તેણીએ હિમત લાવીને
કહ્યું, “ જો નાન શિવાય બીજા પુરુષ ઉપર મારી પ્રીતિ થક
ન હોય, અરિહંતદેવ, સુસાધુ ગુરુ અને જૈન ધર્મના તત્ત્વોમાં
મારી આસ્તા હોય તો આ નિશાચરી દ્વાર થઈ જજો હમયં
તીના આ વચનોથી તે નિશાચરી પરાકમહીન થઈ તેણીને
નમસ્કાર કરી ત્યાંથી આગળ ચાલી ગઈ “ સતીઓના પ
રાકમનું ઉદ્ધવંધન કોણ કરી શકે ? ”

ત્યાંથી હમયંતી આગળ ચાલી, ત્યાંથી તે તૃપાથી ખીડત
ગઈ. તેણીએ ચારે તરફ જળાશય શોધવા માડ્યું, તેવામાં
એક નિર્જળ જળાશય જોવામાં આવ્યું. ત્યાં તેણીએ કહ્યું
કે, “ જો મારું શીળ નીર્મળ હોય તો આ જળાશયમાં

હા કરી અને પુરજનોને શુદ્ધ દેશના આપી. તે ગુફામાં રા
નિનોપાસના કરતી વેદર્થીને સાત વર્ષ વીતિ ગયા.

એક વખતે કોઈ પુરુષે ગુફાના દ્વાર આવીને કહ્યું કે,
ભાઈ તારા પતિને મેં અહિં નજીક જોયેલો છે । ” આ
કહી તે પુરુષ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. દમયંતી તે સુખ સમ
ચાર સાંભળી તેની પાછળ દોડી પણ ને પુરુષ અદૃશ્ય થ
ગયો. પાછળ જતાં દમયંતીને જંગલમાં ધણું દુઃખ ભોગવ
પડ્યું હતું. તે પાતાની ગુફાના માર્ગને ભુલી ગઈ. આ
આગળ ચાલી, ત્યાં એક નિશાચરીએ દમયંતીને જોઈ તેણી
એ દમયંતીને કહ્યું કે—“ અરે સ્ત્રી, તું આગળ જમ્મશ નહિ
હું તારું ભક્ષણ કરીશ. ” નિશાચરીના આવા મંદો સાંભળી
દમયંતી ભયભીત થઈ ગઈ. પછી તેણીએ હિંમત લાવીને
કહ્યું, “ જો નવ શિવાય બીજા પુરુષ ઉપર મારી પ્રીતિ થક
ન હોય, અરિહંતદેવ, સુસાધુ ગુરૂ અને જૈન ધર્મના તત્ત્વોમાં
મારી આસ્તા હોય તો આ નિશાચરી દૂર થઈ જજો. દમયં
તીના આ વચનોથી તે નિશાચરી પરાક્રમહીન થઈ તેણીને
નમસ્કાર કરી ત્યાંથી આગળ ચાલી નહીં ” સતીઓના પ
રાક્રમનું ઉદ્ધાધન કોણ કરી શકે ? ”

ત્યાંથી દમયંતી આગળ ચાલી, ત્યાંથી તે તૃષાથી પીડિત
થઈ. તેણીએ ચારે તરફ જળાશય શોધવા માડ્યું, તેવામાં
એક નિર્જળ જળાશય જોવામાં આવ્યું. ત્યાં તેણીએ કહ્યું
કે, “ જો મારું શીળ નીર્મળ હોય તો આ જળાશયમાં

દા કરી અને પુરજનાને સુદ્ધ દેશના આપી. તે ગુફામાં રહી
જિનોપાસના કરતી વેદર્થીને સાત વર્ષ વીતિ ગયા.

એક વખતે ડોર્મ પુરૂષે ગુફાના દાર આવીને કહ્યું કે,
ભદ્રે તારા પતિને મેં અહિં નજીક જોયેલો છે ! ” આટલો
કંઠી તે પુરૂષ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. દમયંતી તે સુખ સમ
ચાર સાંભળી તેની પાછળ દોડી પણ તે પુરૂષ અદૃશ્ય થઈ
ગયો. પાછળ જતાં દમયંતીને જંગલમાં ઘણું દુઃખ ભોગવવું
પડ્યું હતું. તે પાતાની ગુફાના માર્ગને ભુલી ગઈ. અંતે
આગળ ચાલી, ત્યાં એક નિશાચરીએ દમયંતીને જોઈ તેણી
એ દમયંતીને કહ્યું કે—“ અરે સ્ત્રી, તું આગળ જઈશ નહિં
હું તારું ભણવું કરીશ. ” નિશાચરીના આવા ચબ્દો સાંભળી
દમયંતી ભયભીત થઈ ગઈ. પછી તેણીએ હિંમત લાવીને
કહ્યું, “ જો નગ શિવાય બીજા પુરૂષ ઉપર મારી પ્રીતિ થઈ
ન હોય, અરિહંતદેવ, સુસાધુ ગુરૂ અને જૈન ધર્મના તત્ત્વોમાં
મારી આસ્તા હોય તો આ નિશાચરી દૂર થઈ જશે. દમયં-
તીના આ વચનોથી તે નિશાચરી પરાક્રમહીન થઈ તેણીને
નમસ્કાર કરી ત્યાંથી આગળ ચાલી ગઈ ” સતીઓના પ-
રાક્રમનું ઉદ્ધાધન કોણ કરી શકે ? ”

ત્યાંથી દમયંતી આગળ ચાલી, ત્યાંથી તે તૃપાથી પીડિત
થઈ. તેણીએ ચારે તરફ જળાશય શોધવા માંડ્યું, તેવામાં
એક નિર્જળ જળાશય જોવામા આવ્યું. ત્યાં તેણીએ કહ્યું
કે, “ જો માત્ર શીળ નીર્મળ હોય તો આ જળાશયમાં

શીતળ, મધુર અને મુગંધી જળ થઈ જશે” તત્કાળ જળના પિંધથી તે જળાશય પૂર્ણ બરાઈ ગયું. તેમાં-તે ક્ષ્મા અને જળપાન કરી વિદ્યોત થઈ.

અહીં વિદ્યાન થઈ બેઠેલી દમયંતીએ કેટલાએક પંથિ-જનોના જોવામાં આવી. તેણીએ પથિકોની આગળ પોતાના દુઃખની વાત કહી, એટલે તેઓ દયાથી તેણીને પોતાની સાથે લઈ અચલપુર નામના એક નગરમાં મીમાદા મુખી લઈ ગયા, તેણીને એક વાપિકાની પાસે બેસાડી તેઓ ચાલ્યા ગયા. વાપિકા ઉપર બેઠેલી તે સુંદર રમણીને જોઈ જળ બ-રવા આવેલી મુવતિઓ વિચારમાં પડી. તેઓમાં કેટલીએક રાજાની દામ્ત્રીઓ હતી. તેઓએ રાજમૃદુમાં જઈ તે અચલ-પુરના રાજા ઋતુપર્જની રાણી ચંદ્રયશાની પાસે તે દમયંતી-ની વાત કહી. દયાળુ રાણીએ તેણીને અંતઃપુરમાં લાવવાની આજ્ઞા કરી. સર્વ સ્ત્રીઓ જ્યાં દમયંતી બેઠી હતી ત્યાં આવી, અને તેણીને માનસહિત અંતઃપુરમાં ચંદ્રયશાની પાસે લઈ ગઈ. દમયંતી અને ચંદ્રયશા સાથે મળ્યા એટલે તેમના મન-માં પરસ્પર શંકા ઉત્પન્ન થઈ. દમયંતીએ જાણ્યું કે, “ આ ચંદ્રયશા મારી માતા પુષ્પદંતાની જ્ઞેન તો નહિં હોય ? ” ચંદ્રયશાએ વિચાર્યું કે, “ મારી જ્ઞેન પુષ્પદંતાની પુત્રી આ દમયંતી તો નહિં હોય ” ? તેમના હૃદયમાં આવી શંકાઓ ઉત્પન્ન થઈ પણ તેનો નિર્ણય કાંઈ સચો નહિં. દમયંતી માતૃતુલ્ય સ્નેહ લાવી ચંદ્રયશાના ચરણમાં નમી પડી. ચંદ્રયશાએ તેને

જા કરી અને પુરજનોને શુદ્ધ રેશના આપી. તે ગુરુમાં રહી
જિનોપાસના કરતી વેદર્થને સાત વર્ષ ચીતિ મળા.

એક વખતે કોઈ પુરુષે ગુરુના દ્વાર આવીને કહ્યું કે,
“અરે તારા પતિને મેં અહિં નજીક જોયેલો છે.” આટલું
કહી તે પુરુષ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. દમયંતી તે સુખ સમા-
ચાર સાંભળી તેનો પાછળ દોડી પણ તે પુરુષ અસ્પર્શ થઈ
બેઠો. પાછળ જતા દમયંતીને જ મલમા પલ્લુ દુઃખ ભોગવું
પડ્યું હતું તે પાતાની ગુરુના માર્ગને જુલો મળ્યો. અને
આમજ ચાલી, ત્યાં એક નિશાચરીએ દમયંતીને જોઈ તેણી
એ દમયંતીને કહ્યું કે—“અરે સ્ત્રી, તું આમજ જઈશ નહિ-
તું તારું મક્કળ કરીશ.” નિશાચરીના આવા ગળે સાંભળી
દમયંતી ભયભીત થઈ મળ. પછી તેણીએ હિંમત લાવીને
કહ્યું, “જે નજા શિવાય બીજા પુરુષ ઉપર મારી પ્રીતિ થઈ
ન હોય, અરિહંતરેષ, સુસાધુ ગુરુ અને જોન ધર્મના તત્ત્વોમાં
મારી આસ્તા હોય તો આ નિશાચરી દૂર થઈ જશે. દમયં-
તીના આ વચનોથી તે નિશાચરી પરાકમહીન થઈ તેણીને
નમસ્કાર કરી ત્યાંથી આમજ ચાલી ગઈ “સતીઓના પ-
રાકમનું ઉલ્લંઘન કોણ કરી શકે?”

ત્યાંથી દમયંતી આમજ ચાલી, ત્યાંથી તે ત્યાંથી પીડિત
થઈ. તેણીએ ચારે તરફ જળાશય સોધવા માડ્યું, તેવામાં
એક નિર્જળ જળાશય જોવામાં આવ્યું. ત્યાં તેણીએ કહ્યું,
કે, “જે માટે રીજ નીર્મળ હોય તો આ જળાશયમાં

આપી બને છેદણાએક રાજધિન્દો. અર્થો તેને વસંતપુરમાં વિદાય કર્યો હતો. માતા, હવે મને ચોખ્ખો જોવી શિક્ષા આપે." તેનાં આ વચન સાંભળી દમયંતીએ કહ્યું, કે, હે પિંજ-લ! આશિષ અહજુ કર, તેથી તારા આત્માનો ઉદ્ધાર થયે પિં-ગણે તે વાલ માન્ય કરી તેવામાં ત્યાં આવી ચડેલા કોઈ ને મુનિએની પાસે તેણે આશિષ અહજુ કર્યું.

એક વખતે દોષ હરિમિત્ર નામનો પ્રાદાન્ય ન્યાં દમયંતી રહેલી છે, એવા અચ્ચગપુરમાં આવ્યો. તે અંતઃપુરમાં ચંદ-યશા રાણીની પાસે આવ્યો. ચંદયશા તેણે આદરથી પુછવા લાગી "મહારાજ, મારી જ્ઞેન અને વિદર્ભદેશની પદરાણી પુષ્પદંતી ખુશીમા છે?" હરિમિત્ર જોલ્યો—“ રાષ્ટ્રરાણી તો ખુશીમાં છે, પણ એમના જમાઈ અને પુત્રી—નગદમયંતી વનવાસ ગયેલાં છે, તેથી તેઓ ચિંતાતુર રહે છે અને તેમની શોધ કરવાને અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો કરે છે.” આ સાંભળી ચંદયશા સંજ્ઞાત થઈ બોલી—“અરે, એ શું થયું? તે વૃન્-ત મને વિસ્તારથી કહે. થામાટે ના દમયંતીને વનવાસ કર-વો પડ્યો?” હરિમિત્ર વિચાર કરી જોલ્યો—“ દેવી, નગરા-જ્ઞના વૃજ્ઞાંતની સર્વને બગર છે, તે શું તમાને ખબર નથી? નગરાજ પોતાના ભાઈ કૃષ્ણની સાથે શુભાર રમી સર્વસ્વ હારી નગર છોડી વનમા ગયો છે. વગી આગળ જઈ તેણે દમયંતી-નો ત્યાગ કર્યો છે. બનેની આજમુખી કાંઈપણ ખબર સંભ-ગાતી નથી, તેથી બીમક રાજાએ પોતાની પુત્રી તથા જમાઈ-

તેડી ગર્ભ. ત્યાં જર્મ તેને સ્નાન કરાવી અડંગૂત કરી, પછી રાજાની પાસે લઈ ગઈ. ત્યાં દમયંતીએ શામળનો પાસે ફેરવતું સર્વ વૃક્ષાંત નિચેદન કર્યું. પછી રાજ્યએ તેણીના દુઃખી દૃશ્ય-ને શાંત કર્યું તે વખતે દમયંતીના લક્ષાટનું તીવ્ર તેજ એઈ રાજા ધણે આશ્ચર્ય પામી ગયો.

આ વખતે આકાશમાર્ગે એક દેવતા આવી દમયંતીને પ્રણામ કરી બોલ્યો—“ પવિત્ર દેવી, હું પૂર્વના પિંગળ નામ-નો મોર છું. તમે મને મૃત્યુમાંથી ઉગાર્યો હતો. અને મને ઉત્ત-મ પ્રકારનો પ્રતિજ્ઞા આપ્યો હતો. તમારી પાસેથી પ્રતિજ્ઞા અર્થ, હું તાપમ્પુરમાં ગયો હતો. ત્યાં રમગાનમાં જઈ હું કા-ચોત્સર્ગે રહ્યો હતો. તેવામાં એક ચિત્તા સજગતી મારા જીવામાં આવી તે વધતી વધતી કાચોત્સર્ગે રહેલા એવા મારા શરીરની પાસે આવી. શણવારમાં તેનાથી મારું શરીર દબ્ધ થઈ ગયું. તથાપિ હું ધર્મધ્યાનથી જાદુ થયો નહીં. તે હું પિંગળ સમા-ધિ મરણ પામી દેવતા થયો છું. તમારા પૂર્વના ઉપદેશથીજ મારી આ સ્થિતિ થઈ છે. હું તમારો પૂર્વ આભારી છું. ત-મારો મદા વિશ્વ યાઓ.” આ પ્રમાણે કહી દમયંતીના સ્થા-ન ઉપર સુવર્ણવૃષ્ટિ કરી તે દેવતા પોતાને સ્થાને આદ્યો ગ-યો. પછી પેલા હરિમિત્ર ગ્રાહ્યે દધિપર્ણરાગને કહ્યું. “ રાજન, કૃપા કરી દમયંતીને પિતૃશ્રદ્ધમાં જવાની આજ્ઞા આપો. કારણ કે, તેની માતા પુષ્પદંતી અને પિતા વિદર્ભરાજ તેણીને મારે ધણો શોક કરે છે. હરિમિત્ર-

એમ ક્રૂરતાને પુછ્યું, એટલે તેણે કહ્યું કે, ત્યારે આપણે કાર્ય સિદ્ધ કરીને પાછા વળીશું; ત્યારે હું તમને કહીશ, રાજાએ કહ્યું, “ એ વિદ્યા તો મારામાં છે, ” કુળદા ઉને સ્વરે જોડ્યો, “ એ તમે એ વિદ્યા સ્વલ્પના હો તો હમણાં આ કૃત્તની સંખ્યા કરી આપો. ” રાજાએ તરતજ કહ્યું કે, “ આ વૃદ્ધ ઉપર અદ્ધર હલ્લર ફગાવેલાં છે ” કુળદે ક્યને ઉભો રાખી મુદ્દિનો ધા કરી તે બધાં ફગ નીચે પાડ્યાં. અને ગણ્યાં તો તે અદ્ધર હલ્લર બરાબર ચયાં હતાં પછી રાજાએ કુળદા પાનેથી અશ્વવિદ્યા શીખી, કુળદાને મલિત વિદ્યા શીખવી. પછી કુળદે તે ક્યને વેગથી હાંકાર્યો, તે પ્રાતઃકાળે કુન્દિનપુરને દરવાજે આવી પહોંચ્યો.

આ રાત્રે વૈદર્ભી ને સ્વપ્ન આવ્યું હતું, તેણીએ સ્વપ્નમાંની વાત પોતાના પિતાને જણાવી, એટલે વિદર્ભરાજાએ તે સ્વપ્નનો મૂલ્ય મૂલ્યવેળે ન સાંભળી હમણાંથી હર્ષ પામી હતી.

કેઈ મંગળા નામના કન્યા કહેવાથી રાજા વિદર્ભે દધિપર્ણ રાજાનો સન્ધાર કર્યો અને તેને અતિ સમગ્રીય ઉતારામાં ઉતારા આપ્યો. રાજા દધિપર્ણને ઉતારે વિદર્ભરાજા ગયો. તે પેલા કુળદાને મળ્યો. કુળદાને જ્યેષ્ઠ વિદર્ભરાજાએ દધિપર્ણને કહ્યું, “ આ કુળદે માણસ સૂર્યપાક રસોઈ કરે છે, તે મને જમાડા. ” રાજા વિદર્ભ પતિના કહેવાથી દધિપર્ણે કુળદાની પાસે સૂર્યપાક રસોઈ તૈયાર કરાવી. તે રસોઈ

એમ બીમરથરાજની પાસે તેનું બારે સુન્માન ઠરાવ્યું. પછી દમયંતીએ ચંદ્રયશા, ઋતુપર્વ, ચંદ્રવતી અને વસંત શ્રી શેખરવજેરે સર્વ પોતાના પૂર્વેપિકારીઓને કુણિપુરમાં તેણ્યા. અને તેમની બારે આગનાસ્વાગતા કરી પોતાની કૃતજતા દર્શાવી.

એક દિવસે પ્રાતઃકાળે બીમરથરાજ સુખા ભરીને બેઠો હતો, તેવામાં આકાશમાંથી કોઈ દેવ આવ્યો. તેણે અંજગિ બેટી દમયંતીને કહ્યું—“ ભદ્રે, હું તાપસપુરના તાપસોને સ્થામી છું તમારા પ્રતિજોધથી મેં ચારિત્ર લીધું હતું. તે મહામતને પાત્રી મન્યુ પામી સૌધર્મ દેવલોકમાં અમૃત-શ્રીકેશર નામે હું દેવતા થયો છું. આ બધા તમારા પ્રતિ જોધનોજ પ્રભાવ છે.” આટલું કરી ત્યાં સાત કોટી સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી પોતાને સ્થાને આવતો થયો. પછી સર્વ રાજાઓએ મળી નગનો ત્યાં રાજ્યાભિષેક કર્યો. પછી ત્યાં જેટલા રાજાઓ હતા. તેમણે પોતપોતાના રાજ્યમાંથી મેનાઓ મંગાવી, પછી યુગ દિવસે સર્વ સેનાઓને લઈ નગરાજ કોશલાપુર તરફ આવ્યો. જ્યારે તે અયોધ્યાના વનમાં આવ્યો, ત્યાં કુબરના બલ્બવામાં આવ્યું કે—“ નગરાજ મોટી સેના સાથે ચાલી આવ્યો છે. ” આથી કુબર બચ્ચીત થઈ ગયો. પછી નજે કુબરને હૃત મોકલાવી કહેવરાવ્યું કે—“ હે કપટી કુબર, ફરીવાર મારી સાથે જુગાર રમ. તારી લક્ષ્મી તે મારી યગ્ને અથવા મારી લક્ષ્મી તે તારી થશે.” નગરાજના આવા

કેમ સીમરથરાજની પાસે તેનું ભાદે સન્માન કરાવ્યું. પછી
દમયંતીએ વ્યંદપથા, મનુષ્ય, વ્યંદવતી અને વસંત શ્રી
શેખર વગેરે સર્વ પોતાના પૂર્વેપિદારીઓને કુલિનપુરમાં
તેણ્યા અને તેમની ભાદે આજતાસ્વાગતા કરી પોતાની
કૃતજ્ઞતા દર્શાવી.

એક દિવસે પ્રાતઃકાળે સીમરથરાજ સભા ભરીને બેઠો
હતો, તેવામાં આકાશમાંથી કોઈ દેવ આવ્યો. તેણે અંજલિ
બેટી દમયંતીને કર્યું—“ ભદ્રે, હું તાપસ્યપુરના તાપસ્યેનો
સ્વામી છું. તમારા પ્રતિજ્ઞાધર્મી મેં ચારિત્ર લીધું હતું. તે
મહામત્તને પાળી મૃત્યુ પામી સૌધર્મ દેવકોકમાં અમૃત
શ્રીકેશર નામે હું દેવતા થયો છું. આ બધા તમારા પ્રતિ
જ્ઞાધર્મો પ્રભાવ છે ” આટલું કહી ત્યાં સાત કોટી સુવર્ણની
ગૃહિ કરી પોતાને સ્થાને ચાલ્યો ગયો. પછી સર્વ રાજાઓએ
મળી નજનો ત્યા રાજ્યાભિષેક કર્યો. પછી ત્યા જંટલા રાજા
એ હતા, તેમણે પોતપોતાના રાજ્યમાંથી સેનાઓ મંગાવી,
પછી સુભ દિવસે સર્વ સેનાઓને લઈ નગરાજ કોશલાપુર
તરફ ચાલ્યો. જ્યાં તે અયોધ્યાના વનમાં આવ્યો, ત્યાં
કુળરના જાણવામાં આવ્યું કે—“ નગરાજ ભોટી સેના
સાથે ચડી આવ્યો છે. ” આથી કુળર બચલીત થઈ ગયો.
પછી નજે કુળરને જૂન મોકલાવી કહેવરાવ્યું કે—“ હે કપટી
કુળર, હરીવાર ભારી સાથે જુગાર રમ. તારી લક્ષ્મી તે ભારી
થશે અથવા ભારી લક્ષ્મી તે તારી થશે. ” નગરાજના આવા

ઉપજ થઈ ચાલ્યો. પછી બીજા દિવસે પાનાના પુષ્કળ નામના પુત્રને રાજ્યાભિષેક કરી નગરાગત્વે દમયંતી સહિત જિનસેન નામના આચાર્યની પાસે આરિત્ર પાદ્મ કર્યું. અંતે અનુચનવત્ લઈ સમાધિમારણ પ્રાપ્ત કરી નગરનો જીવ કુબેર નામે દેવ થયો અને દમયંતીનો જીવ દેવી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ તે કુબેર દેવનીજ સ્ત્રી થઈ હતી.

વિદુર કહે છે—હે મૃતરાજ ! આ નગજાનના આજ્ઞાન ઉપરથી તમારે વિચાર કરવો. જોઈએ. કુબેર જીગાર રમીને પૃથ્વી હતી, તો પછી તેને અંત સુધી વિચર રહી નહિ. અને નગ જીગાર રમી પૃથ્વીને હારી પડ્યો. દુઃખી થયો હતો. આ દશા ઉપરથી અંતરજ્ઞ સમજવાનું છે કે, જીગાર જેવાં નીચા કામ સજ્જનોને લક્ષિત કરનારાં અને દુઃખ આપનારાં છે. જેમ જીગાર રમવામાં અંતે કુબેરનો જીવ ન થયો, તેમ તમારા પુત્રોનો પણ અંતે જીવ નહિ થાય. કહિ જીગાર રમીને તમારા પુત્રો પાંડવો પાસેથી પૃથ્વી હતી હોય નહિ તો તમારા પુત્રોમાં અથવા તમારા પક્ષમાં એવો કોણ વીર પુરુષ છે કે, જે તેઓની પાસેથી બગાડકારે પૃથ્વી લઈ શકે ? જે કોઈ એ સમર્થ પાંડવોની સામે કલહ કરશે, તેમને પાંડવો ટાળવારમાં મારી નાખશે. કહિ ધર્મરાજ સત્યવાદી હોવાથી જીગાર રમતા પૃથ્વી હારી જાય તો આપી દે, પણ બીજા અને અર્બુદ જીવતાં તમારા પુત્રો પાસે પૃથ્વી રહે, એવું મને બાંધતું નથી. છેવટે પાંડવો બગાડકારે પૃથ્વી લઈ લેશે. અને

લોકોમાં તમારું હાથ યશે. એટલું જ નહિ પણ ઈશ્વર
પણ તમારા પુત્રોને હાથ નહિ રહે. માટે લાઈ ધૃતરાષ્ટ્ર,
તમારા પુત્રોને સમજાવો અને હુગારના અપવિત્ર કાર્યમાંથી
નિવૃત્ત કરો. ”

વિદુરે આ પ્રમાણે ધૃતરાષ્ટ્રને સાચી-સાચું કહ્યું, પણ
કુમતિ ધૃતરાષ્ટ્રે તે માન્યું નહિ. અને પોતે પોતાના આશ-
રને વળગી રહ્યો. પછી વિદુર હૃદયમાં એક પાત્રી ત્યાંથી ઊઠી
ગયો. અને તરત દક્ષિણાપુરમાં ચાલ્યો આવ્યો.

વચનાન, આ વિસ્તીર્ણ પ્રકરણમાંથી શાક યોધ કેટલો
છે ? તેના નું વિચાર કરજે. જેમ દુરાચરી ધૃતરાષ્ટ્રે પો-
તાના દિવંગતરી બાપુ વિદુરના વચન માન્યા નહીં, જેથી પ-
રિણામે તેના પુત્રો હુ ખી યશે. તેવી રીતે જ દુરાચરી પુત્ર
દ્રોણ, તે કદિપણ પોતાનો દુરાચાર છોડતો નથી. દુરાચાર
અને દુન્ય નન એ માણસને પાપમાણીના પથ ઉપર લાવે છે,
દુન્ય તનના યેન થયે, એ દુર્વના મહિન કર્મનું ફળ છે, તે
મહિન કર્મના અપકારમાં અનર્થ થયેલો માણસ પોતાનું
દિવંગત ગતિ મર્યાદા નથી. તે તે સારી કેળવણી પામ્યો
હોય અથવા તેના પુત્રના પ્રમાણ હોય તો તેને કોઈ દિવંગતરી
ગુરુને કહેવું. જરાય આ હી તેના હૃદયના અપકારને દૂર
કરે જ. પણ જ્યાં તુ રી તે મહિન પુત્રના હૃદયમાં દુરાચારની
મર્ચ પડે ત્યાં હોય, ત્યાં તુ રી તેને કોઈ પણ પ્રકારને ઉપ-
દેશ કે તેના નથા દુરાચારી ધૃતરાષ્ટ્ર, તે તેમજ મધુ દત્ત.

દિવકારી વિદુરે નગાખ્યાન સંભળાવ્યું અને જુગારના દુર્ઘટનની અનિષ્ટતા સિદ્ધ કરી આપી, તોપણ અશ્વિનબુદ્ધિ પૂતરાઈ સમજાયો નહીં. તેણે પોતાનો દુરાચાર છોડ્યો નહીં. જેનું પરિણામ એવું વિપરીત આવશે ? તે હવે પાછો જોવાનું છે. જે માણસ અનીતિથી ઉદય અને ઉત્તતિ પ્રાપ્ત કરે છે, તે માણસને તે ઉદય અને ઉન્નતિ ટકી શકતી નથી. જે વિષે નગરાજના ભાઈ કુબરનું પૂર્વ દર્શાવ છે. કુબરે જેવી ઉત્તતિ મેળવી હતી, તેવી આખરે તેની અવનતિ થઈ હતી. રાજ્યા-રૂઢ થયેલો કુબર પાછો એજ રસ્તે રાજ્યપ્રપ્ત થયો હતો. તે ઉપરથી દરેક ભવિષ્ય પ્રાણીએ શીખવાનું છે કે, “ અનીતિને માર્ગે ઉત્તતિ મેળવવા પ્રયત્ન કરવો નહીં. ”

વાચનારી પહેનો, વિદુરે કહેલા નગાખ્યાન ઉપરથી તમારે પણ કેટલોક ભેદ લેવાનો છે. તેમાં ખાસ કરીને સતી દમયંતીનું ચરિત્ર અનુકરણીય છે. સતી દમયંતી જેમ પોતાના પ્રિય પતિની પાછળ જઈ તેના દુઃખની ભાગીયણ બની હતી, તેમ દરેક સદગુણી શ્રાવિષ્ઠાએ પતિના સુખદુઃખની ભાગીયણ થવું જોઈએ. દમયંતીના જેવા શુદ્ધ પ્રેમ પતિ ઉપર પારણ કરનારી શ્રાવિષ્ઠા આલોક તથા પરલોકમાં સદ્દીર્ઘ મેળવે છે. અને પોતાના સ્ત્રી હૃદયને સાર્થક કરે છે. પતિભક્તા દમયંતી જેમ આખરે દુઃખમાંથી મુક્ત થઈ પતિની સાથે રાજ્યમહિપી બની હતી, તેમ જે કોઈ સ્ત્રી સતી અને પતિભક્તા રહે છે, તે સર્વ રીતે સુખી થાય છે.

કે, દુર્યોધને એક દિવ્ય સજ્જા રચાવેલી છે અને
જુ પુતરાઈ કાઢાએ ધાત્રી ઈચ્છા બતાવી છે. ”

યોધન અને તેવી સજ્જા બનાવે, પણ આપણા જેવી
સજ્જા અને નહીં. તેમાં તેનું જે ઉપહાસ્ય થયું છે,
જાણી જાણી નથી. ” ભીષ્મે ગર્વ લાવીને કહ્યું.

યોધને રચેલી સજ્જા ઉત્તમ રોગ તો આપણે વધારે
જાણુ છે. કારણ કે, તેની સમૃદ્ધિનો જે વધારો, તે
સમૃદ્ધિનો વધારો છે. આપણે એકજ પિતાના પુત્રો
યુધિષ્ઠિર પાતાના સમદ્રષ્ટિવાળા વિચારો જણાવીને
પ્રમાણ વાતચિત્ત થતી હતી, તેવામાં દ્વારપાળે
જાણ આપ્યા કે, “ કોઈ પુરૂષ ઇદ્રપ્રસ્થથી આવ્યો છે,
આપ સર્વને મળવા ઇચ્છે છે. ” યુધિષ્ઠિરની આજ્ઞા
તેને અંદર પ્રવેશ કરાવ્યો. સર્વને મળામ કરી તે
ઇદ્રપ્રસ્થના મહારાજા દુર્યોધને એક ગુંદર સજ્જા
છે, તે જોવાને આપ સર્વને આમંત્રણ કરવાને મને
છે, તો આપ સર્વ કૃપા કરી પધારો. ” આ પુરૂષ
કોણ. તેને આજ્ઞાથી યુધિષ્ઠિરે ધણું માન આપ્યું.
કુટુંબ ઇદ્રપ્રસ્થમાં આવવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી.
યુધિષ્ઠિર પાતાના નાનાભાઈ અને દ્રૌપદીની સાથે ઇદ્ર
પ્રસ્થ તૈયાર થયો. મોટા આટંબરથી પાંડવોની સ્વાદી
તરફ રવાના થઈ. “ જયદ્રથ પાંડવોને લઈ ઇદ્રપ્રસ્થ

પ્રાણી ધર્મનો પ્રભાવ દિવ્ય છે. તે ધર્મના પ્રભાવથી હમણેટી
 નો જન્મ અનેક પ્રકારના અંતરાયો દૂર થઈ જાય છે. અને
 આખરે તે વિજયવતિ થઈ આ લોકમાં અને પરલોકમાં સર્વ
 સુખ મેળવે છે

— ❦ ❦ ❦ —

પ્રકરણ ૨૭ મું.

— ❦ —

મર્ત્યંદુર યોગ

નને ઝપટી મળુનિ ઓત્યો.—“યુધિષ્ઠિર, જો તારે તારાં આ
 માને ઓઠાવ્યો છે, તો તો દોષદીને પણ મળુમાં મુકી તેને
 તો મુકી છે.” મુઠાપ મળેલા યુધિષ્ઠિરે તેમ કહ્યું. દોષદીને
 પણ પતમ મળે છે તો તેને લેવાએ આર્ત સ્વર કરવા માંડ્યો.
 “મહારાજ, મહારાજ, મહારાજ, મહારાજ, મહારાજ—
 મહારાજ, મહારાજ, મહારાજ, મહારાજ, મહારાજ—”

આજ્ઞા નહિં માને તો હું તને બજાતકારે સજામાં લઈ જઈશ.”
 દુઃશાસનનાં આ વચનો સાંભળી દ્રૌપદી દીનવદનાં ધર્મ ગર્ભ,
 તે કર્ણુ રૂપે બોલી—“ પ્રિય દીયરજી, આ વખતે મારાથી
 સજામાં આવી શકાય તેમ નથી. હું હાલ રજસ્વલા ધર્મ છું
 અને તેથી એ એક વસ્ત્ર પહેર્યું છે. વગી હું તમને પુછું કે,
 મારા પતિ યુધિષ્ઠિર રાજા પોતાની જાતને હારી ગયા છે કે
 નહિં ? જો તેઓ પોતાના પંડને હારી બેઠા હોય તો તે પોતે
 પરતંત્ર થયા ગણાય. અને જ્યારે તે પરતંત્ર થયા ત્યારે
 બીજા કોઈ ઉપર એમનો દાવ શી રીતે લાગે ? તેઓ મને
 પણમાં શી રીતે મુદી શકે ! મર્યોદય થયા પછી ચંદ્રનો દેખાવ
 હોય તો પણ તે ચંદ્ર નિશ્ચયપતિ કેમ કહેવાય ? ”

દ્રૌપદીના આ વચન ઉપર દુઃશાસને મ્હાન આશ્ચર્ય
 નહિં. તે ક્રોધ કરીને બોલ્યો—“ દ્રૌપદી ! તું વાચાલ છે, તે
 હું જાણું છું. તારે વાચાલપણું તજી હવે આગળ ચાલવું છે
 કે નહીં ? તું મને ખાતરી રીતે સમજાવે છે. પણ હું તે માન
 વાનો નથી.” “દીયરજી, જરા ન્યાયથી વિચારો.” દ્રૌપદીએ
 વચમાં કહ્યું. તે સાંભળતાજ દુઃશાસન રોષમાં ભરાયો અને ત
 સ્તવ્ર તેણે દ્રૌપદીને ચોટલે ઝાલી બારેર આળી. કંપાયમાન
 થતી દ્રૌપદી બોલી—“ અરે આ શો કોપ ! અરે પાપી તું
 કૌરવ કુળમાં પાપવૃક્ષ લાગે છે. હું રજસ્વલા છતાં મને શુર,
 પિતા, પતિ અને વડીલોની સમક્ષ સજામાં લઈ જાય છે. ”
 આટલું કહી દ્રૌપદનાં દિની રૂદન કરવા લાગી. તેણીએ ફરી-

વાર ઉચે સ્વરે કહ્યું, “પાપી દુઃશાસન, આવું અનુચિત કાર્ય કર નહીં. આ સતીને શા માટે પીડે છે ? મારા પતિ શિવાય કોઈએ મારું મુખ જોયું નથી અને આજે મારું સર્વ શરીર મારા શ્વસુર વગેરે વડીલો જોયે એ કેવો બુલ્લમ ? અરે દુરાત્મા, તું આ પરસ્ત્રીનો સ્પર્શ કેમ કરે છે ? કર્મ સાક્ષી લગવાનું એક ક્ષણમાં તને ભસ્મ કરી નાંખશે. ”

દ્રૌપદી આ પ્રમાણે રૂદન કરતી બોલતી હતી અને દુષ્ટ દુઃશાસન તેણીને સભા તરફ તાણી જતો હતો. તે દેખાવ જોઈ લોકો દુઃશાસનને ધિક્કારવા લાગ્યા, શાપ આપવા લાગ્યા, અને ગાળો દેવા લાગ્યા. કેટલાએક તો કહેવા લાગ્યા કે, “ અરે ! બુભાર રમતા પેલા યુધિષ્ઠિરની બુદ્ધિ અને જ્ઞાનનો કેમ લોપ થઈ ગયો હતો ? તેણે પોતાની સ્ત્રીની દેવી નકારી સ્થિતિ કરી ? આવી પવિત્ર સતિના કેવા નકારાં હાલ થાય છે ? ” આ પ્રમાણે લોકોના પોકાર વચ્ચે એકવચ્ચ જોણે પેહેયું છે અને જોણીના નેત્રોમાંથી જળધારા છુટે છે એવી દ્રૌપદીને દુષ્ટ દુઃશાસન સભામાં તાણી લાગ્યો. દ્રૌપદીની આવી સ્થિતિ જોઈ પાંડવો લજ્જાથી અધોમુખ કરી રહ્યા. પવિત્ર સ્ત્રીનું વગેરે શરમાઈ ગયા. અને તેમણે લાજથી પોતાના મુખ વચ્ચે ઢાંછી દીધાં. સર્વ સભા સ્તબ્ધ બની ગઈ.

આ વખતે દ્રૌપદી તરફ હાથ કરી પ્રીતિ ધારણ કરતો દુર્યોધન બોલ્યો—“ ભદ્રે, હવે તારી અને મારી પરસ્પર પ્રીતિ થશે. આજ મુખી તારે પાંચ પાંડવોનું મન રાખવું

આછી છે, નેની બુલ્બને લે હું જાડથી ન ઉખેટી નાંખું
 અને તેના વક્ત્રસ્થગના ક્ષિરથી લે હું પૃથ્વીને ન
 શિંચું અને લોભે સખા વચ્ચે ને સનીને પોતાના ઉઠ
 બનાવ્યા છે, તેના ઉઠને લે હું ચૂર્ણ ન કરું તો હું
 પાંદુરાબ્જનો પુત્ર નહીં " ભીમની આવી ભારે પ્રતિજ્ઞા
 સર્વ સખાસાગર કોવા પામી ગયો. આ વખતે પ્રમાણિક
 શિરોમણિ પિદુદે ચોક પાસણ કરી ફતરાપ્દને દણુ " ભાઈ
 પુતરાપ્દ, મે તમને દુર્યોધનના જન્મ વખતે દણું દનું, કે
 આ પુત્ર દુરાત્મા થશે. તં દોરવકુળનો નાશ કરવામાં પ્રમુખેતુ
 જેવા થશે આખરે એમજ થયું ભાઈ તારી બુદ્ધિ પણ મ
 લિન થઈ ગઈ અને કારંવા, તમે આ ચલાવના જેવા નીચ
 કર્મ કરવા કેમ તૈયાર થયા છો ? પોતાના આત્મારૂપ એવા
 ભાઈએને જુગારથી જીતવા. વડિલાની સભામાં ગ્રીને કેશ
 પકડી લાવવી, તેના અંગ ઉપરથી વસ્ત્ર ખેંચવા, આ તમારા
 કુકર્મને પિછાર છે પોતાની સગી સોના શરીર ઉપરથી વસ્ત્ર
 ખેંચીકુ લેક ભીમરૈનન જેવા બળવાનુ નરથી ને કેમ
 સહન થાય ? પોતાની સોના પરાબલ પક્ષીએ પણ સહન
 કરી શકતા નથી તો બુલ્બ બળવાળા વીર પુરૂષો કેમ સહન
 કરી શકે ? એ ભીમ સર્વના નાશ કરવાને સમર્થ છે તું આ
 કહ્યદમાં આ માટે ઉપદેશ રાખે છે ? તારે તો આવા નીચ દુ
 ર્યોધનને દાર મારવાં લેખીએ. કદિ એમ ન કર તો આ દુષ્ટ
 પુત્રને આવા નીચ કર્મ કરતા અટકાવવો લેખીએ. " આટલું

જરી મમદેષુ ચિદુર શાશ્વતર વિગદમા પડ્યો. ને હીધે જિ
 સન જરી પોત્યો. આર્ષ મૃતમૃદુ હોને કામ પજી ઉપામથી
 નવા નવે ન જલદ ગમતી હોવા જોએ એ જ શ્રુતિ નામ જો
 વિનથી આગળ કાળની નજર નાકે પી નથી આ પડેલ કોપથી
 મરદુર નામ જાણી જરી રાગ નામ નાકે રાગ નામ મોગ

જણાવના અને તેઓ પુણ્ય પરાક્રમી કર્તા કર્તિએ બંધુની સાથે વનવાસ જોમવવાને તૈયાર થયા હતા. આનું નામજ ખરે ખરી નરિસમણિ કહેવાય. પ્રાચીનકાળે તે ભક્તિનો પ્રભાવ વિશેષ હતો. તેથી આર્ષ કૌનમલ સંપ, સંપત્તિ અને મુખની જોમવનારી થતી હતી. વર્તમાનકાળની નવીન પ્રજા અવારે એ મુખ સ પાદન કર્યો ત્યારેજ તેમનો ઉદય થયો. શાશ્વત દેવતા સર્વ કૌન સંતાનોને તેથી સજાણિ આપી.

—ૐ—

પ્રકરણ ૨૮ મું.

વનવાસ.

માર્યો વનવાસ જવા ઉદ્દમસ્થમાંથી નીકળી દરિયા-પુરમાં આવ્યા હતા. તેમણે પોતપોતાના મસો અને સજો સાથે રાખ્યા હતા પાકુ, ફતરાફ, બીજમ, અને ફોલુ વગેરે વરિદ્ધો પછે ૬૫ મુખી તમને વજાવવાને આવ્યા હતા. પાક-વાના પ્રમને હમને તેમના નેત્રામાંથી અમુધાસ ચાલતી હતી. ૨૬ કુલી પુત્રપ્રમમા મસ જની તેમની પાછળ જવા તૈયાર થઈ. તેથી ૨૬ વસ્થાને હમને ચાલવાને અસમર્થ હતી, તેથી હમીનાં દાયઝાલી ઉમી ઉમી અમુધાસ વર્ણવતી હતી. તે પુત્રવત્સલા માતા પોતાના પુત્રાને હૃદયથી આશીષ આપતી

તથાપિ તેણીના હૃદયમાં પતિ ઉપર અભાવ કે દ્વેષ ઉપજ્ય થયો ન હતો. પતિએ જે કામ કર્યું, તેને તેણીએ સ્વીકારી લીધું હતું. આ દ્રૌપદીનું ચરિત્ર દરેક આવિકાને અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે. તેણીના જેવી ઉત્તમ પતિભક્તિ ધારણ કરનારી આવિકા પૂર્વે આર્યદેશમાં મળી હતી, તેથી તે કાળે આર્ય જૈનપ્રજા ઉદય કાળમાં રહેલી હતી. આગકાલ તેવી જૈન-મુવતીઓ જોવામાં આવતો નથી જો પતિ સર્વ રીતે મુખ આપે તોજ તે પતિભક્તા રહે છે. પણ હવેયોને જો પતિ કે ણદાયક થઈ પડે તો વર્તમાનકાળની વનિતાઓ પતિ તરફ વિરક્ત થઈ જાય છે. કેટલીએક અધમ અપ્રજાએ, તો કેટલેક પતિમાં આવી પડેલા પતિને ધિક્કારે છે. તેની નાને કદુવચનો કાઢે છે અને દાણે દાણે તેનું અપમાન કરે છે. આવી રીતે વર્તનારી સ્ત્રીઓ આ લોકમાં કેવી યજ્ઞ પર્વેલોકમાં કેવી નિષ્ઠા પાત્ર બને છે તેમાંનું આ દ્રૌપદીનું ચરિત્રનું મહત્ત્વ કદાચ કોઈએ અને તે પ્રમાણે વર્તવા ઉચ્ચમાં થયું જો નહીં.

જેઓ નવીન વિદ્યાના મન્દિરમાં નૃપ-સેનાના સ્વરૂપ રીતે ચાલવા લેવાનું થાય છે, અને ઉચ્ચ નૃપ-સેનાના વડિલાનો અનુદર રહે છે, તેમણે પાંડવનું સમ્બન્ધ-વર્તન તેમણે ઉત્તમ મિત્રનું સેવનું જ અમુક નામ નહીં અસહદેવ પાતાના જયદેવનું નૃપિયદેવનાં હાથમાં રાખી દેતા હતા. ? મુધિનિયમનું નામ નવને દેવી ને નવે વડેઓ પડેલો કામને માન આપે. દુષ્ટવચનની નવ કરવાને નવ

હતી અને વનમાં પ્રાણીઓને તેમની રક્ષા કરવાને લક્ષ્મણ આપતી હતી.

નગરજનો પોતાના પિતારૂપ યુધિષ્ઠિરનો વિયોગે થતો જોઈ આકંઠ કરતા તેમની પાછળ આવતા હતા. પોતાના મહારાજના ઉત્તમ શુભોત્તુ સ્મરણ કરી તેઓ અતિશોક ધારણ કરતા હતા અને દુષ્ટ દુર્યોધન ઉપર ક્રોધ કરી તેના દુષ્ટકર્મને ધિક્કારતા હતા.

હસ્તિનાપુરથી આઝી પ્રતાપી પાંડવો કામ્યક વનમાં આવ્યા, ત્યાં એક પ્રચંડ રાક્ષસે આવી દ્રૌપદીની પાસે મોટી ભયંકર ગર્જના કરી, એ ગર્જના સાંભળતાંજ દ્રૌપદીએ મોટી ચીસ પાડી એટલે બળવાન ભીમે આવી એક ગદાના પ્રહારથી તેના પ્રાણ હરી લીધા. તે જોઈ સર્વજન આશ્ચર્ય પામી ગયા હતા. આ પ્રચંડ રાક્ષસ દુર્યોધનનો મિત્ર હતો. તેનું નામ કિર્મીર હતું. દુર્યોધનનું હિત કરવાને તે પાંડવોનું અનિષ્ટ કરવા આવ્યો હતો, પણ ત્યાં તે તેનુંજ અનિષ્ટ થયું હતું. લોકોન આગ્રહથી અને ભીમસેનના કહેવાથી યુધિષ્ઠિરે તે વનમ વાસ કર્યો હતો. અને ત્યાંથી સર્વ અનુયાયી લોકોને વિદા કરવાની તેણે ધારણા રાખી હતી. તે સ્થળે ભૂમિ સમ્માપ્ત રાત્રિવાંસ કરી પ્રાતઃકાળે ભોજન સમયે ભોજનની ઈચ્છા થતાં તેઓ સામગ્રી વિના ચિંતાતુર બન્યા હતા, તે વખતે વીર અર્જુને આહારને આહરણ કરનારી વિધાનું સ્મરણ કર્યું. એટલે સર્વ સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ ગઈ. ચતુર દ્રૌપદીએ રસવટી

કેંદ્રી સુર્ય જ્વળાને જોઈ જન કંગાવ્યું. પાછા પોતાના બે બાંધિયાની
કાંઈ બુધિદિર ને અંગે વિવિધ વાતોના શુભચો દિવસ નિર્ધાર-
મન કર્યા હતા.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળ થયેા, નેવામા વિદર્ભકુમાર પુ-
રુષેન ઉત્તાવળેા ઉત્તાવળેા આવી પહોંચ્યા. તે પાઠપાને માડી
અથા પોતાની ગેરેન કોપડી હતી, ત્યા આવી પ્રજ્ઞામ કરી અ-
જિજ્ઞેસી બોલ્યા—“ પ્રિયગેરેન, અમારા ગુપ્ત અનુચરો દ-
શિનાપુરમા ક્યાં કરે છે. તેઓએ આવી તમારા વનવાસનું
વસ્ત્રપિતાને જણાવ્યું. તેથી દેશાતુર થયેલા પિતાએ તમા-
રી ખજાનું લેવાને મને અદિ આજ્ઞા કરી છે. પ્રિયગેરેન, જો તમા-
રા પતિએના કામો હોય તો હું એકદંડે જ અવનતા રાજ્યને
ગુલી સહુ તો પાછા દુષોધન દોલ મામ? કાંઈ ને વાત તમારે
ન કરવા હોય તો, અપાનુષી તમારા પતિ વનવાસ કરે, ત્યારપી
તમે આપાનું પિતાને પેન જોવા ચાલો.”

પોતાના પ્રેમી જ પુ પુરુષેનના આવા વચનના વાજવા
કોપડી નચવાયાં બોલી—“ પ્રિય બાઈ, તારા પ્રતિજ્ઞા બુધિ
દિર રાજા દુષોધનનાં વધ કન્યાના તો પા- છે. તારી તો બી-
ન અને આનું જ તમે ગુપ્તતા હમ કયા દે? નવાયમાર્ગે શાસ-
નારા બુધિદિરને એ વાત અનુચિત જાને છે. પ્રિય જ પુ, ત-
મે મને પિતાને પેન વસ્ત્રવાનું કંઠા છે, પણ પતિની તદ્વચા
રિલો થયું, એ સ્ત્રીના મુખ્ય ધર્મ છે. પતિ વનવાસ કરે અને
પત્ની પિતાના રાજમેહેસમાં વસે — એવું હામ કુસિન

લેવા આખ્યા. યુધિષ્ઠિરે પોતાના અંધકાકાને પ્રણામ કરી કહ્યું,
 “ તાત, અમે તમને પ્રણામ કરીએ છીએ. અમારી ઉપર કૃપા-
 દષ્ટિ રાખજો અને બંધુ દુર્યોધનને અમારા તરફનો એક સંદે-
 શો કહેજો. તે એ કે, “ હે ભ્રાત્ર દુર્યોધન, આપણા દૈર-
 વકુળની લેમ મોટાઇ વધે. તેવી રીતે વર્તી પ્રજાનું પા-
 લન કરજો અને આપણા વિખ્યાત વહિલોની સત્કીર્તિ
 ને હાનિ ન પહોંચે એવી રીતે પ્રવર્તન કરજો. ”

ખાંડવોની આવી નમ્રતા જોઇ અને પોતાના પુત્ર દુર્યો-
 ધનની દુર્ણુદિ બાણી કૃતરાષ્ટ્રે કાંઇ પણ ઉત્તર આપ્યો નહોતો.
 તે સત્વળ પાછી પોતાના નગર તરફ ચાલ્યો ગયો.

પછી યુધિષ્ઠિર પોતાની માતા સત્યવતીની પાસે રજા
 લેવા આખ્યો. સત્યવતી યુધિષ્ઠિર વગેરે ખાંડવોને જોતાજ મૂ-
 ર્છિત થઇ ગઇ, અને તેણીનું હૃદય શોકથી ભેદાઇ ગયું. કા-
 જીવારે સાવધાન થઇ તેણીએ ગડગડ કંઠે પોતાના પુત્રને
 હૃદયથી આશીર્વાદ આપી. બીજી પક્ષ સ્ત્રીઓએ તે પ્રમાણે
 કર્યું પછી સર્વ સ્ત્રીસમાજ ત્યાંથી પાછા ફર્યો હતો.

પછી યુધિષ્ઠિરે પ્રજાજનની રજા લીધી. પોતાના નીતિ-
 માન રાજાના વિયોગથી દુઃખી થએલ પ્રજાને “ મહારાજ,
 તમારી વનયાત્રા સફળ થાઓ. અમે આપની છાયારૂપ છીએ,
 પરંતુ જ્યારે આપ અમેને સાથે આવવાની ના કહે છે,
 ત્યારે અમે નિરૂપાય થઇ પાછા ફરીએ છીએ. ” આટલું
 કહી પ્રજાજન ચોકાતુર થઇ પાછા ફર્યા. પ્રજાજનને વિદાય

મોન રહેજો. તમારો જીવો, ત્યાં જાવોમાં પીવામાં, ચાલવામાં અને નિદ્રામાં જોમ સર્વ પ્રકારની ક્રિયામાં પ્રમાદરહિતે પ્રવર્તજો, આ તમારાં વીર્યરૂપ કુલીમાતાની ભક્તિ કરજો. અને તેજીના વચનને અનુસરજો. ”

વિદુરની આ શિશુ યુધિષ્ઠિરે વંદન સાથે સ્વીકારી. પછી પાંદુ ગદગદ કહે જોડ્યો—“વત્સ, તારા જેવા આજ્ઞાકારી પુત્ર વિના હું જોડહો. શી રીતે વહી ચઢીશ. બ્હાણા, વિચાર કર વગી વનની સયંકર ભૂમિમાં તું કુટુંબ સાથે છાપી રીતે ફરી ચઢીશ. વનભૂમિમાં કુટુંબનો નિર્વાહ કરવો એ તને મુશ્કેલ પડશે. માટે આ મારી રત્નમય અંગુડી તું સાથે હાથે જાં એ અમન્કારી મુદ્ધિકા તારા હૃદયને દૂર કરનારી યમ પડશે.” આટલું કહી પુત્રપ્રેમી પાદુરાજાએ પોતાની રત્નમય મુદ્ધિકા યુધિષ્ઠિરના હાથમાં પહેરાવો પછી તેણે પોતાની પવિત્ર પત્ની કુંતીને કહ્યું. “દેવી, આ પુત્રરૂપ પાત્રતું રક્ષણ કરજે. કારણ કે, સંતાનોને સર્વ દા માતૃજ શરણ દોવ છે.”

પિતાન. આ વચનના યુધિષ્ઠિરે જ ગીકાર કર્યા પછી તેણે પોતાની અપર માતા માદ્રીને કહ્યું, “માતા, તમે આ અમારા વિયોગી પિતાની સેવા કરજો અને જંમ તેમને અમારું સ્મરણ ન થાય, તેવો રીતે વર્તી તેમના હૃદયને સંતોષ આપજો.”

યુધિષ્ઠિરના આવા પિતૃભક્તિના વચનો સાંભળી માદ્રી હૃદયમાં પ્રસન્ન થઈ પોતાના પુત્ર નકુલ અને સહદેવ પ્રત્યે જોડી—“પુત્રો, તમે શુદ્ધ હૃદયથી આ નયેષ બંધુની સેવા

વાન બીમએન દુરવા જવાને મિત્રે અચ્ચાહ્ન યર્ષ મુરંગ કયાં નીકળે છે અને તેનો સિધો માર્ગ દેવી રીતે જાણે. ” એ સર્વનો નિક્ષય કરતો હતો. નકુજ અને મદદેવ કુંતી તથા દ્રૌપદીને મુરંગમાર્ગે ચાલવાનો અભ્યાસ તથા પરિચય કરાવતાં હતાં.

દંવયોગે એવું બન્યું કે, કોઈ વૃદ્ધા સ્ત્રી પોતાના પાંચ પુત્રો અને એક પુત્રવધૂ સાથે તે મેહેલમાં આવી ચડી. કુંતીએ તેણીને જોઈને સમાન ગળી માન આપ્યું. અને પ્રેમથી પોતાને ત્યાં રાખી. માર્ગના ધમધી ધાડી ગયેલી તે વૃદ્ધા પોતાના પાંચ પુત્રો અને વધૂ સાથે તે રાત્રિવાસ ત્યાં રહી. તે દિવસ કૃષ્ણચતુર્દશીનો હતો. એ જાન કુંતીના ધ્યાનમાં ન રહી.

કૃષ્ણચતુર્દશીનો દિવસ જાણી યુધિષ્ઠિર પોતાના કુટુંબ સાથે મુરંગને માર્ગે ચાલી નીકળ્યો અને એકલો બીમ તે મેહેલના દરવાજામાં શુભપણે ઉભો રહ્યો. જરાબર સમય થયો, એટલે પેલો પુરોચન તે દ્વાર આગમ આવ્યો અને તેણે ત્યાંથી આગ લગાડી. આવું દુષ્ટ કર્મ જોઈ બીમને ભારે ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો. તેણે તે દુષ્ટ પુરોચનને દ્વારની પહવાડેથી ખાલી પકડી લીધો. અને મુદિનો પ્રહાર કરી તેના માલુ લીધા. પછી તેને બજારા અગ્નિમાં નાખી પરાક્રમી બીમ ત્યાંથી મુરંગ હતી, ત્યાંથી ચાલી પોતાના સંબંધીઓને જઈ મળ્યો. યુધિષ્ઠિર વગેરે સર્વ મુરંગ માર્ગે યમ બીનું

ઉપર બેસીડી ભીમએ આગળ ચાલ્યો. થોડે ચાલતાં નકુળ અને સહદેવ બંને આવ્યાં થઈ બેસી ગયા. એટલે ભીમે તેમને પોતાની પીઠ પાછળ બેસારી દીધા. વળી થોડે ચાલતાં અર્જુન અને યુધિષ્ઠિર પણ ચાડી ગયા. એટલે તેમને તેણે પીઠ પાછળ બેસારી દીધા. બળવાન ભીમ સર્વને નૌકાતુલ્ય થઈ મહાવેગથી આગળ ચાલ્યો અને તે રાત્રિ માર્ગમાંજ પ્રસાર કરી દીધી. ગગનમણિનો ઉદય થયો, એટલે કોઈ ઉત્તમ જાણાયવાળું એકાંત સ્થળ જોઈ, તેઓએ ત્યાં પડાવ કર્યો. અને સર્વે શાંત થઈ બેઠા.

પ્રિય વાંચનાર, આ પ્રસંગ આટલેથીજ પૂર્ણ કરવામા આવે છે, તથાપિ તેની ઉપરથી કંઈ પણ સાર લેવાનો પ્રયત્ન કરજો.

પ્રથમ તો વિદુરની કુટુંબ પ્રીતિનો દાખલો મહત્વ કરજો. દુષ્ટ દુર્યોધને બનાવટી મેદેલ રચી તેમાં માંડવોને બાજવાને યોજના કરી હતી. પણ કુટુંબપ્રેમી વિદુરે તે બખર મેળવી માંડવોને ચેતવણી આપી તેમનો બચાવ કર્યો હતો. એક કુટુંબીજન પોતાના કુટુંબીઓનો નાશ કરવા ઇચ્છે છે, ત્યારે બીજો કુટુંબી તેમને બચાવવાની યોજના કરે છે. એકજ બહરીના વૃક્ષમાંથી થયેલા કાંટા કેટલા વાંકા હોય છે અને કેટલાક સીધા હોય છે. દરેક ઉત્તમ મનુષ્યે વિદુરના જેવો કુટુંબપ્રેમ રાખવો જોઈએ. કુટુંબપ્રેમી પુરુષ સર્વ રીતે વિજયી અને મુખી થાય છે.

બીજું શિક્ષણ પુરોચનના પાપી ચરિત્ર ઉપરથી લેવાનું છે. પાપી પુરોચન પાંડવોને લલચાવી બનાવટી મેહેલમાં મુકી ગયો હતો અને તે મેહેલને સંગ્રામી પાંડવકુટુંબને નાશ પામ્યાંડવા તે તૈયાર થયો હતો, પણ આખરે બગવાન ભીમને ક્રાધે તેનોજ નાશ થઈ ગયો. અન્યનું અનિષ્ટ ચિંતવનારા અને કરનારા પાપીઓનો નાશ થાય છે. 'જોદે તે પડે' એ ગુર્જરી કહેવત ખરેખર મહાવાક્ય રૂપ છે.

ત્રીજું શિક્ષણ ભીમના મહાન ચરિત્ર ઉપરથી લેવાનું છે. રાત્રે સુરંગમાંથી પ્રસાર થયેલા પોતાના બંધુઓ, માતા અને ભીને ખંભા ઉપર ઉપાડી લઈ જનાર કુટુંબવત્સલ ભીમને પૂર્ણ ધન્યવાદ ઘટે છે. આ ઉત્તમ કાર્યથી ભીમે પોતાના બગાડેલા અને શક્તિનો ખરેખરો સદુપયોગ કરેલો છે. આવું કુટુંબપ્રેમી અને કુટુંબવત્સલ પુરૂષનું જીવન ખરેખર પ્રશંસનીય છે. એવા જીવનારા પુરૂષો જીવે છે, બાકીના જીવતાં છતાં મૃતતુલ્ય છે. કુટુંબભક્ત ભીમસેનનું જીવન તેવું હતું અને તેથી તેણે પોતાના જીવનમાં પરિણામે ઉત્તમ સુખ મેળવ્યું હતું. ભીમની પેઠે બીજાઓએ પણ તે સુખ પારખી કરવો જોઈએ. ભીમના પવિત્ર ચરિત્ર ઉપરથી એજ ખરેખર શિક્ષણ લેવાનું છે અને તે શિક્ષણથી હૃદયને સુશિક્ષિત કરી

પ્રકરણ ૩૦ મું.

વનવાસની વિટંબણા અને હેડંબા પતિ બીમ.

એક ભયંકર જંગલમાં હિંસક પ્રાણીઓના ફર શબ્દો યથા રહ્યા છે. ચારે તરફ ભયનું રાજ્ય પ્રવર્તે છે. વિકરાળ દાળની મહામેના ચારે તરફ ફરી રહી છે. વૃક્ષોના કુંજ, પર્વતોની શુક્રાઓ અને ખીણોમાંથી ભયંકર પ્રાણીઓના પ્રતિધ્વનિઓ સંભળાય છે. આ વખતે એક પ્રચંડ પુરૂષ તે જંગલમાં ભમે છે. તેનું હૃદય તેવા ભયંકર પ્રદેશમાં પણ નિષ્કંપ છે. સાદસનું ઉંચ તેજ તેના વિશાળ લલાટ ઉપર ચળકે છે. તે પુરૂષ ધણીવાર ભ્રમી એક છાયાદાર વૃક્ષ નીચે શણુવાર વિદ્યાંત યયો. તેવામાં સારસ પક્ષીઓનો મધુર ધ્વનિ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. તે ઉપરથી તેણે જાણ્યું કે, ' આ સ્થળે સરોવર હશે. ' તરત બેઠો યથા તે શબ્દને અનુસારે ચાલ્યો. ત્યાં એક મુંદર સરોવર દૃષ્ટિએ પડ્યું. કેટલાએક પત્રકુટ (પટ્ટીઆ) કરી તેમાંની જગ ભરી તે પાછો ફર્યો. તે પોતાને સ્થાને આવી જુવું છે, ત્યાં પોતાના સર્વ સાથીઓ સુધી ગયેલા તેના જોવામાં આવ્યા. તેમાં એક પુરૂષને ઉરેગી તે નીચે પ્રમાણે બોલ્યો—

“ અહા ! જે પુરૂષ રત્નજડિત પલંગ પર પો
હતો હતો, તે આ વનની કંઠોર ભૂમિમાં મૃતો છે. રત્નજડિત

આ પ્રમાણે ચિંતવી, એ વીર પુરુષ એવીર અને અધીર રત્ની જેમ રૂઢન કરવા લાગ્યો. તેના રૂઢનના ઇચ્છાનિર્ણય પ્રતિ પ્વનિ જંગલમાં ચારે તરફ પ્રચરી ગયો. સંસુવાર રૂઢન કરી તે પુરુષ એક દિશા તરફ દ્રષ્ટિ નાંખી, ત્યાં એક ભયંકર રૂપ વાળી, પીળા નેત્રવાળી અને લાંબા કૈશને ધારણ કરનારી અફમુત સ્ત્રી તેના જોવામાં આવી. તે આ પુરુષની નજીક જેમ જેમ આવતી ગઈ, તેમ તેમ તેણીનામાં વિશેષ સૌંદર્ય પ્રગટ થવા માંડ્યું. સણુમા પાહું, તોણીનું રૂપ ભયંકર થઈ ગયું. વગી પાહું સણુમા મુદર થઈ ગયું. આ અફમુત દેખાવ જોઈ તે પુરુષ હૃદયમાં વિશેષ આનંદ પામી ગયો.

ત્યારે તે અફમુત અખળા નજીક આવી, એટલે તે પુરુષ નિર્ભય થઈ પુછ્યું, “સુદરી. તું કોણ છે ? સણુમા ભય કર અને સણુમા મુદર સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. એ શું છે ?”

તે સ્ત્રી જોણી—“મુજન, હું રાક્ષસી છું આ વન મારા ભાઈનું છે આ વનમાં કોઈ પણ મનુષ્ય પ્રવેશ કરી શકતું નથી મનુષ્ય ગમે તેવા ગુરવીર અને પરાકર્મી હોય, તોપણ જો અહીં આવે તો મારે ભાઈ રાક્ષસ તેનું ભક્ષણ કરી જાય છે હું તે મારા રાક્ષસ જ પુત્રી ત્રાથે રહું છું. હમણા મારે ભાઈ નિદ્રામાંથી જાગ્યો થયો, ત્યારે તેણે મને કહ્યું કે,—“જહેન. અહીં કોઈ મનુષ્યની ગંધ આવે છે, મારે આટલામાં જઈને તપાસ કર. જો કોઈ મનુષ્ય માલમ પડે તો તેને અહીં લાવ. હું તેનું ભક્ષણ કરીશ મને પણ

દિવસ થયાં ક્રુધા લાગી છે. ” બંધુના આવાં વચન સાંભળી, હું અહીં આવી. ત્યાં મેં તમને સર્વને અહીં જોયા. આ નિદા- વચ થયેલા મનુષ્યોને લેવાની ઈચ્છા હું કરતી હતી. ત્યાં તમારું સુંદર રૂપ જોઈ મને મોહ ઉત્પન્ન થયો. આ વખતે હું મારા ભાઈનો આદેશ ભુલી ગઈ છું અને કામના આવે- શથી બ્યાસ થઈ ગઈ છું, તેથી હું મારું બંધંકરરૂપ છોડતી અને સુંદર રૂપ ધારણ કરતી તારી પાસે આવી છું. હે મહા- વીર, તું મારી ઉપર અનુમદ કરી મારું પાણિમહલુ કર. આ કાર્ય સત્વર કરવાનું છે. જો વિલંબ થશે તો મારો ભાઈ અહીં આવશે. જ્યાં સુધી તે આવી ન પહોંચે, ત્યાં સુધી આ શુભ કામ કરી લે. જો તમે મારા પ્રાણનાથ થશો અને મને સાથે રાખશો તો રાક્ષસ તો મું પળ બીજું કોઈ પળ તમારી સમીપ ટકી શકશે નહીં. ”

તે અદ્ભુત સ્ત્રીનાં આવા વચન સાંભળી તે પુરૂષ વિચા- રમાં પડી ગયો. તેના હૃદયમાં અનેક સંકટપ વિકટપ થવા લાગ્યા.

મિથ વાચકવૃદ્ધ, આ વાસતી વાત તમારા સમજવામાં યોગી ઘટ્ટી આવી હશે. તથાપિ તેનું વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કર- વાની આવશ્યકતા છે. જે પુરૂષ બંધંકર જગતમાં બનતો હતો, તે બીમસેન હતો. જ્યારે કુંતી, દ્રૌપદી વગેરે સર્વ પરિવાર માત થઈ ગયો અને બીમસેન તેને ઉપાડી ચાલ્યો, તે ને રાજકુટુંબ કોઈ છાયાદાર વૃક્ષ નીચે જોઈ હતું.

રાત્રિના વિશેષ ધમધી ધ્રાંત થયેલા તે કુટુંબને અભુતે
ફગાદિ લાવી દીધાં. સર્વ સાથે બેસી તેનો આદાર કર્યો. પછી
તુષાતુર થયેલા એ સર્વને મારે બીમ જગાથપ શોધવા
નીકળ્યો હતો તે પડીયા ભરી જગ લાવ્યો, ત્યાં સર્વ ધ્રાંત
થઈ મુઠ ગયાં હતાં. નેમને જોઈ બીમે અતિશય શોક પ્રગટ
કર્યો હતો. તે પ્રસંગનું વર્ણન ઉપર કરવામાં આવ્યું છે.

તે વખતે જે અકબુત રૂપવતી સ્ત્રી આવી હતી, તે
હેડંગા રાક્ષસી છે. હેડંગાને હેડંગ નામે એક ભાઈ
છે, જે તે વનમાં રહે છે. તેના ઉપરથી એ વનનું નામ
પણ હેડંગવન કહેવાય છે. હેડંગા પોતાના ભાઈ હેડંગ
બની આજ્ઞાથી તે ધ્રાંત થઈ ગયેલા મુષ્ટિરિના કુટુંબને
લેવાને આવી હતી. ત્યાં બીમનું પ્રચંડરૂપ જોઈ તે
મોહ પામી ગઈ હતી. જ્યારે તેણીએ બીમની સાથે પર
લુવાની પોતાની ઇચ્છા બતાવી ત્યારે બીમ દીર્ઘ વિચાર કરી
આ પ્રમાણે બોલ્યો—“ સુગાત્રી, તારા જેવી પ્રગજા સ્ત્રી
મહાપુરુષથીજ લગ્ન થાય છે. તેવી સ્ત્રી પોતે આપોઆપ
આવી મને વરવાનું કહે છે, એ યાત્રી ઉત્તમ વાત છે. તથાપિ
તું એક મારી વાત સાંભળ—જે આ ચાર પુરૂષો મુતા છે,
તે મારા ચાર દયાળુ ભાઈઓ છે. આ પૃથ્વી મારી માતા છે
અને આ સુવર્તિ અમારા પાંચેની પ્રાણવડતા છે. આ એક
સહચારિણીએ અમે પાંચેને મૃતાર્થ કર્યા છે. આવી કુલીન
અને સુંદર સતી સ્ત્રીને ઇંદી બીજી સ્ત્રીનું બહુ કેમ થાય ?

નરપ કરીશ અને ત્યાર પછી આખી પુરુષને દેખીશ." આ પ્રમાણે કહી તે રાક્ષસ હેડ જાને મારવા દેખ્યો. તે વખતે પરા-ક્રમી બીમ બોલ્યો—“રાક્ષસ, આ તારી નિરપરાધી જીવને આ માટે મારેછો છું જે તેની ઉપેક્ષા કરે, તો મને સીદ્ધતા સામે માટે જેને મારીશ નહીં. જે તારામા જાગનો અર્થ હોય તો મરણ જમને મારી સામે બાવી જા.” બીમનાં બાવ વચન સાંભળી હેડ જાને છોડી દઈ તે રાક્ષસ બીમને મારવાને ધસી આવ્યો. બીમસેન પણ એક મોટું વૃક્ષ ઉભેલી તેની સામે ધસ્યો. બીમસેન વૃક્ષનો પ્રથમ પ્રહાર થયો તે પ્રહારથી હેડ જા રક્તવાર મૂર્છિત થયો પણ પાછો સાવધાન થઈ માયા રચી તેણે મોટી સ્ત્રી પાડી. તેના પ્વનિથી સુધિદિર વગેરે સર્વ નિદ્રામાંથી જાગી ઉઠ્યા. પ્રથમ કુંતી જાગત થઈ ત્યાં તેણીએ પોતાની પાસે ઉભેલી હેડ જાને જોઈ “તું કેાણુ છો” એમ તેણીને પુછ્યું એટલે હેડ જાએ પોતાનાં સર્વ વૃત્તાન કહી સંભળાવ્યો. તે જાને માનુષી અને રાક્ષસી સો વાતો સાંભળતી હતી, તેવામા તો ફર રાક્ષસે પ્રચંડ પ્રહારથી બીમને મૂર્છિત કરી નાખ્યો. હેડ જાએ બીમને જતાવ્યો તે જામ કુંતી પે.કાર કરતી મૂર્છિત થઈ રક્તવાર સાવધાન થઈ વિલાપ કરવા લાગી, તેવામા પીર બીમસેન મૂછાંમાંથી સાવધાન થઈ બેઠો થયો અને હેડ જાનો સાથે સુદ કરવા દેખ્યો. આ વખતે સુધિદિર, અર્જુન, નકુલ અને સહદેવ જાગત થઈ બીમની પાસે આવ્યા. સુધિદિરે બીમને કહ્યું “જાંયુ, આ તારો રિપુપાત્રક મહાવીર અર્જુન તારો પાંચ ઉભો છે, તેને સુદ કરવારે. તુવિધ્યાંતિ છે.” અપેદ જ પુ-

ના આવાં વચન સાંભળી બીમસેન બોલ્યો—“ જ્યેષ્ઠ મનુ-
 તમારો અમૃતમય હૃદયો મારું મન પ્રકુસિત થઈ ગયું છે.
 હવે મારે કોઈની મદદ જોઈતી નથી. આ તમારા નાના ભાઈ
 નું સામર્થ્ય જુઓ. તમારા બધા દેખતાં હું આ કુર રાક્ષસને
 મારી નાંખીશ. આ કુર રાક્ષસના ભયથી આ વનમાં કોઈ મ-
 નુષ્ય પ્રવેશ કરી શકતું નથી, પણ હવે તમારી કૃપાના પ્રભાવ-
 થી મનુષ્યો પણ આ વનમાં પ્રવેશ કરશે.” આ પ્રમાણે કહી
 બીમસેન હેડબ ઉપર તુટી પડ્યો. બંનેનું ભયંકર મુઠ્ઠામુઠ્ઠ-
 મુઠ્ઠામુઠ્ઠ અને કેશકેશિ યાત્રી. અલસકમી ટાંસાવમાન થઈ
 લાગી. હેડબ મુઠ્ઠામાં ચડીઆતો થતા લાગ્યો. તેના ચરણની
 રજથી આગ્રય છવાઈ ગયું. બીમની જરા નિર્જીવતા અને
 હેડબની પ્રત્યક્ષતા જોઈ યુધિષ્ઠિરે અર્જુનને કહ્યું, “ભાઈ અ-
 ર્જુન, તૈયાર થઈ જા. જો વિશંબ કરીશ તો હવે બીમને પા-
 ત થઈ જશે અને હાલુમાં આ જગત્ નિર્મામ થઈ જશે.
 જો, આ મહોન્મત્ત રાક્ષસ તારા વડા ભાઈને ભુજમાં દર્પ મ-
 દંત કરે છે. ઉમો ઉમો શું જુએ છે ?” આ પ્રમાણે યુધિષ્ઠિર
 બોલી શ્રી અર્જુનને કહેતાં. હતો, તેવામાં તો પરાક્રમી
 બીમએને તે રાક્ષસને પેતાની ભુજવડે મીચાથી પક-
 ટી પશુની જેમ મારી નાંખ્યો. આથી યુધિષ્ઠિર રામાચર-
 થઈ મુશી થઈ ગયો. તે દરથી સત્રુપાતક પેતાના ભાઈ બી-
 મસેનના ટરીર ઉપરથી રજ નાંખેરવા લાગ્યો. અને અર્જુ-
 ન નકુલ અને સહદેવ બીમના પચીનાવાળા દેહને વાગુ કે-
 વ, લા લાગ્યા પછી બીમ હજુવાર વિશ્વતિ દેવા જોઈતો જો.

કુંતીને પાતાં વધેલું જળ થોડું થોડું પી પોતાએ તૃષા ટાળી. શંચ પાંડવોએ હેડંબાનો ઉપકાર માની તેને કહેવા લાગ્યા કે, “તેં અમારી માતાનો પ્રાણ ઉગાર્યો.”

તે સ્વજેથી પાંડવો આગળ ચાલ્યા ત્યાં રાત્રિ પડી. દેવયોગે પાંડવો આગળ ચાલ્યા ગયા. અને દ્રૌપદી પાછળ રહી ગઈ. તેવામાં એક પ્રચંડ સિંહ દ્રૌપદીના જોવામાં આવ્યો, દૂર આકૃતિવાળો સિંહ દ્રૌપદીની પાને આવ્યો, એટલે દ્રૌપદી સ્તબ્ધ થઈ કંપવા લાગી. અને તેજ સ્થાને ધૈર્ય ધરીને ઉભી રહી તેણીએ રેખા કરી આણુ દીધી કે, “જે યુધિષ્ઠિરનું સત્યજન હોય તો આ સિંહ આ રેખાની આણુ તરફ આવી ન શકે.” આટલું કહી તેણીએ સિંહને કહ્યું, “હે શાર્દૂળ મારા સ્વામિએ કોઈ દિવસ પણ સત્યરેખા ઓળંગી ન હોય તો તું પણ આ સત્યરેખા ઓળંગીશ નહિ.” આ પ્રમાણે દ્રૌપદીના વચનના પ્રભાવથી તે શાર્દૂળ ત્યાંજ સ્થિર થઈ ઉભો રહ્યો. દ્રૌપદી તે વિકરાળ સિંહના ભયથી યુક્ત થઈ આગળ ચાલી પણ પાંડવો તો દૂર નીકળી ગયા. અને દ્રૌપદી પાછળ રહી ગઈ. આગળ જતાં એક સપંકર સર્પ દ્રૌપદીને દંડ મારવા સામે આવ્યો તેને જોઈ સતી દ્રૌપદી સિંહની જેમ આણુ દઈને બોલી—“જે મેં અન વચન અને કાયાર્થી મારા પાંચે પતિ તરફ કદાપિ કપટ ન કર્યું હોય તો હે સર્પ, તું અહિંથી બીજે સ્થળે ચાલ્યો જ” દ્રૌપદીનાં આ વચનોથી તે સર્પ

ત્યાંથી બીજો સ્થળે ચાલ્યો ગયો. શત્રિની પ્રવૃત્તિ
અવાધી અવકાશ સર્વ સ્થળે આવી ગયું હતું. પતિ-
જોથી વિખુદી પટેલી દ્રૌપદી બંધકર શત્રિ પ્રસાર કરવાની
મનમાં ચિંતા કરતી હતી. આ વખતે હેડંગા અંજલિજોથી
સતીની આગળ આવી ઉભી રહી. હેડંગાને જોઈ સતીના
મનમાં આશ્વાસન મળ્યું. હેડંગાએ વિનયથી કહ્યું, “બંદે,
તમારા વિયોગથી પાંચ પાંડવો ગ્રાહાતુર થઈ રહ્યા છે.
તેમણે તમારી ધર્મી શોધ કરી પણ કોઈ સ્થાને તમારો
પત્તો મળ્યો નહીં. આખરે તેમના નેત્રોમાંથી અશ્રુધારા
ચાલી રહી છે, જોવા તમારા પતિઓ પ્રાણ ત્યાગ કરવાને
ઉવુજા થયા છે. માતા કુંતી પણ પુત્રોનું દુઃખ જોઈ તેમની
નાથે પ્રાણ ત્યાગ કરવા સજ્જ થયાં છે. “ને સર્વની આવી
સ્થિતિ જોઈ હું ઘણી પૃથ્વીને ઝાળાંગી તમારી પાસે આવી
પોહાંચી છું. હવે મારી પીઠ ઉપર આરૂઢ થઈ તમારા
પતિઓના પ્રાણની રક્ષા માટે સત્વર ચાલો.” આ પ્રમાણે
હેડંગા દ્રૌપદીને પોતાની પીઠ ઉપર બેસાડી બધા પાંડવો
અને કુંતી ગ્રાહાતુર થઈ પડ્યાં હતાં, ત્યાં આવી પહોંચી.
દ્રૌપદી સદિન હેડંગાને જોઈ કુંતી અને પાંડવો પ્રસન્ન થયા
અને તેમણે હેડંગાનો હૃદયથી ઉપકાર માન્યો. હેડંગાના
અપાર ઉપકારમાં આકાત થયેલી કુંતીએ કહ્યું, “બહેન
હેડંગા! તું શક્તી નથી, પણ દેવી છે. તેં અમારા ઉપર જે
ઉપકાર કર્યો છે, તેનો બદલો અમારી આ સ્થિતિમાં કોઈ
પણ રીતે વાળી શકાય તેમ નથી. તથાપિ તું કહે કે, તારો

અનુપકાર શું કરીએ ? " હેડંગા સસ્મિતવદને બોલી—
 માતા, તમે સર્વ જગત્ને ઉપકાર કરનારા પાંડવોની માતા
 છો તમારા જેવી માનવદેવી પાને દુઃરાશની કોણ માત્ર ?
 મારા જેવી તુચ્છ ગણની તમારો શો ઉપકાર કરી શકે ?
 હિન્દિ દેશને ચક્રવર્તિના શો ઉપકાર કરી શકે ? પરંતુ
 મદામચરની એવા મીનિ ૭૫ જ્યેષ્ઠ પુત્ર જેણે પશુ ઉપ-
 કાર કર્યો, દાસ તાપણ તેણે તમના ઉપકારજ કરે છે
 તમારો સર્વજ્ઞ ઉપકાર કર્યો તથા તેણે તમને તમની
 સ્વયં સેવક તરીકે તમને ઉપકાર કરે છે તથા તેણે તમને
 તમે મારી ઉપકાર કર્યો તથા તેણે તમને પાન મારી
 દાસની તમને

બાએ પોતાની માયાધિક વિદ્યાના બગથી તે સ્થળે એક સુંદર બગીચા વિકુબ્યો અને તેની અંદર વિવિધ પ્રકારના ફીડના સ્થળો ઉત્તમ કર્યા અને તેમાં રહી તોટ્ટીએ બીમની સાથે વિષયભોગ ભોગવવા માંડ્યા. અનુક્રમે હેડબા તે સ્થળને વિષે ગર્ભિણી થઈ.

તે સ્થળે કેટલાએક દિવસ રહી ત્યાંથી પાંડવોએ આગળ પ્રયાણ કર્યું હતું.

આગળ પ્રયાણ કરતાં પાંડવો એક સુંદર નગરીની પાસે આવી પહોંચ્યા. તે નગરીનું નામ એકચક્રા હતું. તે નગરી પાસે આવેલા એક વનમાં આવતા એક મહામુનિ તેમના જોવામાં આવ્યા. જાણે સાક્ષાત્ ચારિત્ર હોય, તેવા તે મહામુનિ એક મુવર્ણ કમળ ઉપર બેસી ઉત્તમ ધર્મોપદેશ આપતા હતા. ચંદ્રની જેમ તે પવિત્ર મુનિના દર્શનથી પાંચે પાંડવોને આસ્હાદ થયો અને તેમનો મહાક્રમ શાંત થઈ ગયો. તેમણે ઉત્સુક હૃદયથી મુનિને વંદના કરી અને તેમની ભક્તિભાવથી સ્તુતિ કરી તેમની સન્મુખ બેઠા. પાંડવોને જોઈ પર્યદામાં બેઠેલા સમ્પન્નનો ‘આ કોણુ હશે’ એમ સાનંદાશ્ચર્ય થઈ ગયા. અને પાંડવોની પ્રચંડ મૂર્તિઓને વારંવાર જોવા લાગ્યા. તે વખતે તે શાળી મુનિએ પાંડવોને ઉદ્દેશી નીચે પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો—

“આ સંસારમાં જેટલા પુરુષાર્થ છે, તેમાં “ધર્મ” એ મુદામણી છે અને સર્વ પ્રાણી ઉપર જે દયા છે, તે ધર્મના

નિરૂક સરખી છે. વર્ષાઋતુમાં મેઘમાળા જેમ વનખેલીને નૂતનતા આપે છે, તેમ શુદ્ધ દયા રાજ્યવલ્લભીને નૂતનપણું પમાડે છે. હવેદયા એ દિવ્ય મુણ છે, તે સર્વ રોગ તથા સર્વ અનર્થનો નાશ કરે છે. અને તે આયુષ્યની વૃદ્ધિનું અમૂલ્ય કારણ છે. ”

મુનિરાજની આ દેશનાએ ભીમપત્ની હેડંબાના હૃદયમાં સારી અસર કરી. તે રાક્ષસીએ ત્યારપછી નિરપરાધી જીવંતની વિમાન કરવાનો દૃઢ નિયમ મદ્દલ કર્યો. મુનિરાજના સાક્ષી પવિત્ર યમેલી કુંતીએ તે સમયે પોતાનો સંયત્ર ક્રૂર કંવાને અશ્રુજીએ કહ્યું “ મદ્દામુનિ, આ મારા પુત્રે વિધવાના નાશરને ક્યારે ઉતરશે ? ” કુંતીના આ પ્રશ્ન સાંભળી જાની મુનિ પ્રસન્નપદને ખામ્યા—“ ભંડે, તારા પુત્રા પુણ્યથી પવિત્ર છે તેઓ અનુક્રમે નિરૂપમ ભક્તિ અને સુશિલતા પાત્ર થશે. કેટલાએક સમય પછી તારા પુત્રાને પુનઃ રાજ્યવલ્લભી પ્રાપ્ત થશે. આ તારો અંગેષ્ઠ પુત્ર બુધિષ્ઠિર દુરોને શિક્ષા કરનારો અને આદર્શ ધર્મની પ્રજાવતાને વધારનારો થશે. છેવટે પાંચ પુત્રા અનુક્રમે સવર્મને આગવી કમને નિભાવ કરી પાસની નિતિને ન પાડતી રહેશે.

મદ્દામુનિની જાણી ભવિષ્ય વાણી સાંભળી કુંતી અને પાંચ પુત્રો દૃઢવશ્ય પ્રગણ થઈ ગયા. તેવામ તે મદ્દમા મુનિ ત્યાંથી વિદ્વાર કરી બીજા ગયેલે ચામ્યા તથા અને સુવંશ વર. ૫૪. સર્વ નજા વિનશન થઈ ગયું.

[illegible]

૧. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૨. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૩. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૪. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૫. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૬. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૭. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૮. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૯. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી
 ૧૦. જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજ બેઠકમાંથી પૂર્વ બેઠકમાંથી બેઠકમાંથી

[illegible]

આજકો માલાયને વગળી પડ્યાં, સર્વજનોએ અરિહર
 કરવાને પોતપોતાના ઇંદેવનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા. પછી
 રાત્રી અને સર્વ લોકોએ એકઠા થઈ અંજલિ જોડી ઉંચે સ્વરે
 બોલ્યા—“કોઈ રાક્ષસ અથવા યક્ષ આ નગરી ઉપર દોષ
 પાડ્યો હોય તે અમારી ઉપર દયા કરો.” રાત્રી અને
 લોકોની આવી પોકારપૂર્વક પ્રાર્થના સાંભળી એક કુર રાક્ષસ
 આઠાશમાર્ગે પ્રગટ થયો. કૃષ્ણવર્ણ અને પીળા નેત્રવાળા
 એ રાક્ષસને જોઈ લોકો ભયાનુજ થઈ ક પવા લાગ્યા.
 અને નમ્ર થઈ તે રાક્ષસ પ્રત્યે બોલ્યા—“મહાભાગ,
 તમે કોણ છો ? કોઈ દેવ છો કે દાનવ છો ? આ
 પુરીનો સંહાર શા માટે કરો છો ? મહાત્મા પુત્રો
 પદાચકારન માટે પાતે દુઃખી થાય છે, પણ બીજાને દુઃખ
 આપતા નથી.” લોકોનાં આવા વચન સાંભળી તે આઠા
 શમાં બોલ્યો—“હું બક નામે વિદ્યાધરોનો રાત્રી પુ. મેં
 અનેક દુઃસાધ્ય વિદ્યાઓ સાધ્ય કરી છે. તે વિદ્યાઓનું કોતુહ
 જોવાને આ નગરીને સંહાર કરવાની મારી ધારણા છે.
 માટે તમે સર્વ પોતપોતાના ઇંદેવની આરાધના કરી રહ્યો.
 હવે આઠા વખતમા શિલાઓની વૃદ્ધિથી તમે સુર્ણ થઈ
 જશો.” તે બકરાક્ષસના આવાં વચન સાંભળી લોકો દીન
 થઈને બોલ્યા—“હું વિદ્યાધરપીય, માત્ર વિદ્યાનું કોતુહ
 જોવા આ નગરીનો સંહાર કરવો થોભ્ય નથી. કોઈને માટે
 મનોહર મહેલ તોડી પાડવો, એ સાદું કામ ન કહેવાય.
 ભરમને માટે સંદનવનને બાળી નાંખવું, તે અપોગ્ય કહેવાય.

ધર્મ છે કે, પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરી પતિના પ્રાણની રક્ષા કરવી. સ્વામીનાથ, તમારી સાથે રહી મેં સારા સારા પદાર્થો બહાર ક્યાં સારા મુખવિદ્યાસ લોગળ્યા, અને આ પુત્ર તથા પુત્રીના મુખ એવાં હવે મારે કોઈ મુખની ઇચ્છા નથી; તો મૃત્યુનો ભય શા માટે હોય ? હું નાથ, તમે આનંદમાં રહી આ પુત્ર પુત્રીની રક્ષા કરો અને મને સૌભાગ્ય સાથે મૃત્યુ પામવા દો "

દેવશમાં આ પ્રમાણે કુંતીને કહેતા હતા, તે સાંભળી તેની પુત્રી ગંગા બેલી ઉઠી—“ હું માતાપિતા, તમો બને આશીર્વાદો. હું તે રાક્ષસના મુખમાં જાઉં છું. તમારા લવવાથી આ મારો બાઈ પણ ઉછરી જશે. આ મારી માતા કદાચ મુખી લઈ તમારી સેવા કરશે. હું પુત્રી હોવાથી અંતે પાદલી થાપણ છું. તમારે જ્યારે ત્યારે પણ મને બીજાને ઘેર મોકલવી પડશે. તે કરતાં કુટુંબના લવનને માટે મારું મરણ યાચ તો તે હુજી છે. ” આ પ્રમાણે કહી ગંગા રૂદન કરવા લાગી. તેવામાં દામોદર બેલી ઉઠ્યો—“ પૂજ્ય માતાપિતા, અને જ્ઞેન, તમે કોઈ રોગો નહીં. તે રાક્ષસને હું મારી નાંખીશ અને આપણા કુટુંબનો જચાવ કરીશ. ” આ પ્રમાણે કહી તે ઉંચે સ્વરે રોવા લાગ્યો. પોતાના બંને બાળકોનું રૂદન જોઈ દેવશમાં અને સાવિત્રી પણ રૂદન કરવા લાગ્યાં. દેવશમાંના જયા કુટુંબ ઉપર મહાન યોગ્યો મહિન

પુત્રવતી માતા તમારે પણ માન્ય છે. તે માતા સર્વની ઉપર દયા કરનારી છે, તેથી તમારું હૃદય જોઈ તે બહુ દુઃખી થાય છે. તેથી મારી માતાએ કહ્યું છે કે, ‘જે રાક્ષસથી દેવશર્માનો કુટુંબનું રક્ષણ કરશે, તેજ મારો પુત્ર’ માટે હું મારી માતાની ધારણા પૂર્ણ કરવા તત્પર થયો છું. તમે આનંદમાં રહો. તે રાક્ષસની પાસે હું જવાનો છું.”

દેવશર્માએ ખિત્તવદને જણાવ્યું, “બંધુ, મારા પ્રાણનો રક્ષા કરવા તમારા જેવા બ્રાહ્મણને મોકલી હું છવનો રહું, એ કામ મારાથી ન થાય. મારા જેવા બ્રાહ્મણને બદલે તમારા જેવા તેજસ્વી બ્રાહ્મણનો નાશ થાય, એ ઈદનીશમણિનું મર્દન કરો કાચને સંમિદ કરવા જેવું છે. હે મહાત્મા, આ તારી ભુજા જોઈ શત્રુઓ ભયભીત થતા હશે પણ એ બક તો બકજ છે. તેનો સંહાર કરવા બહુ મુશ્કેલ છે. તમારી ભુક્તરૂપી બંધનમા એ એ બક આવી જાય તો કેવળી ભગવાને કહેલા વચન સંશયવાળા થાય. એક દિવસ બાંહે બીજે સૂર્ય હોય તેવા તેજસ્વી કોઈ કેવળી ભગવાન આ ન ગરીની બાહર રહેલા પર્વતના શિખર ઉપર આવ્યા હતા. તે ખગર કાળી સર્વ પુરવાસીઓ તેમને વંદન કરવાને ગયા. તે કસ્માવંત ભગવાને સર્વને ધર્મોપદેશ આપ્યો. તેમના ઉપદેશરૂપ અમૃતના પાનથી સર્વ લોકો હર્ષ પામ્યા. તે વખતે લોકોએ તેમને પુછ્યું કે, “ ભગવાન આ બકરાક્ષસનો કોઈ દિવસ ઉપદ્રવ નાશ થશે કે નહિ? ” તે સાંભળી કેવળી

સુસનો મનોરંધ પૂર્ણ કરવાને માટે વારો આપ્યો છે. હું પણ કુળદેવીનું સ્મરણ કરી ત્યાં જવાને તમારી આજ્ઞા માંડું છું. આ પ્રમાણે કહી તે દેવશર્મા બ્રાહ્મણ પોતાના કુટુંબને લઈ કુળદેવતાને નમસ્કાર કરવા ગયો.

પછવાટે કુંતીએ બીમસેનને કહ્યું, “વત્સ, તારા જેવો સમર્થ પુત્ર છતાં હું એક પણ બ્રાહ્મણને અભયદાન આપવાને સમર્થ ન થઈ, એ કેવી દીક્ષગીરીની વાત ? જે સમર્થ પુરૂષ સર્વ પ્રાણીઓના રક્ષણ માટે અભયદાનરૂપ ઢાંકો બબલે છે, તે પુરૂષને પૂર્ણ ધન્યવાદ થટે છે. જે પુરૂષ વિપત્તિરૂપ મહાન-દીમાં પડેલા ઉપકારી પુરૂષને નોકાવતો થઈ તારનાર થતો નથી, તે પુરૂષનું જીવન વ્યર્થ છે. પુત્ર, દેવશર્મા આપણો પૂર્ણ ઉપકારી છે. તેના ઉપકારનો બદલો આપવાનો આ સમય છે. જો આપણે આ અવસર ચૂકીશું, તો પછી આપણે પિત્રાર્થ પાત્ર થઈશું, માટે તું પોતે બળિદાનરૂપ થઈ ને રાક્ષસને રથાને બાંધી અને ત્યાં જઈને દેવગીરજવાનનું વચન સત્ય થાય તેમ કર.”

માતાની આજ્ઞા થતા માતૃલક્ષ બીમસેન સત્વર તેથાર ચયે. માતાના ચરણમા વંદના કરી એક મહુ બાળનાં ઉપહાર લઈ, જ્યાં સુદર હાથાદાર પંડો રહેલા છે, એવા બકરાલસના વનમા જવાને નીકળ્યો. વનની સમઘીયતા ભેંતાં ભેંતો બીમસેન આલેતાં હતો, ત્યાં કોઈ એક પુરૂષ તેનાં જંવામા આબે. બીમસેને તે પુરૂષને પુછ્યું, “બદ્ધ આ અતિ કૃષ્ણ પ્રાન્નાદ

જાણેક પગલા પડેલા જોયા. તે વખતે પેણે રેવ
નામે રણક તેના જોવામાં આવ્યો, એટલે તેને પુછ્યું, “અર
અહીં રાજામ આવ્યો હતો કે નહીં? તમા તેના બધા મા
કોઈ મનુષ્ય આવ્યું હતું કે નહીં? રણકે કહ્યું, “હાઈ, તે
મજબૂત મજૂર મરીશવાળો પુરૂષ આવ્યો હતો. તે આવી નિ
ર્ભય થઈ આ ગિતા ઉપર સૂઈ ગયો હતો. એટલામાં રાજામ
આવી તે વખત જવા પ્રોત્ત પુરૂષને ઉઘાડી ત્રાઈ ગયો છે. દરે
ના વાના કડકકટકા કરી બધાજુ કરી ગયો દરેક અગિવાનના
અપવેગ નો ને પરદેશી છે, ને ઉપરથી જામે છે કે, ને પડે
પડતી મહાન પુરૂષ તારે જાદલે પ્રાણ ત્યાગ કર્યો હતો.

[illegible]

१. अथर्ववेद में ११००० श्रुति हैं। इनमें १०००० श्रुति हैं।
२. अथर्ववेद में ११००० श्रुति हैं। इनमें १०००० श्रुति हैं।
३. अथर्ववेद में ११००० श्रुति हैं। इनमें १०००० श्रुति हैं।

આ મને ઉપાનતુ કાલુ દુ. ૧૫. આ પવિત્ર કુટુંબના ઉપર
મંત્રીની આરાધી અદ્યપણે ગાવી નાખશે પણ આ દોરોતું
મરણ આરાધી પ્રત્યક્ષપણે જોઈ શકાઈ નહીં. કાળા દુ. મુશ્કેલી
કાલુ કાલુ અથવા આ કાલકાલી કાલે જ નેના કાલ
કાલ ૫ :

દેવગ્રામ આ પ્રમાણે સાવિત્રીને કહેતા હતા, તેવામ-
 ના જીમમેન બજાના કહેતા તે કથાને પ્રગટ થાત જયો જીમમેન
 નેત્રાજ સંવે દેમાધિત થા' મહાનદ પામી મયા તે વખતે
 મુષિદિત આનંદના આપંગમ. જાણી ઉત્તે—“ અરે તે
 અપમ માહાસનો રી પ્રજામત્તા દેવ જે કે માન મવ,વાન
 કારને માહા રીકે ? અમા પામે આનંદના પ્રતીકના જન્મ
 વામન આદ્યાવાજ્ઞા થા હતા જે . આ પાનેના અવરુપ થઈ
 શુ એ આદ્યાવાજ્ઞા મિત્ર થાય . આ પામે આદ્યા
 પાદ્યમી ગતિને પ્રાપ્ત થઈ એમ હાતામુનિએએ પછ
 અમારા માટે અવિષ્ણવાઈ પહોલી ડ. એ શુ પચ થઈ રીકે”
 રીક મુષિદિત આ પ્રમાણે કહેતા હતા. આ જીમ આવી તેના
 મરુભા નમી પડ્યા. અને જીજ્ઞાસાએને તેણે આલિ મન
 કર્યું સર્વ જ્ઞાનાં આતિ પ્રાપ્તિયા પન્નપર મત્તા અને
 પદપન્ન પુત્રાગ નમાચાર પુત્રા અતરમા આનંદિત થવા
 હાતા અસ્તુનના પુત્રવાથી જીમમેન પેતાની સ્વ દહીકત
 સર્વને કરી સજગાવી આ વખતે જીમમેન પેતાના કુદ
 અમા દોપરીને નેત્રા નદી કંદેરે તેણે આમ રીકે દેવવા

મારા પતિનું અનિષ્ટ ધાર્યું. ” આ પ્રમાણે ચિંતવી અને મનમાં લલચા પામી પ્રસન્નવદના દ્રોપદીએ પોતાના પતિને અલિંગન આપ્યું. પોતાની પ્રિય મુંદરીના અલિંગનથી શ્રીમંતેનનો સુદ્ધપરિશ્રમ દૂર થઈ ગયો. એવામાં બકાસુરના વધથી દેવતાઓએ આકાશમાં વિભવવાન વચાળ્યાં. તે નાદ શ્રીમંતેનના સાંભળવામાં આવ્યો. દેવતાઓના વાદોનો ધ્વનિ સાંભળી એકચક્રાનગરીના રાજાએ અનુમાન કર્યું કે, નિર્દે બકરાક્ષસ મરણ પામ્યો. એ ખુશાલી આપી નગરીમા પ્રવર્તી રહી. પછી રાજા પુરવાસિઓ સહિત વિવિધ પ્રકારના માંગલ્ય પદાર્થો લઈ જ્યાં પાડવો રહેલા હતા, ત્યાં આવ્યો. શ્રીમંતેન, યુધિષ્ઠિર વગેરે પાડવો એકત્ર થઈ બેઠા. રાજા, પ્રધાન અને નગરીની પ્રજાએ આવી પાડવોની આગળ ભેટ ધરી અને તેમણે વિનયથી કહ્યું. — “ મહાત્મા, આજ તમે સર્વ પ્રજાના કુટુંબોને મરણથી ઉતાર્યા છે. આ નગરીની સર્વ પ્રજાને મોટું અલ્પવદન આપી તમે તમારા માનવ જીવનને કૃતાર્થ કર્યું છે. ” રાજાએ કહ્યું, “ મહાત્મા, આ એકચક્રાનગરીની પ્રજાના પ્રાણહાનનું સદામત માંડી અપાર પુણ્ય બાધનારા એવા તમારું સદા કૃત્યાણ થાઓ. ” પછી રાજાએ કુંતીને ઉદ્યોને કહ્યું, “ જ્યારથી આ બાગ્યવતી માતા, આ નગરીમા આવ્યા છે, ત્યારથી મારી પ્રજામાં ધેરધેર આનંદ વર્તાઈ રહ્યો છે. તેમાં વળી બકરાક્ષસને યમરાજાને ધેર પહોંચાળ્યાં, તેથી સર્વ પ્રજામા અધિકાનંદ પ્રવર્ત્યો છે. આ તમારા ઉપકારની સાથે આ દેવશર્મા અને સાવિત્રીનો ઉપ

કાર પણ અમે માનીએ છીએ. કે, જેઓએ તમારા જેવા
 પરાપકારી અતિથિને ઘેર રાખી સર્વ પ્રજાનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો
 છે. “ આ વખતે યુધિષ્ઠિરે બીમની સામે આંગળી ફેરીને
 કહ્યું, મહારાજા અને પ્રજાજનો, આ મારા ભાઈ ભીમસેને
 બકરાક્ષસને મારી તમારો ઉપકાર કર્યો છે, માટે તેને ધન્યવાદ
 આપો. ” તે વખતે હોડો નેત્રોમાં હર્ષાશ્રુ લાવી ભીમસેનને
 જોવાને ઉભા થયા. તેમણે અંજલિ જોડી ભીમસેનને કહ્યું,
 “ મહાનુભાવ, એ પ્રચંડ રાક્ષસને આપે શી રીતે માર્યો ?
 તે વૃત્તાંત સાંભળવાની અમારી ઇચ્છા છે ” હોડોનાં આ
 વચનો સાંભળી ભીમસેને વિચાર્યું કે, “ મારા પરાક્રમની
 વાત હું મારા મુખે કહું, તે યોગ્ય ન કહેવાય, તેમાં મારી
 લઘુતા છે. ” આ પ્રમાણે વિચારી ભીમ કાંઈ જોડ્યો નહિ,
 તેવામાં એક તરૂણ અને એક વૃદ્ધ, એવા બે પુરૂષો
 આકાશમાંથી ઉતરી પાંડવોની સન્મુખ ઉભા રહ્યા. તેઓમાં
 જે વૃદ્ધ હતો, તે યુધિષ્ઠિર પ્રત્યે જોડ્યો—“ મહાત્મા, બક
 રાક્ષસનો દુર્બુદ્ધિ નામે હું મંત્રી છું અને આ યુવાન પુરૂષ
 તે મહાબળ નામે બકરાક્ષસનો પુત્ર છે. જે વખતે બકરાક્ષસ
 મરાયો, તે વખતે તે લંકાપુરીમાં હતો. જ્યારે તે લંકાથી
 પાછો આવ્યો અને પોતાના પિતાને મૃત્યુ પામેલો જોયો.
 ત્યારે તેણે મને પુછ્યું કે, “ મારા પિતાનો કોણે વધ કર્યો ? ”
 તે વખતે મેં તેને કહ્યું કે, “ મહાબળ, તારા પિતાએ નિવનના
 બક્ષ માટે કોઈ મજબુત અને બળવાન પુરૂષને લાવવા અમન
 આજ્ઞા કરી કે, “ આ પુરૂષને આપણા સ્થાન ઉપર લાવો. ”

જગ્યા ?" એવા પ્રશ્નો કરી વાતચિતમાંજ અનાદર દર્શાવે છે. આર્યુ પ્રવર્તન ગૃહવાસને અનુચિત છે. અને તેથી ગૃહસ્થ આપક પોતાની પ્રતિષ્ઠાને અને પુણ્યને હાનિ પહોંચાડે છે. જેને ઘેર અતિથિ સત્કાર થાય છે, તેજ ગૃહ સ્વર્ગસમાન ગણાય છે. તેથી દરેક આવક ગૃહસ્થે તન, મન અને ધનથી અતિથિ સત્કાર કરવો જોઈએ. અતિથિ સત્કારને માટે દેવશર્માના કુટુંબનો દાખલો ખરેખર લેવા યોગ્ય છે. પૂર્વકાળે એવા પરોણાગત કરનારા પણ આર્યકુળો ભારતભૂમિ ઉપર વસતા હતા. શુદ્ધ હૃદયથી કરેલા અતિથિસત્કાર કદિ પણ વ્યર્થ જતો નથી. દેવશર્માના પવિત્ર આતિથ્ય ગુણનો પ્રભાવ તેને હવિતદાન આપનાર સર્વ પત્ર્યો હતા તેના પ્રાસુની રક્ષા કરવા માટે ભીમ આત્મભોગ આપવાને તૈયાર થયો હતો.

બીજો પ્રસંગ કુતીની પ્રેરણાથી બીમે આપેલા હવિતદાનનો છે. કુતીના જેવી આર્ય જૈન માતાઓ પૂર્વકાળે આર્યભૂમિને અલકૃત કરતી હતી જેઓ બીજાને અલવદાન કે હવિતદાન આપવાને પોતાના પુત્રોને આજ્ઞા કરતી હતી હાલના જેવી બીડ અને નાહિ મન સાંચેના જેવી નેઓ ન હતી. પોતાના સતાનોને બીડ અને નાહોમન મનાવનારી અને પરોપકારનો અનાદર કરનારી સ્ત્રીઓ ન નાદની ઊત્તિ કરી શકતી નથી. તેથી દરેક આવક રમાગીએ કુતીના જેવ ઉત્તમ ગુણો ધારણ કરવા જોઈએ તેજ પ્રમગમા આપને માતૃભક્ત બીમએનને પણ ધન્યવાદ આપેલા જોઈએ. ના

કુનીની આસપાસે દેવતામાંના પ્રાણ અવ્યયવા અદ્વાદશનું આગ
દાન કરનાર જીમને પૂજું આજારી થઈ ગે. આજને હવે
દાન આપનાર જીમના જેવા આર્ય પુત્રો દેવે આ દુનિયામાં
કયારે હ.પજ થશે ? આપા આજારીજ આપનારા આર્યોના
સંગતોથીજ આ આદતનું આજારી થશે હા. જર્મ
આનસાગના સંગતોના સંગતોને દેવે શિક્ષા મદલ કરવા જેવી
ગે. આદત કે સ્વાધે નમ આજારી આજ આપી પદાપદા
કરનારા અભ્યાસોના પુદ્ગલનું પી પુદ્ગ આદિ કે અને
કેનદાન આજારીદળના કમથી નાદ નુપી પદાપ ગે

—અંતરંગ—

પ્રકરણ ૩૨ મું.

દુર્યોધનના ગાથાપા.

રાજમંદિરના આજ આજમ. દુર્યોધન આજારી થઈને
કેકાદનો તેની મંદિર નુજનુકાની આજપાસ ચિત્તાની ડાયા
પ્રસદી થઈ હતી તે હાજે હાજે કુવિચારની આજ પાતાના
દુર્યમા દેવતા કરનાર દાન તેની પાસજા નિષ્કામ થવાથી તે
હાજુમા નિગમ થતા અને હાજુમા પાછા કુવિચારના આજી
આજા આંધી પ્રિયતાદિત થતા દાન

આ વખતે તેનો માર્ગ મારુનિ આવી ચડ્યા. કૌરવ
પતિને ચિત્તાનુર મેમ તેના મનમા અનેક નર્ક વિનર્ક થવા

શોજના નિમજ્જ થઈ છે. દેદંબ, જાક અને હીમિર એવા
 ચોરને જોમણે ખાસી જાંખ્યા અને તેથી તેમની શિક્ષિતો દેદં
 જોદોદધમાં ગાળી રહ્યો છે, કો પ્રવાપી પાંદરેનો નાથ કરવાને
 જે જે હપાસી કર્યા, તે બધા ગુલા મર્મ પડ્યા છે, પૂન્ય
 અનુવ, તે વિરેની ખાસ ખનમાં કાંકા કરા કરે છે. રખિને
 તેઓ વનવાસમાંથી પાછા આવી આ દરિયાપુરના રાજ્યનો
 આનંદ જોમણે, આ મહાગિંતા ખાસ હુરખને દમ્પ કરે છે,
 મદો તેના ભાઈ શિરદૂપ આધિને નાથ કરવામાં તમે
 મેંક વાળા

દુર્યાપનના આવા વચનાં સાજાથી શકુનિએ તેને હીંમત
 આપવા હતુ. " રાજત, પાદયો વમપુરીમા પહેર્યા છે,
 જેમ તુ આજી લેઈ દરે તેઓતુ વારી પર કાઈ પશુ આક-
 વાતુ નથી તુ સાર્વજીય રાજ્ય કર્યા ! અને મિહુક કરમ્પ
 એ પાદયો કર્યા ? કર્યા ખડોત ? અને કર્યા સૂર્ય ? વારી પાસે
 રાજ્ય અને જે/ કર્યા છે, તેના સામાજામનું રાજ્ય કે કર્યા
 હુધિમિરની પાંડે નથી અત્યારે તારા પ્રવાપના કિરણો ચાહે
 તરફ પ્રસારી નીકળ્યા છે હુધિમિરની આજ્ઞાને માનનારા
 રાજાઓ દમ્પક વારી આજ્ઞાને આપીત છે તારા દરબારમાં
 એરાવતના જેવા દરવીશો છે સૂર્યના અથ જેવા અપો છે,
 ગુદમ્પ આવી કહે તેવા મજલુત રહ્યા છે અને સૂરવીર તથા
 કસાસમા પ્રવીજુ એવું બસખ પાવદગ છે આવી મહાન
 ક પંત વારા વિના બીજા કોને છે ? તું રાજધિરાજ છે અને
 પાદયો રાજ્યજાત છે. તુ સોતકુજા છે અને પાંદરો લોન.

જુદા પ્રયોગની વ્યર્થતા અને હેડબ, કીર્તિર અને અકરાક્ષસનો નાશ એ બધા બનાવો સાંભળી દુર્યોધનનું મન પાંડવોથી ભયભીત થયું હતું. પાંડવોના પ્રતાપે તેના ધૈર્યનો વિચ્છેદ કરી નાંખ્યો હતો, પણ શકુનિ, દુઃશાસન અને કર્ણની ઉરકે-રંછીથી દુર્યોધન પાછો સતેજ થયો હતો અને પાંડવોને નિર્ભય કરવા નવનવા ઉપાયો યોજવાની તૈયારી કરતો હતો.

પ્રિય વાચકવૃંદ, આ લઘુ પ્રકરણમાંથી વિશેષ ભાષ મળી શકવાનો સંભવ નથી. કારણકે, આ પ્રકરણમાં તો દુર્યોધનના બગાડાનોજ ચિતાર છે. તે સાથે શકુનિ, દુઃશાસન અને કર્ણ જેવા દુષ્ટ પુરંપાના કુવિચારોનો આવિર્ભાવ છે. તથાપિ તેની અંદર એટલો સાર તો નીકળ્યો કે, દુર્યોધનના જેવા કુવિચારો ન કરવા જોઈએ. પોતાના બંધુઓની ઉપર આવી વૈરબુદ્ધિ ન રાખવી જોઈએ. એકજ પિતાના પુત્રોનો નાશ કરવા ઉપાય યોજવા અને સર્વદા તેનુંજ અહિત ચિંતવવું, એ મહાપાપનું કારણ છે. આવો દુરાચાર ઉત્તમ છાંયાએ કદિપણ સેવવો ન જોઈએ. દુર્યોધન પાંડવોની કીર્તિ સાંભળીને હૃદયમાં દગ્ધ થતો હતો અને પાંડવોથી ભય પામી પોતે નમ્ર થવાનો ઈરાદો રાખતો હતો, પણ દુઃશાસન, શકુનિ અને કર્ણના કુવિચારોએ તેને ઉત્સાહિત કર્યો હતો. જો તેઓ તેને ઉત્સાહિત કરવાને પ્રવર્ત્યા ન હોત તો દુર્યોધન આખરે પાંડવોના પ્રતાપથી ભય પામી વૈરભાવને ગ્રિધિલ કરત. પણ શકુનિ, દુઃશાસન

અને ઠણું જેવા દુષ્ટ પાશવાનોએ તેને વધારે ઉત્કેર્યો હતો. નકારા પાશવાનો પોતાના સ્વામીને કે શેઠને તુક્યાની કરે છે, તેનું આ પૂર્ણ દૃષ્ટાંત છે. તેથી મુજ સ્વામીએ કે શેઠે પોતાની પાસે સારા પાશવાનો રાખવા જોઈએ. સારા પાશવાનો રાખવાથી સારી સલાહ મળેછે અને તેથી તેમનો સ્વામી કે શેઠ સારી રીતે મુખી થાય છે. આખરે દુર્યોધનની સંપત્તિ અને મુખ તેના નકારા સલાહકારોથીજ વિનાશ પામ્યો. આ વાત સર્વ ખ્યવહારીઓએ અને શેઠ શ્રીમંતોએ સ્મરણમાં રાખવા જેવી છે. અને આ પ્રકરણમાંથી જોજ સર્વોત્તમ સાર મહજ કરવાનો છે. સંપત્તિ, વૈભવવિદ્યા અને મુખ ચિરકાલ ટકી રહેવાનું કારણ સારી મલાહ અને સારો સહવાસજ છે.

—❀❀❀—

પ્રકરણ ૩૩ મું.

ચેતવણી.

એક વરુણ પુરુષ વિકટભાગે ભા આડ્યો જતો હતો તેણે પરિક્ષા જેવો વંચ પહેર્યો હતો. હાથમા ખડ્ગ પારણ મું હતું તેનો વંચ ઉખટ હતો, પણ તેનો સ્વભાવ ઉખટ ન હતો માર્ગે આવતા તેના હૃદયમા અનેક વિચારો ઉત્તરણ હતા મિત્ર દ્રુ જત્ય એક ઝાયાદાર વૃક્ષ તેના જોવામા

કુટુંબની રક્ષા કરે છે. તેઓમાં જે મુદ્દ માત્રા છે, તે પોતાના કુટુંબનાં કાર્યોની ધમિજ રાખી શ્રીશાંતિ પ્રભુના ચરણ ક્રમેજોનું નિરંતર સ્મરણ કરે છે અને પંચપરમિષ્ટિના શ્વા-
નમાંજ પોતાના દિવસ નિર્જાન કરે છે. અને જે તરૂણ સ્ત્રી છે, તે મુદ્દકાર્યમાં તત્પર રહે છે અને મુદ્દ હૃદયથી એ પંચ પુરોષની સેવા કરે છે. જદા, બાપી દીને એ કુટુંબને દ્વેત-
વનમાં મુજે રહેણું એમને હું આનું છું. " જાટણું કદી તે મુસાફર ત્યાંથી જવાને તૈયાર થયો પેલા તરૂણ પુરૂષે મુખ સમાચાર આપનાર તે મુસાફરનો હૃદયથી ઉપકાર માન્યો.

મિથ વચનાર, વાર્તાના સંબંધને લઇને ચાલતાં પ્રસંગ તમારા સમજવામાં આવ્યો હશે, તથાપિ રૂપાટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે, જે તરૂણ પુરૂષ હતો તે વિદુરે પાડવાની ખબર જાણ્યાને મે.કંઠેલો મિથંવદ નામનો અનુચર હતો. મિથંવદ તેણે કાર્ય માં ધણું પ્રવીણ હતો. ' પડવાં દ્વેતવનમાં ગયા છે, એવા ખબર સંભળી મિથંવદ આ દ્વેતવનને માર્ગે આવ્યો હતો. રસ્તામાં તેને પાડવાના કુટુંબની ખબર જાણનારો કોઈ મુસાફર મળી ગયો હતો. મુસાફરે જે ખબર આપ્યા તે વચાર્ય હતો. જ્યારે સ્ત્રીમંત્રને બકરાસસને માયો અને એકચક્ર નગરીમાં તેમનું બારે સન્માન થયું, તે વખતે મુધિષ્ટિરે પોતાના ખંધુઓને જણાવ્યું હતું કે, " આપણી છીસીનો કોણાકલ ચર્ચ સ્થળે ધમ્મ જશે અને તેથી આપણે બહેરમાં આવી જઈશું, જાણાનુક્રમથી આગણે છપવા રહ્યા છીએ, એ

વતો દમો. તેની ઉપર પનંજવનો રહિ પડી. અર્જુન તેને બરાબર જોગખી શક્યો નહીં. તેણે યુધિષ્ઠિરને કહ્યું, “ જ્યેષ્ઠ બંધુ, જુઓ કોઈ આ સુસાહર આપણી તરફ આવે છે. યુધિષ્ઠિર તેને જોનાંજ જોગખી લીધો. અને જણાવ્યું. ” સાર્થ અર્જુન, આ તો આપણો પ્રિયંવદ દૂત આવે છે. ” તે સાંભળતાંજ સર્વેએ તેની તરફ દ્રષ્ટિ પ્રસારી. અર્જુન દૃઢ ધર્મ આનંદ પામતો તેની સામે ગયો. તેને પ્રેમથી મળી જ્યાં યુધિષ્ઠિર બેઠો હતો ત્યાં લાગ્યો. યુધિષ્ઠિર વગેરે સર્વ પાઠવો હજા થઈ તેને પ્રીતિથી દૃઢ આશ્વિંગન આપી મળ્યા. સહદેવે ધર્મરાજની આગળ તેને યોગ્ય આમન આપ્યું. પ્રિયંવદ ત્રવેને પ્રણામ કરી તેની ઉપર બેઠો. યુધિષ્ઠિર પ્રસન્ન વદને પ્રિયંવદને પુછ્યું, “ હે પ્રિય, અમારા પિતા, અમારા પૂજ્ય દાદા વિદુર, અમારા પરમ પૂજ્ય ગુરૂ દ્રોણાચાર્ય, અમારા દ્વિતચિંતક વરિષ્ઠ બીષ્મપિતામહ, પુત્રવત્સલ દૃતરાષ્ટ્ર કાકા, ઉપકારી ગુરૂ દૃષ્ટાચાર્ય અને અમારી પૂજ્ય માતાઓ સર્વે આનંદમંદ છે કે ? વળી જેની સર્વ અભિલાષા પૂર્ણ થઈ છે ’ એવા અમારો જ પુ દુર્યોધન કુશળ છે ? લાક્ષાગૃહ બાળ્યા પછી શું શું થયું ? અને અમે આ સ્થળે છીએ. એ વાત તારા જાણવામા રી રીને આવી ? ”

યુધિષ્ઠિરનાં આવા વચનો સાંભળી પ્રિયંવદ બોલ્યો—

“ મહારાજ, આપના પિતા આપના દ્વિતેષ્ઠુઓ અને આ પ્રિતો ઘણા દુ.ખી થયા છે. તેઓ સર્વે માત્ર શરીરથી જીવે

છે. જ્યારે લાશાગૃહમાં અગ્નિ લાગ્યો ત્યારે લોકો ' અરે
 પાંડવો બળે છે ' એવું ધારી શોકાતુર થઈ તે અગ્નિ ઓઠા-
 વવાને દોડ્યા હતા. તે અગ્નિ ઓઠાવવામાં જેટલું જગ વપ-
 રાયું, તેના કરતાં બમણું જગ તેમના નેત્રોમાંથી પડ્યું હતું.
 તે વખતે હું પણ ઉદાસીન વૃત્તિથી બેઠો હતો. એટલામાં
 તમારા જેવા પુષ્ટ શરીરવાળા પાંચ પુરૂષો અને બે સ્ત્રીઓ
 લોકોએ અંદરથી મુએલા બાહર ખેંચી કાઢ્યાં. તે દમ
 થયેલાને જોઈ લોકોએ નિશ્ચય કર્યો કે, આ પાંડવોજ છે. આ
 વખતે જો કે મને તો નિશ્ચય હતો કે, તમે આરોગ્ય છો, તેમ
 છતાં તેઓનું શોકવર્દન રૂદન સાંભળી મારું ધૈર્ય રહ્યું નહિ.
 ' તમે મુરંગ માગે' નીકળ્યા હશે, ' એવી મને ખાતર
 હતી, જ્યારે મેં તે મરેલાં મુઠા જોયા, એટલે મારા મનમાં
 ધીરજ રહી નહી. મેં તે વાત હસ્તિનાપુરમાં જઈને સર્વ રાજા
 જક્રુદુંબને જણાવી. તે વખતે દુર્યોધન શિવાય સર્વ લોકો
 શોકાતુર બની ગયા. વિદુરે અને પાંડુરાજાએ મને એકત્રે
 ખરી વાત પુછવા માડી, ત્યારે મેં તેમને દગ્ધ થયેલા મુઠા
 દાની વાત કરી એટલે તેઓ મૂર્છિત થઈ ગયા. અને પછી
 હુંએ સ્વરે રૂદન કરવા લાગ્યા. આથી રાજકુળમાં ભારે હાહા-
 કાર થઈ ગયો. સત્યવતી વગેરે માતાઓ પણ ભારે આક્રોશ
 કરવા લાગી.

રાજેન્દ્ર, આ વખતે ગંગાના પ્રવાહની જેમ સર્વ રાજા
 મિને પવિત્ર કરતી બકરાક્ષસનો વધ કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલ

એટલી પ્રીતિ મેળવી છે કે, હંદિ દુર્યોધનને માટે પ્રાણ દેવા પટે નોખણ તેઓ પ્રાણ આપવાને તૈયાર થઈ જાય છે. બીજા અને દોષાધારીને પણ હરી તેમના પ્રતપંથી દુર્યોધન એમ જામજે છે કે, હું ચક્રવર્તીસમાન રાજધિરાજ છું. આવું હજાં પણ તે તમારાથી ભય પામતો રહે છે. દોષ અર્જુનવૃક્ષનું નામ છે ત્યાં તેને અર્જુનના વીર પરાક્રમનું કમરણ થઈ આવે છે અને વૃક્ષ (વડ) નું નામ છે ત્યાં વૃકોદરનું પરાક્રમ સાંભરી આવે છે, અને તેથી ભયાનુર થઈ હૃદયમાં કંપી હો છે. અર્જુન અને બીજાનું નામ સાંભળતાં દુર્યોધન અને તેની સ્ત્રી આનુમતી ગાદિનિદામાંથી પણ જાગ્રત થઈ જાય છે. "

પ્રિયંવદના મુખથી આ બધો વૃત્તાંત સાંભળી યુધિષ્ઠિર બોલ્યો " પ્રિયંવદ, તારા મુખથી સર્વ ઉપયોગી વૃત્તાંત સાંભળી અમે ખુશી થયા છીએ. વિદુરકાકાએ તને મોકલી અમારી સલાહ સીધી, તેને માટે તમને હૃદયથી અમે ઉપકાર માનીએ છીએ. તારા સમાગમથી આજનો દિવસ અમારું ઉત્સવનુભવ થયો છે. "

પ્રિયંવદ નમ્રતાથી બોલ્યો— " મહારાજ, હવે મને આજા આપો. હું સત્વર જઈને ચિંતા અને શોકથી આકુળ —વ્યાકુળ થયેલા વિદુરજી અને બીજા કુટુંબીઓને તમારી કૃપા વાર્તા કહી આનંદિત કરું. "

યુધિષ્ઠિર બોલ્યા— "પ્રિયંવદ, તું સત્વર જા. આ પ્રસંગે તને શોકવાની અમારી ઇચ્છા નથી. અમારા પરમપૂજ્ય

આ તારા રાજકુમારે બંધુઓની સ્થિતિ જો. તેમના શરીર ઉપર રાજપોશાકને બદલે વરકક્કનો પોશાક સ્થેરો છે. મુકો-મજાશ્યા ઉપર મુનારી આ દ્રોપદી હસ્તિનાપુરની મહારાણી છે. તે બિચારી આજે ભૂમિની કઠોર શ્યા ઉપર સુવે છે. અને આ હું કુંતી કે જે રાજમાતા છું, તેની કેવી સ્થિતિ છે ? તેનો તું વિચાર કર. આ વેળાએ બેઠાવનારું તારું રાજ-કુટુંબ વનમાં બિહુકની જેમ પોતાનો નિર્વાહ કરે છે, તે જોઈ તને લજ્જા કેમ આવતી નથી ? ”

કુંતીના આ વચનના સાંભળી મુષ્કિલિર કાંઈ બોલ્યા નહીં, એટલે દ્રોપદી તેને ચાનક ચલાવો ઉચ્ચ સ્વરે બોલી—“ સ્વા-મીનાય, આપ તાપસની જેમ શાંત થઈને કેમ બેસી રહ્યા છો ? ઉઠો, સહજ થાઓ. અને આમુધ ઉપર દષ્ટિ કરો. જે તમે તમારી પ્રતિજ્ઞાના ભંગનો શંકા રાખતા હો તો આ બીમ અને અર્જુનને આજ્ઞા આપો. ”

દ્રોપદીનાં આવા અનુકૂલ અને પોતાને સંમત બેજા વચનના સાંભળી ભીમસેન વચમાં પ્રાસાદિત થઈ બોલી ઉઠ્યો. “ મોટાભાઈ, તમારો આજ્ઞા બેજા મારે બંધનરૂપ છે. શિરોવંધ એવી તમારી આજ્ઞાને લઈને મેં શત્રુઓને માર્યા નહીં, પણ જો હવે અહિં આવશે, તો તેનો ઉત્તમાદ હું સહન કરીશ નહીં. વડિલ, હવે બે હાથ જોડી હું તમારી કૃપા મારું છું. જો દુર્મતિ શત્રુઓ અહિં આવશે, તો તે સ્વમયે હવે તમે મારા વડિલ નથી અને હું તમારો આજ્ઞાદિત

નથી. હસ્તિનાપુરના સામ્રાજ્યનો ગર્વ પર્વત ઉપર મોઢા
 દુર્યોધનને સીતામાયમાં છતી લઈ નીચે ઢાળી પાડીયો.
 બીમના આ વચનને અર્જુને ટેકો આપ્યો અને સંજોગો
 સંમત થયા.

આ વખતે દીર્ઘવિચારી અને સત્ય પ્રતિજ્ઞ મુદ્ધિરિરના
 સ્વરે બોલ્યા-“ વાહ ધન્ય છે. ! ક્ષત્રિઓના વંશજોનાં વચનો
 આવાજ ભોઈએ. પરંતુ મારા અનુરોધથી આપણે યોગ્ય
 વનવાસ ભોગવવાનો છે. કાર્મણ ઉત્પાત કર્યા વિના રહ્યો તો
 બહુ સાડું. વનવાસનો અવધિ પૂર્ણ થશે એટલે મારી સત
 પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થઈ રહેશે. પછી તમારી ઈચ્છા આવે તેમ કરો.
 પીર્ષના સમુદ્રરૂપ એવા તમારો પાર કોનાથી લઈ શકાયો !
 ને વખતે ભયંકર મુદ્ધમાં દુઃશાસન સહિત દુર્યોધનને રોષ
 દીના કેશકર્ષણનો બદલો આપજો. ”

મુદ્ધિરિરના આ વચનો સાંભળી સર્વ ભાઈઓ રડી
 બંધુની આજ્ઞા ને તાણે થયા અને પોતપોતાના ઉદત વિચારો
 મૂલતવી રાખી મુદ્ધિરિરની પ્રતિજ્ઞાને માન આપ્યું. તેમજ
 આવું પ્રવર્તન ભોઈ સત્યપ્રતિજ્ઞ મુદ્ધિરિર દુર્યોધન પ્રસન્ન થઈ
 ગયો અને પોતાના અનુજ બંધુઓના વિનયની તેણે પ્રત્યક્ષ
 કરી. વિદુરનો વિધાસુ રૂત પ્રવંચક ત્યાંથી વિદાય થઈ દલિ
 તપુર તરફ ચાલ્યો ગયો. અને પછી પાંડવોએ ત્યાંથી જોઈ
 રથને જવાનો નિર્ણય કર્યો હતો.

શ્રિય વાલ્યનાર, આ પ્રકરણમાંથી પણ દિવ્ય મુક્ત થવું

જન કરવાને પ્રયત્ન કરે, પાંડવોને સેતવણી આપવાનું મહાન કાર્ય વિદુરની કુટુંબ ભક્તિને દર્શાવી આપે છે. પોતાના ભત્રીજાઓ તરફ તેની શુદ્ધ પ્રીતિ ખરેખર અદ્ભુત કરવા યોગ્ય છે. તેમના પ્રતિપક્ષી દુર્યોધનના રાજ્યમાં રહીને પણ વિદુર સર્વદા પાંડવોનું હિત ચિંતવતો હતો અને તેને માટે પૂર્ણ કાળજી રાખતો હતો. તે કાર્ય અત્યંત પ્રશંસા કરવા યોગ્ય હતું.

વળી બીજી શિક્ષા પ્રિયંવદ જેવા વક્ષાદાર અને વિદ્યામી કૃત પાત્રેથી પણ અદ્ભુત કરવા યોગ્ય છે. પ્રમાણિકતા, શુદ્ધ વૃત્તિ અને સ્વામિભક્તિના જે ઉત્તમ ગુણો સેવકમાં હોવા જોઈએ અને તેવા સકુળથી સેવકો પોતાની પવિત્ર કુશળ બાળવી પોતાના સેવકપણાના જીવનને સાર્થક કરે છે અને તેથી તે ઉભયલોકમાં સર્વ રીતે યશસ્વી નીવડે છે. પ્રિયંવદે પોતાનો જે સેવકધર્મ બજાવ્યો છે, તે સર્વ રીતે પ્રશંસનીય અને અનુકરણીય હતો તેવો ધર્મ બીજા સર્વ સેવકોએ બજાવવો જોઈએ. જે સેવકો પોતાના પાલક સ્વામી તરફ પ્રિયંવદના જેવો સેવકધર્મ બજાવતા નથી, તેઓ આ લોકમાં નિંદાપાત્ર બની પરલોકમાં નારદી પીડાને લોકના બને છે. તેથી જો જેઓને સેવકની સ્થિતિમાં રહેવાનો પ્રસંગ આવે, તો તેમણે પ્રિયંવદના જેવો પોતાનો પવિત્ર સેવકધર્મ બજાવવો. એજ પ્રિયંવદના ચરિત્રમાથી અદ્ભુત કરવાનું છે.

ત્રીજું શિક્ષણ યુધિષ્ઠિરના અનુચ્છ બંધુઓ પાસેથી

માં પ્રસન્ન થતો તે પુરુષ આગળ ચાલતો હતો. ત્યાં એક મુંદર જિનાલય તેના જોવામાં આવ્યું. તે વિમાનના જેવું મનોહર મંદિર જોઈ તે તેજસ્વી પુરુષે તેમાં પ્રવેશ કર્યો. પ્રવેશ કરતાં તેની જમણી તરફ ચંદ્રકાંતમણિના પગથી આવતી એક વાવ દીડી. તેની અંદર અતિ સુંદર કમળો પ્રકુલિત થયેલાં હતાં. તે પુરુષે તેમાં પ્રવેશ કરી સ્નાન કર્યું અને તે કમળ પુષ્પો લઈને બાહર આવ્યો. પછી જિનાલયમાં જઈ તે કમળ પુષ્પોથી જિનપ્રતિમાની પૂજા કરી અને પછી ઉત્તમ ભાવથી બાવી સ્તવનપદે પ્રભુની સ્તુતિ કરી. ત્યારપછી મંદિરની બાહર એક પવિત્ર ભૂમિ ઉપર બેસી તે વિદ્યામંત્રનું પરાવર્તન કરવા લાગ્યો. શુદ્ધભાવથી વિદ્યોપાસના કરતાં તે પુરુષની આગળ તે વિદ્યાના દેવતા પ્રગટ થયા અને તે મધુર સ્વરે બોલ્યા—“ભદ્ર, તારી જાણિ જોઈ અમે પ્રસન્ન થયા છીએ. શી વાત છે? તે અમને જણાવ. ” દેવતાના આ વચન સાંભળી ને તેજસ્વી પુરુષે કહ્યું, “ મહારાજ, ત્યારે હું મારા પ્રતિષ્ઠાથી જીવનું મથન કરું, તે વખતે જો તમારું સ્મરણ કરું તો તમે મને સદ્વાચ કરવા સત્વર આવજો. ” આ પ્રમાણે કહી તે પીર પુરુષ ત્યાંથી બાહર નીકળ્યો. અને આ મનોહર ત્રિવિંગળનાં ગ્રાંથા જોવાને ચારે તરફ ફરવા લાગ્યો.

ત્રિવિંગળનાં નવલકથાની પદ્ધતિથી લખાયેલા આ નવલકથાને દ્વાર તમારા સમજવામાં ન આવ્યો હોય તો તે આ પ્રમાણે છે—ત્યારે ત્રિવિંગળ પાડવાને યત્નથી આવી ચડી

આવ્યો. અને વનની લક્ષ્મીને જોતો જોતો ત્યાં ચારે તરફ ફરવા લાગ્યો. આ વખતે પાડાના જેવો મહોન્મત્ત એક પ્રચંડ વરાહ બાણથી ઘાયલ થયેલો અર્જુનના જોવામાં આવ્યો. બાણથી ઘાયલ થયેલો હતો તે છતાં તે અર્જુનની સંખુબ ધુરી કરતો આવતો હતો. ‘ આ વરાહ મારો નાથ કરણ આવે છે ’ એવું ધારી અર્જુને પોતાનું ધનુષ્ય સંભાળ્યું. પછી તે વરાહના પ્રાણમાર્ગને રૂંધેન કરનારું એક તીક્ષ્ણ બાણ તેને લક્ષ્મીને છોડ્યું. વરાહ પણ પ્રાણહાન કરી કૃતાર્થ થયો. પછી અર્જુન વરાહના શરીરમાંથી બાણ ખેંચી લેવાને તેની પાસે ગયો, તેવામાં કોઈ કડોર દ્રષ્ટિવાળો ભિક્ષુ તે તરફ દોડી આવતો અર્જુનના જોવામાં આવ્યો. તે ભિક્ષુની આકૃતિ ભયંકર હતી. તેના હાથમાં ચક્રાયેલું ધનુષ્ય હતું. અર્જુને તેને જોયો હતો, તોપણ તેણે વરાહના શરીરમાંથી પોતાનું સુવર્ણના પુંખડાવાળું બાણ કાઢવા માંડ્યું. તે વખતે બીજો આવી ઉભે સ્વરે કહ્યું, “ સૌમ્ય ! જે તું કાઢે છે, તે માફ બાણ છે. પારકી વસ્તુની ચોરી કરવી તે તારા જેવા સન્નિવનને ઘટિત નથી. બદ્ધ ! તારા દેખાવ ઉપરથી તારો આચાર શ્રેષ્ઠ લાગે છે, પણ તારા કૃત્યમાં બ્યભિચાર જણાય છે. તારા જંબી પુણ્યમૂર્તિ આવું ચોરીનું કામ કરે તે અત્યંત અનુચિત છે. મહાત્માઓ પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરે છે, પણ આવું મહિન કર્મ કરતા નથી. સત્પુરૂષો સદાચારથી ભિક્ષા માગીને નિર્વાહ કરે છે, પણ આવા અનાચારથી પ્રાપ્ત થયેલી સંપત્તિને શ્રેષ્ઠ ગણતા નથી. હે સૌમ્ય ! તેથી વનમાં પંચુઓ-

મર્યાદાનો લોપ કરે એમાં 'આંશ્વર્ય' નથી. 'તું' મને વારંવાર કહે છે કે, 'તું' ચોરી કરીશ નહિં.' અને તું પોતે કરચિત્ત વાળો થાય છે. એમ પ્રગટપણે તું અમિત્ર છતાં આવાં કૃત્યો કરી મારો મિત્ર શી રીતે ધર્મ્ય ? નીચ માણસની સાથે સારા માણસને મિત્રાચાર શાનો હોય ? સૂર્યને અને અંધકારને કદિપણ મિત્રતા હોય નહિં. તેં જે મને દુર્વચન કહ્યાં છે, તેથી હું મારા મનમાં શોભ પામતો નથી, કારણ શીયાળના બોલવાથી સિંહને શો શોભ થાય ? આ બાણ મારું છે અને તે હું ખેંચી લઉં છું. જેની ભુજામાં સામર્થ્ય હોય, તે સામે આવી ઉભો રહે. અરે કિરાત ! તું નરેંદ્ર નથી, દેવેંદ્ર નથી કે ખેચેરેંદ્ર નથી, તેથી તારી સામે યતા મારા ધનુષ્યને લગ્ન થાય છે."

અર્જુનનાં આવાં વચનો સાંભળી ભીષ્મ રોવાતુર મળે બોલ્યો—“અરે સૌમ્ય ! મિથ્યા વિવાહ શામાટે કરે છે ? સર્પ ગમે તેટલું જોર પછાડે પણ તે ગરૂડને ગું કરી ચડે ? તું તારું શૂરવીરપાત્રું હવે છોડીશ નહિ. ” આટલું કહી ભીષ્મે અર્જુનની સામે પોતાનું બાણ સંધાડ્યું. પછી અર્જુને પણ વરાહના રૂપીરથી રક્ત ઘસેલું પોતાનું બાણ સામે સંધાડી તૈયાર કર્યું. અર્જુન અને મિથિની વચ્ચે જાણે પ્રત્યક્ષ કાળ આવ્યો હોય, તેવું તુમુલ્લ મુદ્ધ પ્રવૃત્તિ. મિથિની મોટી સેના એકઠી થઈ અર્જુનની ઉપર તુટી પડી. વીર અર્જુને સામે એવા બાણ મુક્યા કે જેથી તે સૈન્ય ક્યાં ગયું, તે કંઈ જણાયું નહીં. તે અવ્યવસ્થિત ધર્મ છિન્ન સિત્ત ધર્મ ગયું.

ચર્ચ ઉત્તો રહ્યો. અર્જુનને અતિ વિસ્મય પામેલો ભેઈ તે દિવ્ય પુરૂષ વિનયથી બોલ્યો—“ ભદ્ર, તારું પરાક્રમ જીવાને મેં આ માયા રચી હતી. તારા અદ્ભુત પરાક્રમથી હું સંતુષ્ટ થયો છું. તારી જે ઈચ્છા હોય તે માગી લે. હું વિશ્વાશીલો. ચંદ્રશેખર નામે પુત્ર છું. મારી પાસે ઘણી વિદ્યાઓ સાંધે છે. યજુએ પીટેલા મારા એક મિત્રના કામ માટે હું તારી પાસે આપ્યો છું.”

તેનાં આવાં વચન સાંભળી અર્જુને કહ્યું, “ ચંદ્રશેખર, ત્યારે મારે જરૂર પડશે, ત્યારે હું તમારા વરદાનનો ઉપયોગ કરીશ. પરંતુ તમારે મારી શી સહાય લેવી છે? તે કંડો.”

અર્જુનનાં આવા ઉદાર વચનો સાંભળી ચંદ્રશેખર પ્રમુદાવદને બોલ્યો—“ મહાવીર, અહિ થી નજીક વૈતાલપર્વત ઉપર રથનુપૂર નામે નગર છે. તે નગરમાં વિદ્યુન્નખ નામે એક પરાક્રમી રાજા ચર્ચ ગયો છે. તે રાજાને દંદ્ર અને વિદ્યુન્નાદી નામે બે પુત્રો થયા. રાજા વિદ્યુન્નખે દંદ્રને સંન્યપદ અને વિદ્યુન્નાદીને યુવરાજપદ આપી આ સંસારથી વિરજ્ઞ થઈ દીક્ષા પ્રહણ કરી. સંવમના ઉત્તમ માર્ગને આપી તે પવિત્ર રાજા મોક્ષ માર્ગનો અધિકારી થયો. તે પત્ની દંદ્ર અને વિદ્યુન્નાદી બંને બાઈઓ રથનુપૂર નગરનું રાજા ચલાવવા લાગ્યા. નીતિમાન દંદ્રે પોતાના રાજવૃદ્ધિમાં દંદ્રનાં જેવી સંપત્તિ વધારી. તેની સંપત્તિને વધતી ભેઈ લેતો તેને દંદ્રનાય નવજા લાગ્યા. દંદ્રે પોતાના સમ્યકનો કારભાર

પોતાના બાઈ વિદુન્નાલીને ઝોંપી દીધા. રાખની આ દુપાને
 સાજ લઈ વિદુન્નાલી ઉદત ધર્મ દુઃખ કરવા લાગ્યો. તેણે
 પ્રજાની સુંદર સ્ત્રીઓનું દરજુ કરી તેમની સાજ છુટવા માંડી.
 અને તે નગરવાસીઓને પણ બારે દુઃખ આપવા લાગ્યો.
 વિદુન્નાલીનો આવો બારે જીવન ભેષ પ્રજાએ રાખ ઉદની
 પાસે ફરીયાદ કરી. લોકોની ફરીયાદ સાંભળી ઉદ વિદુન્ના
 લીને એકાંતે બોલાવી બનીતિ ન કરવાની શિખામણ આપી,
 તથાપિ દુર્મંદ અને વિચયહીન વિદુન્નાલીએ તેની શિખા
 મળુ માની નહિ, પણ ઉલટો તે ઉદ ઉપર હોધાતુર ધર્મ નમ
 સની બાહેર નીકળ્યો. નગર બાહેર નીકળી નેણે એવો વિચા-
 ર્યો કે, " કેઈપણ ઉપાયથી ઉદને મારી નાખવો " પછી
 કપટી વિદુન્નાલી સુવર્ણપુત્રના રહેવાસી અને ખરદૂબલુના
 વંશમા ઉત્પન્ન થયેલા નિવાતકચવ નામના રાક્ષસોનો
 સાથે મળ્યો અને તેમની મિત્રી કરી એ રાક્ષસના ચમરાચથી
 પણ નિર્જાય છે અને ધણા બળવાન છે તેમ વગી લોકોમા
 તેમનો એટલો બધો વાસ છે કે, સર્વ લોકો તેઓને કાળકે
 લુના નામથી ઓળખે છે. વગી એક તાળવામા અંન એક
 દાચમા, એમ તમાના બે નના બે બાજમા એકજ દેર સાથે
 વીધે તોજ એ મરે તેમ છે, તથા તેમને તળતાસુવ પણ
 કહે છે. દુરાચારી વિદુન્નાલી તે રાક્ષસોનો મદદ લઈ ઉદનો
 નમરી ઉપર ચારવાર પેરો ધાલી નિરંતર બચ બતાવે છે.
 ઉદ તે બંધુના બચથી સદા બચતીત રહે છે. તે હંમેશા
 પોતાના નગરના દરવાજા બંધ કરી રહ્યા કરે છે.

નમરીની તે કેવી દશા કરી કે તેને શત્રુઓ શત્રુરૂપે બૂમિ ઉપર પડેલા છે. અત્યારે તેમના મસ્તકપર ઉતરને જઈએ શીપ પરીઓની ડાયા થાય છે. રજુબૂમિની રજ તેને ચંદન થયેલું છે અને રૂધિર કેશર થયેલું છે. શત્રુઓના શત્રુને નેમની ઓળોની જેમ શિવાઓ (શીયાળજીઓ) મળે છે, પછી મુખે છે અને તે પછી નખતી વિટીલું કરી લાઠ કરે છે. જો, આ વિગુન્માળી જોવા મારો જાળવન બાઈ તારા વીરુ બાજુથી પ્રાણુરૂદિત મળે બૂમિપર પડ્યો છે તેને જોઈ મને ઘાફી પીડા થાય છે પણ આજરે તેજે કુલંગીના સંગનું નકાઈ દુઃખ મેગળુ છે વીર અર્જુન, જો, આ તેમનું મુવર્જુ વૃદ્ધવાળુ મુવર્જુ પુન છે. મારો બાઈ વિગુન્માલી અને કાળકેતુ વગેરે અદિ બ્રહ્માને મને નિરંતર ઉપદ્રવ કરતા હતા. જુઓ, આ શત્રુઓની જો શત્રુ કેમ મુકીને હૃદય કુટલી રૂપે છે. અને ત્યાગીના શત્રુને નિરંખી નિરંખી કડ્ડામય રૂદન કરે છે. બદ અર્જુન, આ રોઝમય રેખાવ જોવાથી વમારે ખેદ થાય તેવું છે. ચાલો, હવે આપણે સિદ્ધાવતન ઉપર જઈએ. ત્યાં મનને અનિશ્ચય આનંદ આપનાર આર્દ્ર ન મદિર છે. તેનાં દર્શન કરી આનમાને પવિત્ર કરીએ. એ પછી ઈદ્રે પેતાનું વિમાન સિદ્ધાવતન તરફ દંકારું. વિમાન તે સ્થળે આવી પહોંચ્યું, એટલે તેઓ વિમાનમાંથી નીચે ઉતર્યા અને પૂર્ણ બદાથી ત્યાં રહેલા શાશ્વત તીર્થ કરી વર્ણમાનપ્રભુને વંદના કરવા લાગ્યા. આસ્તિક અર્જુને ત્યાં સ્નાન કરી

પવિત્ર થઈ પ્રભુની શાશ્વત પ્રતિમાની પૂજા કરી. પછી કે દિવસ સુધી એ પવિત્ર ક્રિયા કરવાને અર્જુન તે સ્થળે કરી રહ્યો હતો. ત્યાં વાસ કરી ઉત્તમ પ્રકારની ભાવના વીર અર્જુન વિમાનમાં બેસીને ઇંદ્રની રાજધાનીમાં અ ઇંદ્રની આજ્ઞાથી રથનુપૂર નગરની સર્વ પ્રજાએ અર્જુન પ્રવેશોત્સવ મોટી ધામધૂમથી ઉજવ્યો હતો. તે પ્રસંગે વિ પ્રકારના શૃંગારોથી ઇંદ્રરાજાની રાજધાની શુભગાર આવી હતી. પાંડવવીર અર્જુન હોડોની ઉઠડોર વધા અંગીકાર કરતો રાજદ્વારમાં આવ્યો. ઇંદ્રની રાણીએ પ્રવેશ કરતાં અર્જુનની આરતિ ઉતારી હતી. અને ચપગનેત્રા સ્ત્રીઓએ તેનો સ્તુતિ કરી હતી. ઇંદ્રે અર્જુન સિંહાસનપર બેસાડ્યો. પછી વારાંગનાઓએ નૃત્ય ગી આરંભ કરી તેને પ્રસન્ન કર્યો હતો.

વીર અર્જુન ઇંદ્રરાજાના આગ્રહથી કેટલાક દિવસ તે રાજધાનીમાં રહ્યો હતો. " ઇંદ્રે અર્જુન પોતાના પુત્રને પુત્ર સમાન છે. " એવી સર્વ સ્થળે આજ્ઞા બહોર કર્યું હતું.

અર્જુન ત્યાં રહી ઇંદ્રના પુત્રોની સાથે પોતાના ભાઈઓની જેમ વર્તતો હતો. અને તેમને અનેક આનંદ પમાડતો હતો. કોઈવાર અર્જુન નગરમાં ફરવા જતો, ત્યારે નગરની સ્ત્રીઓ તેના મુંદર રૂપને જોઈને મો થતી હતી. અને કામાતુર બની જતી હતી. તથાપિ જિતે

અર્જુન તેઓની ઇચ્છા કરતો નહોતો. કેટલીક કામાતુર
મિત્રોએ તો તેની પાસે આવી પ્રાર્થના કરતી કે બદ,
'તું અમારો સ્વામી થા.' પણ અર્જુન તે વાતનો અંતરે
કરતો અને પોતાના પ્રિય બંધુઓના દુઃખની ચિંતા કરતો
હતો. તે નમરના ચાચી ચિત્રાંગદ, વિચિત્રાંગ અને ધિત્રસેન
દ્વરે એકસો જેયરો અર્જુનને ભેવા સાડ આપ્યા હતા અને
તેઓએ અર્જુનની ધનુર્વિદ્યાની પ્રવિણતા જોઈ તેને પોતાનો
ગુરુ સ્થાની પ્રાર્થના કરી હતી. પછી વીર અર્જુનને તેઓને
પોતાની ધનુર્વિદ્યા શીખવી હતી. ધનુર્વિદ્યામાં પ્રવીણ થયેલા
જેયરોએ અર્જુનને શુરૂદક્ષિણામાં પોતાનું સર્વસ્વ આપવા
માંડ્યું, ત્યારે અર્જુનને અતિ આશ્ચર્ય થી તેમને નિવાર્યા હતા.
અર્જુનનો આવો આશ્ચર્ય જોઈ તે જેયરોએ નિશ્ચય કર્યો
હતો કે, ત્યારે જરૂર પડે ત્યારે અર્જુનને શુરૂદક્ષિણામાં
પ્રાણદાન કરવું. આથી અર્જુન અને જેયરોની વચ્ચે ગાદ
મેત્રી બંધાઈ હતી. સંગીતમાં પ્રવીણ એવા ચિત્રાંગદ ગંધર્વ
સંગીતવટે અર્જુનની આરાધના કરી, તેથી તે ચિત્રાંગદની
ઉપર અર્જુનની વિશેષ પ્રીતિ થઈ હતી.

વીર અર્જુન આ પ્રમાણે ધણું મિત્રબળ વધારી ઈંદ્રના
રાજ્યમાં કેટલાક દિવસ સુધી રહ્યો હતો. એક વખતે તેને પો-
તાના બંધુઓનું સ્મરણ થઈ આવતાં તેનું હૃદય ઉત્સુક થઈ
ગયું. તત્કાલ તેણે પોતાના બંધુઓની પાસે જવાને ઈંદ્રની
આજ્ઞા માગી. ઈંદ્ર અર્જુનના પ્રેમમાં એટલો બધો બંધાઈ

કુંતીએ અર્જુનના મસ્તક પર ચાંદના સરખો શીતળ કરે
 ફેરવી તેને આનંદના અંકુશી સ્નાન કરાવ્યું. અને બને હાથે
 તેને હૃદયમાં ચાંપી તેના મસ્તકને પ્રેમથી વારંવાર યુગ્ધવા
 માંડ્યું. પછી અર્જુને પોતાના જ્યેષ્ઠ બુધિદિરને અને ભી-
 મને નમસ્કાર કર્યો. નકુળ અને સહદેવે અર્જુનને પ્રણામ કર્યા.
 પાંડવકુટુંબ પરસ્પર મળી આનંદસાગરમાં તરવા લાગ્યું.
 પછી પાર્થની આજ્ઞા લઇ જેથરો બુધિદિરરાજાને નમસ્કાર
 કરી પાંડવો લાગ્યા. પતિપ્રેમી દુષદનાંદની લજ્જાનો ત્યાગ
 કરી પોતાના વિજયીપતિને વારંવાર નિરખતી હતી. પછી
 બુધિદિરે જેથરોની સાથે કેટલોએક વાર્તાલાપ કર્યો. અને
 તેમને વિદ્યાંતી આપી કહ્યું કે, “ પ્રિય વિદ્યાપદો, ત્યારે
 અમે સ્મરણ કરીએ, ત્યારે તમે આવજો. ” આ પ્રમાણે કહી
 તેમને પ્રીતિપૂર્વક વિદાય કર્યા હતા.

વિદ્યાપદો વિદાય થયા પછી પોતાના પ્રેમી બંધુઓની
 પાસે વીર અર્જુને પોતાના બધા વૃત્તાંત અથવા તો ઇતિ
 સુધી કહી સંભળાવ્યો. જે સાંભળી તેઓ પાંડવો આનંદ
 પામ્યા અને તેમણે અર્જુનને ધન્યવદ્ આપ્યો હતો.

પ્રિય વાચનાર, આ પ્રસંગમાંથી જે બાધ લેવા યોગ્ય
 હોય, તેનો તું પોતેજ વિચાર કરી લેજે. પ્રતાપી પાંડવોના
 ચરિત્રમાં પદ પર બાધ રહેલો છે. એવા ધર્મવીરોનું ચરિત્ર
 જગતને બોધનીયજ છે. વીર અર્જુન પોતાના કુટુંબનો ઉદ્ધાર
 કરવાને દંદીલ પર્વત ઉપર પોતાની પૂર્વવિદ્યાનું આવર્તન

અને પ્રત્યુપકારની નીતિ પૂર્વકજે સારી રીતે પ્રકાશિત થતી હતી. દરેક આર્થપુત્ર ઉપકારનો ખદલો આપવાની ઈચ્છા રાખતો અને જ્યાં સુધી પ્રત્યુપકાર ન થયો હોય, ત્યાં સુધી પોતાના આત્માને અસંતુષ્ટ માનતો હતો.

આજકાલ એ નીતિનું પ્રવર્તન જોઈએ તેવું થતું નથી. ઉપકારનો પ્રત્યુપકાર કરવાને ખદલો અપકાર કરનારા ધણાં અધમ જનો ઉશા થાય છે. કદિ કોઈ કુદ્દીન હોય તો અપકાર નથી કરતો, પણ પ્રત્યુપકાર કરવાની ઉમદી ઈચ્છા ખારણ કરનારો શાગ્રેજ તોડજે છે. બીજાના ઉપકારને જુડી જનારા ધણા મનુષ્યો જોવામાં આવે છે. તેમજે આ અર્જુનનું ચરિત્ર મનન કરી વિચાર કરવો જોઈએ અને અર્જુનના તથા ઈંદ્રરાજના જેવા ઉત્તમ યુદ્ધને અનુસરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

પ્રકરણ ૮૫ મું.

ક્રમબદ્ધનું કૃત.

એક ભયંકર સરિતા પુરવાટ કરતી ચાલી જાય છે નદીનું પૂર પરિપૂર્ણ છે, તેના અગાધ જળમાં વિવિધ પ્રકારના જળજંતુઓ ફરી રહ્યાં છે, તેના તીર ઉપર એક કુદ્દંજ શોકાતુર ઘર્ષ રહેલું છે, કુદ્દંજનો નાયક સર્વને ખીરજ આપે

કુટુંબમાં સામેલ હતી, તે વખતે મારી સગર્ભા સ્થિતિ થઈ હતી. આપની આજ્ઞાથી જ્યારે હું મારા જાતૃકુટુંબમાં ગઈ, ત્યાં મારા ઉદરમાંથી આ કુમારનો જન્મ થયો છે. એ તમારા પરાક્રમી બંધુનો પુત્ર છે.

તે સ્ત્રીનાં આ વચન સાંભળી તે કુટુંબપતિ અતિશય આનંદ પામી ગયો, અને તેણે તે કુમારને ઉત્સંગમાં લઈ પોતાના હૃદય સાથે દાખ્યો અને તેના કોમળ મુખ ઉપર મુંગન કરવા માંડ્યું.

પ્રિય જ્ઞાનાભિલાષી વાચકકુટુંબ, આ વાર્તાના પ્રસંગને માટે તમારા હૃદયમાં શિશુઆ ઉત્પન્ન થઈ હશે, તે તેનું સ્પષ્ટીકરણ આ પ્રમાણે છે, તે સાવધાન થઈને મનન કરો.

સદ્ગુણી સુરસજ્જા દ્રોપદી અર્જુનને મળ્યા પછી વિશેષ દર્પિત થઈ હતી, પોતાના પતિ અર્જુનના વનવાસના વિશ્વ-યની વાર્તા સાંભળી એ વિદુષીજાગા વનવાસના દુઃખોને ભુલી ગઈ હતી. એક વખત દ્રોપદી ગંધમાદન પર્વતના આશ્રમ સ્થાનમાં બેઠી હતી, તેવામાં એક કમળનું પુષ્પ પવનથી ઉડીને તેના ઉત્સંગમાં આવી પડ્યું. મુંદર પાંખડીવાળું અને સુગંધથી મનોહર એ કમળનું પુષ્પ જોઈ પાંડવમણ્ડી હૃદયમાં અત્યંત પ્રસન્ન થઈ અને તે પત્ની મનોહર શોભા નિરખવા લાગી. આ વખતે તે રથજે પાંડવો બેઠા હતા, દ્રોપદીના હાથમાં કમળનું પુષ્પ જોઈ તેઓ તેણીના મુખની સાથે સર-
ખાવવાની ભાવના ભાવતા હતા. કમળમાં પરાગ છે અને

લીરે કુટુંબ ઉભું હતું, તે સુધિહિરનું કુટુંબ હતું, તે ભય-
 કર નદીને ઉતરી આગળ જવા વિચાર કરતું હતું, પણ એ
 દુસ્તર નદી તેમનાથી ઉલ્લંઘન કરી શકાય તેવી ન હતી, આ
 વખતે તે કુટુંબ માંહેલા જે એક પુરૂષે વિદ્યાનું ગંગા લેવા
 વિચાર કર્યો હતો, તે અર્જુન હતો, પણ આવા સામાન્ય
 કાર્યમાં વિદ્યાનો ઉપયોગ ન કરવો, એમ જે કુટુંબપતિએ
 કહ્યું હતું, તે કદેનાર સુધિહિર હતો. પછી કુટુંબનાયક
 સુધિહિરે જે ઈષ્ટનું સ્મરણ કર્યું હતું, તેના સ્મરણમાત્રથી
 હેડંગા ત્યાં આવી હાજર થઈ હતી, તેની સાથે જે કુમાર
 હતો, તે તેના પતિ ભીમસેનનો પુત્ર હતો. હેડંગા
 સગલાં થઈને પોતાના ભાઈ હેડંગના વનમાં ગઈ હતી.
 ત્યાં તેણે એક સુદર પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો. ભીમ
 સેનના પુત્રને જોઈને પાંડવોના મનમાં સ્વાભાવિક રીતે
 રોષ ઉત્પન્ન થયો હતો. જે વાત પ્રથમ દર્શાવવામાં આવેલી
 છે. ભીમનો પુત્ર તેના મામાના સ્થાનમાં રહી સર્વ વિદ્યામાં
 પ્રવીણ બની ગયો હતો. તેને જાદુવશમાંથીજ સર્વ પ્રકારની
 કેળવણી આપી હતી. તેની મુક્ત અને ધાર્મિક માતાએ એ
 કુમારનું નામ ઘટોત્કચ પાડ્યું હતું. તે કેટલીએક કળાઓ
 શીખ્યો હતો અને કેટલીએક કળા શીખતો હતો. જ્યારે
 હેડંગાએ ‘આ પુત્ર તમારા ભાઈ ભીમસેનનો છે’ એમ કહ્યું
 ત્યારથી પાંડવો તેને અતિ પ્રેમથી સમારતા હતા.

હેડંગા પ્રગટ થયા પછી સુધિહિરે તેને ને નદી ઉઘાડી.

તેણીને ધ્યાનાવસ્થામાંથી જાગૃત કરી. શિકારી માણીએ પછી
જળપાન કરી પોતપોતાને સ્થાને ચાડ્યા ગયાં. દ્રૌપદી પોતા
ના પાંચ પતિઓને લેઈ અતિ આનંદ પામી અને ધર્મના
પ્રભાવને હૃદયથી પ્રશંસવા લાગી. પાંડવકુટુંબ સ્વસ્થ થઈ
શાંતિમુખને અનુભવવા લાગ્યું અને પરસ્પર પ્રેમમય દૃષ્ટિએ
અવલોકવા લાગ્યું. પુત્રે ના દર્શનથી જંતું હૃદય પ્રકૃતિવત
થયેલું છે, એવી કુંતીએ પોતાના પુત્રે ની દિવ્ય કૃપા દેવતાને
પુત્રી એટલે તે દેવતા પ્રકૃતિભાવને કહેવા લાગ્યો—“ હ
કર્યાણી, મેં ડીવાર પાંડવ દંડ પે ત.ન. વિમાનમા બેસી કેવ
ળીમુનિને ગદના કરવા આકાશમાર્ગે જતા દતા જ્યારે તે
વિમાન આ સ્થળે આગ્યું. એટલે તેની ગતિ મદ થઈ ગઈ
વિમાનના વંચની ગતિ ત-કા.ન મંદ થવાથી દંડને કોપક્રોધ
જ થયો. અરે ' કયા મુખ પુરૂષ મારા વિમાનની ગતિ મંદ
કરી ? જે ને મારી દૃષ્ટિએ પડશે નો હું તેના મસ્તક ઉપર
વજ્રના પ્રહાર કરીશ ” આ પ્રમાણે કહી તેણે પોતાના હાથમ.
વજ્ર લીધું અને આસપાસ ચારે તરફ જોવા માંડ્યું; પણ
કોઈ પુરૂષ તેના જોવામા આવ્યો નહિ. કષ્ટવારે નીચે
દૃષ્ટિ કરી ત્યાં તમો અને કાયેન્સર્ગે રહેલા તેના જે
વાગા આવ્યા નિરૂપાધિ સમાધિમા રહેલા તમોને સાક્ષાત
લેઈ દંડના હૃદયમા આનંદ ઉપજા થયો. અને તેણે પ્ર
સન્ન દૃષ્ટિમા મને કહ્યું “ વાસ, આ પવિત્ર રમણીએ
પુત્ર અને પતિના વિશેષથી દુઃખી થઈ આ સમાધિધ્યાન
રહેલી છે. તેમના સમાધિના પ્રભાવથી આ વિમાનની ગતિ

નાગેંદ્ર, ‘આ પાંડુ પુત્રો છે’ એમ બલુચે તો તેમનો અતિ સંકાર કર્યો.”

માતા કુંતી, આ પ્રમાણે મારા સ્વામી ઈંદ્રની આજ્ઞા અવાધી હું પાતાળમાં નાગેંદ્રના સ્થાનમાં ગયો. તે વખતે હું નાગપાશથી બંધાએલા લલિત સમ અધોમુખ કરી બેઠેલા અને શોકાશ્રુઓ નેત્ર બરતા તમારા પુત્રો મારા જોવામાં આવ્યા. તે સમયે નાગરાક્ષકોએ નાગરાજને કહ્યું કે, “દિવ, આ કોઇ મનુષ્યોએ આપણા સરોવરનું મયન કરેલું છે. તેમણે પાટાની જેમ સરોવરનું જળ ટોળી નાંખી પણા કમ-ગપુષ્પોને મૂળથી ઉછેરી નાંખ્યા છે.” રક્ષકોની આ પ્રાર્થના સાંભળી નાગેંદ્રે પાંડવોની સાથે જોયું. તેમને જોતાંજ તે સ્તબ્ધ થઇ ગયો અને તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “આવા બગવાન પુત્રો કોણ રચે?” આ વખતે હું લાગ જોઇને બોલ્યો—“નાગેંદ્ર, તમે આ પુત્રોને માટે કંઇ વિચાર કર્યો નહીં. ત્રણે લોકમાં જેમની દીર્ઘ પ્રજ્ઞાત છે, તે આ પાંડવો છે. તેઓમાંથી કોઇએ તમારા અપરાધ ક્યોં નથી, એવું જાણી અમારા સ્વામી ઈંદ્ર તેમને બંધનમુક્ત કરવા માટે તમારો પાસે મન મોકલ્યો છે આ તમારા નેવકોએ દુષ્પ્રવૃત્તિથી માત્ર વળગીલા કરનારા આ આયુધરહિત પાંડવોને કપટથી બાંધી લીધા છે. આ પરાકર્મી પાંડવોને માટે શેષ્ય કર્તવ્ય શું છે? એ કર્તવ્ય તમે પોતે બણે છે.” મારા આ વચન સાંભળી સંતુષ્ટ થયેલા નાગેંદ્રે તરત તમારા

નાગેંદ્ર, “આ પાંડુ પુત્ર છે” એમ જણ્યો તો તેમનો અતિ સ્તબ્ધ કર્યો.”

માતા કુંતી, આ પ્રભાણે મારા સ્વામી ઈંદ્રની આજ્ઞા થવાથી હું પાતાળમાં નાગેંદ્રના સ્થાનમાં ગયો. તે વખતે દૃઢ નાતપાશથી બંધાએલા લલિત યૃષ્ણ અપિમુખ કરી બેઠેલા અને ચોકાશુધો નેત્ર બરતા તમારા પુત્રા મારા જીવામાં વ્યાખ્યા. તે સમયે નાગરક્ષકોએ નાગરાજને કહ્યું કે, “દિવ, આ કોઈ મનુષ્યોએ આપણા સરોવરનું મથન કરેલું છે. તેમણે પાણી જેમ સરોવરનું જળ ટોળી નાંખી પણ કમ-જપુષ્પોને મૂળથી ઉખેડી નાંખ્યા છે.” રક્ષકોની આ પ્રાર્થના સાંભળી નાગેંદ્રે પાંડવોની સામે જોયું. તેમને જોતાંજ તે સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “આવા બગવાન પુરૂષો કોણ હશે?” આ વખતે હું લાગ જોઈને બોલ્યો—“નાગેંદ્ર, તમે આ પુરૂષોને માટે કાંઈ વિચાર કર્યો નહીં. તમે લોકમાં જન્મની કીર્તિ પ્રખ્યાત છે, તે આ પાંડવો છે. તેઓમાર્યા કોઈએ તમારા અપરાધ ક્યો નથી, એવું જાણી અમારા સ્વામી ઈંદ્રે તેમને બંધનમુક્ત કરવા માટે તમારો પાસ મને મોકલ્યો છે. આ તમારા શેવકોએ હૃદયુદ્ધિથી માત્ર જાગ્રીકા કરનારા આ આયુધરહિત પાંડવોને કપડથી બાંધી લીધા છે. આ પરાક્રમી પાંડવોને માટે યોગ્ય કર્તવ્ય શું છે? એ કર્તવ્ય તમે પોતે જાણો છો.” મારા આ વચન સાંભળી સંતુષ્ટ થયેલા નાગેંદ્રે તરત

પુરે, ને પામળ ધનમાથી મુજ્જ કર્યા અને પોતાના મરજાંબીજા
આમન ઉપર જમાડી તેમને બારે સત્કાર કર્યો. જે મેરો
તેમને જાપીને લાજ્યા દત્તા, તેમને નાગે કે અપમાન કરી કરી
મુઝા પડી નાને કે 'આ મુષિહિર, આ અર્જુન, આ બીમં
એમ અનુકરે નવ ને આગળી મુષિહિરને પ્રિયથી આગ્રિન
કરી રજુ - " ક્રમાશીલ મુષિહિર રાખત, માન સેવકોએ કે
વમારે: આ અપ નવા છે, ને તમે ક્રમા વરવા પોતા છે.
ક્રમજુ રિ પામળજનથી અમલુતા અવજા સાવ તો મદાન
મુઝેના સંતા ઉપન કે પા દરતા નયો વચ્ચનાવ રહેરે રજાવ
અને સર્વ જનરે જ નમ એમ અને પ્રકારના રિવાજે દર કલક
આ મરિમાગા નુ નમને જોડ આપુ નુ ' આ પ્રમાણે કરી
નાને કે એક પ્રમાણિત મરિમાગા મુ. પાદનન અવજુ કરે
અને ફોરડીને કળાંનુવજુ માડ અને નાકકમળ આપુ
અને તે ના.વે જણાવુ કે ' અપાનવી રૂપના કાચકી
એક કાચાજુવર દુરુ - કાનુડી આ રમળ વચ્ચે રહેર
અને એ ને પુનિએ, ને અવમ દુરુ. આ રમળ રજા
'અમરે' અનરજુ રજા પડી નાને કે પુ. પાદનન રજા વ રજા
અમરજુ " વચ નાજ વમાન ન પુ નુવર - અન અમર
ફિલિન વનેરે અમરજા. અમર રજા આ અ રજા વ
રજુ છે રજા. આ અમરજુ માં રજુ વર અમર આ
અમર ફોરડી રજા અમર રજા નાવ રજા રજા રજા
અમર રજા રજા અમર રજા રજા રજા રજા રજા

નાગેન્દ્રનાં આ વચનો સાંભળી ધર્મરાજ મુધિહિર
 વિનયથી બોલ્યો—નાગપતિ, તમારો પ્રેમ અને સત્કાર જોઈ
 અમે પ્રસન્ન થયા છીએ. હાલ અમારાથી અહિં વાસ થઈ
 શકે તેમ નથી. દારણકે, અમારી માતા કુંતી અને પત્ની દ્રૌપદી
 અમારા વિયોગથી દુઃખી થઈ પ્રાણશંકટમાં પડ્યાં હશે. જ્યારે
 તેઓ અમને હાથ લેશે, ત્યારે તેમના દુઃખને શાંતિ મળશે.
 માટે તમે કોઈ પણ ઉપાયે અમોને સત્વર વહેલા વિદાય કરો.
 મુધિહિરનો આવો આગ્રહ જોઈ નાગપતિએ તેમનો સત્કાર કરી
 વિદાય કર્યા અને પોતે ઘણે દૂર તેમને વજાવવાને પાછા
 આવ્યો. આ વખતે ક્યાકુ મુધિહિરે નાગરાજને કહ્યું—“પાતા
 વ.પતિ, આપની પાસે એક મારી વિનંતિ છે. તમોએ સદા
 વરના રક્ષકોને અમારે માટે દૂર કર્યા છે, તેમને કૃપા કરી પાછા
 તમારી સેવામાં રાખ્યા. અમારા નિમિત્તે તેઓને કષ્ટ થાય, તે
 મોઝ ન કહેવાય.” મુધિહિરની આ વાણી સાંભળી નાગદેવ
 બોલ્યો—“ધર્મરાજ, એ રક્ષકોમાં અંદરૂંડ મુખ્ય છે. જ્યારે
 બારનમાં કર્ણ અને અર્જુનનું યુદ્ધ થશે, તે વખતે તેઓ અ-
 ર્જુનને સહાય કરશે. ત્યારપછી તેઓને હું મારી સેવામાં
 રાખીશ.” નાગરાજનાં આ વચનો મુધિહિરે માન્ય કર્યા.
 પછી મુધિહિર નાગપતિને પ્રણામ કરી ત્યાંથી વિદાય થયા.
 હે દેવી, પછી તમારા પુત્રના પ્રભાવે ઇંદ્રની આજ્ઞાથી આ
 તમારા પાંચ પુત્રોને લઈ હું અહિં આવ્યો છું. આટલું
 કામ તો એ ઇંદ્રની આજ્ઞાથી કયું છે. હવે હું પોતે તમારી

વચન સાંભળી તમારા જાંબુ દુર્યોધને કોપથી આસાં કરી કે,
આપણી સેનાને હારીને ત્યાં બંધો અને તે રક્ષકોનો વધ
કરી તે મહેલ આપણે કળજે કરો. તમારા જાંબુની આસાંથી
તે દૂત મોટી સેના હારી ત્યાં ગયો અને તેણે રક્ષકોનો નિમ્ન
કરી તે મુંદર મહેલ સ્વાધીન કરી લીધા. પછી તમારા
જાંબુએ આવી તે મહેલમાં વાસ કર્યો. દદ નેમ નંદન વનમાં
હોડા કરે, નેમ તમારા જાંબુએ તે મહેલમાં વહી વનની અંદર
હોડા કરવા માગી. કોમ્પાર તે પાતાના પરિવાર સાથે પર્વત
ઉપર જઈ વિવિધ પ્રકારની હોડા કરતા અને કોમ્પાર જગા
શયમાં જઈ જલહોડા કરતા હતા. કેવળ હોડા કરીને તે ચાંત
ચપા નહીં, પણ તે વનમાં કેટલાએક પ્રદેશોને તેમણે ભાગ
દેાડ કરી બગાડી નાખ્યા હતા.

એક વખત તમારા જાંબુ પરિવાર સાથે તે મુંદર મહે
લમાં બેસા હતા, તંવામાં આકાશ માર્ગે હજારો વિમાનો આવી
ચડ્યાં. તે વિમાનોમાં હજારોગમે મુલટો બેઠેલા હતા અને
તેઓ ભયકર ગર્જના કરતા હતા. તંઓએ નીચે આવી
તમારા જાંબુના સૈનિકોને કહ્યું, " અરે સૈનિકો, અનીતિને
માર્ગે ચાલનારો તમારો સ્વામી દુર્યોધન ક્યાં છે? તેને ખબર
આપો કે, આ વનના સ્વામી ચિત્રાંગદ તેનો શોધ કરે છે.
અને તેને પકડવાને માટે આ વિદ્યાધરોની મોટી સેના આવેલી
છે." તેઓના આવા વચનો સાંભળી અને તેમની મોટી સેના
જોઈ તમારા જાંબુ, કર્કુ અને બીજા કૌરવો દ્રાણ પામી ગયા.

સ્વાં હતા. પણ પાછળથી વિદ્યાધરે હાથ ઝેડી તેની ઉપર ખભો આપ્યા અને જાન જોગ વસાહતે ધરી લે, તેમ તેમણે તમારા આર્થ દુર્યોધનને યેરી લીધા. પણ તેઓએ અતિ પરાક્રમ કરી દુર્યોધનને જંબુસહિન પાડી બાંધી લીધા અને તેમના પગમાં લોહ મુંબલાવાળી ઝેડી નાંખી જમ કર્યા. આ પ્રમાણે તેમને કેદ કરી વિદ્યાધરપતિ તે મહેલમાં રહ્યો છે. પછી તેણે અનુચરોને મોકલી દસ્તિનાપુરની રાજ્યશક્તી દરજુ કરી લીધી. આ વખતે પતિની પીડા બહુ દુઃખમાં જેદ પામી હું રાજધાનીમાંથી બાહેર નીકળી રણભૂમિમાં આવી. એ તમારા બપુના યજ્ઞ મિત્રોને તેમને ઊંડાવી લાવવા વિનવી કરી. પણ તેઓ બધા લગ્નમાંથી નીચું મુખ કરી ઉભા થઇ રહ્યા. વગીકેઈ કોઈવાર તે વિદ્યાધરપતિ વિદ્યાધરોમા તમારા બપુ દુર્યોધનને બંધન સાથે લાવી સર્જની સમક્ષ કહે છે કે, " જ્યાં આ દુર્યોધનના ખરેખરા મિત્રો કે સંબંધીઓ હોય તેઓ આવી તેને ઊંડાવે. " આ દંખાવથી મારા હૃદયમાં બારે દાક ઉપજ થાય છે તમારા બપુઓના મિત્રો તથા સંબંધીઓ માંહેથી કોઈપણ તેને ઊંડાવવાને સમર્થ થઇ શકતું નથી.

આ વખતે દુર્યોધનના બંધનથી દુઃખમાં જેદ પામી અને પુતરાપુત્રને રાજ્ય સોંપી બીભ્રષિતા, દોષ્ટાચાર્ય અને કૃપાચાર્ય આ દેવવ્રતમાં આવેલા છે. હું રાજધાનીમાંથી બાહેર નીકળી પતિના બંધનથી દુઃખ પામતી તેમનો પાસે

જાણ્યો હતો. માતાભાઈની આજ્ઞા શિરોવંધ છે, એવું જાણી હું જો વળતે જમ ખેંચી ગયો હતો. હવે આ વળતે શત્રુઓ વિપત્તિમાં સંપડ્યા છે, તેમને વિપત્તિમુક્ત કરવા આમ યુધિષ્ઠિર આજ્ઞા કરશે તો એથી આપણું શું શ્રેય થવાનું છે. હું એમ ધારૂં છું કે, હમણા ઉદાસીન વૃત્તિવાળા ધર્મરાજ શત્રુઓને મુક્ત કરવાની આજ્ઞા આપશે નહિં, કારણ કે, હુર્યોધન જે ઈરાદાથી આ દ્વેતવનમાં આવ્યો છે, તે ઈરાદો આપણો પ્રિયંવદ યુધિષ્ઠિરને નિવેદન કરી ગયો છે. તે વાત તેઓ સભાર્યા વગર રહેશે નહિં.” ભીમસેને આવા વચનો કહ્યાં, તો પણ અપકારને બદલે ઉપકાર કરવાના સ્વભાવવાળા યુધિષ્ઠિરે ભાનુમતીને કહ્યું; “વત્સ, નિશ્ચિંત થા. હું મારા ભાઈને છોડાવીશ, એ વાત નિઃસંશય બલુજે. તેણે જમે તેવાં અપરાધ કર્યો છે, તો પણ તે મારો બંધુ છે. તેને બંધન થયું, એ જાણી મને ધણું કલેશ થાય છે.” આ પ્રમાણે ભાનુમતીને આશ્વાસન આપી આર્ય યુધિષ્ઠિરે ભીમસેન અને દ્રોપદીના દેખતા અર્જુનને કહ્યું—“ભાઈ અર્જુન, કોઈ દુષ્ટ એયરે આપણા ભાઈ હુર્યોધનને બાપી લીધો છે, તેને સાવર જઈ છોડાવ.” યુધિષ્ઠિરની આવી આજ્ઞા થતાં ભીમસેન ગંભીરતાથી બોલ્યો—“આર્ય, તમે આ શું કહેો છે, આપણુ અપ્રિય જુઓ છો કે શું? હવે આપણું હિત કયું? તે પણ તમે સહન કરી શકતા નથી? ઝેર આર્યુ, જગમાં ડુબાડ્યા અને કપર જુગારથી પ્રિયાને છૂટી સભા વચ્ચે કેશ પકડ્યા ઈત્યાદિ એ લોકોએ આપણો અનેક પ્રકારે અપકાર કર્યો છે,

પાસે મોકલ્યો. ચંદ્રશેખર મોટું સૈન્ય લઈ વિમાનમાં બેસી
 ખેચરાની મોટી સેના સાથે અર્જુન પાસે આવી હાજર થયો,
 અને તેણે અર્જુનને નમસ્કાર કર્યો, એટલામાં તે વિદ્યાધરાના
 હજારો વિમાનો દૈત્યવનમાંથી તે માર્ગે પસાર થતાં જોવામાં
 આવ્યાં. અને તેમાં મોટી સેના વચ્ચે બંધનથી કેદ કરેલો દુર્યો-
 ધન પણ જોવામાં આવ્યો. તેને જોતાંજ અર્જુન વિદ્યાધરાની
 સેના લઈ તેમના સામે આવ્યો. અર્જુનના સેનાપતિએ પેલા
 વિદ્યાધરપતિને કહ્યું " ઉભા રહો, ઉભા રહો. દુર્યોધનનો બંધુ
 અને તમારો શત્રુ તમારી સામે યુદ્ધ કરવા આવે છે. " આ
 વચનો ખેચરપતિને વિષ જેવાં અને દુર્યોધનને અમૃતના જેવા
 લાગ્યાં. તરતજ તે વિદ્યાધરો દુર્યોધનને નહીં છોડવાનો આ-
 મલ રાખી અર્જુન અને તેની સેના સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર
 થયા. પ્રથમ આગળ રહેલી સેનાઓની વચ્ચે યુદ્ધ શરૂ થયું. તે
 વખતે વીર અર્જુને પોતાની સમીપ શત્રુઓએ બાંધેલા દુર્યો-
 ધનને જોયો. દુર્યોધન અર્જુનને જોઈ એક પાત્રી ગયો. તેના
 મલિન મુખ ઉપર વિશેષ મલિનતા પ્રસરી ગઈ. તેણે હૃદ-
 યમાં ચિંતવ્યું કે, " આ વખતે મૃત્યુ આવે તો વધારે સારું.
 આ અર્જુન મને બંધનમાંથી છોડાવે, એ મારા હૃદયમાં
 મર્મને ભેદનારૂં અને મૃત્યુથી પણ અધિક દુઃખદાયક થશે. "
 આ સમયે ખેચરપતિ ચિત્રાંગદે આવી જાયું, ત્યાં દુર્યોધનની
 સામેના લાગમા અર્જુનને ઉત્તેજો જોયો. અર્જુનને જોતાંજ
 તેણે આજ્ઞા કરી યુદ્ધ અટકાવ્યું અને પોતે જઈ અર્જુનના

તે કેમ વીસરી ગયા ? ” બીમતા આવા વચનો સાંભળી મુ-
 ધિહિર થાંત રવરે બોલ્યો—“ વસ બીમસેન, નાનાભાઈ
 ઉપર જે કોઈ આપત્તિ આવે તો તે આપત્તિ મનેજ આવી
 એમ જણવું. સત્પુરૂષો પોતાના ઝનો ઉપર આપત્તિ આવેલી
 જોઈ ઉપેક્ષા કરતા નથી સૂર્ય પ્રતિદિન કમળની આપત્તિ
 પ્રાતઃકાળે હરણ કરે છે. વગી પોતાના નોતની અદોનિગ રક્ષા
 કરવી એ કુટીન પુરૂષોનો ધર્મ છે પ્રાચીન ઋષિઓએ ગોવ-
 ધાની પુરૂષોને અકુટીન કહેલા છે મેઘ પોતાની પાને નદે
 નારી વિજ્ઞાનીના અગ્નિને જળની સંમતી કરી નેત્રો નક્ષ-
 ત્રોનું રક્ષણ કરે છે. ચંદ્ર પૂર્ણિમાએ પૂણ કાળ માત્ર ચંદ્ર તુલ્ય નો
 અસ્ત જુએ છે, તોપણ જ્યારે અમાવાસ્યોને તિથિ તે તીર્થ
 ધર્મ પોતાની પાસે આવે છે, ત્યારે સૂર્ય ચંદ્ર ઉપર ઉપરાન્ત
 કરે છે. દુર્યોધન વગેરે સા કૌરવો અને આપણે પાંચ
 પાંડવો પરસ્પર વાદ બંદે કરીએ, પણ જે કોઈ પ્રતિપક્ષા
 ઉભો થાય તો તેની સામા આપણે એકબીજાને પાંચ બાજુએ
 ઢીએ, એમ માનવાનું છે માટે કુળધર્મનો વિચાર કરી જ
 જુનું દુર્યોધનને બંધમુક્ત કરવા જાય વગી જ પુ ઉપર ઉપ-
 કાર કરવાનો આવો વખત ફરી કયાથી મળશે ”

મુધિહિરની આવી આજ્ઞા થતા અર્જુન આજ્ઞાપીત ધર્મ
 ગયેલ તે વખતે અર્જુને એકાંતે જેની વિદ્યાદાના પેટા મંચ-
 પતિ દંડની પ્રાર્થના કરી. તે સમયે દંડ વિદ્યાના બાળી તે જન-
 બાળી વિદ્યાધરોની મોટી નેતા સાથે ચંદ્રગેખરને અર્જુન

પાસે મોકલ્યો. ચંદ્રશેખર મોટું કૈન્ય લઈ વિમાનમાં બેસી
 ખેચદેની મોટી સેના સાથે અર્જુન પાસે આવી હાજર થયો,
 અને તેણે અર્જુનને નમસ્કાર કર્યો, એટલામાં તે વિદ્યાધરના
 હજારે વિમાનો દૈત્યવનમાંથી તે માર્ગે પસાર થતાં જોવામાં
 આવ્યાં. અને તેમાં મોટી સેના વચ્ચે બંધનથી કેદ કરેલો દુર્યો-
 ધન પણ જોવામાં આવ્યો. તેને જોતાંજ અર્જુન વિદ્યાધરની
 સેના લઈ તેમના સામે આવ્યો. અર્જુનના સેનાપતિએ પેલા
 વિદ્યાધરપતિને કહ્યું “ ઉલા રહો, ઉલા રહો. દુર્યોધનનો બંધુ
 અને તમારો શત્રુ તમારી સામે યુદ્ધ કરવા આવે છે. ” આ
 વચનો ખેચરપતિને વિષ જેવાં અને દુર્યોધનને અમૃતના જેવા
 લાગ્યાં. તરતજ તે વિદ્યાધર દુર્યોધનને નહીં છોડવાનો આ-
 જ્ઞ રાખી અર્જુન અને તેની સેના સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર
 થયા. પ્રથમ આગળ રહેલી સેનાઓની વચ્ચે યુદ્ધ ચાલ્યું. તે
 વખતે વીર અર્જુને પોતાની સમીપ શત્રુઓએ બાંધેલા દુર્યો-
 ધનને જોયો. દુર્યોધન અર્જુનને જોઈ ખેદ પામી ગયો. તેના
 મલિન મુખ ઉપર વિશેષ મલિનતા પ્રસરી ગઈ. તેણે હૃદ-
 યમાં ચિંતવ્યું કે, “ આ વખતે મૃત્યુ આવે તો વધારે સારું.
 આ અર્જુન મને બંધનમાંથી છોડાવે, એ મારા હૃદયમાં
 મર્મને લેદનારું અને મૃત્યુથી પણ અધિક દુઃખદાયક થશે. ”
 આ સમયે ખેચરપતિ ચિત્રાંગદે આવી જોયું, ત્યાં દુર્યોધનની
 સામેના લાગમાં અર્જુનને ઉત્તેજો જોયો. અર્જુનને જોતાંજ
 તેણે આજ્ઞા કરી યુદ્ધ અટકાવ્યું અને પોતે જઈ અર્જુનના

તેઓ અર્જુનને મારશે તો પછી-શરમજિતને લઈને તેમને
 ભારે ચોક ઉત્પન્ન થશે. માટે તું હમણાંજ તેનો પ્રતીકાર
 કરવા વિચાર કર. " આ પ્રમાણે નારદમુનિ મને કહેતા હતા,
 તેવામાંજ મારા જે અનુચરોએ આવી ખબર આપ્યા કે,
 "દ્વૈતવનની અંદર આવેલા આપણા કેલિવનમાં દુર્યોધને આ
 સીને બહુ ઉપદ્રવ કર્યો છે. તેણે આપણા મહેલને દગાવી તેમાં
 ઉતારો કર્યો છે અને ધણા પ્રકારની ભાંગ-ફાટ કરી છે. મુગધી
 પુષ્પોએ પુષ્પિત થયેલા વૃક્ષોને તેણે મૂળમાંથી ઉખેડી નાંખ્યા
 છે. અમે તેને અટકાવવા ગયા તોપણ તેણે માન્યું નહીં અને
 અળાતકાર કરી આપણા રસકોને મારી કાઢી મુક્યા છે. અમે
 આઘાતમાર્ગે હરી આપને આ સમાચાર કહેવા આવ્યા
 છીએ, " આ પ્રમાણે પ્રથમ નારદની અને પછી અનુચરોની
 વાર્તા સાંભળી હું ક્રોધાતુર થઈ તેમની ઉપર ચડી આવ્યો
 અને મેં તે દુર્યોધનને દસવી કેદ કર્યો છે આ સમયે અર્જુનને
 હસું, "મિત્ર ચિત્રાગદ, મારા જ્યેષ્ઠ જાંબુ મુષિહિરની આજ્ઞાથી
 મારે દુર્યોધનને ઊઠાવવું છે. દુર્યોધનની સ્ત્રી ભાનુમતિએ
 ખોળો પાથરી વિનંતિ કરી તેથી દયાળુ ધર્મરાજએ તેને
 ઊઠાવવાની આજ્ઞા કરી છે. " આ બધી વાત સાંભળી દુર્યોધ
 નને ધણીજ શરમ લાગી હતી. ને વખતે તેને મનમાં જોવું
 લાગ્યું કે, આથી મરવું મો દરમજે સારું છે.

ચિત્રાગદે અર્જુનને હસું, " વીર કુમાર, વમારા પૂજ્ય
 જાંબુ મુષિહિરની આજ્ઞા મારે ચિરસાવંદ છે. " પછી તેણે

બાંધુસહિત હસ્તિનાપુરમાં મોકલ્યો. દુર્યોધન સયામ સુખ કરી ત્યાંથી આવતી નીકળ્યો. મરુદેશમાં વૃષ્ટિનું જાળજેમ સ્થિર રહેતું નથી, તેમ દુષ્ટિનું પુરૂષ ઉપર કરેલો ઉપકાર તેના મનમાં સ્થિર રહેતો નથી. ત્યાર પછી ધર્મરાજએ ઉપકાર માની ચિત્રાંગદ અને ચંદ્રશેખરને વિદાય કર્યા હતા. પછી પોતે પોતાના મુઠ્ઠા બાંધે તે સ્થળે આનંદવાર્તા કરતા રહ્યા હતા.

પ્રિય વાંચનાર, આ રમાળીય પ્રસંગમાં તારે નોંટલો. આપ લેવાનો હોય, તેટલો લઈ લેજો. અપકારનો બદલો ઉપકાર કરવાનો મહાશુભ આ સ્થળે પ્રાપ્ત થાય તેમ છે. ધર્મવીર સુધિષ્ઠિરની કેવી વિગ્રાજા ઉદારતા ! તેનું કેવું ઉપકારી પવિત્ર દૃદ્ય ! તેને માટે તારે બહુજ મનન કરવાનું છે. જો તારે તારા મનુષ્ય હવનને કૃતાર્થ કરવાનું હોય તો તેજ ઉદારતા અહીં કરી તારા હવનને ઉત્તમજા બનાવજો. તું એક બીજો પણ મહાન્ શુભ અવાતર લાભરૂપ શ્રદ્ધા ધરજો. તે શુભ અર્જુન અને બીમસેનની જાનુશક્તિનો છે. સીમસેને દુર્યોધનના અવશુભો સંભારી તેની ઉપર ઉપકાર કરવાની પોતાની અનિચ્છા પ્રગટ કરી હતી, પણ આખરે તેને પોતાના વડિલ બાંધુને માન આપવું મર્યુ હતું અને તેની આજ્ઞાવિરુદ્ધ વર્તવાને તેણે જરા પણ હાંમિત કરી નહતી. પછી માન ધરી એથી રહ્યાં હતાં એજ સુરજનનો મહાન્ પિતૃય કહેવાય છે. પૂર્વકાળે લઘુજન સુરજનનું એવું માન રાખવાને પ્રવૃત્તિ કરતો

હતો. એવી પ્રવૃત્તિ વર્તમાનકાળે કવચિત્ જ જોવામાં આવે છે, એજ આપણી અવનતિનું મુખ્ય કારણ છે. તેથી આપણે પૂર્વના એ મહાન્ ગુણને અદ્ભુત કરી ઉત્તતિનો મહાન્ માર્ગ અદ્ભુત કરવો જોઈએ. એના એજ આપણે આર્થ પુત્રો બીજે. જો આપણામાં ગુરુજનનો વિનય કરવાનો અને અપકારને નહોતે ઉપકાર કરવાનો મહાન્ ગુણ સંપાદિત હોય, તો આપણે પૂર્વની ઉત્તતિ કે જાહોજલાલી મેળવવાને પૂર્ણ લાગ્યવાન થઈએ.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

ધર્મારાધનનો પ્રભાવ.

એક પ્રચંડ પુરૂષ પીડાતો સ્ત્રીમજાના ઝાડ નીચે પડ્યો છે, તેના મુખ ઉપર ભારે ગ્વાનિ પ્રસરી ગઈ છે. હૃદય યોગ-નળથી દગ્ધ થયા કરે છે. વારંવાર મુખમાંથી નિઘાસ નાંખે છે અને કહે છે ' અરેરે ' એવા પોકાર કર્યા કરે છે. તેના બંને પગમાં ભારે પીડા થાય છે. અનેક સેવકો તેની સેવા માટે હાજર રહ્યા છે. કોઈ તેને પવન નાંખે છે, કોઈ તેના શરીરને પંખાએ છે અને કોઈ તેના પગ ચાંપે છે.

બા વખતે કોઈ બીજે પુરૂષ તેની પાસે આવ્યો. તેની આકૃતિ લબ્ધ અને પ્રચંડ હતી. તેના મુખ ઉપર શૂરવીરતાનું

ક્રિયુ, બીમ, તું સત્ય કહે છે, પણ જો એ કૃત્યા તારી હાથે થાય તો તું તેનું ખંડન કરી શકીય. પણ જો શાસનતિ અનેક પ્રકારના છગ-કપટને બાંધનારી હોય તો એ સત્ય રહી ઉપદ્રવ કરે છે. માટે તેને દૂર કરવાનો ઉપાય ધર્મારાધન છે. ધર્મના આરાધનથી કર્મરૂપી દૂતે નાંખેલી વિપત્તિઓ નાશ પામી જાય છે. તેથી આપણે આ વખતે ધર્મારાધન કરવાની જરૂર છે. ધર્મની સહાયથી આપણે સર્વ રીતે નિરાભાવ રહી શકીશું. ”

યુધિષ્ઠિરના આવા શીખામણના વચન સાંભળી સર્વ પાંડવોએ ધર્મારાધન કરવાનો નિશ્ચય કર્યો તેઓ ખાન, પાન અને નિદ્રા વગેરેનો ત્યાગ કરી નિર્જન સ્થાનમાં ગયા. ત્યાં જુદા જુદા બેસી ઇદ્રિયોને વશ કરી ઉત્કટિકા આસન ઉપર બેઠા અને મનની સ્થિરતા પાલ્લુ કરી સાત દિવસ યુધી પંચપરમેષ્ઠીનું ધ્યાન કરવા લાગ્યા. વીરઅર્જુન એક પગે કાયોત્સર્ગધ્યાને રહી નવકારરૂપ મહામંત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો. તેની સાથે બીમસેન, નકુળ, સહદેવ, કુંતી. અને યુધિષ્ઠિર આદરસહિત ધર્મારાધના કરવા લાગ્યાં. આ પ્રમાણે ધર્મક્રિયા કરતાં તેમને છ દિવસ વ્યતીત થઈ ગયા. સાતમે દિવસે કૃત્યાનો ભય થવાનો છે, એવું જાણી શત્રુઓ પાસે રાખી એકાગ્રમને ધર્મધ્યાન કરતા હતા.

આવી સ્થિતિમાં રહી પાંડવકુળ ધ્યાનમાં રહત સમુદતું, તેવામાં સાતમે દિવસે ધુઆકાર જંવો મૂળનો સમુદાય

તેણે પણ ચિંતવ્યું કે “જ્યેષ્ઠ બંધુ યુધિષ્ઠિરની તૃપ્તિ હરે
ક્યાં પછી હું મારા બંધુઓની વિપત્તિનો પ્રતિકાર કરીશ.”
એમ હૃદયમાં ચિંતવી ભીમસેને જળપાન કરી એક પત્રની
પાત્રમાં જળ લઈ આવ્યો. ઘાટું આવ્યા પછી તેની પણ તેવી
જ સ્થિતિ થઈ.

જ્યારે ભીમસેનને આવતાં વિહંગ થઈ, એટલે રાજા
યુધિષ્ઠિર વધારે ફિક્કરમાં પડ્યો. પછી પોતે બંધુ-
ઓની તપાસ કરવાને જળાશય તરફ આવ્યો; તે સ્થળે આવી
લેયું, ત્યાં પોતાના ચારે બંધુઓ મુર્છિત થઈ પૃથ્વીપર
પડેલા તેના જોવામાં આવ્યા. તે જોતાંજ યુધિષ્ઠિરના હૃદયમાં
ભારે શોક ઉપજી થઈ આવ્યો. નેત્રમાંથી અશ્રુધારા વહન
ચવા માંડી, શોકાતુર યુધિષ્ઠિર આકંઠ કરતો બોલ્યો—“મારા
પ્રિય બંધુઓ, આ તમારી શી દયા થઈ ? તમો મને એક
લાને છોડી કેમ ચાલ્યા ગયા ? ચાર સમુદ્રાથી વેદિત એવી
પૃથ્વીના પ્રદેશની જેમ તમે ચાર બંધુઓથી વેદિત એવો
હું થયુંને અલંબ્ય હતાં. વત્સ ભીમસેન, મારો ત્યાગ કરી
તું બરનિદ્રામાં કેમ સૂતા છે ? તારા જેવા પરાક્રમીવીરે આમ
કરવું ચોક્કસ નથી. હજી તો તારો મદાએ કરી દુર્યોધનના
ઉરનો ભંગ કર્યો નથી અને દુઃશાસનના ઉરસ્થળને લેધું
નથી ! પ્રચંડ એવા હંડંગ, કીર્મીર અને બક જેવાનો નાશ
કરનાર તારું પરાક્રમ ક્યાં ગયું ? વત્સ અર્જુન, તું મારા
પ્રાણની સાથે રહેનાર છતાં હું છવતાં તારી આંખો અવસ્થા

તેણે પણ ચિંતવ્યું કે “ જ્યેષ્ઠ બંધુ યુધિષ્ઠિરની તૃપ્તા હર કયા પછી હું મારા બંધુઓની વિપત્તિનો પ્રતિકાર કરીશ.”
જેમ હૃદયમાં ચિંતણી ભીમસેને જળપાન કરી એક પત્રના પાત્રમાં જળ લઈ આવ્યો. યોદ્ધા પછી તેની પાત્ર તેણી જ સ્થિતિ થઈ.

જ્યારે ભીમસેનને આવતાં વિહંગ થઈ, એટલે સજ્જ યુધિષ્ઠિર વધારે ફિકરમાં પડ્યો. પછી પોતે બંધુ-ઓની તપાસ કરવાને જળાશય તરફ આવ્યો; તે સ્થળે આવી જોયું, ત્યાં પોતાના ચારે બંધુઓ મુર્છિત થઈ પૃથ્વીપર પડેલા તેના જોવામાં આવ્યા. તે બેતાંજ યુધિષ્ઠિરના હૃદયમાં મારે યોદ્ધ ઉપજા થઈ આવ્યો. નેત્રમાંથી અશ્રુધારા વહન થવા માંડી, યોદ્ધાનુર યુધિષ્ઠિર આકંઠ કરતો બોલ્યો—“ મારા પ્રિય બંધુઓ, આ તમારી શી દશા થઈ ? તમે મને એક લાને ઊઠી કેમ આવ્યા ગયા ? ચાર સમુદ્રાંથી વેદિત એવી પૃથ્વીના પ્રદેશની જંમ તમે ચાર બંધુઓથી વેદિત એવો હું શત્રુને અલ્પ હતાં. વત્સ ભીમસેન, મારો ત્યાગ કરી તું ભરનિદ્રામાં કેમ સૂતો છે ? તારા જેવા પરાક્રમીવીરે આમ કરવું યોગ્ય નથી. હજી તે તારો ગદાએ દરી દુર્યોધનના ઉડ્ડનો બંગ કર્યો નથી અને દુઃશાસનના ઉરસ્થગને બેસું નથી ! પ્રચંડ એવા હેડંગ, કીર્મીર અને બક જેવાનો નાશ કરનાર તારું પરાક્રમ કયાં ગયું ? વત્સ અર્જુન, તું મારા પ્રાણની સાથે રહેનાર છતાં હું જીવતાં તારી આવી અવસ્થા

अथा आरे. ये. विद्वत्संघात् वेदाभ्यासे हि, ते. कांक्षन्, दास्ये
द्वयोपन राजानो वृषकर्षर्षं नाम्नो मेकं ईद भद्रं दक्षिण-
नापुराणी आपञ्जो नमस्तथा आभ्यो हि. तेभ्यो अनेकं भद्रमुदमां
विजयं विजान्यो हि. तेनी साधे आपञ्जे वद्वन्ने भद्रमुद
कस्या प्रीतिगु. वद्वन्ने भद्रमुद कस्यानां अकथाय नयी, तेभ्यो
भद्रमुदमा प्रसोक्त्येवैवो वृषकर्षर्षं तंनं ददासो भारी नाभ्यो. ”
अथा प्रभाषि भुवुवम्यनो इती विराट राजानं सुदंभ्याने द्याय
इती अत पुत्रमा धाकही इती

अथ द्विवत् विराटर्षति अं करणार अरं तंमा द्वयोपनना
राजमद्र वृषकर्षर्षंनं आद्याभ्यो वृषकर्षर्षं कस्य. ” तमावद
राजमद्र अं काक भारी साधे मुद करे तंनं पुत्रं द्याय तं
तंनं आद्याभ्यो तं वज्रं राजम्यं तं वात विचार उपर मुद्रि-
परी तुल्यं पादया याम्या वद्वन्ने आद्यावी पुत्रमु वद्वन्—नी
मसेनं तं वात मुद्रिमी कस्युत इती. अतस्ते राजम्यं नीवं
द्विवन्ने भद्रमुदवी कस्यानां अजानं तंनं करान्यो अने पादया
अथ पन्विजानं आद्याभ्यो मन्विज्या, सामना अने उमराभ्यो
आवी तं अजानं नम उपमा दाधन यथा मन्विजानं आपंदा
अंनं उन्म कि दासत उपर विराटर्षति विराजमान सधो धमं
वर्षे पदंनो नीमसनं मां निविजत यत् सजाम. आवी
दाधन यथा कपार सजाम उप पूजु शतं नीकान करार्थं नयो.
त्यादी यत् तंनं उमराय पादया पादयु इती, अद्वन्नेनं द्याय
इती अने पुत्रमाया पदंनो अने सदादि अने विद्यादि

મોઘ્ય લાગે તેમ કર, " તે વખતે તમારો કુમાર કોપના આ-
 ચેગથી બોલ્યો:— " માતા, મને આજ્ઞા આપો, કહો, તમે
 દોષાગ્રાસ અને બીજાત્રિક માથે આવેલો દુર્યોધન મારી શી
 ગયો છો. છે ? હું એકલો છતાં પણ એ સર્વના પરાજય
 કરીશ. પણ મારે એક સારથિ જોઈએ. ઉત્તમ પ્રકારના
 આજ્ઞાક સારથિ વિના યુદ્ધમાં જય મળી શકે નથી, વિધને
 દહન કરનાર અગ્નિ પવન વિના પ્રગટ થતો નથી. " ઉત્તર-
 કુમારની આ ચિંતા જાણી મારી પામે રહેનારી સૈરંધ્રી
 દામીએ કુમારને કહ્યું " રાજકુમાર, તમારી બહેન ઉત્તરાને
 સંગીત કળા શીખવનાર જે વૃદ્ધજાત છે, તે સર્વ સારથિઓમાં
 શિરોમણિ છે. પાંડવોના રાજ્યમાં કોટવધવિ અપોને હાંકતો
 મે તેને જોયો છે. " સૈરંધ્રીના આ વચન સાંભળી ઉત્તમકુ-
 મારના મનમાં શંકા આવી કે, વૃદ્ધજાત નપુ સક છે, તેનાથી
 એ કાર્ય કેમ થશે ? તથાપિ તેણે સૈરંધ્રીના વચન ઉપરથી
 વૃદ્ધજાત—અર્જુનને સારથિ કર્યો પછી પોતાના હથીયારો
 લઈ ઉત્તરકુમાર એકલો રાત્રીઓની સામે યુદ્ધ કરવાને
 ગયો છે. "

સુદેષ્ણાની આવી વાતી સાંભળી પુત્રવત્સલ વિરાટરાજ
 યુદ્ધને માટે એકલા ગયેલા પુત્રનો શોક કરવા લાગ્યો. " અરેરે !
 યયુ' અનુચિત યયુ'. ક્યાં મારો અસહાય પુત્ર ! અને ક્યા
 કોરવોની બગવાન સેના ! એ ભયંકર યુદ્ધરૂપી અગ્નિમાં મારા
 કુમારનો અવસ્થાહોમ થઈ ગયો હશે. હવે હું શું કરીશ ? "

કોઈપણ અને પીર પ્રદક્ષ.

(૫૧૧)

આ પ્રમાણે વિરાટકુળનો અતિ વિશ્વપ્રસાદનો માહિની—
 સેરહો રાજાને પીર આપવાને બેઠી—“મહારાજા, જો વૃ-
 હ્લજનની સદાય દોષ તો તમારા કુમારને કોઈ જાતનો ભય
 નથી.” આ વખતે કંઈપુરેલિત આવ્યા, અને તેણે રાજાને
 જોઈ કરતો જોઈ અને તેનું કારણ બોલીને કયું, “રાજેન્દ્ર,
 જરાપણ ભય રાખ્યો નહિ. વૃહલ્લજન તમારા પુત્રને સદાય
 કરી વિજય અપાવશે.” કંઈના વચનથી રાજાના હૃદયમાં
 વિશેષ ધૈર્ય આવ્યું. આ પ્રમાણે રાજા ધૈર્યનું અવલંબન
 કરી રહ્યો છે. તથાપિ પુત્રના વિજયમાં તે શંકાશીલ થતો
 હતો. એટલામાં એક દિવસ દોડતો આવ્યો અને તે ઉત્સાહિત
 થઈ બોલ્યો—“મહારાજા, આપના રાજકુમાર વિજય
 મેળવી આવ્યા છે.” આ વધામણીની વાળી સાંભળતાંજ
 રાજાના હૃદયમાં હાર્દના ઉભરો આવી ગયો અને શરીર રો
 માચિત થઈ ગયું. તેજ વખતે રાજકુમાર ઉત્તર વૃહલ્લજનની
 સાથે આવ્યો અને રાજાના ચરણમાં પડ્યો. પુત્રને બેઠો કરી
 રાજાએ દલાલિ ગત કયું. અને “કેવી રીતે વિજય મેળવ્યો?”
 એ વૃત્તાંત પૂછ્યો. ઉત્તરકુમાર અજલિ જોડી બોલ્યો—
 “પિતાશ્ર, આ આ વંશધારી વૃહલ્લજનની પૂરી સદાયથી એ
 વિજય મેળવ્યો છે. એ પંડ નથી પણ સાક્ષાત્ જ્યેષ્ઠ વીર
 પુરુષ છે.” આ વાળી સાંભળતાજ રાજા અતિ વિસ્મય
 પામી બોલ્યો “રાજપુત્ર, તે કેવી રીતે જન્યું? તે વિસ્તા
 રથી કહે” કુમાર આનંદ પૂર્વક બોલ્યો—“પિતાશ્ર, કોમ

મોકલી, તે અર્જુન પાછો શ્રીવેપ પહેરી નાટ્યશાળા તરફ ગયો છે.”

રાજકુમારનાં અર્વાં અમૃત સમાન વચનો સાંભળી વિ-
રાટરાજાનું મુખકમળ પ્રફુલ્લિત થઈ ગયું. પછી તેણે એક અનુ-
ચરને નાટ્યશાળામાંથી અર્જુનને પોતાની પામે બોલાવવા મો-
કડ્યો. અર્જુન નાટ્યશાળામાંથી આવ્યો એટલે વિરાટપતિ
આનંદાદ્યવર્ષાવતો અને દેશમાંગિત થતો તેનો સામે ગયો.
અને અતિ આનંદના આવેશથી તે શ્રીવેપધારી અર્જુનને બેટી
પડ્યો. “ વીર અર્જુન, તમે પાટલ છો. આપા પરાક્રમી છતાં
તમે આવો શ્રીવેપ કેમ ધારણ કર્યો છો ? હવે તમારે શ્રી-
વેપનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.” આ પ્રમાણે કહી વિરાટરાજાએ
તેનો શ્રીવેપ ઉતારી લીધો અને ઉત્તમ અર્ધકારવાળો મુંઝર
પુરૂષનો રાજવેપ પહેરાવી તેને પોતાની સાથે સિંહાસન ઉપર
બેસાડ્યો. પછી પ્રેમાશ્રુસહિત વિરાટપતિ વિનયથી બોલ્યો—
“ વીર પુત્ર, સર્વ દિવસ કરતા આજનો દિવસ મારે મગજ
મથ છે. તારા જંવા વીર પુરૂષનું આગમન આજ અમૃતમય
મુહૂર્તરૂપ થયું છે. હું વીરમણિ, તું કિરીટી છ. તને હવે એ
દિવ્ય મૂર્તિયો હું જોઉં છું. આજ તારા આગમનરૂપ અમૃતે
કરો તું મારો ઉત્તમ રાજ્યાભિષેક કરે છે. તારા જંવા વિજયી
વીરના રૂપરૂપી મારો આજો દેશ ગચ્છરહિત થયો છે. આ
કંઠ, વલ્લય, તંત્રિપાલ અને અંશિક જોએએ વેપ બદલી મારી
સેવા કરી છે, તેમનો હું યાવજીવિત ઝાલી થયો છું. તેમાં

કેવળ રહી શકનાર છે. વળી કાલ સંવાસનીજ વાત, તે વિદ્યા-
રસાનનો આયોદ્ય છે. છતાં તારી ખાસેથી કેવળ આયોજ
પાછી, જાણી લીધી, જોમ નથી, પણ પોતાના આયોજનો
તમારા ગરબોને અને વસ્ત્રોને તે અર્જુને આર્ષવ કર્યા હતા,
તે સમયે તારૂં બજ કયા ગયું હતું? નકુજ અને સદૃશ્ય ગાંધ
છે, તે છતાં ગયુનો અને ગયુનેનાનો નાચ કરવામાં કેવળ
ચમતુષ્ય છે. માટે હં દુર્યોધન! તું પાંડવોને વંદન કરી તેમની
ભૂમિ પાછી તેમને સમર્પણ કરીશ તોજ તારૂં કામ્યાણુ થશે. "
પુરોહિતના આવા કઠોર વચનો સંભળી દુર્યોધનને ભારે
ક્રોધ થયો બાળ્યો હતો. તે સમયે તેણે કેટલાએક વિરક્ત
રના વચનો કરી તે પુરોહિતને ગળે પકડી સંભાળી બાહેર
ઠાડી મુક્યો હતો.

તે વિદ્વાન અને વજ્રા પુરોહિત ત્યાંથી ઉઠાવ્યો દ્વાર
કામાં બાળ્યો હતો. અને તેણે તે બધા વૃત્તાત પાંડવોના
સાક્ષાત્કાર કૃષ્ણને કરી લખાવ્યો હતો. તે સાથે દુર્યોધનની
બહોજલાકી અને તેની ઉત્તમ પ્રધાની રાજ્યપદવી વિષે
પણ કેટલાએક વિવેચન કરી બતાવ્યું હતું.

પુરોહિતના મુખથી આ બધા વૃત્તાત સંભળી કૃષ્ણે
પાંડવોની આગળ પોતાના વિચાર બાંહે કર્યા હતા. તેમ
જણાવ્યું હતું કે, " આ કાર્ય હંક વિના સિદ્ધ થવાનું નથી.
દુર્યોધનની પ્રકૃતિ મારા બાણવામાં છે. વળી મારે કહેવું જોઈએ
કે, દુર્યોધનના હૃદયમાં મુદનો ઉત્સાહ સારો છે. તેણે નિશ્ચય

સેન વસેદે જાંબુઓની મારી સાથે જોડેલા રહેનાર નથી
 મારે તે જાંબુઓની સાથે વિચાર કરી જે સર્વને ચોખ્ખો
 લાગશે તે કરીશું." શાંત મુખિદિદે સંજયને આ પ્રમાણે કહ્યું,
 તેવામાં બીમસેન આવંશથી બોલી ઉઠ્યો—સંજય ! દુર્યોધન
 ની સાથે અમે સંધિ કરવાના નથી. કારણ કે, પણા વખત
 મુખી અમેએ રાદ જોઈ તે છતાં તેને મુદ્દ કરવાનો ઉત્સાહ
 પ્રાપ્ત થયો છે, તો એ મુદ્દના ઉત્સાહમાં નેંકરો. યજુઓના
 કળંધાનું તાડવ નૃત્ય દૃષ્ટિએ પડશે તે વખતે હું દુર્યોધનની
 જાંબાને બેરી, તેમજ હ.શામનની બુબાનું છેદન કરી મુદ્દ
 સાગરનો પારગામી સ્પર્શ તે પડી અર્ચુન, સદ્દેવ અને
 નકુલે પણ પાતાની મુખ્યમંત્ર પ્રદર્શિત કરી હતી તે સર્વ
 સાબળી સંજય દક્ષિનાપુરમાં આવ્યો હતા. ત્યાં જઈ તેણે
 દુર્યોધન વગેરેના સાબળાતા પૂતરાપુત્રને બધી વાત જણાવી
 હતી. અને છેવટે કહ્યું હતું કે, " પાંડવોને પૃથ્વીના સ્વીકાર
 કર્યા વિના સંધિ મેંદ નથી તમે તેમને પૃથ્વી અર્પણ કરી
 છતાં પણ તે પાંડવો સંધિ કરવાનો ઈચ્છા કરતા નથી. હો
 પદીના કેશકર્ણના પ્રતિકાર કરવા સાદું ઉપદ્રવ એવા તે
 પાંડવો તમારા પ્રાણની સાથે પૃથ્વીના સ્વીકાર કરશે." સંજ
 વના આ વચ્ચે સાબળી દુર્યોધન અતિરોપાતુર થઈ બોલ્યો
 —" અરે સંજય ! તને આવી વદિ કરવાનું કામ કોણે સોંપ્યું
 હતું ? તું પાંડવોની સાથે મળી ગયો લાગે છે. પણ તને
 ખબર નથી કે આ મારા પાંડુરૂપી રાક્ષસના પાંચ પાંડવો
 પ્રથમ પ્રાણાહુતિ થઈ જશે. મારા બાહુરૂપી વજ્રગુહાથી રક્ષણ

થયેલી સંપત્તિ સાધુપુરુષને લોભવવા યોગ્ય નથી. અધર્મ પુરુષની પાસે સંપત્તિ નિરંતર રહેલી હોય, તોપણ હાથમાં રહેલા દિપકની કોતિના સરખી તે પુરુષથી ફરજ રહે છે. ધર્મ અને કર્મ—એ બંને જેને ઉત્તમ પ્રકારે ચાહે છે, તે પુરુષના વંશને વિશે હકમીરૂપ વહ્ની નવપાલવિત યજ્ઞ સુચો-લિત થાય છે. રાજાઓની સંપત્તિ એ ધર્મરૂપ કદમ્બવૃક્ષના પશ્ચ છે, શત્રુનો જ્ય એ તેના પુષ્પ છે, અને શુભસંપદાની પ્રાપ્તિ એ તેના ફળ છે. જે સમયે ધર્મરૂપી સૂર્ય ઉદય પામવાનો થાય છે, તે સમયે વૈદિઓની પરાજીતિ રૂપી શત્રુ દાય પામતી જાય છે. જે પુરુષની પાસે ધર્મ રૂપી આદીદાર નિરં-તર જાગત રહે છે, તેને વ્યસનરૂપ ભયંકર ચાર શું કરનાર છે? આવા ધર્મને હુલ્લ પુરુષા ઓળખી શકતા નથી. જેમ અદેખાને કોઈની સાથે મૈત્રી થતી નથી, તેમ લોભી પુરુષને ધર્મ પ્રાપ્ત થતો નથી. ધર્મ અને લોભ એ બંને એક રથને વાસ કરી શકતા નથી. લોભ એ ન્યાયરૂપ પર્વતને છેદન કરવામાં વજ્ર રૂપ છે અને કીર્તિરૂપી કમલને સંકોચ કરવામાં ચંદ્ર સમાન છે. એ માટે મોટા પુરુષાએ લોભનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.” આવા વિચાર તારા લોભી પુત્ર દુર્યોધનના હૃદયમાં કદિપલ્લ આવવાનો નથી. હવે મૃત્યુનો શાસન જવા તૈયાર થયેલા તારા પુત્ર દુર્યોધનને તેના નિંદ્યાઆમહૃયા નિવારણ કર અને આપણા કુળની રક્ષા કર.” વિદુરનાં આવાં બોધક વચનો ધૃતરાષ્ટ્ર સાંભળી રહ્યો હતો. ઘણીવાર વિચાર કર્યા પછી

જેવજી હે, દયાળુ કરુણે પ્રધિકૃતની આજ્ઞાથી જને મધન-
 સુખ સધે દત્ત, એ આત્મને જોઈએ છે કે જગી અર્ધરાજને
 સદા રાજકર્મથી અર્ધને અનુસરનારી રાજ્યકારીનો અભ્યસ
 સધે નથી, તે દરે અર્ધજ મેને સદામ કરી તે સદામીના સ
 આમમ દરારે. અગિ કંમ નુજને આગી નામે છે, તેમ જ
 મની સદાપચાયા પ્રદ્ય સપુર્વના સપુરાપના સદા કરે
 છે માટે દે જાત ' દુરાચર હોયે રથ આ પુરવી પદપાને
 અર્ધજ રથ અર્ધ જેતુ આપુપ છે એવી કીર્તિના તું કવ
 રિકત સધેરા તદિ પાણના વાંદ્યોના આ વચન દુરોપ
 ને દુરપ નહી તેમ સંપ્રોણુ દુરવચ કાપ આપી સધે
 અંત તાકાવા ઉચે ન્યો પ્રાપ્યે દત્ત - ' તાત ' સર્વથિકા
 અર્ધને તમે કેમ અજાણ નથી ' સધે સર્વથ દુરવચ સધેલી
 પુરવી બીજાને અર્ધજ રથે ' જ સર્વથ અવધા પુરવી બી
 જાને અર્ધજ રથ તેના આદુના દીર્ઘ મોકન થાય છે રથ
 મિતુ રાત્રુ તરકથી અપ માત્ર થાય અત્ર જ નિર્જેવ રંદ તેજ
 નિર્જેવ રંદકાપ અત્ર જ તેવી નિર્જેવતા રાજ્ય વેદમંત્ર, તેજ
 રાજ્ય અત્ર-તુ રંદકાપ તમે આજ્ઞાંતે બીંચે છા ' માટે પદા
 કમદુષ અર્જન અર્ધા આ અથ અમનન આત્ર અત્રા તાપર
 છે, ત્યાં જ અર્જન અર્ધા આ અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા
 આજા નિર્જેવ મનને અર્ધા આપા આમ અર્ધા વિદ્યે
 અર્ધા પુદ મર્યાપે અર્ધા મને અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા
 દુરોપના આ અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા
 અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા અર્ધા

એને જાણવાનું—એને આશ્વાસ આપવાના છે એને કંઈ જાણ
માન્યમુક્તિ સુધિમાન્યને આપવાનું છે. એટલું આપવાથી એ પાં-
દવું આગળ વધવામાં તારી સાથે મર્યાદા છે. કારણે, સમજાવ
પુરુષો પુરુષાદ્ય એવાં એમ આપણાંથી પણ સંતોષ માને
છે. આટલું એ તું નહીં માને તો મર્થ જગતને દુઝાવનાર
મમુદની મર્યાદાના જેવા તારી મનામાં પાટવરૂપ મમુદના
મેનુ કોણ મનાવે છે ? અમાન કોઈ નથી "

કૃષ્ણન. આવા વચન સાંભળી દુર્યોધન કહ્યું તો સાથે
એમ " પાટવોને કાર્યપત્ર આપવું નહિ " એવી સૂચના કરી
ચિત્તે—મર્યાદા નહીં પાટવોનું એટલું બધું જાણ માને છે,
પરંતુ એટલું જાણ પાટવોમાં હોય, એવું મને જાણવું નથી
આજ સુધી પાટવોને મેં જાણતા મુક્યા છે, પણ એ દવં
પાટવો પાતાના જાદુમંત્રે કરી એક પણ ગામ લેવાની વાત
કરશે તો તે સિદ્ધ થવાર નથી એ તેવા પાતાના જાદુમ
ત્રનું ઉપદેશ લેવાની દૃષ્ટિ રાખતા હોય તો તેમણે તત્પર કુ
ક્રોધની સુદબ્ધિમિત્ર આપવું " આ પ્રમાણે કહી દુર્યોધને એક
નકર જઈ કહ્યું તો સાથે મસહત કરી કે, " આ વહિ કર
નાર કૃષ્ણનેજ પાંચી લેવો " આ મસહત સત્યકિતા બાજુ
વામાં આવતા તેણે તે વાત કૃષ્ણને સૂચવી આપી. પછી
આદે દુર્યોધન અને કૃષ્ણ મસહત કરી આજ્યા એટલે કૃષ્ણે
કે: પાંચેથી કહ્યું. — " હા મિત્રે અન્નિ તેમ જ હામ કરનારને શું
નથી આગતો ઉપકાર કરનારા પુરુષ ઉપર કુમતિ પુરુષ અપ-

અન કૃષ્ણના મુખથી સાંભળી હાંડું કંપર આપ્યો કે, “ હો. વિદા ! આપ હરો છે ને કાન્ય છે, પણ મેં દુર્યોધનને વાપ-
જાવિત મેં રાખવાનું વચન આપ્યું છે, નેથી દુર્યોધન મને
હદિ પ્રાપ્તિદાન કરવાની આજ્ઞા કરે નાપણ મારે તે માન્ય કે
સ્વી એકદમ, આ વખતે જો હું હુડને પાડ્યો તરફ આવું તો
મારા હૃદયને કલંક લાગે અને હું જગતમા ખરેખરી કૃતજ્ઞી
કહેવાઈ. હું કૃષ્ણ, તમે મારી માતા કુંતીને મારી પંદના
હદીને હરોજો કે, ‘ તમારા ચાર પુત્રાનુ આયુષ્ય હું દણનાર
નથી. માત્ર માફ મન કોઈ કારણને લઈને બાળપણથી જ
અર્જુનને હૃતવાની ઇચ્છા રાખે છે અને યુદ્ધમા તેને માર
વાની ઇચ્છા પણ કરે છે વળી કહેજો કે, હો માતા ! છેવટે
તારા પાસે પુત્રા બાકી રહેવાના છે જો અર્જુનનુ મૃત્યુ થયે
તો હું પચ્ચર્મા ગણાઈશ અને માફ મૃત્યુ થયે તો અર્જુન
પાચર્મા ગણાશે ”

હજો આપેલો માતાનો સંદેશો સાંભળી કૃષ્ણ પ્રસન્ન
થયા ને તેને પ્રેમથી આશિર્વાન કરી માર્ગમાથીજ પાંછા વિ-
દાય કર્યો. તે પછી કૃષ્ણ ન્યા પાદુરાજી રહેલા છે, એવા વિ-
દુરના મંદિરમાં બાળ્યા હતા. કૃષ્ણને જોઈ પાદુરાજી ધત્તો
ખુશી થયો હતો. પછી કૃષ્ણ દુર્યોધનના દુર્વચનો પાદુને
કહી સંભળાવ્યા, એટલે પાદુરાજીના હૃદયમા કોરવો ઉપર
ભારે ક્રોધ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. તે ક્રોધાવેશથી બોલ્યો—કૃષ્ણ !
તમે કુંતીપુત્રાને મારીવશી આ પ્રમત્તે કહેજો—“ જો તમારો

ઉપરથી પાંચનારે બોધ, હેવાનો છે કે, દુર્યોધનના જેવો દુરા-
ચલ કદિપણુ ધારણ કરવો ન જોઈએ. મુજ મનુષ્યે કોઈ પ્ર-
સંગે આચલ રાખવો પણ દુરાચલ ન રાખવો. જે આચલ
રાખવો હોય તેો દેશોત્તતિ, ધર્મોત્તતિ અને કુલોત્તતિ કરવાનો
આચલ રાખવો, પણ કોઈ જાતની અવનતિ થવાનો આચલ
રાખવો નહીં.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

મુદારંબ.

એક રાજમહેલમા વિધવા સ્ત્રી બેડીબેડી ચિંતા કરતી
હતી. તેનામાંથી શ્રોભાગ્ય શોભા દૂર થઈ હતી. પણ તેણીના
શરીરની સ્વાભાવિક શોભા દૂર થઈ ન હતી. તથાપિ પતિના
વિયોગથી અને વિલાસના અભાવથી તે શોભા નિરંજન ર-
ખાતી હતી. તેણીના હૃદયમાં પૂર્વના પંખવનું અને પૂર્વના
વિલાસનું સ્મરણ થવા કરતું હતું, આથી તેણીનો મુખ મુદ્રા
ચિંતાતુર દેખાતી હતી.

આ વખતે એક પ્રોહ વયના પરાકર્મી પુરૂષ ત્યા આવી
ચલ્યો. તેના શરીર ઉપર તેજસ્વી રાજ્યેષ પ્રકાશી રહ્યો હતો.
તેના મુખ ઉપર ગર્વનું ઉમ તેજ જગમગી રહ્યું હતું. આ પુરૂષ
આવી તે વિધવાના મુખ સામે હાલુવાર જોઈ રહ્યો હતો. તેનું
અવલોકન પ્રેમ ભરેલું અને વાતસલ્યથી પરિપૂર્ણ હતું.

દુર્યોધનનાં આજ્ઞાં વચનો સાંભળી બીભ્મપિતા બોલ્યા—
 “ વત્સ ! આવી તુરંત વાળીનો ઉચ્ચાર કેમ કરે છે ? એ પાંડવોના બંધુપણા માટે જો કે માફ ચિત્ત તેમને વિષે વાત્સલ્યભાવ ધારણ કરે છે, તથાપિ મેં માફ હવિત તારે માટે વેચી દીધું છે તેથી હું પાંડવોનું વાત્સલ્ય ઊઠીને મુદ્દ કરું છું, તથાપિ મારે તને કહેવું જોઈએ કે, જે સૈન્યમાં અર્જુન ધનુષ્યધારી ઉભો રહે, તે સૈન્યની સાથે યુદ્ધ કરતાં અવરજવ પ્રાપ્ત થવાની મને શંકા છે. તથાપિ જન્મથી અવ્યાસ કરેલા નિર્દોષ યુદ્ધથી હું પ્રાતઃકાળે પૃથ્વીને શુરરહિત કરીશ. ” બીભ્મનાં આજ્ઞાં વચન સાંભળી દુર્યોધન હૃદયમાં ખુશી થતો પોતાની છાયાળીમા આવ્યો હતો.

નવમે દિવસે બીભ્મપિતામહ યુધ્ધને મોખરે આવી ઉભા રહ્યા હતા. તેમણે પોતાના બાણોની વૃષ્ટિથી ગજનને એવું આઘાતિત કરી દીધું કે, પ્રાતઃકાળના સૂર્યના રક્ત કિરણો કુરુક્ષેત્રની ભૂમિને પ્રકાશિત કરી ચક્રવા નહીં. બયંકર બીભ્મે બાણોનો મારો એવો ચલાવ્યો કે જેથી પાંડવોના કેટલાએક વીરો સ્વજાંડની પાછળ અને રથની નીચે સંતાઈ મથા હતા. તે દિવસે બીભ્મના બયંકર પ્રહારની સામે પાંડવ સેના ટકી ચકી નહીં. કેટલાએક મુખટોએ કુરુક્ષેત્રની પવિત્ર ભૂમિમાં પોતાના પ્રાણ અર્પણ કરી દીધા. લયથી યુધ્ધનો પ્રતિબંધ કરવાની બાજે મંડળા કરતો હોય, તેમ સૂર્ય અસ્ત ત્રિદિમા અદશ્ય થઈ ગયો. તે વખતે છડીદારો યુધ્ધનો નિ-

શાંત્ય લાગેલા છે, તે મારા ચિત્તને દુઃખિત કરે છે; તો ને તમે આજ્ઞા કરો તો હું તમારા ચરીરને નિઃશ્વાસ્ય કરી તેના ધા રૂઝાવું. કારણ કે મારા હાથમાં પાને રૂઝવનારી એક મુદ્રિ છે, જેના જગના સિંચનથી મને તેવા ધા પણ રૂઝાવ મળે છે. પોતાના નામથી અંકિત એવા બાલોવટે તમને દુઃખ આપનાર આ પુત્ર અર્જુન ગરમાર્ગ નર મુખ કરી રહ્યો છે. પૂજ્યપિતા ! એ અર્જુનનું દુઃખ દૂર કરવા તમે પ્રસન્ન થાઓ અને તમારા ચરીરને નિઃશ્વાસ્ય કરવાની આજ્ઞા આપો.”

ધર્મશાળનાં આવા વચન સાંભળી હ્રીષ્મ જોડ્યા—“ વત્સ ! આ દ્રવ્યશુદ્ધ્ય મને દુઃખ ઉપસ કરતા નથી, પણ અધાને ઉત્પન્ન કરનારા મારા લાવ શક્યો છે. તેઓનાં આ બદ્ધગુમાચાર્ય શુદ્ધ ઉપદેશ કરી ઉદ્ધાર કરશે. આ પુદ્ગલાદિ શરીર બહિરાત્મા એજ આત્મા છે એવી જ પુરૂષમા બુદ્ધિ રહેલી છે, તે પુરૂષનેજ આ દ્રવ્ય શક્યે કરી દુઃખ થાય છે, પણ હં વત્સો ! મને તો બાહ્ય ચરીરને બેદ કરનારા આ બાહ્ય શક્તિ અંતરંગ લાગમા દુઃકર્મ કરી ચનારા મર્મના બેદ કરવામાં સક્ષમ કરે છે.” આ પ્રમાણે કહી બીષ્મે પૂજ્યની સામે દ્રષ્ટિ કરી અવલોકન કર્યું. પુનઃ તેમણે જણાવ્યું, ‘ વત્સો ! આ સમયે મને બહુ તૃપ્તિ લાગી છે, માટે તમે પાણી લાવી આવી તૃપ્તિ શાત કરો.” હ્રીષ્મનાં આવાં વચન સાંભળતાંજ દુર્યોધને સ્વસ્થ અને સુગંધી પાણી લાવી હ્રીષ્મની આજ્ઞા ધર્યું. બીષ્મે તે પાણી લેવાની ના કહી અને જણાવ્યું—

વાંમટે કરવો જોઈએ ? એ મહાવીર શીખપિતાએ બંદારના
શત્રુઓની જોગ હવે અંતરેના શત્રુઓ ઉપર પરાક્રમ કર્યું છે.
એ સુમતાડપ મહાન શક્ત્યશક્તિને પ્રાપ્ત થયેલા છે. શીખપિ-
તામહ વિના હવે યુદ્ધમાં શું થશે ? એવી શંકા તું લાવીશ
નહીં. શીખ અને અર્જુનથી રક્ષણ થયેલા મુષ્ટિદરને હું પરા-
જિત કરી તારા હાથમાં ઝોંપીશ ”

દ્રોણાચાર્યના આવા બાપભૂયી દુર્યોધન પુનઃ ઉત્સાહિત
થઈ ગયો અને પછી તેણે દ્રોણાચાર્યને પોતાની સેનાના
અધિપતિ બનાવ્યા અને પોતે ત્યાંથી રણભૂમિમાં ગૌર્ય
દર્શાવતો ઉપસ્થિત થયો હતો.

વાંચનાર ! આ પ્રસંગમાંથી ખરેખરો બિંધ પ્રકલ્પ
કરજો અને પૂર્વના ન્યાયયુદ્ધનો તારા હૃદયમાં વિચાર કરજો.
પૂર્વકાલે યુદ્ધના પ્રસંગમાં પણ આર્યયોધાઓ નીતિનું
રક્ષણ કરતા હતા. સ્ત્રી, નંપુસક, ધાયલ અને હથિયાર
વિનાના માણસની સામે કોઈ પણ ધર્મયોધો યુદ્ધ કરવા
તૈયાર થતો ન હતો. એ પૂર્વનીતિ સર્વ રીતે પ્રશંસાપાત્ર
ગણાવી હતી. આજકાલ એ નીતિનું ગૌરવ રહ્યું નથી. વર્ત-
માનકાળના અધમ પુરુષો છતાં કપટ કરી બીજાના માણસો નાશ
કરે છે. આંતરખે સુતેલા અચર્ય મનુષ્યનો વધ કરવાને આજ
કાલના હુદ મનુષ્યો પ્રવર્તે છે. એવી અધમ નીતિ પૂર્વકાળે
પ્રવર્તતી ન હતી. મહાવીર શીખે શિખંડીની સામે મહાર
ન કર્યો અને પોતે મંરણાંત પીડા સહન કરી. એ તેમના પ્રવ

સુરવા લાગ્યાં, શબ્દપાશમાં તે શબ્દભૂમિમાં અને પક્ષના વીરોના
મસ્તકોથી ભૂમિ આમકાદિત વર્ષ અર્ધ-જને તેમનાં, કાળમાં
નૃત્ય કરવા લાગ્યાં. 'મજે' દ્રોના મસ્તકોથી-અમનપ્રદેશ છવાઈ
ગયો. તેમની મુઠો 'જાણે' વીર પુરુષોના આપા હાથ તેવી
દેખાવા લાગી, કોઈ મજે દ્રોનાની પર જોડનાર વીરનું મૃત્યુ
થવાથી નાશન થઈ જતુને મારવા તેવાર થતો હતો. પરંપર
યોધાઓના મજે દ્રોનું હંતાઈતિ મુખ જોઈ આકાશમાં
રહેલા દેવતાઓને વિશેષ કૌતુહલ થતું હતું.

મુખ પ્રવૃત્ત થવા પછી ધનુર્વેદના મહાન શુરૂ દ્રોણા-
ચાર્ય અર્જુનની સામે મુખ કરવા આવ્યા. તેમની વચ્ચે
જયંતર મુખ વાસવા લાગ્યું. અર્જુનની શસ્ત્રવિદ્યામાં પ્રવી-
ણતા જોઈ દ્રોણાચાર્યને વિચાર થઈ પડ્યો કે, આ અર્જુ-
નની ધનુષ્યકળા મારા કરતા અધિક છે, તે ઉપરથી જણાય
છે કે અર્જુનને વિષે ધનુર્વિદ્યાના શિક્ષણમાં કોઈ બીજા શુરૂનો
સંસ્કાર છે. દ્રોણાચાર્યની કેટલીએક શક્તિ જોઈ અર્જુનને
વિચાર થયો કે, "આ શુરૂએ મને જેમની પાસે છે તેટલી
સંપૂર્ણ ધનુષ્યકળા શીખવી નથી."

આ પ્રમાણે દ્રોણાચાર્ય અને અર્જુનનું મુખ વાસવા
પછી જને પક્ષમાં કોઈનો જય પરાજય ન થવાથી જયજીતી
શંકામાં પડી અને સૂર્ય અસ્ત પામ્યો. એથી મુખનો ક્રિયા
સમાપ્ત કરવામાં આવી; અને જને પક્ષના વીરો જયનાદ
કરતા કરતા પોતાના આપા સહયાનમાં વાસવા ગયા હતા.

સુધિદિવનાં રક્ષણ માટે નિયુક્ત કરી પાતે-સંશયક વર્ગને
રાજાઓની સાથે યુધ્ધ કરવાં કુટુંબોની બહાર થયો હતો.

સૂર્યના કિરણો જેમ દિશામંડળને આગ્રહાદન કરે તેમ
દ્રોણાચાર્યના બાણો પાંડવોની સેનાને આગ્રહાદન કરવા લાગ્યા.
દ્રોણાચાર્યની સાથે ભગદત્ત રાજા સુપ્રતીક નામના હાથી ઉ-
પર સદી પાછળ રહી મહાન યુધ્ધ કરતો હતો. તેના સુપ્રતીક
નામના હાથીની ગર્જનાથી સૈન્યના અધ્યો પૃથ્વી ઉપર પડ-
તા હતા. તે મહાન મહોન્મત્ત સુપ્રતીક હાથીના બલથી બીજા
હાથીઓ ચિત્કાર શબ્દ કરી નાસતા હતા. ભગદત્ત રાજાનો
સુપ્રતીક હાથીના મર્દનથી પાંડવોની સેનાનો આકંઠ શબ્દ
દરથી અર્જુનના સાબળવામા આવ્યો. એટલે અર્જુન માર-
વા બાકી રહેલા સુશત્ક રાજાઓને ઊંડી કોષાંધ યર્મ ભગદ-
ત્તની સામે યુધ્ધ કરવા દોડી આવ્યો. અર્જુનને જોઈ ભગદત્તે
પ્રેતાને સુપ્રતીક હાથી તેની તરફ પ્રેર્યો. પછી વીર અર્જુને
કોષથી એવું બાણ ઊડ્યું કે, તેના મહારથી સુપ્રતીકની સું-
દના બે ભાગ યર્મ થયા. પછી ભગદત્ત દોડ્યો તે ધાવણ ગ-
ળેદને અર્જુનની ઉપર હાંક્યો. ભગદત્તનું આવું અનુપમ
શૌર્ય જોઈ આકાશમાંથી તેની ઉપર પુષ્પવૃદ્ધિ પડવા લાગી.
તે પુષ્પવૃદ્ધિ પડતાં પાંડવો તો અર્જુનના બાણોની વૃદ્ધિ તેની
ઉપર શરૂ થઈ ગઈ. તે બાણવૃદ્ધિએ સુપ્રતીક ગર્જના પ્રાણની
સાથે ભગદત્તના પ્રાણ પણ હરી લીધા હતા.

ભગદત્તના મરણથી કૌરવસેનામાં હાહાકાર મચી ગયો.

શક્યા નહીં. પુત્રચોક્કૃષ અર્બિનીમી તૂમ થયેલા અ-
ર્બુનના હૃદયના તાપને શત્રુઓના પ્રાણુરૂપ જલનું
ત્રિચ્ચન મળવા લાગ્યું. અનેક શત્રુઓનો સંહાર કરી
અર્બુને શકટવ્યૂહમાં પોતાનો દેવદસ શંખ વગાડ્યો. જે
સાંભળી યુધિષ્ઠિર વગેરેને વિજયની આશા જાગ્રત થઈ આવી.
ત્યારે અર્બુને દૌરવસેનાનો મહાન્ પરાભવ કર્યો, તે જોઈ
દુર્યોધનનો ક્રોધાગ્નિ પ્રદીપ થયો અને સત્વર તે અર્બુનની
સામે યુદ્ધ કરવાને આવ્યો. અર્બુન અને દુર્યોધનની વચ્ચે
ઘણીવાર ભયંકર યુદ્ધ ચાલ્યું. છેવટે નદીનો વેગ જેમ
સેતુને વિહારણ કરી સમુદ્ર તરફ જાય, તેમ અર્બુન દુર્યોધનના
વેગને ઉત્સાધન કરી યુદ્ધભૂમિમાં આગળ ચાલ્યો. ત્યાર
પછી કૃષ્ણ નંના સારથી છે એવો અર્બુન જયદ્રથની શોધ
કરવા લાગ્યો. ઘણીવાર શોધતાં જયદ્રથ હાથ લાગ્યો નહીં,
એટલે બીજા સામા યુદ્ધ કરવા આવતા રાજાઓને તે પ્રહાર
કરવા લાગ્યો. અર્બુનનો દેવદસશંખ ઘણીવાર ધુપી નહીં
આમળવાથી યુધિષ્ઠિરના મનમાં શંકા આવી અને તેથી તેણે
અર્બુનની ખખર લેવાને પોતાના વિશ્વામુ મિત્ર સાત્યકીને
માકડ્યો. સાત્યકીએ પોતાની ચાલાકીથી શકટવ્યૂહમાં પ્ર-
વેશ કર્યો અને સામા થયેલા કેટલાએક રાજાઓનો પરાજય
કર્યો. તે જોઈ ભૂરિથવા સાત્યકીની સામે આવ્યો અને તેણે
સાત્યકીનો નિરોધ કર્યો. અહિં ભૂરિથવા અને સાત્યકીની
વચ્ચે ભયંકર યુદ્ધ થયું. તેઓ બંને પરસ્પર રથનો ભાંગ
થવાથી હાથમાં હાલ તરવાર લઈ યુદ્ધ કરવા લાગ્યા.

આ તરફ દેવદત્ત શંખનો નાદ નર્તી સાંભળતાથી ચિંતાતુર થયેલા મુષિફિદે અર્જુનની અંબાજ લેવા પોતાના અનુજાનું બીમસેનને મોકલ્યો. બીમસેન ચોદાએનો સંહાર કરતો કરતો મુકટબ્યૂદમાં પેચી ગયો. તેનો અટકાવ કરવાને કર્ણુ ત્રાંખા આવ્યો. ત્યાં બીમસેન અને કર્ણુની વચ્ચે ભયંકર યુદ્ધ પ્રવર્ત્યું, બીમસેને જોરથી મઠા મારો કર્ણુના રથને ભાંગી નાખ્યો. પછી કર્ણુ બીજા રથમાં બેસી બીમસેનની સેનાનો સંહાર કરવા લાગ્યો. સેનાને પરાભૂત કરી કર્ણુ બીમસેન ઉપર બાણોનો એવો વરસાદ વરસાવ્યો કે જેથી બીમસેન મૂર્છિત થઈને પૃથ્વીપર પડી ગયો. પછી કર્ણુ બીમસેનને પકડેા મુદી અર્જુનની તરફ વળ્યો હતો. કર્ણુ પ્રથમ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે, “કુંતીના પુત્રોમાં અર્જુનનોજ મારું વધ કરવો” એથી તેણે મૂર્છિત થયેલા બીમસેનને મારવાનો પ્રયત્ન કર્યો ન હતો.

આ તરફ અર્જુન ગૂંપાસ્થનો સમય નજીક લાગી પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવા જયદ્રથને સચિંત થઈ ચોધવા લાગ્યો. મુકટબ્યૂદની રચનામાં યુમતા અર્જુને મધ્યભાગે રક્ષિત થઈ દેહલા જયદ્રથને જોયો. તેને જોતાંજ ધનંજયના નેત્ર કોપથી રાતાં થઈ ગયા, તેના શરીર ઉપર શોભદ્રૂમ થઈ આવ્યો અને અધર કંપવા લાગ્યા. તેજસ્વી અર્જુન આજાગ આવ્યો તે છતાં જયદ્રથ તેનો સામે આવ્યો અને તે સૂર્યની સન્મુખ નંમ દર્પણ દેદીપ્યમાન થાય. નંમ તે કોપથી દેહી

વર્ણવાળા અંધકારકૂપ રાણાએ તે રણભૂમિને વ્યાપ કરી દીધી; તથાપિ યોદ્ધાઓના શત્રોના પરકપર સંપદે કરી ઉપજ થયેલા અગ્નિથી પ્રકાશ પડતો હતો. કૌરવોની સેનાને યુદ્ધ કરવા સંભવ થયેલી જોઈ પાંડવનેના પણ સામે તેવાર થઈ ગઈ અને અનેની વચ્ચે ભયંકર યુધ્ધ પ્રવર્ત્યું. આ સમયે બીભત્તે યુધ્ધ ઘટોત્કચ રણભૂમિમાં યુધ્ધ કરવા આવ્યો. તેના ભયંકર નાદથી ભૂમિ અને આંતરીણમાં ફરેલા દેવતાઓ ગાજી ઉઠ્યા. તેણે આવી કૌરવસેનામાં એકું ભંગાણુ પાડ્યું અને કૌરવ-સૈનિકોને આકુળ-વ્યાકુળ કરી દીધા. ભયંકર રાત્રિમાં વૃષો અને પાપાણોની વૃદ્ધિ કરવા માંડી અને તેના ચરણના પ્રદા રથી બૂકંપ થવા લાગ્યા. તેણે અનેક પ્રકારનું માયાયુદ્ધ કરવા માંડ્યું. તેના માયાયુદ્ધથી દીપકની આગળ જેમ અંધકાર પલાયન કરે, તેમ કૌરવોના યોદ્ધાઓ પલાયન કરવા લાગ્યા. મુખમાંથી અગ્નિની જ્વાળા પ્રગટ કરતો ઘટોત્કચ યુધ્ધભૂમિમાં નૃત્ય કરવા લાગ્યો. તેણે વૃષો તથા પાપાણોના પ્રદારથી કેટલાએક રથો, દાસીઓ, અશ્વો અને પેદલ યોદ્ધાઓનો નાશ કરી દીધો. ઘટોત્કચનું આવું અકબૂત પરાક્રમ જોઈ પાંડવો દર્પ પામી ગયા. એકલા ઘટોત્કચે શણવારમાં તો કૌરવસેનાને અવ્યવસ્થિત કરી દીધી અને તે સેનામાં અનેક શત્રુઓનો સંહાર થઈ ગયો.

આ દેખાવ જોઈ વીરકર્ણ તેની સામે ફાટી આવ્યો. જાણે મૂર્તિમતી જયશ્રી હોય તેવી એક દિવ્યશક્તિ કે જે તેને

(૧૫૮)

જેનામાંએ આપેલી અને જે મળા દિવસ મળા અમુકને
 તમ કાપાને તામેની હતી, તે કાપેને કુર્ષ મટોલકમની મ
 આપ્યો તેમજ સા સાના કમળમળી એ શક્તિ મટોલકમની કુર્ષ
 ફે રી, જ્યાં કમળમળ મુલકામ મર્ષ પૂજી ઉપર પરી મ
 જાનના પાડાપો કમળમળના કુર્ષિત મર્ષ અને તેમને મ
 કુર્ષના જામ પામ આ કમળે પાડવાની મેનામા કોઈ કમ
 જાન જામ કુર્ષ કમળમળના કુર્ષિત મર્ષ એમ કુર્ષિત મ
 કુર્ષ મુર્ષ કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના
 કુર્ષ કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના
 કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના
 કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના કમળમળના

જોઈ દિવ્ય અપસરદાઓ તેમના અંગનો સંગ કરવાની ઈચ્છા
ગાળી શકે જોઈ ઉભી હતી. મદ્યાધીર દ્રોણાચાર્યે પાતાના
બાણોનો સમગ્ર જોટલો બધા વધાર્યો કે, આશ્વમાર્ગે તેનો
અધકાર ચાલી ગયો અને તેના મંડપની છાયામાં પૂરવળ
દંકાર મોટો.

આ સમયે માળવ દેશના રાજાનો અશ્વત્થામા નામનો
દાસી કે જે મુઠને વિષે કાળ સરખો હાઈ પાંડવોની સેનાનો
સંહાર કરતો હતો. તેને પાઠવપરાની મેનાએ મારી નાંખ્યો.
તે વખતે “ અશ્વત્થામા મરાયો ” એમ પાંડવોના સૈનિકોએ
પોકાર કરી કોલાહલ કરવા માડ્યો. એ કોલાહલ સાંભળી
દ્રોણાચાર્યે જણ્યું કે, ‘ મારો પુત્ર અશ્વત્થામા મરાયો ’
તેથી પોતે સંજેદ થઈ ગયા, પણ તેમના મનમાં તે વિષે
શંકા હતી. પરંતુ કુષ્ઠના આમદથી સત્યવાદી યુધિષ્ઠિરે પણ
કહ્યું કે, ‘ અશ્વત્થામા દહાયો ’ એટલે દ્રોણાચાર્યને યુધિ-
ષ્ઠિરની વાણીમાં વિશ્વાસ હોવાથી તે વાત માની અને તરતજ
નંમણે સર્વ હથિઆરોનો ત્યાગ કરી દીધો. તે વખતે યુધિષ્ઠિરે
પાતાના ઉપકારો ગુરૂને જણાવ્યું કે, “ અશ્વત્થામા નામનો
દાસી મરાયો છે, તમારો પુત્ર મરાયો નથી. ” તે કાળે
દ્રોણાચાર્યે યુધિષ્ઠિરને ઉપાસંભૂષૂર્વક કહ્યું કે, “ રામન્! તે
તારા સત્યમતનો પરિત્યાગ કર્યો તે ખોટું કયું. ” દ્રોણા-
ચાર્ય આ પ્રમાણે કહેતા હતા, તેવામાં આકાશવાણી પ્રગટ
થઈ—“ હે જાહન! તું કોપનો ત્યાગ કરી શાંતિરૂપ સુધાસ-

પ્રમાણે કહી અશ્વત્થામાએ બાણોનો એવો વર્ષાદ વર્ષાવ્યો કે
 નેથી આંકાયે રૂપ સમુદ્ધ ઉજળી રહ્યો હતો. પ્રલયકાળના
 મેલના નેથી તેની બાણરુદિથી પાંડવસેનાના સેંકડો સેનિકો
 પ્રાણરહિત થવા લાગ્યા. પાંડવોના સૈન્યરૂપ જાળને અશ્વત્થા-
 મારૂપ પ્રચંડ શીખાનો મુર્ચ પોતાના બાણરૂપ કિરણોથી
 ઝેરાપણુ કરવા લાગ્યો. જ્યારે અશ્વત્થામાએ પાંડવસેનામાં
 ત્રાસ વર્તાવવા માંડ્યો એટલે વીર અર્જુન તેની સામે આવી
 યુદ્ધ કરવા સમજ થયો. અર્જુનનાં દેહીપ્યમાન બાણો વાયુ
 જેમ ધુમસને નિવૃત્ત કરે, તેમ અશ્વત્થામાની બાણક્રિયાને
 નિવૃત્ત કરવા લાગ્યાં. તે વખતે અશ્વત્થામા વધારે રોષિત
 થયો અને તેણે પ્રલયકાળના અગ્નિની જેવું નારાયણીય
 નામના ભયંકર અસ્ત્રનો પ્રયોગ કરી તે અસ્ત્ર અર્જુનની ઉપર
 છાંડ્યું. તે ભયંકર અસ્ત્રને જોઈ કૃષ્ણે ઉચ્ચે સ્વરે જણાવ્યું
 કે, “શૂરવીરો! તમે યશ્ન, અશ્ન અને રથનો ત્યાગ કરી
 આ અસ્ત્રને મસ્તક નમાવી પ્રણામ કરો એટલે તં અસ્ત્ર તત્કાળ
 ચાલ થશે.” કૃષ્ણનાં આવા વચન સાંભળી સર્વવીરોએ તે
 પ્રમાણે કર્યું, પણ એકલા શ્રીમે તેમ કર્યું નહિ. તે મહા-
 વીરે જણાવ્યું કે, “ઈદના ધનુષ્યને પણ ધુળના રત્નકણ જેવો
 ગણનારો હું એ અસ્ત્રને નમવાનો નથી. તે વખતે કૃષ્ણ અને
 અર્જુને શ્રીમને જગાત્કારે સમજાવી યશ્નોનો ત્યાગ કરાવી
 તે અસ્ત્રને નમન કરાવ્યું.” જ્યારે પોતાનું નારાયણીય અસ્ત્ર
 નિષ્ફળ થયું એટલે અશ્વત્થામાએ બીજું આગ્રેય અસ્ત્ર

પાંડવસેના ઉપર ફેંક્યું. તે અસ્રના પ્રભાવથી પાંડવસેના
 ઢગ થવા લાગી. એટલે અર્જુને પ્રહ્લાસ ઓડી તેને શાંત કરી
 દીધું. આથી અશ્વત્થામાને બારે ક્રોધ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો
 અને પોતાના અસ્રોની નિષ્ફળતા થવાથી તેના મનમાં
 ગ્વાનિ ઉત્પન્ન થઈ આવી. આ વખતે કોઈ દેવતાએ ઉચ્ચે
 કહ્યું, હે દિગ્વિજય ! તું શાંત થા. આ અર્જુન અને કૃષ્ણ
 પૂર્વજન્મે એવું તપ કર્યું છે કે, જેથી તેમનામાં દિવ્ય
 પરાક્રમ પ્રાપ્ત થયું છે; માટે તેમને દેવ પણ છૂતવાને સમર્થ
 નથી. ” દેવતી આ વાણી સાંભળી અશ્વત્થામા વિચારમાં
 પડ્યો. તેવામાં સૂર્ય અસ્તાચળ ઉપર આરૂઢ થઈ ગયો
 એટલે બાર પહોરનું મુદ્દ કરી શાંત થયેલી જને સેના
 પોતપોતાના શિબિર પ્રત્યે ચાલી ગઈ.

તે રાત્રે કૌરવપતિ દુર્યોધને દ્રોણાચાર્યના મરણથી ખો
 પામી પોતાની મેનાનું આધિપત્ય કહ્યુંને આપ્યું. હવે તેની
 આશારૂપ વહીનો આશ્રયરૂપ એક કહ્યુંજ રહ્યો હતો.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે જ ને પશ્ચિમી સેના કુરુક્ષેત્રના વિશાળ
 મેદાનમાં આવી. આ મુદ્દનો સોળમો દિવસ હતો. મહાવીર
 કર્ણ કૌરવસેનાની મોખરે ચાલતો હતો. પાંડવસેનાનો અધિ
 પતિ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન તે સેનાના અગ્રભાગે રહેલો હતો. જેમ પૂર્વ
 અને પશ્ચિમ સમુદ્રનો સંગમ થાય, તેમ જ ને પશ્ચિમી
 મુદ્દભૂમિમાં એકઠા થયા. સેનાપતિઓની આશાથી તેમ
 વચ્ચે જયંતર મુદ્દ ચાલવા લાગ્યું. હાથવારમાં તો અને

જાયથી બાળ લેવો એ મિત્રનું કર્તવ્ય છે.” શક્યે વિચાર કરી
કહ્યું, “દુર્યોધન ! જો તું મને મિત્ર તરીકે કહેતો હોય તો એ
દાખલો અગ્નીકાંડ કરીશ, પણ યુદ્ધ વખતે મારાં ઉચ્ચારણાં
વચનો કહ્યો સદન કરેલાં પડશે.” શક્યનો આંકડાવ
કર્તે માન્ય કર્યો. પછી કહ્યું પ્રતિજ્ઞા કરી કે—“ પ્રાનાકાળે
આ ભૂમિને અર્જુન વગરની ન કરું તો હું અગ્નિમાં
પ્રવેશ કરીશ, ” કર્ણની આ પ્રતિજ્ઞા સાંભળી દુર્યોધન
વગેરે પાતપોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યા ગયા હતા.

બીજા દિવસે યુદ્ધનો સત્તરમો દિવસ હતો. સૂર્ય ઉદ-
યગિરિ ઉપર આરૂઢ થયો, તે વખતે બને સેનાના શૂરવીરો
પણ કુરુક્ષેત્રની ભૂમિ ઉપર આરૂઢ થયા હતા. બનેની વચ્ચે
ભયંકર સંશ્વાસ પ્રવૃત્ત થયો. આ વખતે કર્ણે શક્યને કહ્યું
કે - વીર અર્જુન ક્યાં છે ? શક્ય જાણ્યો—“ કર્ણ !
તારા મસ્તક ઉપર ઠાન નથી, હૃદયમાં વિવેક નથી,
અને ચિત્તમાં ધ્યેય નથી. કારણકે જો એ બધા હોત
તો તું અર્જુનને મારવાની પ્રતિજ્ઞ રાત્રી માટે કરે ?
યુદ્ધમાં અર્જુનનો વિજેતા કોઈ પણ પુરૂષ નથી. ”
શક્યનાં આવાં વચન સાંભળી કર્ણ ક્રોધથી જાણ્યો—“ શક્ય !
શ્વેચ્છના જેવી વૃત્તિવાળા જેમાં હોકો વસે છે, એવા મદ્રકે-
શમાં રહેનારો તું સાચું વચન કયાથી જોતી શકે ? તેમા પણ
તું તો એવા હોકોનો રાજા છે. તેથી તારા મુખમાંથી તો
આવું જ ભાષણ નીકળવું જોઈએ. તને મારા પરાક્રમની

તેણે પ્રથમ ત્રપાટે બાણ મારી મહારથી વૃષસેનને ધમપુરીમાં પહોંચાડી દીધો. વૃષસેનનો વધ થતાંજ કર્ણને બારે કોષ ઉત્પત્ત ચર્મ આપ્યો. તરત તેણે અર્જુન ઉપર વેગથી દોડ કાઢી. તેને જોતાંજ શ્રી કૃષ્ણે અર્જુનને ચેતવણી આપી એટલે અર્જુને કર્ણની સામે પોતાનો રથ વેગથી ચલાવ્યો. અર્જુનને સામે આવેલો જોઈ કર્ણ કોષથી રજા નેત્ર કરી બોલ્યો—“અર્જુન ! તું જોમ જાણે છે કે, ” આ જગતમાં હું એકજ વીર છું, પણ મારી આગળ તારો એ ગર્વ રહેવાનો નથી. મેં બીજા અનેક વીરોનો વધ કર્યો છે, પણ તારો વધ ક્યાં વિના હું મારા સામર્થ્યવટે સંતોષ પામતો નથી. હવે જો તારામા સામર્થ્ય હોય તો તારૂં માંડીવધનુખ્ય કુંડલાકાર કરી સજ્જ કર. ” કર્ણના આ વચન સાંભળી વીર અર્જુન બોલ્યો—“ રાધેય ! મગરૂર યા નહીં. ઉત્તમ યુરૂષો આત્મપ્રશંસા કરતા નથી તારામા કેટલું સામર્થ્ય છે, તેની પરીક્ષા અહિં મારી પાસે થવાની છે. ”

આ પ્રમાણે બંને પરસ્પર બાપણ કરી સુધારંભ કરવા લાગ્યા. તેમના ધનુષ્યોના ટંકાર શબ્દથી ત્રણ ભુવન કંપી આસ્થાં અને પ્રચંડ શબ્દ કરતા બાણો પરસ્પર અગ્નિ જવાળા વર્ષાવતા છુટવા માડયા. કલે પ્રચંડ ક્રોધમાં આવે બાણવૃષ્ટિ કરવા માંડી કે જ્યાંથી અર્જુન રથ, સાધયિ અને ધ્વજદંડ સાથે આગ્રહાદિત ચર્મ ગયો. હાલુવારે વીરઅર્જુને પોતાના તીક્ષ્ણ બાણોથી કર્ણના બાણમંડપને વિચ્છિન્ન કરી નાંખ્યો. પછી અંગદેશના પતિ કર્ણે પત્તગ નામના અસ્ત્રો

હજીવાર મૂર્છિત થઈ ગયો હતો. પછી તરતજ જાગે ભયે. ઉઠાડ્યો હોય તેમ બેઠો થઈ વળજૂમિમાંથી ઢોલી ગયો અને હૃદયમાં આકુળ-ન્યાકુળ થઈ ગયો હતો. દુર્યોધનના ભાગવાથી કૌરવ સૈન્ય નાયક વગરનું થઈ ગયું અને સર્વે ચિંતાતુંર થઈ ગયા હતા. કૃપાચાર્ય, કૃતવર્મા અને અશ્વત્થામા દુર્યોધનની શોધ કરવા લાગ્યા, પણ તેમણે દુર્યોધનને કોઈ સ્થાને જોયો નહિ, એટલે તેઓ પણ હૃદયમાં ભયભીન થઈ ગયા હતા.

પાંડવો પણ દુર્યોધનની શોધ કરવાને મોટા સૈન્ય સાથે તેનાં પગલાંને અનુસારે ફરતા ફરતા કોઈ સરોવર પાસે આવ્યા. તે સરોવર બામ સરોવરના નામથી ઓળખાતું હતું. પેલા કૃપાચાર્ય વગેરે ગળે જણ 'દુર્યોધન આ સરોવરમાં પેચી ગયો છે,' એવું ધારી તેના તીર ઉપર તેની રક્ષા કરવાને બેઠા હતા. જ્યારે પાંડવોને સૈન્ય સાથે તે સ્થળે આવતા જોયા. એટલે તેઓ એક વૃક્ષની પોલમાં સંતાર્થ ગયા. કોઈ વનચરે 'આ સરોવરમાં દુર્યોધન પેચી ગયો છે' એવા ખબર આપ્યા એટલે તે પાંડવોએ પોતાના સૈન્યથી તે સરોવરને ઘેરી તે સ્થળે પરાવ નાંખ્યો હતો.

આ વખતે યુધિષ્ઠિર સરોવરના કાંઠા ઉપર રહી દુર્યોધનને સંભળાવવા બોલ્યો—“અરે દુરાચારી ! દાનિય થઈને આમ શું સંતાપ છે ? પોતાના કુળના નાહક સંહાર કરાવી આમ શીયાળની જેમ સંતાર્થ રહ્યો છે, તેથી તે બધા કૌરવ

કુળને વચ્ચેના કપડે છે તથા તેને અડધા જગ્યાએ છે તે જુ
 કુળવાળાના આ જગ્યા પાછળના પાછો તરફ છે, જે
 ભૂતિનાં પાંચક ન) અને પાછળ જુ તરફ ત્યાં અડધા જે
 અને તેના ડા, તાના તથા ' પાંચકાઓ આવી કોઈક
 માનમાં ૧ કુળવાળા ભૂતિનાં તથા તરફ પુણ્ય કરવાને વિ
 રીતે જાણનાં તથા નીચાળે કુળ

૧. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૨. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૩. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૪. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૫. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૬. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૭. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૮. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૯. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૦. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૧. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૨. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૩. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૪. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૫. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૬. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૭. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૮. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૧૯. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા
 ૨૦. કુળના માનમાં તથા તરફ પુણ્ય કરવા

તે ગદાએ તેની ગદાને પ્રહાર કરી તેના હાથમાંથી તે ગદા
 પાડતો હતો. પછી તેઓ બંનેએ પરસ્પરના શરીરને
 તે ગદાનો પ્રહાર કરવા લાગ્યા. તેમનો ગદાઓના પ્રહારથી
 પણ થયેલા નાદે “આ જગત શું ફાટી જાય છે” એવી
 નિંતા મનમાં યાદા ઉત્પન્ન કરી હતી. બંને મહાવીરોનું
 પ્રયુદ્ધ પ્રચંડ બળથી પ્રવર્તવા લાગ્યું. જ્યલક્ષ્મી ઠરમાં
 જ્યમાળા ધારણ કરી પણ વખત સુધી સ્તબ્ધ થઈ ઉભી
 રહી હતી. દુર્યોધને પોતાના સમગ્ર બળથી બીમસેનની ઉપર
 એ ગદાપ્રહાર કર્યો કે જેથી બીમસેનનાં નેત્રો બંધી ગયાં
 તે તેને ચક્ષી આવી ગઈ. પછી બીમસેને પોતાના બળથી
 દુર્યોધનના હૃદયમાં ગદાનો એવો પ્રહાર કર્યો કે જેથી તેને
 ઈ દુઃખનો અનુભવ કરવો પડ્યો. પછી ગદાપ્રયુદ્ધમાં પ્રવીણ
 થવા દુર્યોધને બીમસેનના મસ્તક ઉપર પણ નેરથી ગદાનો
 પ્રહાર કર્યો, જેથી બીમસેનનું વજ્ર નંબું શરીર પણ કંપી
 લાગ્યું હતું. આ વખતે અર્જુને કૃષ્ણને કહ્યું કે, “ દરિ
 ધીમાપિતામહ, રોજાચાર્ય, કર્જ, શસ્ત્ર અને જ્યદ્ધ્ય વગે-
 નો વધ થયાં છતાં મને સ.પ્રતકાળે અમારા દેખતા છતાં
 અમારા અવિતરૂપ આ બીમસેનને દુર્યોધન પ્રહાર કરે છે,
 એ બહુ અસહ્ય છે. ”

આ વખતે કૃષ્ણે કહ્યું, “અર્જુન” તું કહે છે તે અન્ય
 ૩. આ દુર્યોધન બીમસેનથી પરબલ પામવાનો નથી. આ
 કર્જ દુર્યોધનને બીમસેન ને સાચા ઉપર ગદાપ્રહાર કરે

તો તેનો પરાભવ થયો સુલભ છે. " કૃષ્ણના આ વચન ઉપરથી અશ્વિને ભીમસેનને સંકેત કરી સમજાવ્યું, એટલે બગવાન ભીમસેને દુર્યોધનના મસ્તકને વિષે એક ગદાને ધા કયો, એટલે દુર્યોધન ઝેંટી ગયો. પછી તે સત્વર ભીમસેનને મારવાને બેડો થતો હતો. તેવામાં ભીમસેને તેના ઊંપર ગદાનો ભીજો ધા કયો, જેથી મસ્તકમાં લોહીકુડાઈ થયેલો દુર્યોધન પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. તે વખતે દેવતાઓએ ભીમસેનની ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી પીડાથી નેત્રોને મીચતો દુર્યોધન ભૂમિ ઉપર પડ્યો પડ્યો તરફીયા મારતો હતો તે વખતે ભીમસેને આવી પોતાના ચરણથી દુર્યોધનના મુગટને ચૂર્ણ કરી નાખ્યો. આ સમયે ત્યાં ગ્રહેલા બગલદને ગુસ્સે થઈ આવ્યો. તેમણે ઉભા થઈને કહ્યું. " આ ભીમસેનનું કર્મ ક્ષત્રિયોને નિહવા લાયક છે. આવું કર્મ ગ્રેહોને હાથે પણ બનતું નથી. આ રાત્રીના મુગટને ભીમસેન ચરણવડે ચૂર્ણ કરે છે, એ અન્યાયને હું સહન કરી શકતો નથી હું પાપી પુરોહિતે શાસન કરનારો છું. આ મારું મુશળ કોપે ક્ષી પાંડવોને તત્કાળ અન્યાયનું કૃગ દેખાડત, પરંતુ પાંડવોના બંધુ ધર્મે મને અટકાવ્યો છે. તથાપિ આજથી હું પાંડવોનું મુખ ભેળવતો નથી. " આવાં વચનો બોલી બગલદ રોષાતુર થઈ પોતાના તંજુ તરફ ચાડ્યા ગયા અને તે સમયે સર્વ પણ દ્વીપાંતર તરફ ચાડ્યો ગયો.

સૂર્યાસ્ત થયા પછી દુર્યોધનને તેવીજ સ્થિતિમાં ત્યાં

ઉચે સ્વરે આકંઠ કરી મુકયું હતું. આ સમયે ચતુરભુદિ કૃષ્ણે તેમને સારી રીતે બોધ આપી શાંત કર્યા હતા.

પ્રાતઃકાળે શ્રીકૃષ્ણ અને પાંડવો પોતાના કાકા ધૃતરાષ્ટ્રનો શોક દૂર કરાવવા તેમની પાસે ગયા હતા. તેમણે ગાંધારી સહિત ધૃતરાષ્ટ્રના ચરણમાં નમન કર્યું. તે વખતે ધૃતરાષ્ટ્ર વિમુખ થઈને બેઠા એટલે કૃષ્ણે તેમને કહ્યું, રાજન! આ પાંડુપુત્રો શું તમારા પુત્રો નથી? તેમની પિતૃભક્તિ પાંડુના જેવીજ તમારી ઉપર છે. દુર્યોધન વગેરેનો વધ થયો, એ તેમને તેમના દુરાચારનું ફળ મળ્યું છે. તે વાત તમારા જાણવામાં છે. આ પાંચ પાંડવોએ ફક્ત પાંચ ગામ સર્પ સધિ કરવાની મંજૂરી કરી હતી, પણ તમારા દુરાગ્રહી દુર્યોધને જે વાત માન્ય કરી ન હતી તેથી તમારે આ તમારા પુત્રોને અપરાધી ગણવા ન જોઈએ.” કૃષ્ણનાં આવાં વચનોથી ધૃતરાષ્ટ્ર અને ગાંધારી શાંત થયાં હતા. પછી તેમણે પાંડવોના પૃથક ઉપર હાથ મુકી કહ્યું કે, “અમારા પુત્રોએ તમારો જે અપરાધ કર્યો, તે તેમના દેવનો અપરાધ છે, અમારા પુત્રોનો અપરાધ નથી.” આ પ્રમાણે કહી તેમણે પાંડવોને આલિંગન કરી શુદ્ધ રેત દર્શાવ્યો હતો. તે પછી ગાંધારી દુર્યોધનની સી ભાગુ મતી વગેરે વધુઓને સર્પ કુરુક્ષેત્રના રમણાનમાં પોતાના પુત્રોના મુખાવલોકન કરવાને મર્મ હતી. મરણ પામેલા રાજાઓની અને બીજા મહાન્ શૂરવીરોની બીજ પણ સીઓ તે રાજો આવી હતી. તે સર્વેના આકંઠથી બૂમિ અને અંતરી-

જામને થઈ અધુર અને તેથી ઘોરવસેનામાં ફાટાકાર થઈ ગયો. આજખેતે જામુને આવી જાસંધને પોતાના માણેના પ્રદાનથી દલાવી દીધા હતા. તેમાંથી કુષ્ઠ આગળ આપ્યા અને તેણે પોતાના જામુને એવો મારો સલાખો કે જેથી જાસંધના અવરોધ રહેતા એકતાળીય પુત્રોને સંદાર થઈ ગયો હતો.

પોતાના જામ પુત્રોના સંદારથી જાસંધના દુઃખમાં કોષાલિ મગદ થઈ આવ્યો અને કોષથી જોઈને કંપાવતો કુષ્ઠની સામે મરજીયો થઈને આવ્યો હતો. તેણે કુષ્ઠને મળું કે, " હવે તારો કાળ આવ્યો છે. તારા જામખને માટે જે ઉપયોગી શસ્ત્ર હોય તે મહત્ત્વ કર. મારી પુત્રી જીવવશાની પ્રતિજ્ઞા હવે હું પૂરી કરીશ. " આ પ્રમાણે કહી તેણે જાણેનાં લપકર મારો સલાખો હતો. રાત્ર અને રાવણના મુઠ્ઠાને જોનારા દેવતાઓને પૂર્વે જ રસ આવ્યો હતો, તેવાં રસ આ જાસંધ અને કુષ્ઠના મુઠ્ઠામાં પ્રાપ્ત થયો હતો. ધળીવાર મુઠ્ઠા કયાં પડી જરાત પ રમરજુ કરી એક દિવસ ચક્ર દાખમાં પ્રાપ્ત થઈ અને તે ચક્ર તેણે કુષ્ઠની ઉપર છાંટ્યું. તે વખતે જામરામે અને પાંડવસંતાપતિ જનાપૃષ્ઠિએ તે ચક્ર ઉપર અનેક પ્રહારો કરવા માંડ્યા હતા. ઉપરે જનાપૃષ્ઠિએ પરિધનો ધા કરી તે ચક્રને નિષ્ક્રમ કરી દીધું. પણ તે માણું આગળ આવ્યું હતું. તે ચક્રને નિષ્ક્રમ કરવાને સમુદ્રવિજય રાક્ષસ અને ભીમસેને પણ મારે પ્રયાત્ન કર્યો હતો. તથાપિ એ તેજસ્વી ચક્ર અપ્રતિહત થઈ કુષ્ઠની

જાશસંધના મારણથી તેના પક્ષના સભ્યો નિર્ભય થઈ ગયા અને તેઓ કૃષ્ણને સરણ થયા હતા. પણ તેઓએ સમયવર્તી જાશસંધના પુત્ર સદ્દેવને ત્યાં લાવી કૃષ્ણના ઉત્સાંગમાં બેસાડ્યો હતો. પણ દયાળુ કૃષ્ણે મગધ દેશના શત્રુ ઉપર સદ્દેવનો રાજ્યાભિષેક કર્યો હતો.

જાશસંધનો વધ થયા પછી કૃષ્ણ, બળભદ્ર અને નેમી કુમાર એ ત્રિપુટીની જગત્માં ભારે પ્રયાસા થઈ હતી. સર્વ યાદવોએ તે વીર ત્રિપુટીની મળવારતિ કરી પૂજા કરી હતી. પણ ઉદનો સારથિ માતલિ ખુશી થઈ પ્રભુની આજ્ઞા લઈ સ્વર્ગ માં ચાલ્યો ગયો હતો અને તે યાદવપતિ કૃષ્ણ, બળભદ્ર અને નેમિકુમારની કીર્તિને સાથે લઈ ગયો હતો.

રાજા સમુદ્રવિજયની આજ્ઞાથી મરણ પામેલા યાદવોની ઉત્તરક્રિયા કરવામાં આવી હતી અને સર્વ વીરસમાજ સરસ્વતીને તીરે કૃષ્ણ તથા નેમિકુમારની વિજયકીર્તિ ફેલાવી તેમનું યશોગાન કરતો પોતપોતાના રથાને ચાલ્યો ગયો હતો.

આ વખતે વસુદેવ પ્રદુર્ગ્ગ અને સ.બ.કુમારને સાથે લઈ સમુદ્રવિજય રાજાના ચરણમાં નમી પડ્યા હતા. તેમને કૃષ્ણ તથા બળભદ્ર વગેરે અનુક્રમે વંદના કરતા હતા. તે વખતે ખેચરો પણ આવી કૃષ્ણને વંદના કરી બોલ્યા કે, “શ્રી કૃષ્ણ! તમે નવમા વાસુદેવ થયા છો. તેથી અમે તમારી આજ્ઞાપ માળાને મસ્તકપર ધારણ કરવા હિંમતી બનીએ.”

તથા કુંતી વગેરે સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓએ મંગલગીત ગાયાં હતાં. આ રાજ્યાભિષેકનો મહોત્સવ જોવાને આકાશમાં અનેક દેવતાઓ એકત્ર થયા હતા અને તેમણે ઉચ્ચ સ્વરે કૃષ્ણવા-
મુદેવની જયયોષ્ણા ઠરી હતી. કૃષ્ણનો રાજ્યાભિષેક થયા પછી તે પ્રસંગે આવેલા અનેક સંબંધી અને સ્નેહી રાજા-
ઓને કૃષ્ણે સારી સારી ભેટો આપી વિદાય કર્યા હતા.

પ્રિય વાંચનાર ! આ પ્રસંગ પણ યુધ્ધનો હોવાથી તેમાંથી વિશેષ બોધ મળી શકે તેમ નથી, તથાપિ દીર્ઘ વિચાર કરી તેમાંથી કોઈ પણ બોધ મેળવવા પ્રયત્ન કરજો. નવમા વામુ-
દેવ કૃષ્ણે પ્રતિવામુદેવ જરાસંધને જીત્યો, એ વાત તો આર્દ્રશસ્ત્રથી નિશ્ચયજ છે. તથાપિ પ્રતિવામુદેવ સ્વભાવે ઉદ્ધત અને કુશીલ હોય છે, તેથી તેને વામુદેવની શિક્ષા સહન કરવી પડે છે. કોઈ પણ માણસ કુશીલ કે દુરાચારી થાય છે, તો તેને શિક્ષા કરનાર કોઈ પણ સમર્થ વ્યક્તિ પ્રગટ થયા વિના રહેતી નથી. તેથી દરેક મનુષ્યે કુશીલ કે દુરાચારી થવું ન જોઈએ. એજ બોધ આ પ્રસંગમાંથી આપ્યો છે.

બીજો પ્રસંગ સ્નેહ-સંબંધને લગતો છે. કૃષ્ણે પાંડ-
વોની ઉપર પોતાનો પૂર્ણ સ્નેહ દર્શાવ્યો હતો. અર્જુનના સારથિ થઈ તેમણે યુધ્ધના વિકટ પ્રસંગે પાંડવોને દુઃખથી સહાય આપી હતી. તે ઉપકાર તથા સંબંધ ધ્યાનમાં રાખી પાંડવોએ જરાસંધના યુધ્ધમાં તેમને સહાય આપી પો-

મહારાજ ૪૫ મું.

હસ્તિનાપુરપતિ યુધિષ્ઠિર.

હસ્તિનાપુરની રાજધાની આનંદ ઉત્સવથી ભરપૂર થઈ ગઈ હતી. રથાને રથાને રાજ્યભક્ત મંત્ર પોતાના મર શલ્યગારી અતિ ઉમંગ દર્શાવતી હતી. અનેક દેશના નરપતિઓ પાંડવ પતિ યુધિષ્ઠિરને ભેટ ધરવા આવી હતા. દ્વારકાપતિ શ્રી કૃષ્ણે પોતાના પરિવાર સાથે તે રથોે આવી પાડવોના સંબંધને બતાવી આપ્યો હતો.

આજે મહારાજ યુધિષ્ઠિરને રાજ્યાભિષેક કરવાનો દિવસ હતો. કુરુક્ષેત્રનું યુધ સમાપ્ત થયા પછી આ શાંતિમય ઉત્સવ ઉજવવાને સર્વ પ્રજા તરફર બની ગઈ હતી ન્યાયમૂર્તિ ધર્મરાજના રાજ્યાભિષેકના ખજર બારતના આરે ખુણામાં પ્રસરી રહેવાથી બારતીપ્રજા અત્યંત હર્ષિત થઈ હતી.

પાડવોના પ્રભાવથી અને યુધિષ્ઠિરનો ધાર્મિકવૃત્તિથી ભારત પ્રજાની સાથે ઘણા ભૂપતિઓ પણ એ ઉત્સવમા ભાગ લેવાને ઉત્સુક થયા હતા. મહારાજ યુધિષ્ઠિરે પણ પોતાના પૂજ્ય સંબંધી શ્રીકૃષ્ણની સલાહથી ભારતના ઘણા પ્રખ્યાત રાજાઓને આમંત્રણો મોકલાવ્યા હતા. જે આમંત્રણને માન આપી ઘણા રાજાઓ આ પ્રસંગે હસ્તિનાપુરમાં પાડવોનું આતિથ્ય લેવાને આવી પહોંચ્યા હતા.

હસ્તિનાપુરમાં સર્વ પ્રજાએ પોતપોતાના જૂઠ્ઠાને વિરે
શ્વજા, પતાકા અને તોરણોની આજુબાજુ રચના કરી હતી. તે
જોવાને આવેલા વિદેશી લોકો શ્રેણીબંધ નીકળતા હતા.
હાથીઓ, ઘોડાઓ અને રથોની ભીડથી રાજમાર્ગ સાંકડો
થઈ ગયો હતો. રાજદ્વારમાં સુદર શોભા કરવામાં આવી હતી.
મોતીઓના સ્વસ્તિકો અને પુષ્પાદિકના તોરણો રચવામાં
આવ્યા હતા. ગજમહેલ ઉપર ચાંડેલી શ્વજા પવનથી ચલાય-
માન થતી જાણે કોકોનં શ્રે.લાવતા હોય તેવી દેખાતી હતી.
એ સમયે જાણે મુર્તિમાન મનોરમ હોય તેવા કેશરના શ્વજોના
છતકાવ કરવામાં આવ્યા હતા.

આ સમયે પ દુરાસ પોતાના પુત્રનો રાજ્યાભિષેક કરવા
અર્થે ઉત્સાહ ધરી ગયું કરતા હતા તેમજે અંતઃપુરનો
સેનપતિઓના પાંચ નેત્રાદિ સુગંધી પદાર્થનું હેપન
કરવા યુધિષ્ઠિરના નાનાંપર સદનનો અંગના કરાવ્યો હતો.
પુત્રવન્ધન મના પુત્ર પોતાના પુત્ર યુધિષ્ઠિરને વિવિધ
જાતના અસ્ત્રકારો પહેનાવો નોંખવો હતો પછી ધર્મરાજને
ઉત્તમ નજીવ નેત્ર. નજીવ ઉપર બેસાડી મોટી સ્વાસી સાથે
નગરમાં ફરવા હતા તે સ્વાસીમાં પાડવાની રાજ્યસમૃદ્ધિ
વંદના જેમવનં અનુસરતી હતી ગજદના ઉપર બેઠેલા
યુધિષ્ઠિરને શ્રે.આ નોંખવો હતો અને મોતી, પુષ્પ તથા
ધાત્રીયાં રચવા હતા તે સમયે ઉપર ચડેલી હરિલાસી શ્રી-
ઓના નમુદ પ વધ રહે ધર્મના પ્રત્યેક અંગણમાં, પ્રત્યેક

મંચકમાં અને પ્રત્યેક ગૃહને વિરે પ્રભાએ સમર્પણ કરેલા
મંગલિક ઉપચારોને મહુલુ કરતો કરતો દરબારમાં આંગણે
તેનાં અંગભાગે પાંડુરાજા, અને બાબુ કૃષ્ણ વગેરે અને પૂજા
ભાગમાં ભીમસેન વગેરે બંધુઓ આવતા હતા. રવાંરી દર-
બારમાં આવી જોટલે ધર્મરાજાએ રાજ્યવૃદ્ધમાં પ્રવેશ કર્યો.
તે વખતે કુંતીએ આવી દહીં, દુર્વા અને અક્ષત વગેરેથી
ધર્મરાજાનું મંગલ મૃત્યુ કર્યું હતું.

જ્યારે બરાબર શુભ સુકૃતમાં પ્રવેશ થયો જોટલે
શ્રી કૃષ્ણ અને પાંડુરાજાએ મુષિદિરને રાજ્યસિંહાસન ઉપર
બેસાડ્યો. તે સમયે મંગલ વાદોના શબ્દો અને જયમંત્રિની
રાજદ્વાર ગાજી ઉડ્યું હતું. સિંહાસનપર વિરાજિત થયેલા
ધર્મરાજાને તે વખતે બીજા રાજાઓ તરફથી નમ્રાણા અને
જોટા ધરવામા આવી હતી પૂર્વે સમુદના અધિષ્ઠાત્ર
દેવોએ આપેલો રત્નમહિમ મુગટ કોપૂષ્ણે મુષિદિરના
મસ્તક ઉપર આરોપિત કર્યો તે પછી વિવિધ પ્રકારના
પોશાકો તેમને આપવામા આવ્યા હતા પછી તે વિશાળ
મહામઃ મોટી સભા બંધવ.મા આવી હતી અને વાર ગમા
જોતું નૃત્ય થવા માડ્યું હતું.

જ્યારે અન્નવસતુ મુષિદિર હસ્તિના.પુર (દિલ્લી) ના
સિંહાસનપર બેઠા, તે દિવસે અતિ આનંદ પામેલા પ્રભાએ
કોએ વાજીત્રેના નાદ સાથે તથા સમીતના મુર સાથે બધી
રાત્રિ જાગરણ કરી મહાન ઉત્સવ કર્યો હતો.

દૂર કરનારૂં જ્ઞાનનું દાન સર્વ દાનોમાં ઉત્તમ દાન છે.”
એ દાનના દિવ્ય પ્રભાવથી અનેક આત્માઓ મોક્ષ-
ગામી થયેલા છે. એ જ્ઞાનદાનમાં અભ્યાસી સાધુઓ
અને ગૃહસ્થોને પૂર્ણ સહાય આપવાંથી જ્ઞાનાવંરણીય
કર્મ દૂર થઈ અનેક પુણ્ય બંધાય છે. કારણકે જ્ઞાનના
દાનને પામેલો આત્મા જ્ઞાનરૂપ હાથકે કરી અંતરંગ એવા
અજ્ઞાનસમૂહને ખંડન કરી શકે છે અને તેથી સાધુઓનો
સંયમ સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ત્રીજું પાત્રદાન
કહેવાય છે. એમાં ત્રણપાત્રને અન્ન તથા વસ્ત્ર વગેરે ઉપયોગી
વસ્તુનું દાન કરવામાં આવે છે. એ દાનથી પણ અન્યને સં-
તોષિત કરવાથી અગ્રણિય પુણ્ય બંધાય છે. આ ત્રણ પ્રકારનાં
દાન આહુત્વાણીથી પ્રગટ થયેલા છે અને તેનો ઉત્કૃષ્ટ પ્ર-
ભાવ મહાત્મા તીર્થંકરોએ પ્રફેલેલો છે.

હે શુભિષ્ટિર ! સંપત્તિ, સૌભાગ્ય, આરોગ્ય, આજ્ઞા, ઐ-
શ્વર્ય, શુભોત્પત્તિ અને યોગ્યતા—એ સર્વે દાનરૂપ કદંબવૃ-
ક્ષના પડલવો છે.

બદ્ધ ! ધર્મનો બીજો પ્રકાર શીળા છે. દેશથી અને સ-
ર્વથી વિરતિ થવી એ શીળાનું મધ્યાર્થ સ્વરૂપ છે. એ શીળાના
પ્રભાવથી અનેક પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ આ સંસારસમુદ્રના તર-
નારા થયેલા છે. પાપે કરી પુણ્ય થયેલા પુરૂષો દૈદિ ઐદાર્ય
શુભને લઈને દાન તો આપી શકે છે, પણ ઉત્તમ પ્રકારનું શી-
ળમત પાલન ઠોઈકજ સમર્થ કરવાને યાગ્ય છે.

નનો છેડા સર્વ રીતે સાર્થક થઈ તને આત્મજ્ઞાનેનો સંપાદક થશે.” બીખમુનિની આ વાણી સાંભળી મુષિહિર આનંદિત થઈ ગયો. અને તેણે દૃઢયત્ની એ રાજર્ષિનો ઉત્તમ બોધ અંગીકાર કર્યો હતો.

આ વખતે ભદ્રશુભાચાર્યે બીખમુનિને કહ્યું, “ મહા-ભાગ ! હવે તમારો અંતસમય નજીક આવેલો છે. માટે યોગારાધન કરો.” શુદ્ધનો આવી આજ્ઞાને અનુસરી બીખમુનિએ યોગારાધન કરવા માંડ્યું. આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાચારમાં મને કાંઈ પણ અતિચાર પ્રાપ્ત થયા હોય, તે સર્વ અતિચારોને હું શુદ્ધ ચિત્તથી નિંદુ છું અને આઠ પ્રકારના દર્શનાચારને વિષે ઉત્પન્ન થયેલા સંપૂર્ણ અતિચારોને હું સમાહિ-નચિત્તે નિંદુ છું. પાંચ સમિતિ અને ત્રણ શુભિ એ આઠ પ્રવચનની માતાઓમાં જે મને કાંઈ અતિચાર થયા હોય, તેમનો હું ત્યાગ કરું છું. બાર પ્રકારના તપમાં લાગેલા અતિચારને હું ગર્હુ છું. મેં ધૈર્યથી જે કાંઈ વીર્યગોપન કર્યું હોય, કરાવ્યું હોય અને અનુભોયું હોય, એ ત્રણ પ્રકારના હરાત્મપણાને હું મન, વચન અને કાયાથી નિંદુ છું. સૂક્ષ્મ અને બાહ્ય જીવેના ભેદરૂપ સ્થાવર તથા ત્રણ જીવેના વિષે કરેલા ત્રિવિધ પ્રાણાતિપાતને હું નિંદુ છું. હાસ્ય, લોભ, ભય અને ક્રોધ—એઓએ કરી જે મેં બીજાઓને પીડા કરી હોય અને કાંઈ મૃષાવાદ બોલ્યો હોય તેની હું ગદ્દા કરું છું. આજ મુખીમાં અદ્ય અથવા વિશેષ બીજાઓની વસ્તુઓને

પણ શુભો શિશુત્પિય છે. તે આમે પાલક-પોષકના મદાન ઉપકામે માન આપવાનો ઉત્તમ શુભ બીજના છવનનું ઉદયગિખર છે. પાંડયો પોતાને અતિ પ્રિય હતા, તે છતાં પોતે જેનું અત્ત ખાધ છે અને જે પોતાનો પાલક-પોષક છે, એવા દુર્યોધનની સહાય કરવા તેઓ મંદવાની સામે આવ્યા હતા. આ મદાન શુભને હર્ષ બીજ પોતાના યશઃચરીરને આ જગત ઉપર કાયમ શુદ્ધિ ગયા છે.

વર્તમાનકાળે જેઓ પોતાના પાલક-પોષક અને જેઓ પોતાના અસહાતા તથા આધ્યદાતા છે, તેમની તરફ ઉપકારનું બદલે અપકાર કરવાની વૃત્તિવાળા અર્થાત્ જેનું ખાધ તેનું જ ખોદનારા ખજા પુરૂષાનું છવન પિછારને પાત્ર છે. તેવા પુરૂષોએ આ બીજના છવનમાથી ઉત્તમ બોધ હર્ષ પોતાના છવનનું સન્માર્ગે દોરવું જોઈએ. એવા એવા દુર્ગુણી પુરૂષોના ઉદ્ધાર કરવામાજ આવા લેખકની સાર્થકતા છે.

મહાનુભાવ બીજનું સ્વજ ચરીર અદ્વૈત યયું છે. નધાપિ તેમનું યશઃચરીર વાવચ્ચંદ્રિવાકર મુખી આ ભારત ભૂમિમાં રહેલું છે. ભારતીયમત એ મહાનુભાવના શુભોને સદાકાળ ગાય કરતી આવી છે, વત્ત માનકાળે ગાય છે અને બિપ્લવમાં ગાયો.

વીર આસનના પ્રભાવિક દેવતા એવા પ્રભાવિક પુરૂષાનાં ચરિત્રો વાંચવાની, સાલગવાની અનંત મનન કરવાની રીત પ્રબલને સદાકાળ પ્રેરણા કરે.

કોણ મનુષ્ય મનથી જાણે શરૂ કરાંતુચિત્તં જ્યેષ્ઠાંતથાં કદે છે. " ખામાના પુત્રની બાપી કુળિ જેમ્ કિષારેવીએ સમુદયજાને કહ્યું છે, " સ્વામી ! નેમિકુમાર શરૂ કરાંતુ કદે છે. કેમ્ પછુ જીની સામે જોડતા નથી, તેમ્ કેમ્ની સામે રમતા નથી, પુત્રનુ બેવું સરિષ જેમ્ માલ મનમાં વિંતા કદે છે. નેમી કેમ્ પછુ કુળિથી નેમિકુમારના વિવાહ કરાવે. " કિષારે-વીએ બાપ જવાન સાજાની સામ સમુદયજાને નેમિકુમારને બેસાંને બેસાવીને પુત્રનુ — "પુત્ર ! તુ બાપા મનને પ્રમદ કરવાં વિવાહ કર તમે વિવાહિત થયેલો જોવાને બધે પછુ બાપુ કીએ. " પિતાન બા જવાન સાજાની નેમિકુમારે કહ્યું છે. " પિતાનુ " કેમ્ પછુ કી બાપા પિ માટે વિવાહ કરવાંને મેળા નથી માટે વિવાહ રમવાની મારી હંમડા નથી. " અ. જાણે કિષારેવીએ બાપીને કહ્યું, " બાપ ! જો તારી હંમડા હવ તો હમંને રામની પુત્રી રાણમની નાંને તુ હવ કન્યા છે તેમ્ની સામે લાંબે વિવાહ રમવા મેળા છે. " માત્ર પિતાને બાપે. બાપાદ જેમ્ નેમિકુમાર બેસાવે — " હુ તમારી બા-માને તાંને કા. જે પાત બ બીધાર કરીશ, પર તુ તે પાત બ નવાંને કેમ્ મેળા રાજ. જોરે જે તેંવા સમય બાપે તુ મુખી તમે ગદ્દ બુધે. " કુમારના બા જવાન સાજાની તેંવા તે પાળે કેમ્ બેસાવે નથી.

જેક જાણે મેંયુ બાપુ છે સો કુખ્ય સજામ્ બેસા દગા, તેવામ્ જેક પ્રવદ મેનિ સાજાવામા બાપે. તે

રૂપનો પરિમાન દે કદિપેશ નાથ પામતો નથી. માટે આનંદનો સમુદાયને આપનારી એ શમતારૂપ શ્રીને પરવા માટે હું ઉચ્ચ જાણ્યો છું.

નેમિકુમારનાં આ વચનો સાંભળી કૃષ્ણ, સમુદયિજ્ય, શિવાદેવી અને બીજા યાદોને નિશ્ચય થયો કે, “આ નેમિકુમાર હવે ગૃહાવાસમાં આવવાના નથી.” પણ તેઓએ પ્રેમના વશથી રૂદન કરવા માંડ્યું હતું. શ્રી નેમિકુમાર તો તે મોહની સેનાને મથન કરી પોતાનો રથ આગળ ચલાવી આસ્તિરૂપી મહાસાબના દરબારમાં દાખલ થઈ ગયા. તે વખતે લોકાંતિક દેવતાઓએ આવી તેમને સૂચવ્યું કે, “પ્રભુ! તમે સર્વ જગતના જીવોને હિતકારક એવા તીર્થની પ્રવૃત્તિ કરો.” પણ નેમિ પ્રભુએ સાંવત્સરિક દાન આપવાનો આરંભ કર્યો. જે દાનનો પ્રવાહ અરબસિતપહે એક વર્ષ પર્વત ચાલ્યો હતો.

અહીં કુમારી રાજમતી નેમિકુમાર ચાલ્યા ગયા એ વાત સાંભળી મૂર્છિત થઈ હતી. પણ જ્યારે તે સાવધાન થઈ એટલે તેને શાંત કરવાને કુંતી અને દ્રૌપદી વિગેરે આજ્ઞા હતા. રાજમતીનું દુઃખ જોઈ તેઓ જપા દુઃખી થયા. સખીઓએ કરેલા શીતોપચારથી સ્વસ્થ થઈ રાજમતી જોલી. “અરે દેવ! તેં આ શું કર્યું? હું પ્રયમથી જ વિપયસોગથી વિમુખ હતી. તેં મને નેમિવરને દેખાડી જોખને વિષે સન્મુખ ગા માટે પ્રેરી? આ નેમિશ્વર મને પ્રાપ્ત થવાના નથી.”

આ તરફ નેમિનુભાઈ આવજી શુકેલ પંકીને દિવસે ચારિત્ર
લઈ ચાલી નીકળ્યા હતા. તેઓ દેવતગિરિના સહસ્રામ વનમાં
આવીને રહ્યા હતા. તે સમયે તેમને મનોપર્યવેશન પ્રાપ્ત
થયું હતું. જેથી નારદીનાં છયોને લાલવાર યુગ થયું હતું.
ત્યારે મહાનુભાવ નેમિપ્રભુ સ્વયઃ શીક્ષિત થયા, ત્યારે તે
મની સાથે બીજા દુબરો રાજાઓએ પ્રતક્ષ્ણ કરી
હતી. આ વખતે ઉદ્ધ, કૃષ્ણ અને પાંડવો જગેદેએ આવી તેમને
વંદના કરી હતી. તેઓ વંદના કરી પોતપોતાના સ્થાનમાં
થાક્યા ગયા હતા.

નેમિપ્રભુએ ગોકુળને વિષે રહેલા વરદત્ત રાજાના ઘરમાં
નિર્દોષ અજ્ઞથી પારણું થયું હતું. જે વખતે દેવાતાઓએ તેના
ઘરમાં રત્નોની વૃદ્ધિ અને ચંદ્રોત્સવ કરી હુંદુમિના નાદ કર્યા
હતા. તે પછી તે મહાનુભાવ સર્વ જગતને ઉપકાર કરવાને
પૃથ્વીમાં વિહાર કરતા હતા. કેટલોક વિહાર કરી પાછા
તેઓ સહસ્રાસ્ર વનમાં આવ્યા હતા. અને ત્યાં આશ્વિન
માસની અમાવાસ્યાને દિવસે તેમને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું
હતું. તે વખતે ઉદ્ધેએ આવી તેમનું અમવસરણ રચ્યું હતું.
જેમાં તે મહાનુભાવે વિરાજિત થઈ ઉત્તમ દેશના આપી હતી.

એક વખતે શ્રીકૃષ્ણ દ્વારકામાં નેમિપ્રભુના શુભોત્તું સ્મ-
રણ કરતા પોતાની સભામાં બેઠા હતા, તેવામાં દેવતગિરિના
બગીચાના માળીઓએ આવી ખબર આપ્યા કે, “નેમિનાથ

પ્રકરણ ૪૯ મું.

ક્રોપડી હરણ અને કૃષ્ણકોપ.

પૂર્વ સમુદ્ર પોતાના તરંગોથી ઉછળી રહ્યો છે. અનેક જળચરો તે તરંગની સાથે ઉછળી નૃત્ય કરે છે. તીર ઉપર અનેક વ્જાતનાં પક્ષીઓ શ્રેણીબંધ બેઠાં છે. અનેક વનચરોનાં બાળકો સમુદ્રના તીર પર પડેલાં અન્નિયનાં રમકડાં શોધતાં ફરે છે. વિવિધ આકૃતિનાં વહાણો સદ વડાવી જળમાર્ગે પસાર થતાં જોવામાં આવે છે.

આ પૂર્વ સમુદ્રના તીર ઉપર પાંચે પાંડવો શોકાનુર થઈ બેઠા હતા. તેમના મુખ ઉપર પૂર્ણ ગ્લાનિ પ્રસરી રહી હતી. તેમનું મહાન પરાક્રમ પ્રતિદત્ત થઈ ગયું હતું. પાંચે બંધુઓ પરસ્પર મુખાવલોકન કરી નિઃશ્વાસ નાંખતા હતા અને દુઃખમાંથી મુક્ત થવાના અનેક ઉપાયો મનમાં ચિંતવતા હતા.

આ વખતે જાણે તેમના મનની પીડા જાણના હોય તેમ શ્રીકૃષ્ણ પોતાના અદ્ય પારિવાર સાથે તે સ્થળે આવી ચડ્યા. કૃષ્ણને જોતાં જાણે માણુ આવ્યા હોય, તેમ પાંડવો બેઠા થયા અને સત્વર પ્રેમના આવેશથી કૃષ્ણને મગવા દોડી આવ્યા. શ્રીકૃષ્ણ પણ પોતાના સંબંધી પાંડવોને જોઈ હૃદયમાં સાન-હાશ્વર્ય થઈ ગયા. પાંડવોના મુખ ઉપર ગ્લાનિ જોઈ કૃષ્ણ

હવે તું નિર્ભય છે, પણ તે દ્રોપદીનું આશ્વાસન કયું ?
અને તે કેવી રીતે કયું ? તે વૃત્તાંત અને કહી સંભળાવે.

કૃષ્ણના આવા વચન સાંભળી પદ્મનાભ બોલ્યો—“મહાનુભાવ! જ્યેષ્ઠ વખતે નારદમુનિએ આવી મારી પાસે દ્રોપદીના સ્વરૂપનું ભારે વર્ણન કર્યું, તે ઉપરથી મિશ્રિત ચર્ચા દુઃસ્થિતપુરમાં આવ્યો હતો. ત્યાં અવસ્થાપિતી વિદ્યાને પ્રયોગ કરી દુઃદ્રોપદીને દરી લાવ્યો હતો. દ્રોપદી મારા મહિરમાં આવી જામવ યયાં તે વખતે તે સંબંધિત યયાં હતાં. પછી મારો વૃત્તાંત સાંભળી તેઓ વિચારમાં પડ્યાં હતાં. મેં તેમને મારો પતિ તરિકે સ્વીકાર કરવા યજ્ઞ આમદ કર્યો, ત્યારે તેમણે દીર્ઘવિચાર કરી મને કહ્યું કે, “રાજન! આજથી છ માસ સુધીમા મારો દીર્ઘપણ સંભાળી આ રચણે નહીં આવે તો પછી દુઃતારા વચનનો સ્વીકાર કરીશ.” તે પછી યોદાજ દિવસ પછી તમે અહીં આવી ગયા. એ મહાસતિનું શીજ અખંડિત છે અને તે ખરેખર ભારતવર્ષની દેવી છે.” પદ્મનાભના આવા વચન સાંભળી કૃષ્ણ અને પાંડવો પ્રસન્ન થયા અને તે પછી તેઓ દ્રોપદીને લઇને ત્યાંથી પાછા વળ્યા હતા.

આ સમયે ચંપાનગરીમા પુષ્પભદ્રકે નામના ઉદા-
નમા મુનિમુવત નામના લીર્ધ કરનું સમવસરણ થયું હતું.
તે સમવસરણમા કપિસ નામે વાસુદેવ તેમની દેશના સાંભ-
ળતો હતો. જ્યારે ધીકૃષ્ણે પદ્મનાભને છતવા પાંચજન્ય

જતા હતા, મારે મુધિદિર દૌપદીને પુછ્યું કે, "દેવી! તમે પંચનાભને છ માસનો વાયદો આ આધારે આપ્યો હતો? કદિ જમે છ માસ મુધીમાં ન આવી પહોંચતે તો તમે પછી શું કરતે?" સતીએ કહ્યું, સ્વામી! તે વખતે મેં મારા મનમાં ચિંતન્યું હતું કે, "એક માસમાં મારા પતિ અહીં આવી મને નહીં લઈ જાય તો પછી અનશનમત લઈ હું મરણ પામીશ." સતીનો આ ઉત્તર સાંભળી અષ્ટ પાંડવ મુધિદિર દૃઢ્યમાં પ્રસન્ન થયો હતો. શ્રીકૃષ્ણ પાંડવો સાથે ને પ્રમાણે આજ્યા હતા, તે પ્રમાણે સમુદ્રને ઉતરી તેના તીર ઉપર આવ્યા હતા. તે વખતે કૃષ્ણે પાંડવોને કહ્યું કે, "મારે આ લવણસમુદ્રના પતિની સાથે કેટલીએક વાતચિત કરવી છે, તે વાતચિત કરી હું આવું ત્યાંમુધીમાં તમે આ ગંગાનદીને ઉતરી ચાલતા ચાઓ." કૃષ્ણની આવી આજ્ઞાથી પાંડવો સુવર્ણની નૌકામાં બેસી સાડીખાતઠ યોજન વિસ્તીર્ણ એવી ગંગાનદીને ઉતરી ગયા હતા. ગંગાને ઉતર્યા પછી પાંડવોને કૃષ્ણનું સામર્થ્ય જોવાની ઈચ્છા થઈ એટલે તેમણે કૃષ્ણને લેવા સંતાની નૌકા મોકલી નહીં. આ તરફ કૃષ્ણ સમુદ્રના અધિષ્ઠાયકને મળી ગંગાતીરે આજ્યા, ત્યાં પાંડવોએ સુવર્ણનૌકા મોકલેલી જોવામાં ન આવી એટલે કૃષ્ણે એક હાથમાં રથ રાખી અને બીજા હાથે તરી ગંગાનદીને ઉતરી ગયા. તેમનું આ સામર્થ્ય જોઈ પાંડવો ચક્રિત થઈ ગયા. કૃષ્ણે જ્યારે નૌકા ન મોકલવાનું કારણ પુછ્યું, એટલે પાંડવોએ ને વચાર્થ હતું તે કહ્યું. તે ઉપરથી કૃષ્ણને પાંડવો

પિતાના રક્ષણ માટે વૃથા પ્રયત્ન શા માટે કરે છે. હું દેશપ્રાપ્તિ મુનિ કોપ કરી નગરી સહ વર્તમાન સર્વને બાળવા આવ્યો છું. નગરવાસીઓએ આજ મુખી જિતપૂજા અને તપસ્યા કરેલી તેથી માફ બળ ચાલ્યું ન હતું, પણ હવે તેઓ પ્રમાદમાં પડ્યા છે, તેથી મને અવકાશ પ્રાપ્ત થયો છે. તમે બને એકલા બાહર નીકળી જાઓ. તમારા માતાપિતાને બચાવ થાય તેમ નથી.” તે મુનિનાં આ વચન સાંભળી માતાપિતાએ અમને બહાર નીકળવાનું કહ્યું અને પોતે પંચપરમેષ્ઠીનું ધ્યાન ધરી સર્વ પ્રત્યે મિથ્યા હૃદય આપી અને ખમાવી એ મુનિના કોપાનગમાં આહુતિરૂપ થઈ ગયા અને અમે અધમ પુત્રો માતાપિતાને છોડી બહાર નીકળી ગયા હતા. બાઈ જરાકુમાર ! તે વખતે દહન થતાં દ્વારકાવાસીઓએ નં આર્તશબ્દ કર્યો છે, તેનું સ્મરણ થતાં અત્યારે પણ મને મહાશોક ઉત્પન્ન થાય છે. પછી મેં ઘણો અહસોસ કરવા માગ્યો એટલે બજારમે મને રાત કર્યો અને નેમિશ્વર ભગવાનના ઉપદેશનું મને સ્મરણ કરાવ્યું હતું. પછી અમે ભસ્મીભૂત થયેલી દ્વારકાને છોડી પાંડવોની નગરીમાં જવા નીકળ્યા, ત્યાં માર્ગમાં હસ્તિકેશનગરના ઉપવનમાં આવી ચડ્યા, ત્યાં મને પછી છુપા લાગી. બગબદ મારે માટે ભોજન લાવવાને તૈયાર થયા, એટલે મેં તેને કહ્યું, “બાઈ ! આ હસ્તિકેશનગરમાં કૃતરાષ્ટ્રનો અચ્છદંત નામનો પુત્ર રાજ્ય કરે છે. તે કદિ તમને પાંડવોના પક્ષપાતી પારી કાંઈ અનિશ્ચય કરવા આવે ને. તમે હિંમતવાદ કરો ને. ને. ને. ને.

જરાકુમારના. મુખથી દ્વારકાના ઠાકનો અને કૃષ્ણના કાગધર્મનો વૃત્તાંત સાંભળી પાંડવો શોકગ્નન યર્ષ ગયા હતા. તેમના હૃદયમાં શોક યથા પડી તરતજ ધ્રુવજ્ઞાન ઉત્પન્ન યર્ષ આવ્યું હતું. એ પવિત્ર જ્ઞાનના પ્રભાવથી તેમની મનો-વૃત્તિમાં વૈરાગ્યભાવના પ્રગટ યર્ષ આવી. તત્કાળ તેઓ આ સંસારની અસારતા વિચારવા લાગ્યા અને તે સદ્વિચારથી હૃદયમાં સંયમની ભાવના આવવા લાગ્યા. પાંડવોના હૃદયમાં એવા વિવેક ઉત્પન્ન થયો કે જે વિવેકે તેમના શોકનો નાશ કરી ચિત્તવૃત્તિમાં રહેલા ચારિત્રરૂપ મહારાજને બનાવ્યો હતો. એ ચારિત્રરૂપ મહારાજને યતિધર્મ અને શ્રાવકધર્મ-રૂપી જે કુમારો હતા. સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ પ્રધાનો હતા. અને તેની મુખીય સંતોષ વગેરે વફાદાર એવકો હાજર રહેતા હતા. ચિરંજીવ થયેલા પાંડવોએ પડી જરાકુમારનો ઉપકાર માની પોને સંયમ લેવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો.

પ્રિય વાલ્યનાર ! દ્વારકા જેવી મુષળ મય નગરીનો નાશ અને કૃષ્ણના જેવા બળવાન વાસુદેવનું એક પારાધિને હાથે જંગલમાં મરણ—એ બનાવ ઉપરથી તને પલ્લે બોધ મળી ગયે તેમ છે. કર્મની શક્તિ કેવી અકબૂત છે ! રાજ્યને રક અને રકને રાજ્ય કરનાર કર્મની આગળ કોઈનું સામાર્થ આણતું નથી. આપી કર્મની ગતિ અને શક્તિ એક કોઈએ

મનઃપરિણામ સત્વ શુદ્ધિનું પોષણ કરી રહ્યા છે. તે પુરૂષોએ આવી એ મહા મુનિને વંદના કરી અને વિનય દર્શાવી તેમની સમીપે બેઠા. તે પુરૂષોની પ્રચંડ આકૃતિ અને મનો-વૃત્તિ જોઈ તે મહાનુભાવે તેમને ઝોળખી લીધા અને તેમના મનની ભાવના જાણી લીધી.

વાંચનાર ! પાંચની સંખ્યા ઉપરથી અને આલતા પ્રસંગથી તે પાંચે પુરૂષોને ઝોળખી શક્યા હશે, પણ પેલા મહામુનિને ઝોળખી શક્યા નહીં હો. તે મહા મુનિધર્મધોષ નામે પ્રખ્યાત મુનીશ્વર હતા. પાંડવોના ચરિત્ર સાથે એ મહા મુનિનું ચરિત્ર પ્રખ્યાત છે. તેમના નિર્મળ તપનું અને તેમના શુદ્ધ ચારિત્રનું યથોચિત્ત ભારતીય પ્રજા કરતી હતી. ત્યારે જરાકુમારે કૃષ્ણના દેહનો વિનાશ અને દ્વારકાનો સર્વ સં-ગંધી સંહિત દાહની વાર્તા કરી ત્યારે પાંડવો હૃદયમાં વૈરાગ્ય પામી એ મહામુનિને શરણે આવ્યા હતા. વળી જરાકુમારે કૃષ્ણની બધી હકીકત કહી હતી. પણ બગભદ્રનું પછવાડે શું બન્યું ? એ બાલુવાની તેમની પ્રબળ ઇચ્છા પ્રગટ થઈ હતી. એ ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાની પણ તેઓની આકાંક્ષા હતી.

પાંડવોએ મહામુનિ ધર્મધોષસૂરિને વંદના કરી તરતજ પ્રશ્ન કર્યો. “ ભગવન ! દ્વારકાપતિ કૃષ્ણ પાંચત્વને પામ્યા અને દ્વારકાનગરીનું દહન થયું. એ વાત જરાકુમારે અમેને કહી છે, પણ પછવાડે બગભદ્રની રી ગતિ યર્ષ ? એ અમારા બાલુવામાં આવ્યું નથી. માટે આપ જ્ઞાનદ્રષ્ટી અવલોહી એ

વૃત્તાંત અમીને જણાવે. જે વૃત્તાંત સાંભળી અધારી વૈરા-
વ્યભાવના પુષ્ટ થશે. ”

પાંડવોનો આવો પ્રશ્ન સાંભળી મહારાણી ધર્મધોષ-
સુનિ બોલ્યા—“ રાજન્ ! કૃષ્ણને મૃત્યુ પમાડી જરાકુમાર
આપ્યો ગયો, તે પછી બળભદ્ર જગ્ગ લઇ કૃષ્ણની પાસે આવ્યા
હતા. તેણે કૃષ્ણને જામત કરવા માંડ્યા, ઘણા ઉચે સખ્દોથી
બોલાવ્યા, પણ જ્યારે તેમને કાંઈ પણ ઉત્તર મળ્યો નહીં
એટલે તેમણે બોલેલું વસ્ત્ર ખેંચ્યું, ત્યાં કૃષ્ણનું અચેતન
શરીર જોવામા આવ્યું. ચરણ ઉપર બાળુના ધાનું રૂધિર ન-
જરે પડ્યું. તે જોઈ તેઓ ઘણા સંયોગ થઇ આશ્ચર્ય પામી
ગયા. “ મહાધ અને પાતકી એવા કયા પુરૂષે આ મારા પરા-
કર્મી બંધુનો વધ કર્યો હશે ? ” એવું ચિંતવતાં તે કાળુવાર
મૂર્છિત થઈ ગયા. ઘણીવારે સાવધાન થઈ તેમણે પોતાના
બંધુના પૂર્વપ્રેમનુ સ્મરણ કરી એવો વિસ્માય કર્યો કે, જંધો
તે રથજે સ્થાવર જંગમ પદાર્થો પણ રૂદ્ધન કરવા લાગ્યા.

એમ કરતાં શોકના આવેશથી તેઓ ગાડા ઝની ગયા
અને કૃષ્ણ જીવતા છે, એવું માની તેના રાખને રકથ ઉપર
લઇ જ નસમા દૂરવા નોકળ્યા. એમ દૂરગા દૂરગા ૭ માન
સીની ગયા એમ કરતાં વપાંજનુ આવી. એક વખતે દૂરગા
દૂરગા બગરામ કોઈ પર્વતને માર્ગે આવી ચડ્યા. તે રસ્તે
૫૫ નનો શિલા સાથે અદ્વૈતાનું સુલું ચલેલા રથને મુધારવા
બેઠેલ કોઇ પુરૂષ તેમના જોવામા આવ્યો. તેને જોઈ મગબં

તમારું જીવન તમારે નિવૃત્તિમાર્ગમાં જોડવું જોઈએ. તમારી મનોવૃત્તિમાં હવે અધ્યાત્મ ધર્મરૂપ ચંદ્રનો પ્રકાશ પાડવો જોઈએ. તમે હવે ચારિત્રમાર્ગની આરાધના કરો." વિદ્યાધર મુનિનાં આ વચનો સાંભળી જાગભદ્ર સર્વ સાવધ ધર્મી પિ-
રત થવાને તત્પર થયા અને તેમજો તે મુનિ પાસે અધ્યાત્મ વિદ્યાનું રહસ્ય જાણી ચારિત્રધર્મને અંગીકાર કર્યો. તેઓ જાગતના ઘણા પ્રદેશમાં વિદ્યાર કરી ધર્મરૂપ અમૃતરસના ગ્રાત તરંગોવડે લોકોની ઉપર અતિ ઉપકાર કરવા લાગ્યા. એક તરફ નેમિશ્વર જાગવાનું અને બીજી તરફ જાગભદ્ર એમ તે બંને સૂર્ય અને ચંદ્રની જેમ વિદ્યાર કરતાં સર્વ લોકોને પ્ર-
તિજોષ આપવા લાગ્યા હતા.

જાગભદ્રનું આ પ્રમાણે વૃત્તાન કહી મહામુનિ ધર્મ-
ધાત્રે જણાવ્યું કે, "હિ પાંડવો! હવે તમારે પણ તમારા બંધુ
જાગભદ્રને અનુસરવું જોઈએ. રાગ અને કૃષ્ણે સ્વીકારેલા મા-
ર્ગને અનુસરી તમે તમારું પશ્ચિમ જીવન સાર્યક કરો. તમે
સુદ્ધ કરી શત્રુઓનો નાશ કર્યો. પછી રાજ્ય કર્યું અને નિરૂ-
પમ મુખનો ઉપલોગ કર્યો. હવે તમારે આ સંસારમાં ઉપ-
લોગ કરવા યોગ્ય કોઈપણ વસ્તુ અવશેષ રહી નથી. કેવળ
તમારે અદ્વૈત મુખ લોગવવાનું રહેલું છે. માટે હવે ત્વરા
કરો. વૃથા ઠાળકાપ કરવો યોગ્ય નથી. કારણ કે ઠાળનો વિશ્વા-
સ કરવો નહીં. તે તમને અચાનક આવી આકાંત કરી લેશે.
કૃષ્ણ જેવા સમર્થ પુરૂષને પણ તેણે અચાનક પકડ્યા હતા."

મુનિવર્ધ ધર્મધોષસૂરિનો આ ઉપદેશ સંભળી પં
વેના વૈરાગ્યમાં અકરમાત્ વૃદ્ધિ થઈ ગઈ. તેમનો સંયમ
ઉત્સાહ અંદરના પ્રકાશથી સમુદ્રની જેમ વધવા લાગ્યો અ
મનઃપરિણામમાં અકરમાત્ ફેરફાર થઈ ગયો હતો. પછી
ત્યાજ તે મહાવીરોએ મહાનુભાવને વંદના કરી અને તેમ
ઉપદેશની ભાવના ભાવતા ભાવતા ત્યાંથી પુનઃ પોતાની
ગરી તરફ વિદાય થયા હતા.

પ્રકરણ પર મું.

પાંડવનિર્વાણ અને ઉપસંહાર.

પરમ શાંતિ સુધાસાગર શ્રીધર્મધોષમુનિવરના ઉપદે
શથી પાંડવોના હૃદયમાં સંયમ લેવાની પવિત્ર ધારણા પ્રગ
થઈ હતી. હવે તેમણે પોતાના જીવનને સન્માર્ગનો સાર્થ
ળનાવ્યો હતો. તેઓ રાજ્યમાં આવી આહુત ધર્મ
ના સાતશેત્રેમાં પોતાની રાજ્યહદમીનો ઉપભોગ કરવ
લાગ્યા. અનાથ-નિરાધાર અને દુઃખી જનોનો ઉદ્ધાર
કરવા માંડ્યો. પરમ ઉદારતાથી દાનધર્મ કરી તેઓ ખરે
ખરા દાનવીર બન્યા હતા. છાત્રશાળા, જ્ઞાનશાળા અને
ધર્મશાળાની ઉત્તમ યોજના કરી તેમણે પોતાના દ્રવ્યને
ઉપયોગી કર્યું હતું. હરિદ્ર પુરોહિતે મુવર્ણમુદ્રાના દાન કરી

પોતાની અસાધારણ ઉદારતા દર્શાવી હતી. આત્મસેવામાં અસંખ્ય પદ્મ પાત્રોને દુર્ગતિરૂપ અંધ દૂપમાંથી પોતાનો ઉદાર કરવા તત્પર થયા હતા. આ પ્રમાણે મુદ્દતોની શ્રેણી પર આરૂઢ થઈ પાંડવોએ પોતાના રાજ્ય ઉપર જરાકુમારને એ-સાર્યો હતો અને પોતે સર્વોપાધિથી મુક્ત થઈ ચારિત્રારામન પર તત્પર થયા હતા. તે સમયે તેમણે હૃદયમાં દયા લાવી હારાગૃહમાં પડેલા દેરીઓને મુક્ત કર્યા હતા. પછી સદી દોપદીને સાથે સર્થ ઐરાવત જેવા જાજે'દો ઉપર ચડી પાંડવો સુવર્ણવૃષ્ટિ કરતા કરતા દીક્ષા લેવાને નગરની બાહર નીકળ્યા હતા. હજારો લોકો તેમના દર્શન કરી તેમની વૃત્તિને પન્થવાદ આપતા હતા. તેમની પાછળ તેમના સામંતો અને સચિવો તેમના એ મુદ્દતને અનુમોદન કરતા ચાલતા હતા. બધે મૂર્તિમાન પંચમહામત હોય તેવા તે પાંડવોની સાથે મૂર્તિમતી દિયાના નેત્રી સતિ દોપદી ચારિત્રરત્નના અલંકારને ધારણ કરવાને ઉત્સુક થઈ શોભતી હતી.

પાંડવો અને દોપદી નગરની બહાર નીકળી ધર્મધોય મુનીના ચરણ સમીપે ચાલ્યા હતા. તેઓ મજેંદ્ર ઉપરથી નીચે ઉતરી અને રાજચિન્હોના પરિત્યાગ કરી તે મહા મુનિની સમીપે વિનીત થઈ ઉભા રહ્યા. તેમણે વિનીત વાણીથી મુનિને પ્રાર્થના કરી, “ સ્વામિન્ ! તમારા હસ્તસ્પર્શથી અમારા મસ્તકને પવિત્ર કરે. અને દીક્ષાનું મહાદાન આપી અમને દુતાર્થ કરે. ” આ પ્રમાણે કહેતાજ તેમનાં શરીર

પોતાના પૂર્વપરાક્રમને કર્મરૂપ શત્રુઓનો વિજય કરવા પ્રગટ કરતા હતા. તેઓ ઉત્તમ પ્રધારના હુકમર અભિમહવટે ઉત્કૃષ્ટ તપ આચરતા હતા.

શ્રીમાન્ પરાક્રમી ધર્મરાજએ પોતાના આત્મામાં શાંતિરૂપ હિમસમુદાયનો એવો ઉદય કર્યો કે નેથી તેણે મહા-મોહરૂપ શ્રીમજ્જુનો આરંભ વ્યર્થ કરી દીધો હતો. એ રાજર્ષિના ચિત્તરૂપ અંતઃપુરને વાળે કરવા ચડી આવેલા કામાદિક અંતરંગ શત્રુઓ તેની શાંતિરૂપ વિગ્રાજ ખાઇની અંદર ડુબી ગયા હતા. મહા પરાક્રમી જીમમુનિ એ ખરેખર જીમમુનિ બન્યા હતા. તેનું મહાબળ પૂર્વે જેમ બાદા શત્રુઓને હુર્લેખ્ય થયું હતું, તે સાંપતકાળે મોહાદિક શત્રુઓને હુર્લેખ્ય થયું હતું. પૂર્વે જે જીમ બચંકર ગદાએ સર્વ શત્રુઓને નાશ કરનારો હતો, તે જીમ અત્યારે મહામુનિ ધર્મહમારૂપ ગદા લઈ કામાદિક શત્રુઓને નાશ કરનારો થયો હતો. પૂર્વે જે મહાવીર અર્જુને પોતાના ગાંડીવ ધનુષ્યથી રાધાવેધ કરી દ્રૌપદીને હસ્તગત કરી હતી, આજ તે અનગાર અર્જુન પ્રથમરૂપ ગાંડીવ લઈ શમતારૂપ રાધાનો વેધ કરી પરમાનંદની સંપત્તિને હસ્તગત કરવા તૈયાર થયો હતો. નકુલ અને સહદેવ તપરૂપ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થયેલા શમરૂપ અમૃત વટે સંપૂર્ણ તૃપ્ત થયા હતા.

આ પ્રમાણે ધર્મવીર પાંડવોનું ચારિત્રજીવન પ્રસાર થતું હતું. તેમની મનોવૃત્તિ એકાગ્રતા ધારણ કરી પાંચપર-

પવિત્ર પાઠવમુનિઓ આશ્ચર્ય પામી ગયા. અને તેઓ
 મેહ ડબ્વા લાગ્યા—“ અરો ! અમે કેવા નિભોગી ! કે એવા
 પરમ પવિત્ર અને તપસ્વી જગમદમુનિન અમારે દર્શન
 થયાં નહીં. અશ્ચર્યથી અત્યંત એવા એ અનગાન શિરોમ
 ભિને અમે વજના કહી શક્યા નહીં. જગતનુ કન્યાજી કમ્ભાગ
 એ મહાનુભવ અમારા કષ્ટિમાન મા આપ્યા નહીં અને
 તેમની દેશન એ ન આપી નહીં. એજ અમર અદ્ય પુરુષ
 છે. માટે હવે ન પ્રત્યક્ષ, ત્રીનેત્રી અને મના રત્નકમળની
 વંદના થાય તે નહીં. એજ અમર અદ્ય પુરુષ છે. માટે
 યશો અને અમર અદ્ય પુરુષ છે. માટે અમર અદ્ય પુરુષ છે.”

પવિત્ર પાંડવમુનિએ આશ્ચર્ય પામી ૩.
 ખેદ કરવા લાગ્યા—“ અહો ! અમે કેવા નિ
 પરમ પવિત્ર અને તપસ્વી જગજ્ઞમુનિ
 થયાં નહીં. ઐશ્વર્યથી અલકૃંત એવા એ અ
 ધિને અમે વંદના કરી શક્યા નહીં. જગત્પતિ
 એ મહાનુભાવ અમારા દૃષ્ટિમાર્ગમાં આ
 તેમની દેશનાએ સાબળી નહીં, એજ અમા
 છે. માટે હવે સાપ્રતકાળે શ્રીનેમીશ્વરપ્રભુના
 વંદના થાય તો આપણા સર્વ પાતકોને જળ
 થશે અને આપણું મનચકલ પશુ મૃતાર્થે ૪
 પરમ પવિત્ર ત્રેલોક્યઉદ્ધારક પ્રભુ ક્યાં વિચર
 આપણે જાણતા નથી ” પાડવોની આ ધારણા
 પોતાના જ્ઞાનથી ત્રેલોક્યનુ અવલોકન કરનાર
 મુનિવર બોલ્યા—“ભદ્ર ! સાપ્રતકાળે શ્રીનેમિપ્ર
 અનાય દેશ અને મધ્ય દેશને વિષે અનુક્રમે
 વિવિધ પ્રકારના પ્રાણીઓને બોધ કરી અધુના
 વાંજ સમય નજીક જાગ્રી રૈવતગિરિ ઉપર વિરાટ
 મુનિશ્વરનાં આ વચન સાબળી પાડવોએ કહ્યું,
 શ્રી નેમીશ્વરપ્રભુનું સત્વર નિર્વાણ થનાર છે,
 કૃપા કરી અમારી સાથે વિદ્યાર કરો અને અ
 એ જગત્પતિના ચરણના દર્શન કરો. ” પાં
 આ પ્રાર્થના સ્વીકારી મુનીશ્વર ધર્મધોપમુનિ
 સાથે ત્યાંથી વિદ્યાર કર્યો હતો. વિદ્યાર કર

અચ્છના આચાર્ય શ્રી મેઘરાજમુનિદ્વં સત્તર ભેદી પુત્ર એ રીતે પુત્રઓ
દાખલ કરવામાં આવેલી છે.

ઘોષા ભાગમાં—શ્રીમદ્ આત્મારામજીનું પુત્રઓ તેમાં અટ-
પ્રકારી પુત્ર, નવપદની પુત્ર, સનરભેદી પુત્ર, વિશ્વસ્થાનકની પુત્ર,
શ્રી કુંવરવિજયજીનું અટપ્રકારી, શ્રી જીદિસામરજી મદાચાજીની જના-
વેલી વારતુ પુત્ર, પંડિત શ્રી વીરવિજયજીનું અટપ્રકારી પુત્રના દુદા
અદીએ અર્પિત, જિન નવ અંત પુત્રના દુદા, આનંદિઓ, મંગળદીવો
મંગળચાર વિગેરે.

ભાગ પાંચમામાં—શ્રી રાજેન્દ્ર મરીષરજીનું, શ્રી હંસવિજય-
જીનું શ્રીવલ્લભવિજયજીનું તથા જોતોના મદાનુ દાદા જનકસુરિષર-
જીની પુત્રઓ આવશે.

છઠ્ઠા ભાગમાં—અમદાવાદ અને પાટણના દેરા ઉપાશ્રય વિગેરેની
વિગત દર્શાવવામાં આવી છે.

છપાય છે !!

છપાય છે !!

છપાય છે !!

ઉત્તમ કુમાર ચરિત્ર—સચિત્ર.

કર્તા—પ્રભાવક શ્રી જીનહર્ષ સૂરિ વિરચિત.

અગાઉથી આદક યનાર પાસેથી કિંમત રૂ. ૧૫૫ પાછળથી રૂ. ૨)

અગાઉથી આદક યનારને એક શ્રીમંતનરકથી લાલન આત્મ-
વાદિકાનો જૈનધર્મ સંબંધીની તમામ માદિતી આપનારો

ઉત્તમોત્તમ અંધ ૩૦૫ પાનાનો બેટ આપવામાં આવશે.

આ મહાન ચમત્કારી પુરૂષનું જીવન ચરિત્ર અમારા
તરફથી સંવત ૧૯૭૬ ના પોષ માસમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

આ અંધ લગભગ બસો પૃથ્થનો થવા સંભવ છે. આદક
યનારે અગાઉથી પુરેપુરી કિંમત ભેટની બુક લઈ પોતાનું
નામ ૩૦૫૨૪૨ ૨૨૫૫૧ સૂરિ

મહાન ગ્રંથ પૂજા સંગ્રહ.

ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫-૬ (સચિત્ર)

અગાઉથી ડીપોઝીટ રૂ. ૧ મોકલી આહકં યનાર ખસેથી
કિંમત રૂ. ૨૦૦ પાછળથી કિંમત રૂ. ૩૦૦

આજ સુધીમાં પુજા સંગ્રહની ધણી ચોપડીઓ ઉપર પ્રસિદ્ધ
થયેલી છે, પણ તે ચોપડીઓમાં પુજા ભજાવવાની વિધિ પુજાઓ સાથે
નહીં જણાવેલી હોવાથી ધણી ભાગ્યેજાને પુજાઓ ભજાવવાની અવ-
ગણના પડે છે; તે અમરવડો દુર કરવાના સમયથી અમે જાણી પુજાઓની
વિધિ દરેક પુજાની પહેલાં દાખલ કરી છે તેથી પુજા ભજાવવાવાળાને
કશી અડચણ પડે નહીં, તેમ પોતાની મેજે પુસ્તકમાં જોઈને સામાન
વિગેરે મેજાની રાકે. આ જુકના ૧ ભાગ પાડવામાં આવ્યા છે.

પહેલા ભાગમાં—ચાર જ્ઞાનનાં સ્નાન વિધિ સાથે ૧ પંડિત
શ્રી વિરવિજયજીત ૨ શ્રી દેવપાલ કવિજી ૩ પંડિત શ્રી દેવચંદ્રજીત
૪ પંડિત શ્રી રૂપવિજયજીત. પુજાઓમાં પંચકલ્યાણકની પુજા, પિતા-
લીલા આગમની પુજા, નવાણું પ્રકારી પુજા, ભારતની પુજા અને
આસાપ્રકારની પુજા, એ રીતે દાખલ કરવામાં આવ્યું છે.

બીજા ભાગમાં—પંડિત શ્રી રૂપવિજયજીત પુજાઓ, તેમાં
પંચકલ્યાણકની પુજા, પંચતાનની પુજા, વિરાસતાનકની પુજા, અને પિ-
તાલીલા આગમની પુજા. શ્રી દેવવિજયજીત અટપ્રકારી પુજા, ઉત્તમવિ-
જયજીત અટપ્રકારી પુજા. એ રીતે પુજાઓ દાખલ કરવામાં આવેલી છે.

ત્રીજા ભાગમાં—શ્રી વિજયચંદ્રમીસુરિજીત વીરસતાનકની પુજા,
શ્રી સકલચંદ્રજીત સત્તરમેદી પુજા, એકવિંશતપ્રકારી પુજા. શ્રીમદ્ વરુણ-
વિજયજીત નવપદની પુજા, શ્રી પદ્મવિજયજીત નવપદની પુજા, પદ્મચં-
દ્રજીત નંદીચરદોષની પુજા અને પંડિત શ્રી દીપવિજયજીત અટપદની
પુજા, તથા પંડિત શ્રી ઉત્તમવિજયજીત પંચનીર્ધની પુજા અપા

છપાય છે! છપાય છે!! છપાય છે!!!
અઢારમાં સૈકાના મહાન પુરૂષ પડિત, મોહનવિશ્વંચંદ્ર કૃત.

રત્નપાળ વ્યવહારીયા યાને દાનવીર

રત્નપાળ—સચિત્ર.

આ મહાન અમલકારીક વેપારીનું જીવન ચરિત્ર અ-
મારા તરફથી હાલમાં સચિત્ર છપાય છે. અંથમાં આવતા
લુદા લુદા વિષયો ખાસ વાંચવા લાયક છે. આ અંથનાં
અગાઉથી શાહુક યનારને એક સદૃશરૂપ તરફથી કિંમત
રૂ. ૧૫ નું “જૈન તિર્થાવળી પ્રવાસનું પુસ્તક” લેટ
આપવામાં આવશે. આ લેટના પુસ્તક ખલાસ થઈ રહ્યા પછી
જીવવિચાર, નવતત્ત્વ, દંડક સંઘયણીનો અર્થ સહિત
અંથ લેટ આપવામાં આવશે. આ બંને અંથો થઈ રહ્યા પછી
લેટ આપવાનું બની શકશે નહીં. માત્ર નામ રજીસ્ટર કરીને
કુંપન આપવામાં આવશે. પાછળથી આ નવા છપાતા અં-
થની કિંમત રૂ. બે રાખવામાં આવશે. અંથ સં. ૧૯૭૬ના
પોષમાં બહાર પડશે, અંથ બહાર પડ્યા પછી દરેકને પત્રથી
અંથ લઈ જવા સુચના કરવામાં આવશે. અંથ આશરે ૨૦૦
પૃષ્ઠનો થશે અને તે ધણોજ રસીક, અકલ્લ અને બુદ્ધિ આપ-
નારો થશે. અગાઉથી શાહુક યનાર પાસેથી કિંમત રૂ. ૧૫
રોકડા લેવામાં આવશે.

મેસર્સ મેવલ હીરજી.

જૈન બુકસેલર.

પાયધુની નં. ૫૬૬. મુંબઈ.

